345

A MECSEKHEGYSÉG ÉS DÉLI SÍKJÁNAK NÖVÉNYZETE

IRTA:
HORVÁT ADOLF
CISZTERCI TANÁR

4 TÉRKÉPPEL, 11 MŰMELLÉKLETEN ÉS 14 TÁBLÁN 72 KÉPPEL.

PÉCS, 1942.

A CISZTERCI REND KIADÁSA.

D
345

A MECSEKHEGYSÉG ÉS DÉLI SÍKJÁNAK NÖVÉNYZETE

IRTA:
HORVÁT ADOLF
CISZTERCI TANÁR

Csak helyben használatra!
3 005810 208056

4 TÉRKÉPPEL, 11 MŰMELLÉKLETEN ÉS 14 TÁBLÁN 72 KÉPPEL.

20805

PÉCS, 1942.
A CISZTERCI REND KIADÁSA.

A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete

2 részre különül:

1. KÉPEK A MECSEK NÖVÉNYÉLETÉBŐL,
2. A MECSEKHEGYSÉG ÉS KÖRNYÉKÉNEK FLÓRÁJA.

Mind a két rész külön is megjelenik, a 2. rész különlenyomata, mint a Magyar Flóraművek IV. kötete kerül forgalomba.

NYOMATOTT TAIZS JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁBAN.
Felelös nyomdatulajdonos: WITTELSBACH KÁROLY.
Felelős kiadó HORVÁT ADOLF S. O. Cist.

A CISZTERCI REND
MAGYARORSZÁGI LETELEPEDÉSÉNEK
800. ÉVFORDULÓJÁRA

1142—1942

ELŐSZÓ

Hálás köszönetet mondok első sorban méltóságos és főtisztelendő Endrédy Vendel zirci apátúrnak, aki legnagyobb megértéssel és anyagi áldozatokkal tette lehetővé közel egy évtized óta készülő munkám megjelenését.

Őszinte hálával tartozom az egész florisztikával foglalkozó magyar botanikus társadalomnak, amely Jávorka Sándorral az élén segítségemre volt könyvem megírásánál. Csapody Vera és Vajda László festményeikkel és fényképeikkel tették széppé könyvemet.

Képek a Mecsek növényéletéből már részben megjelent és talán nem-szakember részére is könnyebben olvasható fejezetekből áll.

PRAEFATIO.

In fine capitulorum habetur brevis compendiosa recapitulatio linguae latinae eis, qui non utuntur lingua nostra hungarica.

Horvát Adolf
S. O. Cist.

Pécs, 1941 jan. 1.

TARTALOMJEGYZÉK

(Képek a Mecsek növényéletéből.)

Oldal

Előszó — — — — — — — — — — — — — — — 5

I. A Mecsekhegység és a Mecsekalja növényzete az évszakok tükrében.

A) A Mecsekről és a növényvilágáról általában — — — 7

B) A tavaszi növényvilág — — — — — — — — 8

C) A nyári növényvilág — — — — — — — — 9

D) Az őszi növényvilág — — — — — — — — 11

II. A Mecsek flórájának három felfedezője.

A) Kitaibel Pál a Mecsekben és a baranyai síkon — — 14

B) Az első pécsi botanika írója — — — — — — 14

C) Egy elfelejtett pécsi botanikus — — — — — — 16

III. A Mecsek ritka virágai.

A) A mecseki flórajárás különlegességei — — — — 19

B) Területünk és a Déldunántúl közös különlegességei — 30

C) A Mecsek és a Magyar Középhegység közös virág-különlegességei — — — — — — — — — 40

IV. Adatok a növényzetünk és a nép kapcsolataihoz.

A) A pécsi piac vadvirágai — — — — — — — — 59

B) Adatok a baranyai népies magyar nevek ismeretéhez — 61

C) Tájképi színek a Mecsek flórájában — — — — — 62

V. Növényföldrajzi vázlatok.

A) Földközi-tenger melléki elemek növényzetünkben — 64

B) Növényzetünk elemzése — — — — — — — — 67

C) A Mecsek északi növényföldrajzi határa — — — — 68

D) Adatok a Mecsek növényeinek életfeltételeihez — — 71

FÜGGELÉK.

VI. Kitaibel Pál mecseki és baranyai síksági útjainak magyar fordítása 77

Magyar kikerics. *Colchicum hungaricum.*

Szarvas bangó. *Ophrys cornuta.*

I. A Mecsekhegység és a Mecsekalja növényzete az évszakok tükrében.

A) A Mecsekről és növényvilágáról általában.

A Mecsek trianoni hazánknak legdélibb fekvésű hegysége. Mivel a növényvilág és a talaj között szoros összefüggés van, egy-két szót kell szólnunk a Mecsekhegység kőzeteiről is, amelyeknek az elmállásából jött létre az a talaj, amelyen díszlik ez a gazdag, déli elemekben bővelkedő szép növényvilág. A Mecsek, a Magyar Középhegységhez hasonlóan, főképen mészkőből áll, nyugati végén a Jakabhegy azonban homokkőhegység. Ezt azért is nagyon jó tudni, mert van több növény, amely mészkerülő. Ezeket a Jakabhegyen kell keresnünk. Ilyen például egy páfrányfaj, az északi fodorka *(Asplenium septentrionale)*. Ezt a fodorka-fajt hiába keressük a mészköves sziklákon, de megtaláljuk a nyugati Mecsek homokszírtjein. A Mecsekhegység keleti részében több, részben igen ritka vulkanikus kőzetet is találunk, de általában a Mecsekről elmondhatjuk, hogy mészkőhegység. Épen ezért vízben szegény. Déli napsütéses oldalát szívesen lakják a szárazságot és meleget kedvelő ú. n. xerophita növényszövetkezetek. Ezek meglehetősen hasonlóak a Bakony és Budai-hegyek hasonló természetű növénytársulásaihoz.

A Mecsek déli fekvése, északról való védettsége, vízben szegény mészköves talaja már sok mindent megmagyaráz növényvilága szempontjából, de még többet megértünk akkor, ha egy röpke pillantást vetünk a Mecsekhegység multjára, és ebből a történelmi szempontból vizsgálgatjuk a növényvilágát. Ugyanis a Mecsek viharos multja és növényvilága között szoros kapcsolat van. Amikor a Mecsekhegység még szigetként állt ki a Nagy Magyar Alföldet borító tengerből, a Mecsek oldalán tengerparti virágok nyíltak. Ez a növényvilág hasonló volt a Földközi-tenger mellékének a flórájához. Később a tenger elvonult, és az idő hidegebbre fordult. Magas hegyek subalpesi és erősen hegyi jellegű növényvilága lepte el a Mecseket. A Mecsek valamikor sokkal nagyobb volt és összefüggött a Balkán-félsziget röghegységeivel és a Magyar Középhegységgel. Ezek azok az elgondolások, amelyekkel sikerül a magyarázatát adni annak, hogy miért van a Mecseken annyi Földközi-tenger melléki (mediterrán) és balkáni (illyr) elem a flórában. Mivel a Mecsek valamikor a Bakonnyal és Magyar Középhegység többi tagjával összefüggött, azért egészen érthető, hogy sok közös ritkaságuk van a növényvilág szempontjából.

Természetesen a hegy magassága is nagy hatással van a növényvilágra. A Jakabhegy, a Mecseknek nyugati része és Pécs városa felett elnyúló középső része: a Misina és a Tubes, valamint a Mecsek-hegység keleti része a Zengővel együtt a hegység északi oldalával mutat sok hasonló vonást a növényvilág szempontjából és sok magasabb hegyi elemet őrzött meg abból az időből, amikor a Mecseken hidegebb volt.

Igen érdekes a Mecsekalja növényvilága, amely inkább az Alföld növényvilágával rokon. A Duna és Dráva közén sok alföldi elem déli és részben hegyi elemekkel keverve él együtt.

Baranyában több mint 1400 vadon termő virágot találtak. Ezek közül mindenesetre az a száz baranyai különlegesség érdekel mindenkit legjobban, amely hazánkban csak a Mecseken és Mecsekalján található, vagy az országnak csak egyes részein fordul elő és mindenütt, mint ritkaság és különlegesség kitüntetett becsben áll a növényvilág ismerői és barátai szemében.

B) A tavaszi növényvilág.

Minden egyes évszaknak megvan a maga egyéni színe, varázsa és szépsége, de azért a tavaszi növényvilág nyeri el a pálmát a maga elsőszülöttségi jogán a többi évszak növényvilágával szemben. A tél vége felé már alig várja a növények barátja, hogy újra elkezdhesse kedves virágainak a megfigyelését, fejlődésüknek és növekedésüknek az élvezetét. Ha kisüt a virágfakasztó februárvégi Nap, egymásután jelennek meg a Mecsek oldalán a tavaszi virágok és pedig előbb, mint a Budai-hegyekben és a szintén déli fekvésű, mészköves Bakony-hegyoldalain. Az első kinyílott virág miatt érzett öröm nemes örömök sorozatát nyitja meg. A kezdő növénygyüjtőnek azért is jó dolga van tavasszal, mert még csak kevés virág van és azokat is könnyű meghatározni. Bizony nyáron naponkint húsz, harminc addig nem látott virágot talál és sok köztük a nehezen meghatározható. De ilyenkor sem szabad elcsüggedni, hanem szép lassan, állandóan minden növénytani kiránduláson néhány növény megismerésével előre lehet haladni és egy pár év alatt tekintélyes számú növény ismeretére lehet kellő buzgalommal és szorgalommal szert tenni.

A Mecseken nagyon korai a virágfakadás. 1934—35-ben a rendestől eltérőleg szokatlanul korai volt. Nemcsak tavaszi virágokat szedtem decemberben, hanem őszről megmaradt és második virágzásban lévő nyári növényeket is.

Rendes körülmények között is már február hónapban megjelenik egész Magyarországon termő kikeleti hóvirág *(Galanthus nivalis)*. A Tubes gerincnek azokon a helyein, ahol egy pár hét előtt fehér hószőnyeg volt, most a hóvirág gyönyörű fehér mezői gyönyörködtetik az erdőben sétálókat. A hóvirág neve a görög tej (gala) és virág (anthos), valamint a latin hó (nix) szavaiból származik, valóban igazi hóval együtt megjelenő tejfehér színű virág, mely fehér színét a virágtakaróban lévő levegőburokékoktól kapja.

Még a hóvirágot is megelőzi a Mecseken az illatos hunyor *(Helleborus odorus)*. 1935-ben december 6-án már teljesen kinyílt virágú példányt szedtem, de más években is megtalálták már december havában. Az illatos hunyornak virágzáskor még nincsenek tőlevelei. Ezek csak áprilisban jelennek meg, áttelelnek és csak a tavasz vége felé fonnyadnak el teljesen. A virágtakaró levelei, melyek zöldszínűek, 5 cm. hosszúra is megnőnek. A Mecsekhegységen és a környező somogyi, tolnai és a bácskai dombokon olyan gyakori, hogy pécsi diák nem is tudja elképzelni, hogyan lehet az, hogy a Mecsek-hegységet és a környező dombokat ki-

Kaukázusi zergevirág. *Doronicum caucasicum.*

Illatos hunyor. *Helleborus odorus.*

véve az ország többi részén nem található ez a balkáni növény, mely a Mecsekkel éri el terjedésének északi határát. Amikor a Mecseken az illatos hunyor *(Helleborus odorus)* virágzik, akkor a Magyar Középhegység dunántúli részében a kisvirágú hunyor *(Helleborus dumetorum)*, a Pilistől pedig egészen a Bükkig, de valamivel később a pirosló hunyor *(Helleborus purpurascens)* virít. Az ország nyugati részén szintén a kisvirágú hunyor *(Helleborus dumetorum)* nyílik, mely az illatos hunyor *(Helleborus odorus)* elterjedésének északi megyéjében, Tolnában is megtalálható.

Janka Viktor (1837—1890), kiváló magyar botanikus 1867 február 18-án nagy ámulatára a Mecsekhegységtől délre fekvő Villányi-hegységben, Nagyharsány község fölött egy szép virágzó növényt talált, a magyar kikericset *(Colchicum hungaricum)*, melynek legközelebbi lelőhelye a magyar tengerpart. Ez a kikerics faj, nem úgy, mint a közismert őszi kikerics *(Colchicum autumnale)*, tavasszal hozza virágait és leveleit és pedig egyszerre. Lepellevelei fehérek vagy halványlilák. Ez a virág, amely a Villányi-hegység Nagyharsány nevű hegyén nő, a baranyai flórának egyik legritkább és legérdekesebb növénye, melyet már sokan kerestek fel. Kedvező idő esetén már januárban virágzik. Egy kis diákom jelentette, hogy 1934-ben karácsonykor már bimbóban volt.

Amikor a Mecsekhegységben megjelenik a hóvirág *(Galanthus nivalis)*, az illatos hunyor *(Helleborus odorus)* és a Nagyharsány hegyen a magyar kikerics *(Colchicum hungaricum)*, a Mecsekalján utak mellett, árkok szélén már virítanak az egész országban ismert martilapú *(Tussilago farfara)* sárga virágai.

Ezután rohamosan jelennek meg az országban másutt is jól ismert növények virágai és friss új hajtásai: így a daravirág *(Draba verna)* a sziklás hegyhátokat szórja be fehér virágaival, a sziklák között a sás *(Carex humilis)* porzói sárgállanak a déli oldalakon a homoki pimpó *(Potentilla arenaria)* társaságában. Megjelenik az erdőkben a kétlevelű csillagvirág *(Scilla bifolia)*, a lila májvirág *(Anemone hepatica)* és a Mecseken ritka, de Magyarország nyugati részein már gyakori fehér virágú pápics *(Anemone nemorosa)*. Vizenyős helyeken a salátaboglárka *(Ranunculus ficaria)* sárga, a hegyoldalban meg a kökörcsinnek lila virágai hirdetik számos fával és virágzó növénnyel, hogy végre visszavonhatatlanul beköszöntött a tavasz.

C) A nyári növényvilág.

Alig hullottak el a tavaszi virágok szirmai, már új virágfakadás fogadja a természet titkainak szorgalmas kutatóját. Az időjárástól függőleg, mely hazánkban nagyon változó és szeszélyes, jelennek meg a nyár virágai. Néha előbb, máskor pedig tetemesen elkésve. A virágfakadás szempontjából a hegyi növényvilágnál nagy jelentőségű a hegy magassága és a virágot hordozó hegyoldal fekvése. A hegyek gerincén egy-két héttel később jelennek meg ugyanazok a virágok, melyek napos déli hegyoldalakon jóval előbb virítnak, mint árnyékos és északi fekvésű erdőkben. Tehát, amint látjuk, az élőlények, de különösen a növények élénken reagálnak a környezet adottságaira és az időjárás évi változásaira. Ezeknek

hű tükrei az évenkint különböző időben virágzó növények. Meghatározott helyen és meghatározott növényeken különösen sok éven át végzett virágfakadási megfigyelések igen tanulságosak nemcsak a növénytan, hanem az időjárástan szempontjából is.

Amint tehát látjuk, sok tényezőtől függőleg, de azért nagy általánosságban májustól júliusig tudjuk megfigyelni a Mecsekhegység és a Mecsekalja gazdag nyári növényvilágát. Mint hazánkban mindenfelé, úgy a Mecseken és a környékén egyaránt nyáron bontakozik ki a növényvilág a maga teljes gazdagságával és szép változatosságával.

A tavasz legelső virágait könnyű számontartani és felsorolni. Nem mondhatjuk el ezt azonban a nyár folyamán virágzó növényekről. Ezek oly nagy számban jelennek meg, hogy megelégszem avval, hogy egy pár, a Mecsekre nagyon jellemző, az országban másutt nem termő ritka virágot mutatok be ebből a nagy nyári virágfakadásból.

Még igazából a tavasz derekán kezd virítani, de a nyár elején is látható különösen hűvösebb időjárású években a kaukázusi zergevirág *(Doronicum caucasicum)*, melynek sárga virágai nagyon hasonlítanak az országban már sokkal gyakoribb magyar zergevirág *(Doronicum hungaricum)* fészkes virágzatban álló virágaihoz.

Ezt a növényt a Mecseken *Nendtvich Tamás* (1782—1858) pécsi gyógyszerész, a mecseki flóra buzgó kutatója találta meg elsőnek. Növényét elküldte Pestre a növénytan egyetemi tanárának *Sadler Józsefnek* (1791—1849), aki az ő tiszteletére *Doronicum Nendtvichii*-nek nevezte el. Ez a növény van bent a pécsi Mecsek Egyesület turistajelvényében.

Eddig még csak a Mecseken találták meg a magyar és a kaukázusi zergevirág keverékfaját, melyet pécsi zergevirágnak neveztek el *(Doronicum Sopianae)*.

A kaukázusi zergevirággal és a télzöld meténggel *(Vinça minor)* együtt lehet találni egy másik ritka virágot, az aremóniát *(Aremonia agrimonioides)*. Ennek a szárnyasan összetett levelű és néhány sárga virágból álló virágzattal bíró növénykének közeli rokona a mindenfelé elterjedt közönséges párlófű *(Agrimonia eupatoria)*.

A Pécs mellett termő különleges virágok között kétségtelenül a szarvas bangó *(Ophrys cornuta)* a legritkább.

Országos vonatkozásban ritka, mivel csonka hazánkban csak Baranyában terem, de Pécs felett a Mecseken nagyon gyakori egy másik szép kosbor-faj, a majom kosbor *(Orchis simia)*.

A Mecsek sok kosbor-féléje között érdekesebb még a sápadt kosbor *(Orchis pallens)*, mely elég bőségesen nő. Legszebb, de ritkábban található az előbb említettel együtt az ország más részein is termő sodortajk *(Loroglossum hircinum)*.

Ha a Mecsek legszebb nyári virágát akarjuk megtalálni, Pécstől keletre a Mecsekhegység legmagasabb hegyére, a Zengőre vagy a környező hegyekre és dombokra kell ellátogatnunk. Ez a virág, a vad pünkösdi rózsa *(Paeonia officinalis)* valóban megérdemel minden fáradságot. A félember magasságra is megnövő tövei a lágy májusi szélben elbűvölően lebegtetik szép és nagy piros szirmukat, mely olyan könnyen lehullik. Éppen ezért nem mindig sikerül a Mecsek virágjainak kétségtelenül a legszebbjét virágzó állapotban megtalálni. Ennek a növénynek a Mecsek

Pünkösdi rózsa. *Paeonia officinalis v. banatica.*

Lónyelvű csodabogyó. *Ruscus hypoglossum.*

az egyetlen csonkamagyarországi lelőhelye, ahol is csak a bánáti változata terem.

Már el kell hagynunk a Mecsekhegységet, ha Baranyának országos vonatkozásban is legérdekesebb, nyáron virágzó növényét akarjuk felkeresni. El kell mennünk a Nagyharsányi-hegyre, melyet a régi magyarok Szársomlyónak hívtak. Ez az érdekes virág a bakszarvú lepkeszeg *(Trigonella gladiata)*, ez faji nevét a kard, illetve szarv alakú hüvelyes termésétől kapta. Ez a virág azért olyan nevezetes, mert legközelebbi lelőhelye a magyar tengerparton, Fiume mellett van. Ez a nagyfokú elszigeteltség csak úgy magyarázható meg, hogy valamikor a Nagyharsányi-hegy oldalán is tengerparti növényzet volt melegebb időjárás mellett. Ebből az időből maradt meg a bakszarvú lepkeszeg. Azokat a növényfajokat, melyek melegebb idő, vagy esetleg a jelenleginél jóval zordonabb idő növényvilágából szerencsés körülmények folytán megmaradtak, relictum-növényeknek nevezzük. Ezek mintegy hirdetői és élő emlékei egy letűnt régi kornak. A bakszarvú lepkeszeg bizonyára azért tudott megmaradni, mivel a Nagyharsányi-hegy merészen kiemelkedő meredek hegyoldala az északi hidegebb légáramlatokat felfogja, ferdén álló déli hegyoldala pedig a Nap meleg sugarait bőségesen összegyűjti. Hasonló relictum-növénynek tekinthető ugyancsak a Szársomlyón virágzó magyar kikerics *(Colchicum hungaricum)*.

Trianoni Magyarországon csak a Mecseken teremnek még a következő nyáron virágzó növények: az arany baraboly *(Chaerophyllum aureum)*. Ez az ernyősvirágúak családjába tartozó nem közönségesebb fajai révén az országban mindenfelé elterjedt. Turin városától kapta a nevét az örvönkint csak négy levéllel bíró olasz müge *(Asperula taurina)*.

Ezeken a virágokon kívül van még több nyáron virító ritkasága a Mecseknek, mely egészen a Dunántúl nyugati határszéléig elhúzódik. Ezek közül feltűnőbbek a következők. A kertekben is termesztett szép virágú, futó növény: a jerikói lonicer-cserje *(Lonicera caprifolium)*, hasonlóképen a kertekből ismert *Gladiolus* nemnek egyik faja *(Gladiolus communis)* és néhány vadszegfű-faj *(Dianthus barbatus, armeriastrum, giganteiformis)*. Ez utóbbi két faj a Nagyharsányi-hegyen terem és attól délkeletre is honos.

Az említett virágokon kívül még több igen érdekes nyáron virágzó mecseki különlegesség található meg Baranyában sok más ritka virággal együtt, melyek a Mecseken kívül még a Magyar Középhegységben és az Alföldön — annak főképen déli részén — is megtalálhatók.

D) Az őszi növényvilág.

Július és augusztus hónapokban egy-két kivételtől eltekintve úgyszólván minden virágzó növény virít. Így tehát ősszel elsősorban a nyár derekán, illetve végén virágzani kezdett növényeket találjuk meg, de már ezeket is sok esetben, hasonlóan a többi nyári és részben tavaszi virághoz csak termésben tudjuk megszedni. Sok növénynek a teljesen fejlett terméseit és virágait egymás mellett és egyszerre találjuk meg.

Az ősz folyamán megismerkedhetünk a Mecsek és Mecsekalja gazdag

virágtalan növényvilágának egyik-másik ritkább és feltűnőbb képviselőjével. Ezek közül az országban több felé vadon terem és azonkívül a kertekben is ültetik az egészen ép és hosszú levelű gimharasztot *(Phyllitis scolopendrium)*, mely Baranyában több felé terem és levelei télen át is zöldek maradnak hasonlóan a Mecsekhegység és a Szársomlyó másik, már országos viszonylatban sokkal ritkább páfrányához, a pikkelyharaszthoz *(Ceterach officinarum)*, mely az ország északibb részén csak szórványosan terem, de a Nagyharsányi-hegyen Villány mellett tömegesen fordul elő annak a bizonyítékaképen, hogy ez a mediterrán, azaz a Földközi-tenger környékén őshonos haraszt itt igen jól érzi magát. Van egy páfránya a Mecsekhegységnek, mely csonka hazánkban másutt nem terem vagy legalább is eddig nem találták meg, ez a szegletes veseharaszt *(Dryopteris setifera)*.

Ha figyelmünket az őszi mecseki flóra ténylegesen virágzó ritkább növényei felé fordítjuk, akkor föltétlenül meg kell emlékeznünk a bajnócalevelű v. baranyai peremizsről *(Inula spiraeifolia)*. Ennek a levele igen hasonlít a kertekben gyakran ültetett, de vadon is termő rózsafélék családjába tartozó bajnócáéhoz *(Spiraea)*. Innen kapta a faji nevét. Ez a nem egyébként hazánkban több fajjal képviselve van, de a fent említett faj csak Baranya vármegye hegyein nő és pedig Pécs mellett meglehetős bőségben. Különösen Horvátországnak, Karsztnak és Dalmáciának egyik jellemző növénye, mely a Mecsekkel éri el hazánkban északi terjedésének határát.

Ki ne ismerné a kertből a gyűszűvirágot, a *Digitalist?* Sőt a botanizáló természetjárók már biztosan szedték a vadon termő sárga virágú gyűszűvirágot *(Digitalis ambigua)*. Ennek rokona a rozsdás gyűszűvirág *(Digitalis ferruginea)*, mely *Simonkai Lajos* (1851—1910) szerint dél Baranya hegyeinek díszítő virága a nyár folyamán, de még az ősz elején is akadhatunk egy-két elkésett virágra.

Egyik legérdekesebb virága a Mecsekaljának a pécsvidéki aszat *(Cirsium Boujartii)*, melyet 1783 júliusában fedeztek fel *Piller Mátyás* és *Mitterpacher Lajos* papkutatók Pozsega megyébe tett útjuk alkalmából. Ezt a ritka növényt legutoljára 1873 augusztus 3-án szedte a már említett *Simonkai Lajos*, akinek egyaránt igen kiváló érdemei vannak az egyetemes magyar flóra és a mecseki meg mecsekalji flóra felkutatása terén. A pécsvidéki aszatról *(Cirsium Boujartii)* felfedezői azt írták, hogy a Pécs alatt fekvő sík vidéken igen bőséges. Lehetséges, hogy épen ezt a területet azóta beépítették és azért nem kerül elő újabban. Így van ez például a Mecsek egyik legtöbbet emlegetett virágritkaságának, a szarvas bangónak *(Ophrys cornuta)* budai előfordulásával, melyet nem is olyan régen szedtek azon a helyen, ahol ma már ház áll. Az építkezés, erdőirtás, mocsarak lecsapolása, réteknek szántóföldekké való átalakítása már sok növény és más természeti emlék pusztulását okozta. Ezen a bajon segít majd Magyarországon a minap törvényerőre emelkedett természetvédelmi törvény, mely kapcsolatos az erdővédelemmel is.

A Balkán-félszigetről a fürtös türempik *(Carpesium Wulfenianum)* egészen Pécsig eljutott. Nevét fészekpikkelyleveleinek szalmaszerű jellegétől (carpézion) és Wulfen természetkutatótól nyerte.

Arany baraboly. *Chaerophyllum aureum.*

Rozsdás gyűszűvirág. *Digitalis ferruginea.*

Az ősz végén termést érlelő baranyai virágok közül kétségtelenül a két csodabogyó a legérdekesebb. Az egyiknek az elágazó szárán lévő levelei szúrósak. Innen a neve: szúrós csodabogyó *(Ruscus aculeatus).* A másik csodabogyó el nem ágazó szárú, levelei jóval nagyobbak és símák, nem szúrósak. Ezt a levelén lévő állati nyelv alakú murvalevél miatt, — mely alól bújnak ki a szerény kis zöld virágtakaró levelű és összenőtt lila porzójú virágai — lónyelvű csodabogyónak hívják *(Ruscus hypoglossum).*

Éretten szép piros termése van a szintén mediterrán pirító gyökérnek *(Tamus communis)*, mely a Mecsek jellemző futónövénye.

Végig sétálva a Mecseknek Pécs városa felett húzódó, Misinától a Tubesig vezető gerincén, szeptember havában igazi őszi kép tárul elénk. Sok fa levele kezdi már lassankint zöld színét elveszteni, lábunk alatt mind több és több elszáradt növényt találunk, sőt a termések is már teljesen megérettek, szétszórták magjukat. Teljesítették hivatásukat. Ebben a valóban őszi képben, mely az ideiglenes pihenés rövidesen való beköszöntésére figyelmeztet, nagyon megörvendeztet minket néhány egészen friss, nem régen kinyílt, sőt részben még bimbóban lévő virág. Ezek közül a legszebb, az országban szórtan másutt is növő, de a Mecsekben meglehetősen bőven virító méregölő sisakvirág *(Aconitum anthora).* Ennek a közelében találjuk a hegyeinkben és a sík vidéken egyaránt növő közismert kikerics *(Colchicum autumnale)* lila virágú mezőit. Ezt a képet még tarkábbá teszi az igen bőven virágzó sárga és piros színű hegyi hagyma *(Allium flavum et montanum)* és a sok üde virágú aranyfürt sárga színű csoportja *(Aster linosyris).*

Aztán minél később megyünk őszi növénytani sétáinkra, mind kevesebb virágzó növényt találunk. Éppen úgy mint tavasszal, amikor minden egyes alkalommal egy-egy, később pedig mind több és több, addig nem látott új virágzó növényt észlelünk.

Végül egy pár erősebb fagy és elpusztúlnak a virágai a Mecseknek, de csak azért, hogy a következő tavasszal új erőre kelve hirdessék az Életnek újra való feltámadását.

Flora Mecsekiënsis in speculo temporum.

B) Tempore vernali, C) aestivali, D) autumnali. Singulas plantas maxima ex parte speciales florae montium Mecsek regionumque ejus vide in textu hungarico!

II. A Mecsek flórájának három felfedezője.

A) Kitaibel Pál a Mecseken és a baranyai síkon.

Kitaibel Pál (1757—1817) egyike a legnagyobb egyetemes tudású magyar természetkutatóknak. Bár kiváló vegyész, kőzet- és talajkutató, geografus és technológus is volt, mégis a botanikában dolgozott legtöbbet.

Kitaibel Pál 3 ízben járt területünkön. Először 1799-ben az ú. n. baranyai útja alkalmából, másodszor és harmadszor 1808-ban Szlavóniába menet és jövet. Utazásai alkalmából Magyarországon 20.000 kilométer utat tett meg. Ebből több, mint 1/2 ezer kilométer a Mecsekre és a baranyai síkságra esik. Itt 46 napig tartózkodott, ez alatt az idő alatt 31 kirándulási napja volt, 530 növényfajt jegyzett fel és 1600 növénylelőhelyet közölt. Hagyatékából eddig kb. 100 növényfajt közöltek területünkről. A tőle közölt növényeket majdnem mind megtaláltam. Tehát azóta nem változott meg lényegesen a baranyai flóra képe. Érdekes, hogy egyes fajoknak igen sok lelőhelyét hozza. *(Helleborus, Cephalaria transsilvanica).* Mecsek és a Nagyharsány-hegy között elterülő területről közölt adatai azért érdekesek, mert innen más nem igen közölt. De ezen kívül még több baranyai táj növényzetét írja le, ahol eddig még nem kutattak. Így például a beremendi hegyét.

Az úti napló elolvasásából kitűnik azonban, hogy nem csak a növényeket és állatokat figyelte meg és írta le, hanem a kőzeteket, talajokat, ásványvizeket, folyókat és patakokat, hegyeket, dombokat és a síkságokat is élesen megfigyelte és pontosan leírta épúgy, mint a földmívelés és állattenyésztés, bányászat és ipar kihasznált és kihasználható természeti kincseit, valamint a történeti emlékeket és néprajzi, meg a gazdasági viszonyokat. A nagy magyar természetkutató részletekben elvesző alaposságánál csak egyetemlegesen nagy és átfogó, de azért mindég pontos és tökéletes universalitását tudjuk jobban csodálni. Az igazi nagy ember bontakozik ki a sárguló naplókból szemünk elé.

A baranyamegyei utaknak naplószövegét német eredetiben és magyar fordításban a Ciszterci Rend pécsi Nagy Lajos gimnáziumának 1939. Évkönyvében közöltem le. A napló magyar szövegét l. a Függelékben!

B) Az első pécsi botanika írója.

1936-ban volt száz éve annak, hogy *Nendtvich Károly* (1811—92) pécsi orvostanhallgató doktori értekezése, mely a Mecsek növényvilágáról szól, napvilágot látott. A munka teljes címe a következő: Dissertatio inaug. historico-naturalis exhibens enumertationem plantarum in territorio Quinque-Ecclesiensi sponte crescentium, praemisso tractatu generali de natura geognostica montium, deque situ, climate et vegeta-

tione ejusdem regionis. A munka Budán jelent meg. VIII. + 38 oldal terjedelemben. A mű szerzője értekezését apjának, *Nendtvich Tamás* pécsi gyógyszerésznek ajánlja. Ez az ajánlás nem a szokásos fiúi tiszteletből fakadt csupán, hanem a szerző így akarta kifejezésre juttatni azt, hogy műve apjának segítségével és támogatásával jelent meg. *Nendtvich Tamás* 1804-ben került Pécsre, mint gyógyszerész. Igen szorgalmasan gyüjtötte Pécs környékének virágait, lepkéit és fia, Károly apjának a jegyzeteit és gazdag florisztikai ismereteit felhasználva, készítette el kiváló értekezését, melyet *Kerner Antal*, az akkori idők kiváló botanikusa az időben megjelent doktori értekezések között, amelyeknek a tárgya botanikai volt, a legkiválóbbnak tart (1863). *Kerner Antal* egyetemi tanár kritikája a mű megjelenése után 30 évvel jelent meg, mégis figyelemre méltó és mutatja a mű értékét. Hisz ez a munka nem gyorsan összekapott doktori értekezés volt, hanem *Nendtvich Tamásnak* és fiának *Nendtvich Károlynak* a baranyai flóra felkutatása terén elért eredményeinek a közzététele. Az értekezés *Sadler József* pesti egyetemi tanár intézetében készült. Száz év előtt az orvostanhallgatók is tanultak botanikát, sőt kötelesek voltak a doktori cím megszerzéséhez disszertációt írni. *Nendtvich Károly* később inkább vegytannal foglalkozott, majd a kémiának lett a tanára a műegyetemen. Meghalt 1892-ben. Bár érdeklődése később másfelé terelődött, de azért a scientia amabilist, a botanikát mindig szerette. Erről tanuskodik a herbariuma, mely most a budapesti piaristáknál van és sok növényt tartalmaz a 40-es, 50-es és 60-as évekből Buda, Harkányfürdő és Pécs környékéről.

Nendtvich Károly értekezése az első nagyobb munka Baranya vármegye növényvilágáról. Ez a munka már több, mint 1000 fajt sorol fel Pécs környékéről. Ha ebből levonjuk a termesztett és tévesen közölt adatokat, akkor is marad 900 faj, ami szép szám, ha meggondoljuk, hogy a jelenleg ismert baranyai növényfajok (virágosak és harasztok) számát 1480-ra tehetjük. Tehát *Nendtvich* már a ma ismert növényfajok $^2/_3$-át közölte Baranyából. Kár, hogy a lelőhelyeket nem sorolta fel, csak a növények nevét. Így az érdekesebb és kétes adatok ellenőrzése nagyon nehéz.

Értekezésében röviden ismerteti a Mecsek geológiai, klimatikus és földrajzi viszonyait, majd felsorolja a déli, meleg hegyoldalak, árnyékos erdők, sík területek és utak mentének jellemzőbb növényeit. Betűrendben hozza a Pécs környékén vadon termő növényeket. Majd külön foglalkozik három akkoriban rendkívül érdekesnek tartott pécsi növénykülönlegességgel: 1. *Doronicum Nendtvichii (Doronicum caucasicum).* 2. *Ophrys cornuta.* Szarvas bangó. 3. *Lathyrus sphaericus.* Téglaszínű lednek. Mind a három terem még mindig a Mecseken.

Nendtvichek előtt gróf *Marsigli Alajos*, *Piller Mátyás* és *Mitterpacher Lajos* pécsi jezsuiták, majd világi papok és a legnagyobb magyar botanikus, *Kitaibel Pál* gyüjtöttek Baranyában.

Viszont *Nendtvich Tamás* egy egész helyi botanikus iskolát teremtett, melynek Károly fián kívül még Vilmos fia, segédje *Balek Rudolf* és *Majer Móric* pécsi ciszterci tanár voltak a tagjai. Az utóbbival Baranya vármegye növénykutatásának első és eredményekben gazdag korszaka le is zárul.

C) Egy elfelejtett pécsi botanikus.

Piller Mátyás és *Mitterpacher Lajos* 1783-ban megjelent munkája tartalmazza az első nyomtatásban napvilágot látott adatokat a Mecsek flóráját illetőleg. Tehát már 150 évvel ezelőtt felkereste a növénytani kutató a Mecseket. Azóta több-kevesebb sikerrel, kisebb-nagyobb lendülettel, hol csekélyebb, hol meglepőbb eredménnyel folyik a munka.

A Pécs-környéki kutatókat két nagy csoportba lehet osztani. Egy részük országos hírű pesti botanikusokból került ki, akik nagy herbáriumi anyaggal, hatalmas könyvtárakkal rendelkeztek és ritka nagy tehetséggel voltak megáldva. A dolog természetéből kifolyólag a vidéki flóraterületen csak átmenetileg búvárkodtak, de éles szemükkel és nagy látókörükkel sokat észrevettek, helyesen leírtak és ítéletük a tudomány színe előtt igen nagy becsben áll. A mecseki flórának sok ilyen kiváló magyar botanikus kutatója volt. Az első, igazi nagy magyar flórakutató, *Kitaibel Pál* több ízben megfordult Baranyában gyüjtő útjai alkalmából és számos értékes feljegyzést hagyott hátra. A mult század folyamán sokat kutatott a flóraterületünkön *Janka Viktor* és *Simonkai Lajos*, valamint többször megfordult kutató útjai alkalmából a vadvirágos Mecseken *Simonkai* mellett az elmult idők másik nagy botanikusa: *Borbás Vince* is.

Másik csoportja a pécsi flórakutatóknak, a botanikának, mint scientia amabilisnak igazi rajongóiból és műkedvelőiből, a modern turisták őseiből került ki, akik nem egyedül a tudománynak élő szakemberek, hanem a növényeket szerető és kedvelő lelkes búvárok voltak. Tanárok és gyógyszerészek, papok és bírók, egyetemi tanárok és orvosok! A kutatóknak ez a csoportja az előbbiekkel szemben hátrányban volt. Nem rendelkeztek elsősorban elegendő idővel; hisz főfoglalkozásuk másfelé irányította lelkük leggazdagabb erőforrásait. Nem állt rendelkezésükre szakkönyvtár és herbárium. Végül nem volt meg legtöbbjükben az a nagyszínvonalúság, amit csak sokhelyütt és igen hosszú időn át végzett kutató munka útján lehet elsajátítani. Viszont nagy előnyük volt, hogy állandóan közvetlen közelükben volt kedvenc kutató-területük, a mecseki flórajárás egész gazdagságával és évszakonkint felcsillanó változatosságával. A pécsi botanikusoknak ebbe a második csoportjába tartoznak *Nendtvich Tamás* és tanítványai. *Nendtvich Tamást* vallotta mesterének *Majer Móric*, a Ciszterci Rend pécsi gimnáziumának lelkes természetrajz tanára. *Majer Móric* a *Nendtvich Tamás* által alapított pécsi provinciális botanikus iskola utolsó tagja és betetézője.

Az említett botanikusok közül nagyobb munkákat alkottak a következők: *Nendtvich Károly* és *Tamás*, *Simonkai Lajos* és végül *Majer Móric*. *Nendtvich Tamás* emlékét *Róna Jenő* elevenítette fel. *Simonkai Lajos* baranyai kutató munkájáról megemlékezik *Degen Árpád* az elhunytról annak idején írt nekrológjában. *Majer Móricról* azonban kevés szó esett. Illő tehát, hogy a Mecsek e buzgó kutatójának néhány szót szenteljünk.

Majer Móric József Baranya vármegyében született Szemelyen, 1815. júl. 23-án. Középiskolai tanulmányát a pécsi ciszterciek intézetében végezte. 1834. szept. 11-én a Ciszterci Rendbe lépett. 1835-ben tanári oklevelet szerzett, a hittudományokat Veszprémben és Egerben hallgatta.

1840. aug. 10-én pappá szentelte báró Barkóczy László székesfehérvári püspök. 1849-ben Pécsre került tanárnak. Ezt megelőzőleg 1840—1-ben segédlelkész Hercegfalván és 1837—9-ben tanár Székesfehérvárott. Tehát ismét Baranyában van, ahol született és ismét Pécsett, ahol tanulmányait végezte. Pécsett van hat évig, majd Székesfehérvárra kerül az 1855—57. iskolai évekre. A székesfehérvári gimnázium értesítője számára írta ebben az időben az első értekezését *Von den Schwämmen* címen (1856—1857). Majd újra Pécsre helyezi a ciszterciek rendi iskoláinak kegyura, a zirci apát és itt is marad Pécsett egészen 1863-ig. Később tanár Székesfehérvárt. Székesfehérvári tanár korában írja meg 1865-ben a Tanodai Lapok részére a „Vélemény a természetrajzi tankönyvek mikénti szerkesztése" c. cikkét. Majd lelkész Polányban. Zircen a természetrajzi szertár őre, melynek az anyagát saját gyüjtéséből ő ajándékozta az apátságnak. 1885-ben nyugalomba vonul Szentgotthárdra, végül 1888-tól egészen 1904. április 9-én bekövetkezett haláláig Pécsett él. A Ciszterci Rend pécsi rendházának a kriptájában van eltemetve.

Majer Móric típusa volt a mult századbeli lelkes természetrajz-tanároknak, akik a kialakuló természettudományi, főkép biológiai középiskolai tárgyak eredményes tanításának a megvalósításához saját munkájukkal gazdag gyűjteményeket állítottak össze. Gyüjtött növényeket, ásványokat, kőzeteket, kövületeket, rovarokat. 1865-ben Hemiptera-gyüjteménnyel gazdagította a Nemzeti Múzeumot. (Fauna Regni Hungariae. Ordo Hemiptera. p. 7.) *Horváth Géza* és *Frivaldszky János* is említi rovartani gyüjtését. (MOTV 1873 és ÉTK 1874). Azonban legszívesebben mégis csak a növényeket gyüjtötte. Vérbeli gyüjtő volt. Gyüjtött virágokat és virágtalanokat. Gyüjtött vadon termőket és termesztetteket. Gyüjtött, ha külföldi úton volt, gyüjtött, ha otthon volt. Ha jól megnézzük azokat a helyeket, ahová a munkája kötötte élete folyamán, akkor azt látjuk, hogy herbáriumában is nyoma van ezeknek az állomáshelyeknek. Van növénye Zircről, Szentgotthárdról, Polányról, Székesfehérvárról, a Velencei tóból, Csókavárról és első sorban Pécsről. Nyáron bejárja a nyugati országokat. Megfordul a nagy európai botanikus kertekben. Gyüjt növényeket délen és északon, magas hegyekben és a tenger partján. Megfordul Ausztriában, Olaszországban, Német- és Franciaországban. Mindenütt gyüjt növényeket, de a gyüjtött anyagot egyúttal elsőrangúan meg is tudja őrizni. A Ciszterci Rend pécsi Nagy Lajos gimnáziumának természetrajzi szertárában őrzött herbáriumában van sok növénye, amely 80 éves és mégis olyan üde, mintha minap szedte volna valaki.

Bár sokfelé gyüjtött, de munkájának legjavát mégis csak a baranyai és főképen a mecseki flóra felkutatására fordította.

Préselt növényei „Baranya viránya"-ban maradtak meg a fent említett intézetben. A növények száma több mint 2000. Mikor 1863-ban Székesfehérvárra került, gyüjteményét magával vitte, de halála előtt a Ciszterci Rend pécsi intézetének ajándékozta.

Kutatásainak az eredményét a Ciszterci Rend pécsi gimnáziumának 1858/59-iki tanévre kiadott programmjában hozta nyilvánosságra *Die Flora des Fünfkirchner Pflanzengebietes* címen. Munkájának a bevezetésében ismerteti a mecseki flóraterület fekvését, geológiai és klimatikus viszonyait, megemlíti a pécsi szénbányákból előkerült nevezetesebb

MEGYEI KÖNYVTÁR H. PÉCS
20805

kövületeket és utal arra, hogy Pécs flórájának és rovarvilágának gazdagsága kapcsolatban van egymással.

Majd a baranyai erdők fontosabb fáiról és cserjéiről, valamint aljnövényzetéről ír. Ismerteti a sík terület feltűnőbb növényeit. Külön ír a mecseki flóra mérges növényeiről és mindenütt hangsúlyozza a baranyai különlegességeket. Foglalkozik a *Doronicum Nendtvichii*-kérdéssel.

Külön megemlékezik a jelesebb pécsi kerti kultúrákról, főképen *Rihmer*, *Schultz*, *Nowotarszky*, *Faitl*, *Bartalics*, *Zsolnay* magánkertek nyomán, de herbáriumából kitűnik az is, hogy a pécsi püspök, a főherceg alcsuti, a pécsi irgalmasok és ferencesek, valamint a zirci és szentgotthárdi apátságok kertjét is ismerte. Értekezése sajnos felveszi a kertben termesztett és egyéb kultivált növényeket is és ezt nem mindég jelzi. Azonkívül — úgylátszik — több, nem Pécsett gyüjtött növény neve is becsúszott jegyzékébe, melyet a bevezetés után *De Candolle* rendszerében ad és amelyben több mint 1500 növényt sorol fel Pécs környékéről. *Nendtvichékhez* hasonlóan a pontos lelőhelyeket nem hozta. Ezekért a hibákért annakidején túlszigorú bírálatban részesült munkája. De azért volt neki elismerésben is része. A tanügyi főhatóság és a minisztérium állandóan dícsérettel halmozta el kiváló munkásságáért.

Majer érintkezésben állott *Rónay Jácinttal*, sőt külföldi botanikusokkal is. Így például *Neilreichhel* és *Kernerrel*.

Neilreich 1866-ban megjelent munkájában, melyben a magyarországi flórakutatás addigi eredményeinek a szintézisét adja, gyakran hivatkozik *Majer Móricra*. *Simonkai* is említi a nevét. *Nendtvich Károly*nak a pesti piaristák természetrajzi szertárában levő herbáriumában több növényt találtam, melyet *Majer Móric* küldött.

Későbbi időkben, már a jelen században kegyeletes szavakban emlékeznek meg róla *Kiss Albin* és *Róna Jenő* a pécsi gimnázium, illetve a baranyai flórakutatás történetével kapcsolatban. *Kovács Ferenc* kéziratban levő értekezése szintén elismeréssel szól munkásságáról.

Majer Móric növényeit *De Candolle* rendszerében dolgozta fel. Igen használható ábécés katalógussal is ellátta. Több növénynél értékes megjegyzést találunk, különösen a lelőhelyre vonatkozólag. Herbáriumának áttanulmányozása közben több, eddig nem ismert érdekes, új adat került elő a baranyai flóraterületre vonatkozólag. A katalógus végén egy ábécé sorrendben összeállított jegyzék van a Pécs környékén vadon termő növényekről. Némely ritkább növény mellett a pontos lelőhelyet is meg adja. Gyüjtésének egy része Zircen van az apátság múzeumában, melynek ő maga is őre volt.

Végül meg kell említenem azt, hogy *Majer Móric* nemcsak maga szerette a Mecsek virágait, hanem saját lelkesedését a scientia amabilis iránt bele tudta oltani tanítványai lelkébe is. Hazafias érzése mellett tanuskodik az, hogy nevét magyarosan „j"-vel írta.

Majer nevét az élettudományban egy kihalt és általa felfedezett kagyló neve örökítette meg. *(Cardium Majeri* Hörn. l. Hörnes: Abh. der Geologischen Reichsanstalt. Bd. III. 1856. Bécs. S. 195.)

II. Tres exploratores Florae Mecsekiënsis.

Nomina vitaeque data vide in textu hungarico!

III. A Mecsek ritka virágai.

A) A mecseki flórajárás különlegességei.

Baranya vármegye a vele közvetlenül érintkező somogyi és tolnai dombokkal együtt, mint mecseki flórajárás sok érdekes növényt nyújt a botanikusnak és minden növénybarátnak. Ezek közül a növények közül minden esetre azok a legérdekesebbek, melyeknek csak ebben a flórajárásban van egyetlen biztos lelőhelyük csonka hazánkban. 12 növénye van flórajárásunknak, melyek ebből a szempontból számításba jöhetnek. Ezek közül a kaukázusi zergevirág *(Doronicum caucasicum)* Baranyából áthúzódik a szomszédos tolnai, az illatos hunyor *(Helleborus odorus)* pedig még a bácskai, valamint a somogyi és tolnai dombokra is. Természetesen a további kutatás folytán ezek a növények másutt is előkerülhetnek, de viszont Baranyából is akadhat új adat. Így például a mediterrán téglaszínű lednek *(Lathyrus sphaericus)* száz év előtt, *Nendtvich Károly* korában baranyai ritkaság volt. Mostanában Dunántúl több helyéről előkerült. Van azonban Baranyának két olyan növénye, melyeknek legközelebbi lelőhelye a tengerpart. [A magyar kikerics *(Colchicum hungaricum)* és a bakszarvú lepkeszeg *(Trigonella gladiata).*] Mind a kettő a nagyharsányi hegyen terem. Ugyancsak ott találta *Boros Ádám* a *Tortura Müllerit* is, mely egy tengerparton előforduló moha. Ezt csak mellékesen említem meg, mivel könyvemben csak edényes növényekkel foglalkozom.

Mielőtt az egyes baranyai különlegességeket ismertetném, kötelességemnek tartom, hogy megemlékezzem azokról a kutatókról, akiknek a tudása és munkája folytán ismerjük ezeket a növényeket a baranyai flóraterületről.

1. *Mitterpacher Lajos* (1734—1814) és *Piller Mátyás* (1733—1788) papkutatók a pozsegai útjuk alkalmával fedezik fel a baranyai peremizst *(Inula spiraeifolia)* a Pécs feletti Mecseken.

2. *Kitaibel Pál* (1757—1817). Csodálatos éles látásával sok új növényt fedezett fel és sok növénynek a magyarországi előfordulását ő állapította meg elsőnek. Így például ő vezette be a tudományba az illatos hunyort *(Helleborus odorus)* is. Az általa leírt növények mellett szerepel *Waldstein* grófnak a neve is, aki nagy jóakarója és segítőtársa volt. Kitűnő munkájában, *Descriptiones et Icones plantarum rariorum Hungariae*, mint új fajt írja le a kacúros estikét *(Hesperis runcinata)* és a *Spiraea oblongifoliát* Baranyából, illetve Pécsről, a Mecsek mészköves helyeiről. Mivel ennél a két növénynél más lelőhelyet nem ismer, úgy látszik ezeket az akkor új növényfajokat itt Baranyában fedezte fel

(Locus classicus). Később előkerültek ezek a növények másfelől is. A *Spiraea oblongifoliát* nem is tekintik külön fajnak, hanem a *media* változatának. Ő írta le elsőnek a bazsarózsát *(Paeonia officinalis)*, melyet Hosszúhetény és Pécsvárad között talált. Az arany barabolyt *(Chaerophyllum aureum)* a Mecsek árnyékos helyein szintén ő szedte elsőnek. A rozsdás gyűszűvirágot *(Digitalis ferruginea)* ő találta meg először nem ugyan a Mecseken, de Baranyában a Drávaközben Beremendnél.

3. *Nendtvich Tamásnak* (1782—1858) és tanítványainak a dicsősége az, hogy a legtöbb növény, amelyről szó lesz, az ő kutató munkájuk nyomán lett ismert Baranyából. (Lónyelvű csodabogyó *[Ruscus hypoglossum]*, szarvas bangó *[Ophrys cornuta]*, majom kosbor *[Orchis simia]*, illatos hunyor *[Helleborus odorus]*, olasz müge *[Asperula taurina]*, kaukázusi zergevirág *[Doronicum caucasicum]*, kaukázusi x magyar zergevirág *[Doronicum caucasicum x hungaricum]).*

4. *Sadler József* (1791—1849). Pesti egyetemen a növénytan tanára, orvos. Nendtvich botanikusokkal szoros kapcsolatban volt. A szegletes veseharasztot *(Dryopteris setifera)* hozza herbáriuma a Mecsekről.

5. *Janka Viktor* (1837—1890) fedezte fel és nevezte is el később a nagyharsányi hegy lábánál termő magyar kikericset *(Colchicum hungaricum).*

6. *Simonkai Lajos* (1851—1910) Baranyában megtalálta a nagyharsányi hegyen a bakszarvú lepkeszeget *(Trigonella gladiata)* és a keskenypikkelyű búzavirágot *(Centaurea stenolepis). Simonkai* után *Balog Károly* (1848—1920) és *Szita István* végeztek növénytani kutató munkát a baranyai flóraterületen. Az ő munkásságuk már a jelen századra esik.

E kutatók felsorolása után tehát vegyük sorra a mecseki flórajárás különlegességeit. Először adom felsorolásukat és a képeknek a jegyzékét, majd részletes leírásukat.

Szögletes veseharaszt. *Dryopteris setifera.* I. tábla. 1. kép.

Magyar kikerics. *Colchicum hungaricum.* Színes tábla. 7. o.

Lónyelvű csodabogyó. *Ruscus hypoglossum.* I. tábla. 2. kép. Mivel egészen Pozsonyig megtalálható, nem nevezhető szorosabb értelemben a mecseki flórajárás különlegességének.

Szarvas bangó. *Ophrys cornuta.* I. tábla. 3. kép. Ujabban az Alföldön is előkerült.

Majom kosbor. *Orchis simia.* I. tábla. 4. kép.

Pünkösdi (v. bazsa-) rózsa. *Paeonia officinalis v. banatica.* II. tábla. 5. kép.

Illatos v. nehézszagú hunyor. *Helleborus odorus.* II. tábla. 6. kép.

Bakszarvú lepkeszeg. *Trigonella gladiata.* II. tábla. 7. kép.

Arany baraboly. *Chaerophyllum aureum.* III. tábla. 8. kép.

Olasz müge. *Asperula taurina v. leucanthera.* III. tábla. 9. kép.

Rozsdás gyűszűvirág. *Digitalis ferruginea.* III. tábla. 10. kép.

Baranyai peremizs. *Inula spiraeifolia.* III. tábla. 11. kép.

Keskenypikkelyű búzavirág. *Centaurea stenolepis.*

Kaukázusi zergevirág. *Doronicum caucasicum.* Színes tábla 9. o. A. k.

1. Szögletes veseharaszt. *Dryopteris setifera.* — 2. Lónyelvű csodabogyó. *Ruscus hypoglossum.* — 3. Szarvas bangó. *Ophrys cornuta.* — 4. Majom kosbor. *Orchis simia.*

Magyar zergevirág. *Doronicum hungaricum.* B. kép A. és C. képpel együtt a 28. o.

Kaukázusi x magyar zergevirág. *Doronicum caucasicum x hungaricum.* C. kép.

A következő vadon termő formákat elsőnek a Mecsekből közölték, máshonnan eddig még nem került elő és Mecsek meg Baranya nevét viselik. Hölgymál *(Hieracium)* nemzetségből: *H. subcymiflorum f. mecsekense* Zahn, hóvirág *(Galanthus nivalis)* fajának egyik formája: *lus. mecsekensis* Horv., az illatos hunyor *(Helleborus odorus)* formája: *f. mecsekensis* Horv., végül az egyik rekettye faj *(Genista ovata v. nervata)* két jól felismerhető formájáról kell még megemlékezni, ezek: *f. mecsekiensis* Horv. és *baranyaënsis* Horv. Ezeken kívül még több formát írtak le a területünkről és eddig csak itt kerültek elő. Flórajárásunk különlegességei ezek:

A *szögletes veseharasztot (Dryopteris setifera)* 1. k. már Sadler szedte a Mecsekben, de csak *Kümmerle J. Béla* határozta meg helyesen. *Bartha A.* a Nagymélyvölgyben, *Visnya Aladár* pedig 1931-ben a Melegmányi, Szuadó- és Zsidó-völgyekben találta meg a karélyos veseharaszt *(Dryopteris lobata)* társaságában. Terem még a Nagymélyvölgyben és Lovásztheténynél is. Elterjedési területe különben: Norvégia, Nyugat- és Déleurópa, Ázsia, Afrika, Amerika. Magyarországból Erdély területéről, Horvátországból és az Alduna környékéről ismeretes ez a bükkös lomberdők patakpartjait kedvelő haraszt. Trianoni Magyarország területéről csak a Mecsekhegységből közölték.

A *magyar kikericset (Colchicum hungaricum) Janka Viktor* fedezte fel a Nagyharsány község felett lévő hegyen. Eleinte *Colchicum bulbocoides* néven írja le, majd 1882-ben *Colchicum hungaricum* néven vezeti be a tudományba. Több helyütt foglalkozik ezzel az érdekes növénnyel. *Borbás Vincével* együtt 1873 március 1-én szedi *Simonkai Lajos. Borbás Vince* is írásaiban több helyütt emlegeti. *Seymann István* 1909 március 25-én szedte. *Seymann István* a növény rendszertani helyével is részletesen foglalkozott. Ő a növényt *Colchicum Bertolinii Stev. subs. hungaricum (Janka pro specie)* néven írja le. *Jávorka Sándor* megtartja a *Colchicum hungaricum Janka* nevet, de jelzi a faj közeli rokonságát a déloroszországi, illetve mediterrán területen lévőkkel.

A Colchicum név Kolchis tartomány után ered, ahol egy Medea nevű méregkeverő asszony élt és Colchicumot, kikericset használt méregnek. A kikerics-fajok a bennük lévő kolchicin nevű növényi alkaloida miatt veszedelmes mérgek. A magyar kikerics világos lilaszínű vagy még gyakrabban fehér virágokat hajt. Levelei a virágokkal egyidejűleg fejlődnek, két vagy három zöld levele van. Levelei virágzáskor 4—15 mm szélesek. A levelek széle sűrűn rövid pillás. A lepelleveleknek a cimpái hegyesek vagy tompák. A lepel 2—3 cm hosszú. A tengerparton már novembertől kezdve virít. 1934-ben március 21-én szedtem, de a virágzása már nagyon előrehaladott állapotban volt. Az 1934-i korai tavasz miatt már februárban javában virágozhatott. A növény a Nagyharsány község temetője fölött a disznólegelőn van. Épen ezért védelemre szorul ez a ritka virág. A tavaszi hérics többé-kevésbbé elvirított tövei voltak mellette láthatók. A *Colchicum hungaricumtól* felfelé haladva, a hegy oldalán felbukkantak a pikkelyharaszt *(Ceterach officinarum)* hatalmas nagy levelei. Itt sokkal

nagyobb példányokat találtam, mint Pécsett a Dömörkapunál lévő másik lelőhelyén. A pikkelyharaszt társaságában voltak: az édesgyökerű páfrány *(Polypodium vulgare)*, a kövi és aranyos fodorka *(Asplenium ruta muraria et trichomanes)*. A pikkelyharaszt püspökbot alakú hajtásai már erős virulentiában voltak. A mészkősziklákon találtam még a következő virágzó növényeket: farkas kutyatej *(Euphorbia cyparissias)*, tavaszi daravirág *(Draba verna)*, háromújjú kötörő fű *(Saxifraga trydactylites)*.

Az erdő szélén az odvas és újjas keltike *(Corydalis cava et solida)*, kikeleti hóvirág *(Galanthus nivalis)*, kétlevelű csillagvirág *(Scilla bifolia)*, leánykökörcsin *(Pulsatilla grandis)*, illatos hunyor *(Helleborus odorus)*, bogláros pápics *(Anemone ranunculoides)* virított. A faluból felénk integetett a kultivált *Forsythia suspensa* sárga és a mandula *(Prunus communis)* halványszínű virágja. Fönt a Nagyharsányhegy háromszögelési tornyánál már erősen virágjában volt a sárga virágú húsos som *(Cornus mas)*. A kökény *(Prunus spinosa)* virágbimbói már nagyon fejlettek voltak. A tengerparti üröm *(Artemisia Lobelii)* is már hajtotta új leveleit. A földön pedig a foltos, illetve a foltosból az olaszba átmenő kontyvirág nagy levelei voltak láthatók *(Arum maculatum*, illetve *Arum maculatum-italicum)*.

Lónyelvű csodabogyó. (Ruscus hypoglossum.) 2. k. A Nagyharsányhegyen van a legtömegesebben talán egész Dunántúlon a szúrós csodabogyó *(Ruscus aculeatus)*, míg a lónyelvű csodabogyó *(Ruscus hypoglossum)* legbőségesebben Abaliget mellett, a Jakabhegyen található. Ezt a növényt *Nendtvich Károly* és *Tamás*, majd *Majer Móric* is leírták a Mecsekről. *Janka Viktor Nagynyárádon* szedte. A Mecsekhegységen kívül megtaláltam még: Kisvaszarnál, Bakócánál és a Zselicben stb. *Simonkai* az említett lelőhelyeken kívül még Hosszúheténynél is megtalálta. Baranyán kívül másutt is terem csonka hazánkban. Magyarországon Erdélyben és a Kis-Kárpátokban is megtalálták. Piennineken való közlése téves adat. *(Jávorka* ex verbis.) Egyébként megtalálták: Spanyolországtól a Balkán-félszigetig, Kisázsiában, Transkaukáziában, Északamerikában, Madeirán. Olaszországban inkább a szúrós csodabogyó *(Ruscus aculeatus)* az elterjedtebb. 1934-ben karácsonykor együtt láttam a pirító gyökér *(Tamus communis)* piros bogyó terméseivel a virágzó hunyor *(Helleborus)* társaságában Róma mellett, a Nemi-tó partján és arra gondoltam, hogy mennyi sok a mediterrán elem a baranyai flórában. Hisz épen a pirító gyökér *(Tamus communis)* jellemző piros bogyói állandó kísérőink őszi mecseki sétáinkon, a déli illatos hunyor *(Helleborus odorus)* pedig a Mecsek napos hegyoldalainak és erdeinek legelterjedtebb kora tavasszal virágzó növénye.

Szarvas bangó. (Ophrys cornuta.) 3. k. A növény tudományos neve a görög szemöldök (ophrys) és a latin szarv szókból ered. *Sadler* épen a pécsi szarvas bangót *Ophrys bicornis Sadler* néven írta le, de a növény helyes neve a nemzetközi növénytani kongresszusok által megállapított szabályok értelmében *Ophrys cornuta Stev.;* ezt a nevet a növény Christan Steven (1784—1863) orosz botanikustól nyerte, aki Krim flórájának kutatásával szerzett érdemeket. A kosborfélék családjába tartozó növényt az jellemzi, hogy a mézajk tövén két szarvacska van. A belső két lepellevele piros. Virágzásának ideje május hónapja. Pécsről elsőnek *Nendtvich Károly* közli. A Lapis felé vezető út mentén találta. *Nendtvich Tamás* is

ismerte a Mecsekről. *Majer Móric* és *Szita István* hasonlóképen. Mindkettőnek a herbáriumában is több példány van. *Nendtvich Vilmos* herbáriuma is hozza. *Szita Istvánnal* egy időben, húsz év előtt, *Andrasovszky József* is szedte a Lapis felé vezető út mentén. *Simonkai* hiába kereste. 1934 május 1-én már virágjában volt (Frühweiss-tető). Egykor Veszprémnél és Budapest mellett is találták, de újabban Budapesten már nem találják, úgy hogy egyetlen biztos lelőhelye Csonka-Magyarországon Pécs mellett volt, ahonnan a legújabb időben is előkerült, de utóbb megtalálták a Nagy Magyar Alföld egy pontján is. Egyébként Magyarországon Oravicánál és Senjnél szedték ezt a szép, de ritka, szálanként előforduló virágot, mely a Balkánon, Kaukázusban, Isztria félszigetén és Kis-Ázsiában őshonos.

Majom kosbor. (Orchis simia.) 4. k. A mézajk két oldalsó cimpája és a középső szelet két cimpája nyulánk, meglehetősen hegyes. A négy cimpa a majom két végtag párjára, a közbülső kis függelék pedig a farkára emlékeztet némileg. Innen a növény neve. Virágai halványbíborszínűek. Májusban és júniusban szokott virágzani, de 1934-ben már április 19-én virágjában volt (Frühweiss). Csonka hazánkban egyetlen lelőhelye Pécs környéke. Így pl. a Misina oldalán bőségesen szedhető a tornyos ikravirág *(Arabis turrita)* társaságában. A pécsi szőlőkben is terem, sőt a sík területre is lehúzódik. Pécsvárad és Hosszúhetény mellett is nő. Magyarországon Karlóca és Báziás mellől is előkerült. Elterjedési területe: a Földközi-tenger vidéke, Kaukázus, Franciaország és egészen Angliáig felhúzódik. Pécsről *Nendtvich Károly* hozza elsőnek. *Majer Móric* is ismerte. *Simonkai* Lapisnál szedte.

Pünkösdi vagy bazsarózsa. (Paeonia officinalis v. banatica.) 5. k. A baranyai flóraterület legmutatósabb vadon termő virága. A növény neve Paeontól, a gyógyítás istenétől ered, aki paioniával gyógyította meg Plutot. Már *Kitaibel Pál* megtalálta Hosszúhetény és Pécsvárad között. *Nendtvich Tamás* Püspökszentlászlónál is szedte. *Simonkai, Majer, Szita, Balog* egyaránt ismerték. 1934 év április havában a Zengő-hegyen a következő növények társaságában találtam: olocsán csillaghúr *(Stellaria holostea)*, mely a Mecsek-hegység erdeinek sok részét olyan szép hófehér mezőkké varázsolta áprilisban, mint márciusban a kikeleti hóvirág *(Galanthus nivalis)*. Bőven volt a vad bazsarózsa mellett bogláros pápics *(Anemone ranunculoides)*, hagymás fogasír *(Dentaria bulbifera)*, illatos hunyor *(Helleborus odorus)*, odvas keltike *(Corydalis cava)*, szép pirosas apró virágú pimpó *(Potentilla micrantha)*, bíboros kosbor *(Orchis purpurea)*, erdei gyöngyköles *(Lithospermum purpureo-coeruleum)*, májusi gyöngyvirág *(Convallaria majalis)*. A tavaszi lednek *(Lathyrus vernus)* már termésben volt, a turbán liliom *(Lilium martagon)* virágbimbói és a pirító gyökér *(Tamus communis)* levelei erősen fejlődésben voltak. A Zengő csúcsa felé lassan eltűntek a pünkösdi rózsák és megjelent a Mecsek-hegység árnyékos és vizenyős erdeit tömegesen ellepő medvehagyma *(Allium ursinum)*, egy-egy kései hóvirág *(Galanthus nivalis)*, sápadt kosbor *(Orchis pallens)*, galambvirág *(Isopyrum thalictrioides)* és eperj gyöngyike *(Muscari botryoides)* társaságában. Ez utóbbi a Zengő egyes helyein tömegesen található, Pécs mellett is nő a Tubesen pézsmaboglár *(Adoxa moschatellina)* és a Waldstein-pimpó *(Waldsteinia geoides)* társaságában. A Zengő

5. Pünkösdi rózsa. *Paeonia banatica.* — 6. Illatos hunyor. *Helleborus odorus.* — 7. Bakszarvú lepkeszeg. *Trigonella gladiata.*

növényeinek a társaságában voltak még: egy bükkfa *(Fagus silvatica)* tövén élősködő kónya vicsorgó *(Lathraea squamaria)*, földi eper *(Fragaria vesca)*, elvirított májvirág *(Anemone hepatica)*, kankalin *(Primula vulgaris)* és végül a kapotnyak *(Asarum europaeum)*. A vad pünkösdi rózsa Pécsvárad mellett már 1934 április 19-én teljes virágjában volt a bíboros és majom kosbor *(Orchis purpurea et simia)* mellett. A Zengővel szomszédos Hármashegyen és Hosszúhetény községi legelőjén is bőven szedhető a bazsarózsa, mely egyébként bánáti változatában a délibláti homokpusztákon, Báziás és Lugos mellett, valamint a Fruska Gorában, tehát csak megszállt területeken található. A typus megvan a magyar tengerparton és a Karszton. Magyarországon kívül ismeretes még Déleurópában Albániától egészen Portugáliáig. Kisázsiában és Örményországban is őshonos és azonfelül mindenfelé ültetik számos kerti változatban.

Illatos vagy nehézszagú hunyor. (Helleborus odorus.) 6. k. A tavasz első virágait már alig váró Mecsek-barátnak első virágjai között van az illatos hunyor *(Helleborus odorus)*. Az illatos hunyornak virágzás után, áprilisban látható nagy tőlevelei áttelelnek és csak tavasszal fonnyadnak el. Virágtakaró levelei 5 cm hosszúra is megnőnek. Mecseken és a Nagyharsány-hegyen egyaránt megvan, sőt sík területekre is lehúzódik, mint ahogy pl. Hosszúhetény és Harkány felé vezető országút mentén látható. Csonka-Magyarországon csak a mecseki flórajárásban van meg. A Mecsekről, mint elterjedési központból lehúzódik a szomszédos tolnai, somogyi és bácskai dombokra is. Inkább a déli oldalakat kedveli. Mindenfelé bőségesen található. Már februárban, de még bőségesebben márciusban virágzik, de kedvező idő esetén még korábban is látható egy-egy virágzó illatos hunyor, mely Magyarország területén még az Aldunáról és Horvátországból ismeretes. Elterjedési területe: Délkeleti Alpok és a Balkánfélsziget. Bokros helyeket kedveli. Már *Nendtvich Károly* említi. Utána az összes pécsi botanikusok. Az illatos hunyorral egyidejűleg kora márciusban virágzik még a berki pápics *(Anemone nemorosa)*, melyet *Balog Károly* a Lapistól nyugatra talált és *Majer* is ritka növénynek tartott, a közönséges acsalapú *(Petasites hybridus)*, a fekete kökörcsin *(Pulsatilla nigricans)*, kilenclevelű fogasír *(Dentaria enneaphyllos)*, a nagy gombafű *(Androsace maxima)*, lappangó sás *(Carex humilis)*, homoki pimpó *(Potentilla arenaria)* és a mindenfelé megjelenő gyakori gyom és útszéli növények és egyéb elterjedt erdei és mezei közismert kora tavaszi virágok társaságában.

Bakszarvú lepkeszeg. (Trigonella gladiata.) 7. k. A magyar kikericcsel *(Colchicum hungaricum)* együtt a mecseki flórajárás legérdekesebb növénye, melynek a legközelebbi lelőhelye a Földközi-tenger vidéke. Ezt a növényt *Simonkai Lajos* fedezte fel a nagyharsányi hegyen 1873-ban. A Ciszterci Rend pécsi gimnáziumának herbáriumában van egy példány Simonkaitól, aki ezt a növényt jún. 8-án találta meg. Itt említem meg azt, hogy *Simonkai* baranyai gyűjtései alkalmából a Ciszterci Rend pécsi tanári karával igen barátságos viszonyban volt, amit értekezése előszavában hangsúlyoz is. *Degen Árpád* a bakszarvú lepkeszeg *(Trigonella gladiata)* Villány melletti Harsány-hegyen való előfordulásairól azt írja, hogy a hazánk belső részében való jelenléte rendkívül feltűnő. A növény neve onnan ered, hogy *Linné* egyik lepkeszeg fajt, a kultivált görögszénát *(Trigonella foenum*

graecum) a trigonum, háromszög latin neve után hívta Trigonellának a látszólagosan három levelű pártája miatt. *Boros Ádám* felvetette a gondolatot, hogy ez a két tengerparti növény *(Colchicum hungaricum* et *Trigonella gladiata)* nem abból az időből maradtak-e itt a Nagyharsány-hegyen, amikor még az Alföldön tenger volt és a Mecsek, valamint a Villányhegység szigetként állottak ki belőle. Ujabban valószínűbb az, hogy a negyedkor melegebb korszakából maradtak itt.

Arany baraboly. (Chaerophyllum aureum.) 8. k. Már *Kitaibel Pál* megtalálta a Mecsek árnyékos helyein. *Nendtvich Tamás* a Kisréten, *Majer Móric* a lapisi vadászház melletti hegyoldalon, *Simonkai Lajos* pedig még a Remeteréten és a Mélyvölgyben is megtalálta ezt a június-júliusban virágzó növényt, melynek trianoni hazánkban egyetlen ismert lelőhelye a Mecsek. Magyarország területén ismeretes még Erdélyből, Horvátországból és az Alduna vidékéről. Elterjedési területe: Dél-Európa és Kelet-Ázsia. A Lapistól délre 1934 május első felében bőven találtam. A pécsi Mecseken kívül a Jakabhegyen is gyüjtöttem.

Olasz müge. (Asperula taurina v. leucanthera.) 9. k. A növény neve az érdes latin szótól és Turin városának nevétől ered. (Asper = érdes, Augusta Taurinorum = Turin.) Ezt a mediterrán müget *Nendtvich Károly* közölte először a Mecsekről. *Nendtvich Tamás* a Mélyvölgyből, *Simonkai* a Harsány-hegyről, Zengőről és a Remeterétről, *Janka* még Pécsváradról is hozza. Püspökszentlászlónál és Lapis mellett is szedtem. A Mecsekhegységen és Nagyharsányhegyen kívül még a Mecsekalján: Villánykövesdnél is megtaláltam. *Majer* és *Szita* is szedték Pécs mellett. Áprilistól júniusig virágzik. 1934 áprilisában a gyűdi hegyekben már javában virágzott. Az Aldunáról, Erdélyből és Arad megyéből ismeretes Magyarország területén. Trianoni hazánkban csak Baranyából.

Rozsdás gyűszűvirág. (Digitalis ferruginea.) 10. k. Neve az újj (digitus) szóból ered. A rozsdás gyűszűvirág a jerikói lonicer-cserjével együtt a gyűdi és villányi hegyek díszítő növénye. Az utóbbi (jerikói lonicer-cserje *[Lonicera caprifolium])* a Mecseken is mindenfelé bőségesen található és már áprilisban virágzik. A rozsdás gyűszűvirágot elsőnek *Nendtvich Tamás* közölte Baranyából. Úgy látszik, egész Pécsig nem húzódik fel, mindenesetre a megye déli részeiben, Mohács, Villány, Nagyharsány környékén gyakori. *Janka* Nagynyárád—Majs vidékéről hozza. Nagyharsányhegyen és Németbóly mellett szedtem. Július és augusztus hónapokban virágzik. Elterjedési területe: Olaszország, Balkán, Elő-Ázsia.

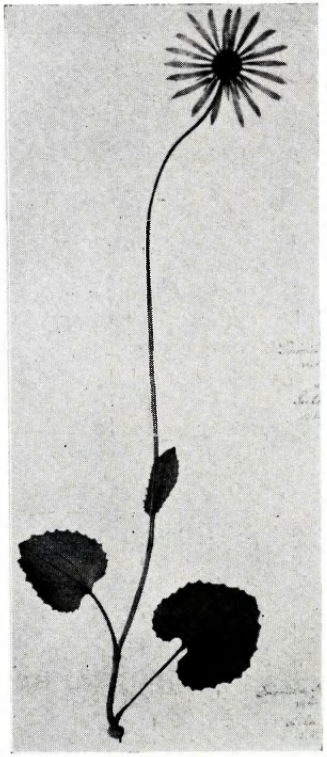
Baranyai peremizs. (Inula spiraeifolia.) 11. k. *Nendtvich Károly* már ismerte flóraterületünkről. *Simonkai* a Makáron és a Dobogón szedte. *Borbás Vince*, amikor a Balaton flóraterületének a kapcsolatait keresi és a baranyai flóravidék jellemző növényeit — körülbelül azokat, melyekről ebben a fejezetben szó van — felsorolja, megemlékezik az *Inula spiraeifoliáról* is. Csonka hazánkban Baranyában, Magyarországon csak Horvátországban van biztos lelőhelye ennek az *Inulanak*, mely a nyár derekán virágzik és délkeleti Franciaországból, az Alpok déli lejtőiről, közép Olaszországból, Karsztból és Dalmáciából ismeretes. Amint már a bevezető részben is említettem más néven ugyan, de már *Nendtvich Károly* előtt *Piller Mátyás* és *Mitterpacher Lajos* már a XVIII. század második felében leírták a Pécs felett lévő Mecsekből.

Kaukázusi zergevirág. (Doronicum caucasicum.) A. k. A Mecseknek a mult század közepén legtöbbet emlegetett virága. Abban az időben az értekezéseknek a serege foglalkozott evvel a növénnyel. A növény latin nevének eredete meglehetősen bizonytalan. *Vaillant* szerint az arabok egy méreg növényétől, doronigi, eredne a növény neve. *Sadler* ezt a növényt *Doronicum Nendtvichii* néven írja le *Nendtvich Tamás* tiszteletére, de már 1854-ben *C. H. Schultz Bip.* a *Doronicum caucasicummal* tartja azonosnak, melyet *Friedrich August Marschall von Bieberstein* (1768—1826), a kaukázusi flóra kiváló kutatója fedezett fel. A *Doronicum caucasicum* gyöktörzse helyenkint gumósan megvastagodott és nyulánk tarackot hajt. A tőlevelek kerekdedek, mélyen szíves válluk van, szélük fogas. Baranyából a Kisrétről *(Nendtvich Tamás)*, a Dömör-kapútól északra fekvő erdőből *(Majer Móric)*, a Mecsek északkeleti lejtőjéről *(Simonkai Lajos)*, a Harsány-hegyről *(Boros Ádám)* említik. A Mecsekről elterjedt egészen Szekszárdig. A Ptaček-pihenőtől északkeletre is bőségesen van. A Vörös-hegyen is szedtem. Aremónia *(Aremonia agrimonioides)*, illetve télzöld meténg *(Vinca minor)* társaságában találtam Kisrét felé, de bőségesen van a Misina csúcsa és a menedékház között is. A bányatelep felett lévő erdőben már április első felében virágzott (1934). Magyarországon csak Pozsega megyéből ismeretes még. Elterjedési területe: Balkán, Olaszország déli része, Kaukázus, Nyugat-Ázsia.

Magyar zergevirág. (Doronicum hungaricum.) B. k. A másik zergevirágfaj, amely a Mecsekből szintén ismeretes, de az ország sok más helyén is előfordul. A magyar zergevirág 1934-ben már április közepén virágzott. (Misina-, Tubes-tető, Mecsekalja . . .) Itt csak azért említjük meg, mert egy keverékfaja a kaukázusi zergevirággal ismeretes a Mecsekből.

Pécsi zergevirág. (Doronicum caucasicum x hungaricum = D. Sopianae.) C. k. A növény keverék jellege rögtön észrevehető, ha megnézzük a két fajt és a keverékfajt. Itt még csak annyit kell megjegyezni, hogy jelenleg — úgy látszik — másfelől még sehonnan sem került elő ez a keverékfaj, melyet már *Nendtvich* említ a Mecsekből *Janka* közlése szerint. *Szita István* megtalálta a Lapistól délre 1915 május 4-én. Magam is szedtem a Misinán. Nevét *Gayer Gyulától* kapta.

Egy ország, egy megye, egy város mindég örömmel és jogos öntudattal keresi azokat a természeti és emberi kéz által alkotott értékeket és emlékeket, melyek a megyének vagy városnak, illetve országnak különlegességei, melyek máshol nem találhatók. Baranya vármegye, illetve Pécs városa ebben a tekintetben sok szép természeti és művészi emlékkel rendelkezik. Elég a természeti emlékek szempontjából csak a megye területén található kőzetekre és állatokra (abaligeti és mánfai barlangok állatvilága) hivatkozni, melyek Magyarország, illetve csonka hazánk területén másutt nem lelhetők. Növényeink között is — amint láttuk — sok a különlegesség. Flóraterületünk különlegességeinek a felkutatása nagyjából már megtörténtnek tekinthető, bár még mindég tisztázásra vár egy-két kérdés. De van még egy másik feladata is a természet szépségeit kedvelőknek. A meglévő értékek megmentése és megőrzése. Amikor azt hallom, hogy a villányi virágárus magyar kikericset árul, melynek egyetlen lelőhelye a nagyharsányi hegy oldala; amikor a vad

A) Kaukázusi zergevirág.
Doronicum caucasicum.

B) Magyar zergevirág.
Doronicum hungaricum.

C) Pécsi zergevirág.
D. caucasicum × *D. hungaricum.*
Doronicum Sopianae.

8. Arany baraboly. *Chaerophyllum aureum.* — 9. Olasz müge. *Asperula taurina.* — 10. Rozsdás gyűszűvirág. *Digitalis ferruginea.* — 11. Baranyai peremizs. *Inula spiraeifolia.*

bazsarózsa, melyet csak a Zengő körül lehet szedni Csonka-Magyarországon, nemcsak a pécsváradi, hanem a hosszúhetényi árusok révén a pécsi virágpiacra is kerül és amikor „ebből a ritka Doronicumból egy egész csokorral szedtem" (volt vagy száz darab a csokorban) jelszóval pusztítják csak a Mecseken termő kaukázusi zergevirágot *(Doronicum caucasicum)* és amikor írtó hadjárat indul a kosborok és így a szarvas bangó *(Ophrys cornuta)* ellen is, ha éppen kézbe akad ez a ritka virág és amikor a csodabogyót *(Ruscus)* a pesti piacokra szállítják örök zöldnek; akkor nem látszik jogosulatlannak a természetvédelmi gondolat hangsúlyozása a vadvirágos Mecsek érdekében. Művelt nyugati népek már megalkották természetvédelmi törvényeiket, sőt kisebb keleti országok közül is nem egy. Nálunk is meg lesz a mód természetvédelmi törvény útján arra, hogy gondoskodjunk a baranyai botanikai különlegességek védelméről. Örvendetes azonban az, hogy az első hatóságilag védett növénye az országnak a Baranya vármegyei Nagyharsány község felett termő magyar kikerics *(Colchicum hungaricum)*.

Általában a virágok tövestől való pusztítása és a ritkaságoknak még csak szálankint való írtása nem méltó azokhoz, akik a természet szeretetének a jegyében mennek ki az Úristen szabad ege alá és az erdők ölébe, és ott barbár írtó hadjáratot kezdenek a szegény tehetetlen növényekkel szemben. Természetesen szabad vadvirágokat szedni a saját gyönyörűségünkre, bár sokan azt tartják, hogy csak vadon, a természetben szépek, de a ritkaságok pusztítása, különösen tövestől való írtása olyan természeti értékek pusztulását okozhatja, amelyeket nem lehet pótolni, mivel a betelepítések és meghonosítások eredménye kétséges és a természet ősi adottságait és szépségeit semmiféle emberi beavatkozás nem tudja pótolni. Hiányzik ezekből a mesterséges alkotásokból a természet ősi adottságainak Istentől kapott lehellete és ihlete (Vestigia Dei).

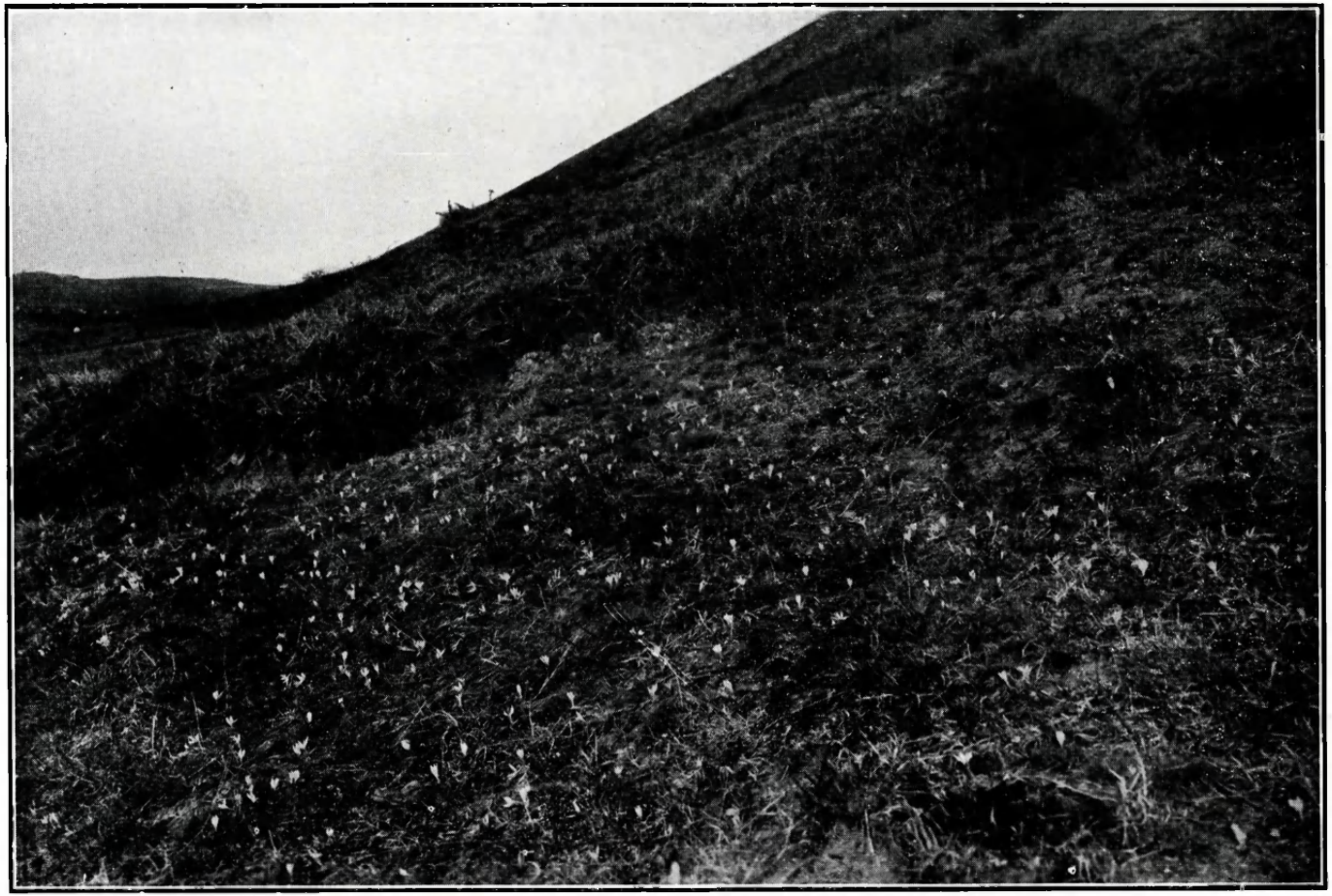
B) Területünk és a Déldunántúl közös különlegességei.

A Mecsek barátai mind szeretik Baranya vadvirágait. Ez a szeretet azonban nem állhat meg egyszerűen az érzelemnél, hanem mélyebbre igyekszik hatolni és tudatos ismeretté akar lenni.

A modern természetjáró nem elégszik meg a vidéknek pusztán csak elnagyolt élvezetével, hanem törekvése arra is irányul, hogy a környezetét, a szabad természetet a maga élő, állandóan változó egészében és részleteiben egyaránt átfogja és élvezze. Ebben a képben nagy szerepet játszik a növényvilág, mely sokkal változatosabb, mint a kőzetek és az ásványok világa, az élettelen természet és mindenütt kísér minket; akárcsak a rovar- és madárvilág tarka színpompája.

A Mecseket és a Mecsekalját járó turistát elsősorban azok a virágok érdeklik, melyek a vadvirágos Mecseknek a különlegességeit alkotják és melyek másutt, legalább is csonka hazánkban, nem találhatók.

Azokon a vadon termő növényeken kívül, melyek csonka hazánkban csak a Mecseken nőnek, hasonló figyelemre méltóak azok a vadvirágok, melyek a Mecsektől egészen a Balatonig, illetve a Bakonyig és részben Vas vármegyéig elhúzódnak. Ezek a különlegességek a tágabb értelem-

A magyar kikerics *(Colchicum hungaricum)*, az első hatóságilag védett magyar növény virágzása a Harsányhegyen. 1929 április 11-én. *Pénzes A.* felvétele.

ben vett Mecsek és Mecsekalja különlegességei, amelyek Baranya vármegyén kívül kevés kivételtől eltekintve csak Somogyban és Zalában találhatók meg Csonka-Magyarország területén. Mindenesetre a Bakony déli vonalán túl nem húzódnak és így a magyarországi hegyvidékek közül csak a Mecseken és a környékén szedhetők. Tehát a Magyar Alpokból vagy a Magyar Középhegységből (Bakony, Mátra, Bükk, Budai hegyek) jövő természetkutatónak mint érdekes és többnyire a délvidékre jellemző különlegességekként tűnnek fel.

A tárgyalásra kerülő növények áttekintése könnyű, mert a mellékelt táblák a *Genista nervata* kivételével egyúttal megadják a növényeink jegyzékét is.

Szúrós csodabogyó. (Ruscus aculeatus). 1. kép. Ezt a növényt már a rómaiak is ismerték és már *Plinius* is a jelenlegi nevén hozza, mely nevét a növény mint tudományos nevet *Linné Károlytól* kapta. Régi jó magyar neve már 1578-ban Méliusz herbáriumában egértövis volt. Ez a növény a Mecsek egyik legérdekesebb és legjellemzőbb virága. A növény szára elágazó, az egyes ágai egészen levélszerűek, 1—2 cm hosszúak, kihegyezettek és szúrós hegyűek. Az teszi a növényt különösen érdekessé, hogy az a szerve, melyet levélnek nézünk, tulajdonképpen módosult, ellaposodott szár. Hogy a levele valóban átalakult szár: azt bizonyítja az is, hogy a levélen (amit levélnek gondolunk) van a virág és a termés, ami száron szokott lenni. Erdőben, köves, bokros helyeken lehet megtalálni. Március és április hónapokban virágzik. Tolna és Somogy vármegyén kívül még Zalában is terem. Újabban állítólag megtalálták a Bakonyban is a Kabhegyen, de ez a lelőhelye rendkívül kétes. Mindenesetre ez csak szórványos, szigetszerű előfordulás lehet. Európában Spanyolországtól Dél-Olaszországig terem. Nyugaton Angliáig honos. Előázsiában Perzsiáig terem. Észak-Afrikában is nő. Magyarországon a már említett lelőhelyein kívül Erdélyben, Horvátországban és az Aldunánál terem. Amíg Csonka-Magyarországon másfelé és a Mecseken meglehetősen ritka, addig a szársomlyói (nagyharsányi) hegyen tömegesen nő, ahol is a szép magyar hársfa *(Tilia tomentosa)* erdőben alig lehet járni tőle.

Elsőnek *Kitaibel Pál* írja le Baranyából a *Ruscus aculeatust* és pedig éppen az említett szársomlyói hegyről. *Nendtvich Károly* a Mecsekről hozza. *Nendtvich Tamás* pedig a város erdejéből, *Majer Móric* értekezésében felsorolja a mecseki különlegességek között, herbáriuma tartalmazza; azonkívül kéziratban lévő katalógusában, mely a Pécs környékén vadon termő növényeket sorolja fel, a Bertalan szikla alatt lévő erdőből említi. *Janka Viktor* Nagynyárád mellől, *Simonkai Lajos* Sellye és Hosszúhetény mellől hozza és azonkívül neki is feltűnt a szársomlyóhegyi tömeges előfordulás, amit nyomatékosan ki is emel. Láttam még a már közölt lelőhelyeken kívül: a Misina-tetőn a lónyelvű csodabogyó *(Ruscus hypoglossum)* társaságában a Kiss József kilátó közvetlen közelében szálankint, a pécs-bányatelepi erdő szélén. Lapisnál egy pár nagyobb tő van. Jakabhegyről lejövet Orfű felé elég bőségesen nő. Terem a Tenkesen is. Óbánya mellől és a Mélyvölgyből is jelentették. Büdöskuton 382 m, Kirchenbergen pedig 471 m magasságban nő. *Hollós László* Nagyhajmáson is megtalálta. Ezeken a lelőhelyeken kívül még igen sokfelé megtaláltam a Mecseken és a Mecsekalján.

Ez a virág Pécsett éppen úgy megjelenik a virágpiacokon, mint ahogy ezt Olaszországban Bolognában karácsonykor láttam. Az olaszok nagyon szeretik. Oltárdísznek is kiterjedten használják.

A mecseki *Ruscusokat* a pesti piacokra, sőt az Alföld keleti végére is szállítják. Nagyon kell tehát vigyázni, hogy idővel ez a virág is ki ne pusztuljon, mint ahogy ez sok magyar természeti kinccsel és emlékkel történt.

Pirító gyökér. (Tamus communis). 2. kép. A *Tamus* külön érdekessége, hogy olyan családba tartozik, melynek képviselői tropikus vidéken élnek *(Dioscoreaceae). Dioskorides* Kr. u. az I. században élt botanikus után kapta a család egyik neme, a *Dioscorea* nevét, ennek a *batatos* nevű faja nagy gazdasági jelentőségű. Ez szolgáltatja t. i. a jamsgyökeret, a kínai burgonyát. A *Tamus* kapaszkodó szárral bíró növény, mélyen szíves, ép, kihegyezett levelekkel. A virágoknak sárgás-zöld lepellevelük van, a termésük éretten piros bogyó. A virágok kétlakiak. A növény teljesen kopasz, éppen ezért a levelek feltűnően fényesek. A gyöktörzs vastag, hengeres gumós. Ezt alkoholban feloldva rheuma ellen használják. Ez az oldat a bőrt erősen megpirítja. (Innen a magyar neve.) Pécsett a piacon is árulják, mint gyógynövényt. A porzós virágai hosszú, laza fürtben, a termősök rövid, kevés virágú, rövidebb kocsányú fürtben állanak. Május—júniusban virágzik. Dunántúl déli részén kívül hazánkban biztosan csak a Bakonyban terem, ahol 1934 nyarán Lókút közelében a Papodon is megtaláltam. Innen több mint száz év előtt *Kitaibel Pál* közölte elsőnek. Papodon az őszi csillagvirágot *(Scilla autumnalis)* is szedtem a közelében. A Papod mindkét Földközi-tenger melléki (mediterrán) virágnak meglehetősen északra előre tolt lelőhelye. Magyarországon Erdélyben és Aldunán kívül Bihar, Hunyad és Arad megye nyugati előhegyein és a Maros mentén nő. Árnyas, erdős helyeket kedveli ez a futónövény. Nevét uva taminia ismeretlen, piros bogyójú, kúszó növénytől kapta. Európában északra Belgium, Anglia, illetve Luxemburg elterjedésének a határa.

Baranyából elsőnek *Kitaibel Pál* hozza. Utána a Mecsekről *Nendtvich Tamás*, Püspöknádasd mellől *Simonkai Lajos*. Azonkívül a többi pécsi botanikusok is megtalálták. A szársomlyói hegyen is terem *(Boros Ádám)*. A Zengőn is szedtem vad pünkösdi rózsa *(Paeonia banatica)* társaságában. Megtaláltam a Jakabhegyen és a sikondai erdőben is. Ha felmegyünk a Kiss József-kilátóhoz, útközben már találunk *Tamust*. Különösen feltűnik a nyár derekán, amikor piros bogyói már érettek. A Mecsek és Mecsekalja számos más pontján is megtaláltam.

Rozsdás dákoska (Gladiolus communis). 3. kép. A *Gladiolust* mindenki ismeri, aki csak kedveli a kerti virágokat. Ezt a *Gladiolus*-fajt Magyarországról Pécs, Tapolca és Keszthely mellől közölték. Május-júliusban virágzik. A Földközi-tenger vidékén és Előázsiában terem.

Rozsdás dákoskát *(Gladiolus communis)* elsőnek *Nendtvich Károly* említi. Már *Majer Móric* katalógusában ritkának jelzi. Sajnos a közelebbi lelőhelyet herbariuma példánya nem adja meg. Értekezésében 1859-ben ő említi utoljára. *Nendtvich Tamásnak* van egy herbáriumi példánya a pesti Növénytárban Szentkút (Bründel) mellől. Újabban megint előkerült a Jakabhegyen. A mecseki őshonossága azonban kétes.

1. Egértövis vagy szúrós csodabogyó. *Ruscus aculeatus.* — 2. Pirító gyökér. *Tamus communis.* — 3. Rozsdás dákoska. *Gladiolus communis.* — 4. Nagyharsányi szegfű. *Dianthus giganteiformis.*

Nagyharsányi szegfű. (Dianthus giganteiformis). 4. kép. Ezt a növényt magyar tudós, *Borbás Vince* vezette be a tudományos világba, Aldunán, délibláti homokpusztákon és a Bácskán át egészen a nagyharsányi hegyig terem ez a vad szegfű. A szegfű tudományos neve: Dianthus annyit jelent, mint Zeus virága. (Dios anthos.) Biztos lelőhelye a Balkánon Szerbiában és Romániában van. Ez a növény példa arra, hogy a baranyai különlegességek egy része balkáni elemekből áll.

Déli szegfű. (Dianthus armeriastrum.) 5. kép. Ez a szegfűfaj mediterrán virág, mely szintén a szársomlyói (nagyharsányi) hegyen terem. Csonka-Magyarországon még a Dráva mentén nő. Bőven szedtem Sellye mellett. Magyarországon Erdélyben, Aldunán, Bács-Bodrog megyében terem, egyébként, mint a neve is mutatja, Déleurópa a hazája.

Szakállas szegfű. *(Dianthus barbatus.)* 6. kép. Kertekben is kedvelt virág, de Magyarországon kívül, ahol Horvátországban, továbbá Baranya, Zala, Somogy és Tolna megyékben terem, a Déli-Alpok erdőiben, Déleurópában és Középoroszországban vadon is díszlik és nyár folyamán júliustól augusztusig virágzik.

Kitaibel Pál és *Simonkai Lajos* a Mecsekről, *Nendtvich Vilmos* herbariuma Pécs mellől, *Balog Károly* aquarellje a Lámpásvölgyből hozza. Magyaregregy és Sellye mellett is megtaláltam.

Hármaslevelű fogasír. (Dentaria trifolia.) 7. kép. Ezt a virágot elsőnek *Kitaibel Pál* írta le Horvátországból. *Matthiolus* sok *Dentaria*-fajnak fogasan pikkelyes gyöktörzse után a növénynek a nevét a latin fog (dens) szó után adta. Ez a virág áprilisban már javában nyílik. Horvátországon kívül a Mecsekből és Zalából közölték. Egyike a Mecsek legérdekesebb és ritka virágainak. Hasonlít hozzá a gyakori kilenclevelű fogasír *(Dentaria enneaphyllos)*, melytől a szórtan lévő, nem egy csomóban álló levelei és fehér (nem sárga) pártája különböztetik meg.

Ezt a virágot elsőnek *Borbás Vince* hozza a Mecsekből. A budapesti növényrendszertani intézetben azonban nincs mecseki példány *Borbás* herbariumában.

Egyébként Európában biztosan csak a Délkeleti Alpokban és Nyugat-Balkánon terem. Így Európában legészakibb termőhelye a kelet felé a Mecseken és a Balatonunk közelében van. Ezeken a helyeken azonban újabban nem került elő.

Szőrös rekettye. (Genista ovata v. nervata.) Jelenlegi hazánkban csak a Dél-dunántúl és a Mecsekhegységben terem. Dél-dunántúl egész Vas megyéig elhúzódik, ahol pl. *Szentgotthárd* mellett találtam. A Mecsek és a Mecsekalja számos pontján is gyűjtöttem.

Aldrovanda vesiculosa. 8. kép. A növény nevét Aldrovandi olasz botanikustól és vesicula (hólyag) szavaktól nyerte. *Ulisses Aldrovandi* (1522—1605) Bolognában működött, ahol a botanika tanára volt. *Linné* előtt *Monti Aldrovandia* néven írta le növényünket. *Simonkai Lajos* 1873 július 18-án fedezte fel ezt a növényt Gordisán, ahogy ez a Ciszterci Rend pécsi Nagy Lajos-gimnáziumának természetrajzi szertárában lévő és *Simonkai Lajostól* való szárított növény cédulájából kitűnik. Nő még Sellyénél, Drávasztáránál, Csurgónál, a Baláta-tóban, Kupinovonál és Erdélyben. Júniustól augusztusig virágzik ez az érdekes vízben élő és húsevő virág. Egyébként Baranyában még több más növényfaj él, mely

5. Déli szegfű. *Dianthus armeriastrum.* — 6. Szakállas szegfű. *Dianthus barbatus.* — 7. Hármaslevelű fogasír. *Dentaria trifolia.* — 8. *Aldrovanda vesiculosa.*

húsevő. *Boros Ádám* újabban hiába kereste Gordisánál. Európában Francia-, Német-, Lengyel-, Olasz-, Oroszországban, Romániában és Szerbiában terem. Közép-Afrikán kívül még Ausztráliában, Előindiában és Japánban nő.

Az *Aldrovanda* nem jellegzetes déldunántúli, hanem kozmopolita növény, míg a később tárgyalásra kerülő francia len a visszakerült Északkeleti Felvidéken is terem és így nem illik be a Mecsek és Déldunántúl közös különlegességei közé olyan értelemben, mint az eddig tárgyalt növények.

Sárga bükköny. (Vicia lutea.) 10. kép. Ez is egy déli növény, mely Baranyától északra nem található, Európának csak nyugati és déli részein nő. Nyugat-Ázsiában is terem. Dráva partjáról, Erdélyből és a Nagy Magyar Alföld déli részéről közölték Magyarország területéről. Május és június hónapokban virágzik.

Baranyából elsőnek *Nendtvich Károly* közölte. *Simonkai Lajos* Ürög felé és a Harsányhegyen, *Boros Ádám* pedig újabban Villánynál és Püspökszentlászlónál is megtalálta. Gyüjtöttem Fazekasbodánál és Kákicsnál is.

Tarka lednek. (Lathyrus venetus.) 11. kép. Már egészen a Balatonig felhúzódik, sőt a Bakonyban is terem. Bács megye dunamelléki erdeiben is nő. Baranyában a Mecseken és a szársomlyói hegyen terem.

Külföldön Olaszországban, Dél-Oroszországban, Kisázsiában, a Balkánon és a Délkeleti-Alpokban nő.

A növény faji nevét *(venetus)* Velencétől kapta. *Clusius* belga botanikus, aki Magyarországon is járt és sok értékes botanikai megfigyelést tett; (pl. ő fedezte fel Németújvár mellett a sárga liliomot *(Hemerocallis flava)*, amely később bekerült a magyar kertekbe és így európai hódító útjáról visszajutott hazánkba), a 16. században Velence állam birtokát képező Dalmáciából és Isztriából ültette át a *Lathyrus venetust* az északeurópai kertekbe. Innen a növény neve. Különben Magyarországon a már említett lelőhelyeken kívül Erdélyben, Horvátországban és az Aldunánál terem. Legújabban megtalálták Nyitránál is. Európából Olaszország, Balkán, Délolaszország, Keleti- és Délkeleti-Alpok és Kisázsia területéről közölték.

Nendtvich Károly hozza elsőnek a Mecsekről. Majd *Balek Rudolf*, akinek az exsiccatuma nyomán közli Pécsről *Neilreich Ágoston*, *Janka Viktor* pedig Pécsváradról. Szedtem még a Jakabhegyen, Hosszúheténynél és Sikondánál is. Igen bőven nő Zobák és Árpádtető között. Azonkívül még a Mecseken és a környékén számos ponton megtaláltam.

Francia len. (Linum trigynum.) 9. kép. Ez a mediterrán vad len-faj csonka hazánkban csak Dunántúl déli részén terem. Különben Horvátországon és a magyar tengerparton kívül még az Északkeleti Kárpátokban is nő.

A növényt elsőnek *Kitaibel Pál* találta meg Baranyában és pedig Fazekasbodánál. *Simonkai Lajos* Harkányfürdőnél és Drávasztáránál szedte.

Spárgalevelű galaj. (Galium lucidum.) 12. kép. Ez a Galium-faj jellemző Földközi tenger-melléki növény, mediterrán elem. *Galium* név a tej (gala) szótól ered, mivel a növény az oltóhoz hasonlóan a tejet meg-

9. Francia len. *Linum trignum.* — 10. Sárga bükköny. *Vicia lutea.* — 11. Tarka lednek. *Lathyrus venetus.* — 12. Spárgalevelű galaj. *Galium lucidum.*

alvasztja. Mivel a zalamegyei előfordulása kérdéses, egyetlen biztos csonka-magyarországi lelőhelye tehát csak a Mecsekben és a szársomlyói hegyen van. Ezeken a lelőhelyeken *Simonkai Lajos* találta meg. Májustól júniusig virágzik. Magyarországon még Horvátországban is terem. Ebből is kitűnik, hogy a mediterrán *Galium lucidum* Baranyának egyik legritkább virága, melyet 1934-ben a Zengőn is megtaláltam a keleti Mecsekben.

Jerikói Lonicer-cserje. (Lonicera caprifolium.) 13. kép. Ki ne ismerné legalább is a kertekből a *jerikói Lonicer-cserjét*, mely Budapesten a Gellért-hegyen már csak elvadulva nő. A növényt *Linné Károly Lonitzer Ádám* tiszteletére nevezte el, aki Mainzban tanára volt az orvostudományoknak és botanikával is foglalkozott. Később városi fizikus (orvos) lett a Majna-melletti Frankfurtban. Meghalt 1586-ban. A szép világos bíbor, illetve sárga pártájú növény májusban és júniusban virágzik. Biztosan csak Horvátországban, Kis-Kárpátokban és a Dunántúl délibb részeiben terem vadon. Erdős cserjés helyeken nő. A Mecsekre felmenet bőven találjuk. Közép- és Dél-Európában, valamint Előázsiában terem. Szintén mediterrán elem. Pozsonyig eljut.

Majer Móric hozza elsőnek Baranyából. *Simonkai Lajos* a villányi és gyűdi hegyek egyik díszítő elemének tartja. A Mecsekhegység, Nagyharsány és Mecsekalja sok pontján megtaláltam.

Pécsvidéki aszat. (Cirsium Boujartii.) 14. kép. Amint a növény neve is mutatja, Pécs mellett fedezték fel *Piller Mályás* és *Mitterpacher Lajos* papkutatók 1783-ban. Nyugat-Balkánon is nő ez az aszat-faj, mely a nyár végén és ősszel virágzik július és augusztus hónapoktól kezdve. Utoljára *Simonkai Lajos* szedte 1873-ban a Tettye forrásánál. A dunántúli lelőhelyein sem került újabban elő.

Fürtös türempik. (Carpesium Wulfenianum.) 15. kép. A növény nemi neve a szalmaszárszerű bóbitaszőrökre vonatkozik. A növény nevében szereplő *Wulfen Xavér Ferenc* az osztrák Alpok, különösen Krajna kiváló kutatója, 1728-ban született Belgrádban és 1805-ben halt meg Frankfurtban. A növény hazája Kelet-Ázsia. Európába, így Kaukázusba, Isztriába, Dalmáciába, Horvátországba, ahonnan Dráván túlra egészen Pécsig eljutott. A nyár derekán júliustól szeptemberig virágzik.

Elsőnek *Kitaibel Pál* említi Baranyából. Majd *Nendtvich Tamás*, aki a Drávától hozza. *Majer Móric* értekezésén és katalógusán kívül herbáriumában is hozza és pedig Gordisáról. *Simonkai Lajos* Gordisán kívül Drávasztáránál és Kemsénél is szedte. *Boros Ádám* a régi harkányfürdői parkban is megtalálta, de újabban ugyanitt hiába kereste.

Kenyérbél cickafark. (Achillea ptarmica.) 16. kép. A növény nemi nevét Achillestől kapta. Magyarország területén Horvátországon kívül a Kárpátokban, továbbá Vas, Zala, Somogy és Baranya megyékben nő, ahonnan *Mayer Móric* értekezése és herbáriuma hozza, de a közelebbi lelőhely megadása nélkül. Május és június hónapokban virágzik.

Ez a faj is hasonlóan a francia lenhez az Északkeleti Hegyvidéken is terem, tehát nem tartozik a szoros értelemben vett délidunántúli növényritkaságok csoportjába. Baranyában még nem találtam, de van herbariumi példányom Somogyból *Barcs* mellől, ahonnan eddig még nem közölték.

13. Jerikói lonicer-cserje. *Lonicera caprifolium.* — 14. Pécsvidéki aszat. *Cirsium Boujartii.* — 15. Fürtös tűrempik. *Carpesium Wulfenianum.* — 16. Kenyérbél cickafark. *Achillea ptarmica.*

C) A Mecsek és a Magyar Középhegység közös virágkülönlegességei.

Bevezetés.

A Mecsek-hegység és a tőle délre fekvő Nagyharsány-hegy vagy Szársomlyó legritkább virágai kétségtelenül azok, amelyek csak ezeken a hegyeken és a környező dombsorokon díszlenek csonka hazánkban. Már kevésbbé zárt területen nőnek csonka hazánknak azok a ritkaságai, melyek Baranyán kívül még a Dunántúl déli részén is megtalálhatók. A geografusok elgondolása szerint valamikor a Mecsek és a Magyar Középhegység összefüggött egymással. Ebben a geológiai korban sokkal melegebb volt Magyarország éghajlata, mint most. Ezt az elméletet támogatja az a tény, hogy a Mecseken és Magyar Középhegységben több növényfajt találunk, melyek az országban másutt nem nőnek. Ezek jórészt déli és délkeleti elemek, melyek melegebb idők ereklye (reliktum) növényeiként tekinthetők.

A Mecsekhegység és a Nagyharsányhegy növényvilágát a továbbiakban együtt, a Mecsek növényvilága néven veszem. *Simonkai Lajos* mikor Baranyában járt 1873-ban, úgy találta, hogy nincs nagy különbség a Mecsek és a Budai-hegyek virágfakadásának ideje között. *Borbás Vince* vele szemben úgy gondolja, hogy a Mecseken jelentékenyen koraibb a virágfakadás, mint a Magyar Középhegységben. Én szintén *Borbás Vince* felfogását fogadom el. Véleményem bizonyítására külön fejezetben közlök adatokat a mecseki virágfakadásról a régi irodalom és a saját több éves tapasztalataim alapján. A második fejezetben ismertetem magukat a növényfajokat. Míg a harmadik fejezetben bemutatom azt a növénykörnyezetet, melyben ezek a fajok élnek Baranyában és a Magyar Középhegységben különös tekintettel az erdei fákra és cserjékre, melyek alján virágainkat meg lehet találni.

1. A mecseki virágfakadás.

Nendtvich Károly írja 1836-ban, hogy az óév végén már megjelenik gyakran az illatos hunyor *(Helleborus odorus).* Márciusban már egymásután virítanak az első tavaszi virágok. *Majer Móric* 1859-ben február 20-án virágzó *Helleborus*t talált. Ezt megelőzőleg február 10-én már az orgonához hasonló *Daphne mezereumot* szedett. Ez a faj 1937-ben február 25-én virágzott. Február 23-án hóvirágot és mogyorót talált teljes virágzásban. *Janka Viktor* 1867 február 18-án a Nagyharsányhegyen magyar kikericset *(Colchicum hungaricum)* szedett. 1937-ben is ugyanekkor már virágzott. *Simonkai Lajos* szerint már januárban virít ott. *Ágh Timót* említi, hogy hóvirágot 1873 február 3-án találtak virágzó állapotban. *Balog Károly* a hóvirágon és hunyoron kívül a marti-laput *(Tussilago farfara)* említi, mint állandó februárban nyíló virágot. *Balogot* megelőzőleg *Róna Jenő* 1910-ben az említett növényeken kívül február végén mézgás égert *(Alnus glutinosa)* látott virágzani, 1912-ben pedig saláta boglárkát *(Ranunculus ficaria).* 1934 decembere egész rendkívüli volt a virágfakadás szempontjából. Sok közönséges, késő őszi növény továbbra is virágzott. Több nyári virág másodvirágzásban volt. És végül, ami a legérdekesebb; már egy-két tavaszi virág is megjelent.

1934-ben a pécsi gyümölcsfák ismételten másodvirágzásban voltak. A málna, sőt az alma is második termést hozott. A kerti szamócának újra volt termése még az ősz derekán is.

Itt említem meg még azt is, hogy 1940 november 3-án virágzó májvirágot *(Anemone hepatica)* találtam a Mecseken virágzó veresgyűrű sommal *(Cornus sanguinea)* együtt.

Az illatos hunyor *(Helleborus odorus)* már december 6-án teljesen kinyílt 1934-ben.

Kívüle még a következő virágzó növényeket szedtem Pécs mellett 1934 decemberében: baracklevelű csengetyűkét *(Campanula persicifolia)*, melyből csak egy példányt találtam a Misina-tetőn; apró árvácskát *(Viola arvensis)*; vajszínű ördögszemet *(Scabiosa ochroleuca)*; kúszó boglárkát *(Ranunculus repens)*; foltos árvacsalánt *(Lamium maculatum)* [meglehetősen nagy tömegben virágzott]; magyar repcsént *(Erysimum erysimoides)*; ebszékfűt *(Matricaria inodora)*; hasznos földi tömjént *(Pimpinella saxifraga)*; szarvaskocsordot *(Peucedanum cervaria)*; tornyos ikravirágot *(Arabis turrita)*, ebből több tövet láttam virágzó állapotban Pécs városa felett a Mecsek gerincén; közönséges búzavirágot *(Centaurea micranthos)*; pásztortáskát *(Capsella bursa pastoris)*; gyermekláncfüvet *(Taraxacum officinale)*; ösztörűs veronikát *(Veronica chamaedrys)*; fekete pesztercét *(Ballota nigra)*; bürök gémorrt *(Erodium cicutarium)*; közönséges szamárbogáncsot *(Onopordon acanthium)*; közönséges aggófüvet *(Senecio vulgaris)*; dárdaherét *(Dorycnium)*; százszorszépet *(Bellis perennis)*; közönséges cickafarkot *(Achillea millefolium)*; ibolyát *(Viola)*; homoki pimpót *(Potentilla arenaria)*; réti lóherét *(Trifolium pratense)*; mezei mustárt *(Sinapis arvensis)*; szelíd csorbókát *(Sonchus oleraceus)*; fehér mécsvirágot *(Melandryum album)*; nyári perjét *(Poa annua)* stb. Végére hagytam az 1934 évi december havi Mecsek legkedvesebb meglepetéseit, mondhatnám botanikusok és virágbarátok karácsonyi ajándékait: a közönséges kankalint *(Primula vulgaris)* és a májvirágot *(Anemone hepatica)*. A közönséges kankalin szép példányát találtam a Jánoskilátónál. De már ezt megelőzőleg jelentették a virágzását. (Én december 16-án szedtem.)

A virágokon kívül sok növénynek erősen fejlődtek a rügyei. Így például nagyon fejlettek voltak a som hajtásai *(Cornus mas)*. Sok zöld levelet lehetett még a fák aljában látni. Ezek egy jó része még az őszről maradt, de voltak már új levelek is. Így a foltos kontyvirág *(Arum maculatum)* és a tengerparti üröm *(Artemisia Lobelii)* üde, új levélhajtásai mutatkoztak.

1935 február 26-án egy nagyharsányi kirándulás alkalmával 20 virágzó növényt találtam. Mindezeket összefoglalva elmondhatjuk, hogy a Mecseken az illatos hunyor *(Helleborus odorus)*, hóvirág *(Galanthus nivalis)*, marti-lapu *(Tussilago farfara)*, farkas boroszlán *(Daphne mezereum)*, májvirág *(Anemone hepatica)*, mogyoró *(Corylus avellana)*, homoki pimpó *(Potentilla arenaria)*, Villánynál a magyar kikerics *(Colchicum hungaricum)* már legkésőbb februárban több gyomnövénnyel együtt biztosan virágzik. Sőt tovább menve azt mondhatjuk, hogy a virágzás szempontjából legkevésbbé kedvező január és december hónapokban is, ha csak nincs nagy hó és kemény tél, mindig találunk egy-két virágot a

Mecseken. Így 1937 január 9-én aggófüvet *(Senecio vulgaris)*, gémorrot *(Erodium cicutarium)*, foltos árvacsalánt *(Lamium maculatum)* és termesztett rózsát találtam. 1937-ben az első hóvirágot február 5-én láttam. Hunyor már javában virágzott február első felében. Viszont decemberben már volt kankalin *(Primula vulgaris)*, vagy ahogy a hosszúhetényi magyar hívja: istenkása. Március elején, ahogy azt már száz év előtt *Nendtvich Károly* megállapította, egymás után jelennek meg a tavaszi virágok. 1936-ban például 86 virágzó növényt sikerült március végéig megfigyelni. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy a kutató nem lehet mindenütt ott és még a legélesebb szemű botanikus figyelmét is néha elkerüli valami: nyugodtan elmondhatjuk, hogy a Mecseken és a Mecsekalján száz virágfaj hirdeti március végén a tavasz beköszöntését. Azt gondolom, hogy a felsorolt adatok élénken bizonyítják, hogy a Mecseken mily korai a virágfakadás, melyet pl. a budapestinél az ottani botanikusokkal folytatott többszöri megbeszélés után két héttel előbbinek kell tartanunk. Természetesen ezek a megállapítások hazánk rendkívül változó éghajlati viszonyai miatt csak hozzávetőlegesek.

2. A Mecsek és a Magyar Középhegység közös virágkülönlegességeinek részletes ismertetése.

Kivéve az ezüstös útifüvet *(Plantago argentea)* és a tengerparti ürmöt *(Artemisia Lobelii)*, melyekkel később foglalkozom, a következő közös növénykülönlegességei vannak a Mecseknek és a Magyar Középhegységnek:

Phleum paniculatum. Érdes kómocsin. 1. kép.
Bromus pannonicus. Magyar rozsnok. 2. kép.
Bromus rigidus ssp. maximus. Óriás rozsnok.
Orchis signifera. Füles kosbor.
Silene nemoralis. Berki sziléne. 3. kép.
Silene viridiflora. Zöld virágú sziléne. 4. kép.
Aconitum anthora. Méregölő sisakvirág. 5. kép.
Hesperis matronalis. Éjjeli viola. I. kép.
Draba muralis. Kövi daravirág.
Sempervivum Schlehani. Rózsás fülfű. II. kép.
Potentilla micrantha. Apró virágú pimpó. 6. kép.
Waldsteinia geoides. Waldstein-pimpó. 7. kép.
Cytisus procumbens. Kitaibel zanótja. III. kép.
Lathyrus sphaericus. Téglaszínű lednek. 8. kép.
Geranium lucidum. Csillogó gólyaorr. IV. kép.
Cotinus coggygria. Sárga cserszömörce. V. kép.
Smyrnium perfoliatum. Sárga özsaláta. 9. kép.
Convolvulus cantabrica. Borzas szulák. VI. kép.
Onosma Visianii. Borzas vértő. 10. kép.
Scutellaria altissima. Magas csukóka. 11. kép.
Stachys alpina. Havasi tisztesfű. 12. kép.
Thymus clivorum. Dombvidéki kakukfű. 13. kép.
Scrophularia vernalis. Tavaszi görvélyfű. 14. kép.
Digitalis lanata. Gyapjas gyűszűvirág. VII. kép.

1. Érdes kómocsin. *Phleum paniculatum.* — 2. Magyar rozsnok. *Bromus pannonicus.* — 3. Berki sziléne. *Silene nemoralis.* — 4. Zöld virágú sziléne. *Silene viridiflora.*

Valerianella membranacea. Hártyás galambbegy. 15. kép.
V. coronata. Koronás g. VIII. kép.
Asyneuma canescens. Harangcsillag. 16. kép.
Xeranthemum foetidum. Hengeres vasvirág. 17. kép.
Crupina vulgaris. Karcsú magvasodró. 18. kép.
Serratula lycopifolia. Fénylő zsoltina. 19. kép.
Serratula radiata. Sugaras zs. 20. kép.
Crepis pulchra. Szép zörgőfű.
Sorbus domestica. Fojtóska is ide számítható, amennyiben őshonos és nem termesztett növénye a mecseki, illetve a magyar középhegységi flórának.

A felsorolt fajok közül *Asyneuma canescens Kitaibel*, *Smyrnium perfoliatum* pedig *Majer* óta nem került elő. Talán kivesztek? Az *Onosma Visianii* példányok pedig egymásután *arenariumoknak* bizonyultak.

Ebben a jegyzékben nincsenek bent a behurcolt *(Medicago arabica et hispida, Fumaria parviflora)* és a baranyai lelőhely szempontjából még megerősítésre váró fajok. *(Hordeum marinum, Eriophorum vaginatum, Moehringia muscosa, Draba lasiocarpa, Cardaminopsis hispida* (kipusztult?) *Cotoneaster orientalis, Sorbus cretica, Seseli leucospermum.)* Ugyancsak nincsenek bent ebben a jegyzékben azok a fajok, amelyek főleg a Mecseken és a Magyar Középhegységben nőnek Csonka-Magyarországon, de itt-ott másutt is előfordulnak. (Pl.: *Orchis pallens, Medicago prostrata, Viola alba, Orlaya grandiflora, Fraxinus ornus, Anthemis tinctoria, Hieracium Bauhini.* Továbbá: *Orchis purpurea, Silene otites, Hesperis tristis, Cytisus leucotrichus, Linum tenuifolium.)*

Ezek után vegyük sorra a mecseki flórajárás és a Magyar Középhegység közös különlegességeinek részletes tárgyalását.

Phleum paniculatum. 1. kép. Ez az érdekes és ritka lóperje-faj Magyarország jelenlegi területén csak Budapest mellett és Baranya vármegyében terem. Dél-Európa a hazája. Május és június hónapokban virágzik mészköves talajon, réteken és füves helyeken. Nagy-Magyarországon biztosan terem Titel és Palics mellett. Az erdélyi előfordulása bizonytalan. Horvátországból is közölték. Baranyában elsőnek *Janka Viktor* találta meg nagynyárádi gyümölcsöskertben. *Simonkai Lajos* Nagyharsánynál és Villánynál szedte, herbáriumában is megvan. Újabban nem találták.

Magyar rozsnok *(Bromus pannonicus).* 2. kép. Sokan nem tekintik önálló fajnak, hanem a sudár rozsnok *(Bromus erectus)* alfajának veszik. Mésztalajon, füves lejtőkön nő a Mecseken Pécs mellett.

Berki sziléne *(Silene nemoralis).* 3. kép. Ez a sziléne-faj Közép-Európában és Észak-Balkánon honos. Horvátországból is ismerik. A mecseki termőhelye kétes. Biztosan nő a Nagyharsány-hegyen, ahol a gerinc felé már kissé fásabb, erdős részben található és májustól júliusig virágzik az évi időjárástól függőleg.

Zöld virágú sziléne *(Silene viridiflora).* 4. kép. A Magyar Középhegységben és Dunántúl délkeleti részén, így a Mecseken is él.

Méregölő sisakvirág *(Aconitum anthora).* 5. kép. A növény faji nevének a magyarázata az, hogy egy boglárka-faj *(Ranunculus thora)* mérgező hatásával szemben ellenméreg. Már *Matthioli*, sziénai botanikus

5. Méregölő sisakvirág. *Aconitum anthora.* — 6. Apró virágú pimpó. *Potentilla micrantha.* — 7. Waldstein-pimpó. *Waldsteinia geoides.* — 8. Téglaszínű lednek. *Lathyrus sphaericus.* Téglaszínű lednek.

Dioskorides könyveihez írt kommentárában, mint kitűnő ellenméregszert ajánlja a XVII. században. *Matthioli* már a növénynek a képét is hozza.

Augusztus, szeptember hónapokban, amikor már alig találunk új virágot a Mecseken, megjelenik a szép és mutatós méregölő sisakvirág *(Aconitum anthora)* szennyes sárga szirmú virága. *Nendtvich Tamás* megadja a közelebbi lelőhelyeket is. (Lapis, Szentkút.) Magyarországon a középdunai hegyeken kívül (pl. Naszál Vác m.) Horvátországban és a Kárpátokban nő, azonkívül Európa délvidékének hegyeiben terem Pyreneusoktól Dél-Franciaországon, Észak-Itálián, Déli Alpokon, Horvátországon át egészen Dalmáciáig. Boszniában, Hercegovinában és Szerbiában is nő ez a mediterrán sisakvirág, mely északra egészen Alsó-Ausztriáig és Galiciáig húzódik fel, ahol kék virágú változata terem. Oroszországban rokon fajok helyettesítik. Misinának a Szkokó felé eső oldalán a lineában találtam, ahol egészen a szőlőkig lemegy. Megtaláltam a Nagyharsányhegyen is. Legelőször Baranyából, és pedig a pécsi Mecsekből *Piller* és *Mitterpacher* közölték.

Éjjeli viola *(Hesperis matronalis).* I. kép. Jellemző euráziai faj, mely már májustól kezve virít és a kertekben is nagyon kedvelik. Kárpátokban és Horvátországban is terem mészkőtalajon, de mindenütt nagyon ritka. Pécs mellől és Hosszúhetény közelében lévő Zengőről és Hármashegyről közölték Baranya vármegyéből. Elsőnek *Nendtvich Tamás* említi.

Rózsás fülfű *(Sempervivum Schlehani).* II. kép. Érdekes, Balkánról származó kövirózsa faj.

Kisvirágú pimpó *(Potentilla micrantha).* 6. kép. Ez a kis mediterrán pimpó emlékeztet a földi eperre *(Fragaria vesca).* Szárlevelei épek, igen kicsinyek. A tőlevelek levélkéi oválisak, sok (egészen 22) fogúak, a csúcsálló fog alig kisebb a többinél. A szár igen vékony, jóval rövidebb a leveleknél. A szirmok kb. 5 mm hosszúak, fehérek vagy kissé piroslók, nem vagy alig hosszabbak a csészénél. A növény nem indás. Májusban és júniusban virágzik. A Szentendre—visegrádi hegyektől a Mátráig szórványos, azonkívül Tolna, Baranya vármegyében terem. Baranyában nem ritka. Szedtem a Mecseken. Van Bányatelepről is adatom. Továbbá megtaláltam a Zengőn is vad pünkösdi rózsa *(Paeonia banatica)* társaságában. A Zengőn termett példány szép halványpiros színű volt. A növényt *Ramond* botanikus írta le. A Mecsekről elsőnek *Balek Rudolf* közölte. Ő a városi erdőben találta. *Majer Móric* katalógusa a kozári mezőkről említi, *Simonkai Lajos* még Hosszúheténynél is megtalálta. Somogy vármegyében is terem. A növény nemi neve (Potentilla) a potens (hatalmas) szótól ered. (Erős a betegségek ellen.) Potentilla kicsinyítve képzett szó. Micrantha = kis virágú. Magyarországon Erdélyben és az Aldunánál nő. Mediterrán faj.

Waldstein-pimpó *(Waldsteinia geoides).* 7. kép. A növényt *Willdenow*, a német Linné, kiváló berlini botanikus annak idején *Kitaibel Pál*, a magyar botanikus úttörője jótevőjének, *Waldstein* grófnak a tiszteletére nevezte el.

Májusi és júniusi flórának a virága. A Mecsekről már *Waldstein* és *Kitaibel* kiváló munkája hozza. Bőségesen lehet szedni a Misina és Tubes közti gerincen, valamint a Bertalan szikla mellett sok mecseki különlegesség társaságában. Dunántúli flóraterületen csak a Mecsekről közölték.

I. Éjjeli viola. *Hesperis matronalis.* — II. *Sempervivum Schlehani.* — III. Kitaibel zanótja. *Cytisus procumbens.* — IV. Csillogó gólyaorr. *Geranium lucidum.*

Csonka-Magyarországon még csak a Magyar Középhegységben terem. (Így Hűvösvölgyben Budapest mellett is nő.) Északi Kárpátokból és Erdélyből is közölték. Azonkívül az újabb kutatások szerint biztosan terem Horvátországban is. Balkán, Kaukázus, Galicia és Krim erdős és cserjés helyein szintén nő ez a virág.

Kitaibel zanótja. *(Cytisus procumbens).* III. kép. Ez az elég ritkán előkerülő zanót-faj Magyarország területén szétszórva nő. Csonka-Magyarországon csak a Magyar Középhegységben és a Mecseken (?) terem napos, sziklás helyeken és áprilistól kezdve virágzik. Délkeleti-Alpokban és Nyugat-Balkánon is nő. A pécsi Mecsekről *Majer Móric* hozza.

Téglaszínű lednek *(Lathyrus sphaericus).* 8. kép. Eredeti hazája a Földközi-tenger környéke. Elsőnek *Nendtvich Károly* hozza a pécsi Mecsekről. Bőven terem a Nagyharsány-hegyen. A Magyar Középhegységnek csak a dunántúli részén került elő. Mészköves hegyoldalakon, szántókon, utak mellett virágzik májustól kezdve.

Csillogó gólyaorr *(Geranium lucidum).* IV. kép. Hegyvidékek árnyas szikláin Ázsiában és Európában egyaránt nő. Kopasz és pirosló növény, melyet a pécsi Mecsekről, ahol elég bőven nő, elsőnek *Majer Móric* közöl. *Janka Viktor* Nagynyárád mellett is megtalálta.

Sárga cserszömörce *(Cotinus coggygria).* V. kép. A Mecseknek egyik jellemző mediterrán növénye, mely Dél-Európában és Elő-Ázsiában honos. Napos, bokros, mészköves lejtőkön néha tömegesen nő a Magyar Középhegységben is. (Pl. Balatonfüred mellett és a jutasi fennsíkon láttam.) Terebélyes bugából keletkező termései igen mutatósak és éppen ezért kerti díszcserjének is ültetik.Elsőnek *Kitaibel Pál* hozza Baranyából.

Sárga őzsaláta *(Smyrnium perfoliatum).* 9. kép. Ezt a mediterrán fajt a Mecsekből csak *Majer Móric* közölte. Itt sem előtte, sem utána nem találták meg. *Majernek* szép herbariumi példánya is van erről az ernyős virágról, mely Erdélyben és Horvátországban, valamint Pozsonynál és Dévénynél egyaránt nő.

Borzas szulák *(Convolvulus cantabrica).* VI. kép. Szép díszítő, mediterrán virága a nyári flórának a Mecseken és a Harsány-hegyen egyaránt.

Borzas vértő *(Onosma Visianii).* 10. kép. Füves, köves lejtőkön mésztalajon él ez az illyr faj, mely Alsó-Ausztriában, Krajnában, Isztriában és a Balkánon terem. Közeli rokon fajok képviselik Dél-Oroszországban.

Magas csukóka *(Scutellaria altissima).* 11. kép. A középdunai hegyvidéken kívül (ahol pl. Parád mellett szedtem a Mátrában), Tolna és Baranya megyékben terem. Magyarországon még Erdélyben és az Aldunánál (pl. Herkulesfürdő) találták. A növény nemi neve *Cortustól* és *Bauhintól* származik és a kehely pajzs alakjára vonatkozik. (Scutum.) Virágunk Magyarországon kívül az Apenninekben és Stájerországban, valamint a Balkán félszigeten és a Kaukázusban, továbbá Dél-Oroszországban terem. Elsőnek *Nendtvich Károly* hozza a Mecsekről. *Janka* Németbóly és Nagynyárád környékén is megtalálta. *Simonkai* Harsány és Villány mellett és a Zengőn szedte. Rendesen június—júliusban virágzik, de 1934-ben már májusban bőven szedtem a Lapis mellett és a Mélyvölgyben.

Havasi tisztesfű *(Stachys alpina).* 12. kép. A nemzetséget már *Dioskorides Stachysnak* hívta, nem ugyan ezt a faját, hanem a *Stachys germa-*

V. Sárga cserszömörce. *Cotinus coggygria.* — VI. Borzas szulák. *Convolvulus cantabrica.* — VII. Gyapjas gyűszűvirág. *Digitalis lanata.* — VIII. Koronás gyalambbegy. *Valerianella coronata.*

nicát kalász (stachys) alakú virágzata miatt. A növényt a legújabb időkig csak a Mecsekből közölték Csonka-Magyarország területéről, de aztán megtalálták a Bükk-hegységben is. Magyarországon Horvátországban és a Kárpátokban (pl. Késmárki itató, Szepes m.) terem. Július és augusztus hónapokban virágzik Európa délibb részeiben és a Kaukázusban. A Mecsekről elsőnek *Nendtvich Károly* közli. *Nendtvich Tamás* is felsorolja a ritka mecseki vadvirágok között. *Simonkai Lajos* még a keleti Mecsekben is megtalálta Püspöknádasd mellett. 1934-ben, a Jakabhegyen is szedtem. Újabban gyüjtötték a Melegmányivölgyben is. A Misina északi oldalán is láttam.

Dombvidéki kakukfű *(Thymus clivorum)*. 13. kép. *Boros Ádám* tiszteletére elnevezett változata *(f. Borosianus)* a Mecseken és a Magyar Középhegységben nő, míg a *f. Trautmannit* a Nagyharsányhegyről írta le *Lyka Károly* művészettörténetíró és egyben kiváló Thymus-specialista.

Tavaszi görvényfű *(Scrophularia vernalis)*. 14. kép. Hazája Észak-, Nyugat-, Közép- és Dél-Európa. Magyarországról biztosan csak a Kárpátokból és Erdélyből ismeretes. Árnyas, erdős helyeken nő. Baranyában először *Nendtvich Tamás* találta meg Hosszúhetény mellett. *Simonkai Lajos* Püspöknádasdnál is megtalálta. Jakabhegy nyugati oldalán szedte *Nendtvich Vilmos*. Virágzásban találtam a Zengő csúcsán, ahol május végétől júliusig nyílik. 1938-ban Váralja alatt a Farkas-pataknál is megtaláltam.

Gyapjas gyűszűvirág *(Digitalis lanata)*. VII. kép. A Magyar Középhegységben biztosan csak Békásmegyernél nő. Dél-Baranya sík vidékének egyik legszebb vad virága.

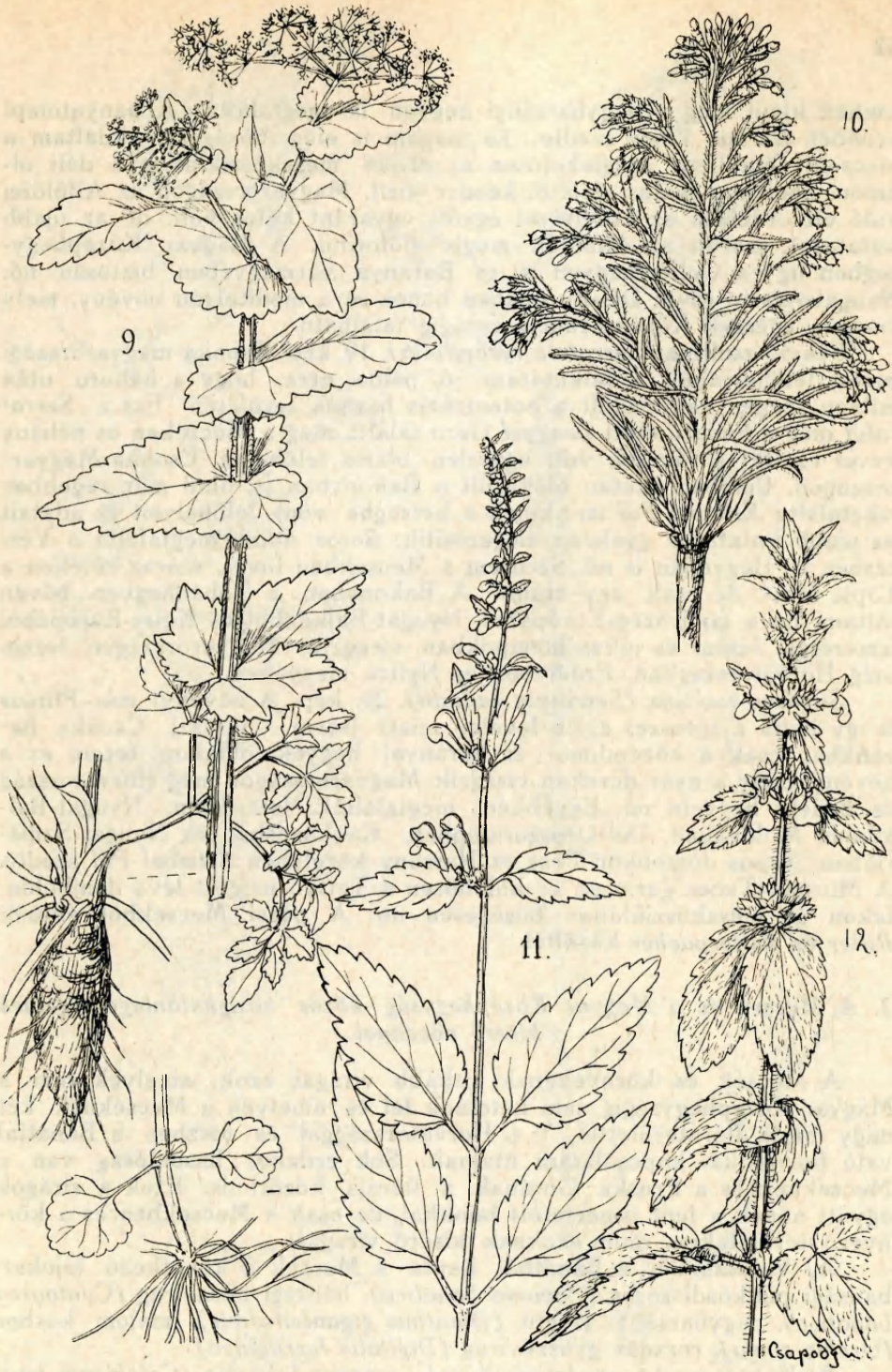
Hártyás galambbegy *(Valerianella membranacea)*. 15. kép. Ritka Valerianella-faj, melyet eddig csak *Simonkai Lajos* talált meg Baranyában és pedig a pécsi Mecseken és a Nagyharsány-hegyen, ahol májusban és júniusban virágzik ez a mediterrán faj.

Koronás galambbegy *(Valerianella coronata)*. VIII. kép. Különösen bőven nő a Nagyharsányhegyen.

Harangcsillag *(Asyneuma canescens)*. 16. kép. Azok közé az érdekesebb virágok közé való, melyeket újra fel kell fedezni Baranyában. T. i. *Kitaibel Pál* óta, aki a Nagyharsány-hegyen szedte, senki sem találta még meg (?). Alduna táján és Horvátországban is terem. Külföldön pedig Galiciában, Dél- és Nyugat-Oroszországban nő ez a napos, sziklás helyeken ősszel, augusztustól egészen októberig virágzó növény, mely pl. Budapesten a Sashegyen bőven terem a Magyar Középhegységben.

Hengeres vasvirág *(Xeranthemum foetidum)*. 17. kép. Ennek is a hazája, mint sok más mecseki és középdunai közös különlegességnek, a Földközi-tengernek a környékén van. Innen azután eljutott Kaukázusba és Előázsiába is. Pécs mellett már *Nendtvich Károly* megtalálta. Később *Janka Viktor* Villány mellett is ráakadt. Napos lejtőkön a nyár folyamán még meg lehet találni Magyarországon a Bánátban és Erdélyben. A Magyar Középhegységben szedtem a Mátrában Parád és Recsk között köves, napos szirteken 250 méternyire a tenger színe felett.

Karcsú magvasodró *(Crupina vulgaris)*. 18. kép. A növény leírója *Cassini*. A Mecsekről elsőnek *Majer Móric* hozza, aki értekezésében és kéziratban maradt jegyzékében egyaránt említi. *Simonkai Lajos* a Me-

9. Sárga özsaláta. *Smyrnium perfoliatum.* — 10. Borzas vértő. *Onosma Visianii.* — 11. Magas csukóka. *Scutellaria altissima.* — 12. Havasi tisztesfű. *Stachys alpina.*

cseken kívül még a nagyharsányi hegyen is megtalálta. A bányatelepi erdőben *Borbás Vince* szedte. En magam is elég bőségesen találtam a mecseki sétaútnak meglehetősen az elején mészkősziklákon a déli oldalon, ahol már május elejétől kezdve virít. Magyarországon az Alföldön való előfordulása az erdélyivel együtt egyaránt kétes volt, de az újabb kutatások szerint az Alföldön mégis előfordul. A Magyar Középhegységben (így a Gellérthegyen is) és Baranya vármegyében biztosan nő. Nyugat-Ázsián kívül Dél-Európában honos ez a mediterrán növény, mely északra egészen Közép-Franciaországig található.

Fénylő zsoltina *(Serratula lycopifolia).* 19. kép. Csonka-magyarországi biztos lelőhelyeinek a felkutatása jó példa arra, hogy a háború után milyen szépen nekilendült a botanizálás hazánk területén. Ezt a *Serratulát* még a háború előtt *Lengyel Géza* találta meg a Mecseken és néhány évvel ezelőtt a Mecsek volt egyetlen biztos lelőhelye Csonka-Magyarországon. Újabban azután előkerült a Bakonyban is, ahol már régebben megtalálta *Kitaibel Pál* is, akinek a kétségbe vont lelőhelyeit és adatait az újabb kutatások gyakran megerősítik. *Boros Ádám* megtalálta a Vértesben is. Hegyalján is nő. Szedtem a Mecsekben füves, száraz réteken a Lapis alatt, de csak egy szálat. A Bakonyban a Tobánhegyen bőven láttam. Ez a faj Közép-Európából, Nyugat-Balkánból és Kelet-Európából ismeretes. Június és július hónapokban virágzik. Magyarországon terem még Horvátországban, Erdélyben és Nyitra megyében.

Sugaras zsoltina *(Serratula radiata).* 20. kép. A növényt már Plinius is így hívta a fűrészes szélű levelei miatt (serra = fűrész). Csonka hazánkban csak a középdunai és baranyai hegyek oldalain terem ez a növény, mely a nyár derekán virágzik. Magyarországon még Horvátország és Erdély hegyein nő. Egyébként megtalálták: Isztriában, Nyugat-Balkánon, Moldvában, Dél-Oroszországban, Kaukázusban és Nyugat-Szibériában. Napos dombokon Pécs és Harsány közelében *Kitaibel Pál* szedte. A Misina—Tubes gerincen és különösen a Tettye mögött lévő domboldalakon és mészkősziklákon bőségesen nő. A pécsi Mecsekből először *Piller* és *Mitterpacher* közölték.

3. *A Mecsek és a Magyar Középhegység közös virágkülönlegességeinek kísérő növényei.*

A Mecsek és környékének ritkább virágai azok, amelyek már a Magyar Középhegységig nem hatolnak fel és amelyek a Mecseknek két nagy másik flóraterülettel, t. i. Horvátországgal és részben a Bánáttal való florisztikai kapcsolatára utalnak. Sok érdekes hasonlóság van a Mecseknek és a Fruska Gorának a flórája között is. Ezek a virágok együtt nőnek a fent ismertetett fajokkal, de csak a Mecsekben és a környező területeken, mint azoknak kísérő virágai.

A) Valószínűleg a Bánátból kapta a Mecsek a következő fajokat: bánsági pünkösdi rózsa *(Paeonia banatica)*, bánsági búzavirág *(Centaurea banatica)*, nagyharsányi szegfű *(Dianthus giganteiformis)*, majom kosbor *(Orchis simia)*, rozsdás gyűszűvirág *(Digitalis ferruginea).*

B) Horvátországi eredetre utalnak: magyar kikerics *(Colchicum hungaricum)*, bakszarvú lepkeszeg *(Trigonella gladiata)*, szakállas szegfű

13. Dombvidéki kakukfű. *Thymus clivorum.* — 14. Tavaszi görvényfű. *Scrophularia vernalis.* — 15. Hártyás galambbegy. *Valerianella membranacea.* — 16. Harangcsillag. *Asyneuma canescens.*

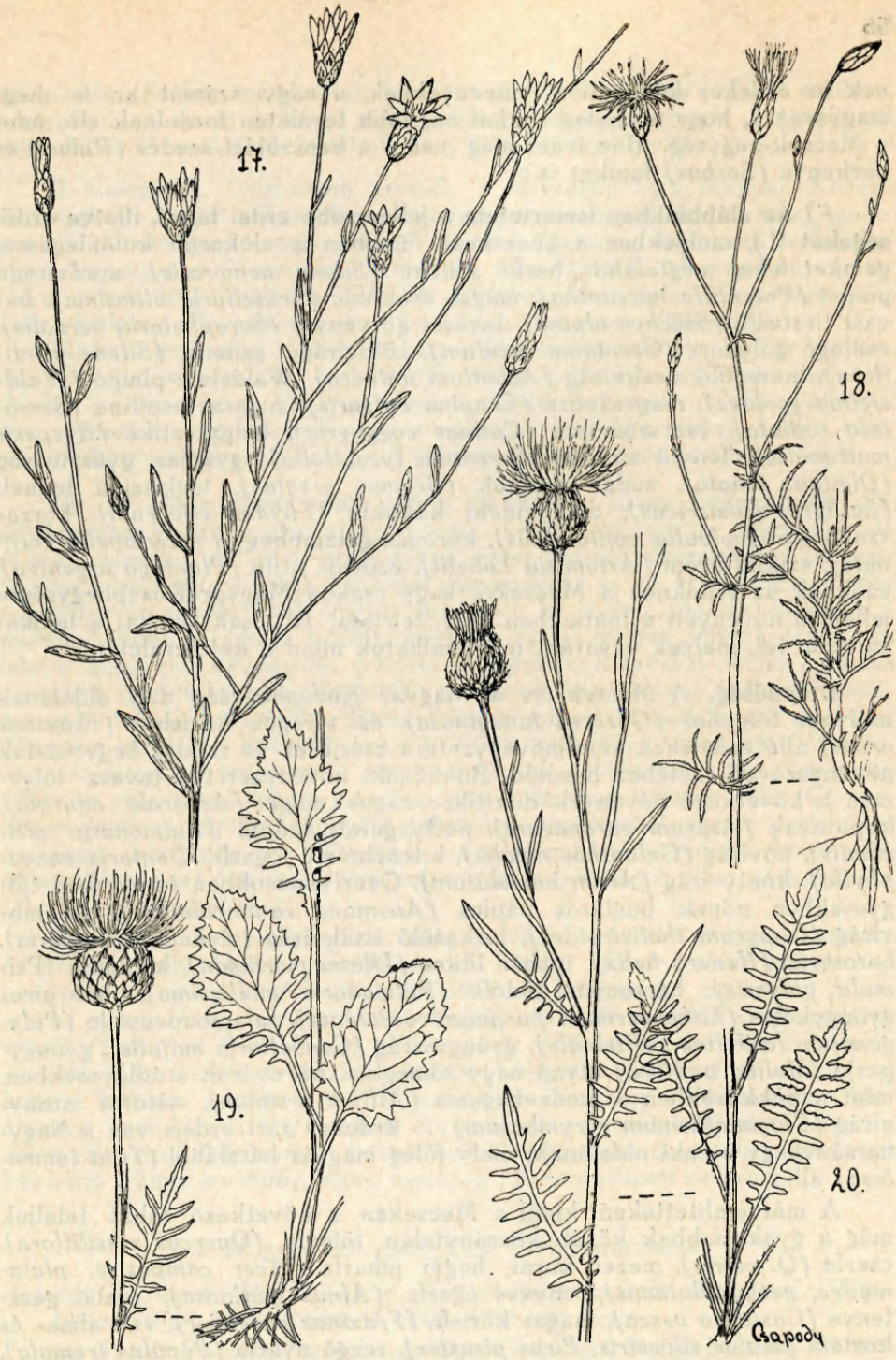
(Dianthus barbatus) jerikói lonc *(Lonicera caprifolium)*, szőrös rekettye *(Genista nervata)*, baranyai peremizs *(Inula spiraeifolia)*, kaukázusi zergevirág *(Doronicum caucasicum)*, spárgalevelű galaj *(Galium lucidum)*, bársonyos görvélyfű *(Scrophularia Scopolii)*...

C) Bánátból és Horvátországból egyaránt jöhettek: tarka lednek *(Lathyrus venetus)*, illatos hunyor *(Helleborus odorus)*, olasz müge *(Asperula taurina)*, déli szegfű *(Dianthus armeriastrum)*, aranyos baraboly *(Chaerophyllum aureum)*, szúrós csodabogyó *(Ruscus aculeatus)*....

D) A Dunántúl nyugati határhegyeiről kapta az erősebben hegyi és subalpin fajokat, mint pl. a közönséges kankalint *(Primula vulgaris)*....

A Nagy Magyar Alfölddel a sík területek flórája rokon. Viszont különösen a Nagyharsány-hegyről a negyedkorban sok növényt kaphatott a Nagy Magyar Alföld is.

E) A Magyar Középhegység növényei, melyek a Mecsekből hiányzanak, részben hegyi, részben pedig déli és benszülött elemek. Ezek közül legérdekesebbek a következők: budai nyúlfarkfű *(Sesleria budensis)*, Janka-féle tarsóka *(Thlaspi Jankae)*, dolomitlakó len *(Linum dolomiticum)*, tornai vértő *(Onosma tornense)*, magyarföldi búzavirág *(Centaurea Sadleriana)*, husáng *(Ferula Sadleriana)*, déli kökörcsin *(Pulsatilla australis)*, őszi csillagvirág *(Scilla autumnalis)*, vetővirág *(Sternbergia colchiciflora)*, sulyoktáska *(Aethionema saxatile)*, szirti ternye *(Alyssum Arduini)*, Lumnitzer szegfű *(Dianthus Lumnitzeri)*, szirtőr *(Hutchinsia petraea)*, cselling *(Notholaena Marantae)*, ezüstaszott *(Paronychia cephalotes)*, havasi ribizke *(Ribes alpinum)*, havasalji rózsa *(Rosa pendulina)*, babérka boroszlán *(Daphne laureola)*, moldvai sisakvirág *(Aconitum moldavicum)*, halványsárga repcsény *(Erysimum pallidiflorum)*, pirosló hunyor *(Helleborus purpurascens)*, dudatönk *(Physocaulis nodosa)*, pilisi bükköny *(Vicia sparsiflora)*. Ide sorolhatók még: a szirti haraszt *(Woodsia ilvensis)*, sziléziai holdruta *(Botrychium silesiacum)*, tiszafa *(Taxus baccata)*, hosszú, bozontos levelű és csinos árvalányhaj *(Stipa stenophylla, dasyphylla, pulcherrima)*, tömött zabfű *(Avenastrum compressum)*, Heufler-nyúlfarkfű *(Sesleria Heufleriana)*, érdes perje *(Poa scabra)*, Haller-sás *(Carex Halleriana)*, cseh tyúktaréj *(Gagea bohemica)*, havasi hagyma *(Allium victorialis)*, tüzes liliom *(Lilium bulbiferum)*, méhalakú bangó *(Ophrys apifera)*, gömbös kosbor *(Orchis globosa)*, pártakör *(Coeloglossum viride)*, bajuszvirág *(Epipogium aphyllum)*, magyar tölgyfa *(Quercus frainetta)*, cserjésedő lúdhúr *(Minuartia frutescens)*, pázsitlevelű homokhúr *(Arenaria graminifolia)*, sárgás sziléne *(Silene flavescens)*, poloskavész *(Cimifuga foetida)*, bűzös virnánc *(Thalictrum foetidum)*, közép keltike *(Corydalis intermedia)*, ikrás fogasír *(Dentaria glandulosa)*, havasi ikravirág *(Arabis alpina)*, aszáslevelű repcsény *(Erysimum crepidifolium)*, fürtös és felegyenesedő kőtörőfű *(Saxifraga aizoon, adscendens)*, fanyarka *(Amelanchier ovalis)*, kiterült pimpó *(Potentilla patula)*, aleppói gyömbérgyökér *(Geum aleppicum)*, hüvelyes koronafürt *(Coronilla vaginalis)*, borsóalakú és sápadt lednek *(Lathyrus pisiformis, pallescens)*, kétvirágú ibolya *(Viola biflora)*, hosszúlevelű buvákfű *(Bupleurum longifolium)*, zöldes szilaum *(Silaus peucedanoides)*, cifra kankalin *(Primula auricula)*, livóniai tárnics *(Gentiana livonica)*, bozontos csukóka *(Scutellaria Columnae)*, szirti pereszlény *(Satureja thymifolia)*, erdei varfű *(Knautia dipsacifolia)*. Ezek-

17. Hengeres vasvirág. *Xeranthemum foetidum.* — 18. Karcsú magvasodró. *Crupina vulgaris.* — 19. Fénylő zsoltina. *Serratula lycopifolia.* — 20. Sugaras zsoltina. *Serratula radiata.*

nek az érdekes középdunai növényeknek a nagy számát az is megmagyarázza, hogy aránylag sokkal nagyobb területen fordulnak elő, mint a Mecsek-hegység. (Ide lehet még venni a benszülött szeder *(Rubus)* és berkenye *(Sorbus)* fajokat is.)

F) **Az alábbiakban ismertetem a jellemzőbb erdei fákat, illetve erdőségeket** (I.), melyekben a következő, újabban is előkerült különlegességeinket lehet megtalálni: berki sziléne *(Silene nemoralis)*, apróvirágú pimpó *(Potentilla micrantha)*, magas csukóka *(Scutellaria altissima)*, havasi tisztesfű *(Stachys alpina)*, tavaszi görvényfű *(Scrophularia vernalis)*, csillogó gólyaorr *(Geranium lucidum)*, zöldvirágú sziléne *(Silene viridiflora)*, méregölő sisakvirág *(Aconitum anthora)*, Waldstein-pimpó *(Waldsteinia geoides)*, magvasodró *(Crupina vulgaris)*, sugaras zsoltina *(Serratula radiata)*, cserszömörce *(Cotinus coggygria)*, hölgy estike *(Hesperis matronalis)*, fénylő zsoltina *(Serratula lycopifolia)*, gyapjas gyűszűvirág *(Digitalis lanata)*, sudár rozsnok *(Bromus erectus)*, téglaszínű lednek *(Lathyrus sphaericus)*, dombvidéki kakukfű *(Thymus clivorum)*, borzas szulák *(Convolvulus cantabricus)*, koronás galambbegy *(Valerianella coronata)*, sziklai üröm *(Artemisia Lobelii)*, ezüstös útifű *(Plantago argentea)*, ezeknek az erdőknek a Mecsekre vagy csak a Magyar Középhegységre jellemző növényeit a fentiekben már leírtam. Itt csak azokat a fajokat sorolom fel, melyek egyaránt megtalálhatók mind a két területen.

I. Erdőség. A Mecsek és a Magyar Középhegység déli oldalának molyhos tölgyből *(Quercus lanuginosa)* és virágos kőrisből *(Fraxinus ornus)* álló erdejének az aljnövényzete a cserjések és sziklás hegyoldalak növényszövetkezetéhez hasonló. Bükkösök növényzetét a tavasz folyamán a következő növények díszítik: szagos müge *(Asperula odorata)*, kapotnyak *(Asarum europaeum)*, pettyegetett tüdőfű *(Pulmonaria officinalis)*, hóvirág *(Galanthus nivalis)*, kilenclevelű fogasír *(Dentaria enneaphylla)*, kontyvirág *(Arum maculatum)*. Gyertyánosokban és részben tölgyesekben nőnek: bogláros pápics *(Anemone ranunculoides)*, galambvirág *(Isopyrum thalictroides)*, farkasölő sisakvirág *(Aconitum vulparia)*, borostyán *(Hedera helix)*, turbán liliom *(Lilium martagon)*, kankalin (Primula *vulgaris)*, bársonyos tüdőfű *(Pulmonaria mollissima)*, kék-piros gyöngyköles *(Lithospermum purpureo-coeruleum)*, salamonpecsétje *(Polygonatum latifolium, officinale)*, gyöngyvirág *(Convallaria majalis)*, gyöngyperje *(Melica uniflora)* olyan nagy tömegben nő nyáron a tölgyesekben, mint a bükkösökben a medvehagyma *(Allium ursinum)*, sátoros aranyvirág *(Chrysanthemum corymbosum)* . . . Érdekes zárt erdeje van a Nagyharsányhegy északi oldalának, mely főleg magyar hársfából *(Tilia tomentosa)* áll.

A már említetteken kívül a Mecseken a következő fákat találjuk még a gyakoriabbak közül: kocsánytalan tölgyfa *(Quercus sessiliflora)*, cserfa *(Q. cerris)*, mezei, korai, hegyi juharfa *(Acer campestre, platanoides, pseudoplatanus)*, enyves égerfa *(Alnus glutinosa)*, szelíd gesztenye *(Castanea vesca)*, magas kőrisfa *(Fraxinus excelsior)*, vad alma- és körtefa *(Malus silvestris, Pirus piraster)*, rezgő nyárfa *(Populus tremula)*, cseresznyefa *(Prunus avium)*, csörege és kecskefűz *(Salix fragilis, caprea)*,

barkócafa *(Sorbus torminalis)*, kis- és nagylevelű hársfa *(Tilia cordata, platyphyllos)*, mezei és hegyi szilfa *(Ulmus foliacea, scabra)*... Azonkívül több fát a Mecsekalján találunk meg még ezeken kívül.

II. Cserjések. Gyakoribb cserjék a Mecseken és a Magyar Középhegységben: fagyal *(Ligustrum vulgare)*, húsos som *(Cornus mas)*, galagonyák *(Crataegus)*, ostorménfa *(Viburnum lantana)*, bibircses és közönséges kecskerágó *(Evonymus verrucosa et vulgaris)*, feketegyűrűs juhar *(Acer tataricum)*, mogyoró *(Corylus avellana)*, hólyagfa *(Staphylea pinnata)*, kökény *(Prunus spinosa)*, boróka *(Juniperus communis)*...

Előfordulnak még többek között a következő cserjék: farkas boroszlán *(Daphne mezereum)*, sóskafa *(Berberis vulgaris)*, pukkantó dudafürt *(Colutea arborescens)*, búglyos, gombos, fehérszőrű zanót *(Cytisus austriacus, capitatus, leucotrichus)*, magas rekettye *(Genista elata)*, kánya bangita *(Viburnum opulus)*, bajnóca *(Spiraea media)*, rózsa és szeder fajok...

III—IV. Mészköves, déli lejtők és száraz, füves hegyoldalak aljnövényzete. Ezeknek első virágzó tagjai között ott van az alacsony sás *(Carex humilis)*, melynek szép gyepe egész nyáron ékeskedik. Csenkesz *(Festuca sulcata)*, rozsnok *(Bromus pannonicus)* és az árvalányhaj *(Stipa capillata)* és egyéb füvek között sok déli és keleti elemet találunk a szebbnél-szebb virágdísz között, melynek tagjai többek között: leány- és fekete kökörcsin *(Pulsatilla grandis et nigricans)*, tavaszi hérics *(Adonis vernalis)*, homoki pimpó *(Potentilla arenaria)*, hegyi ternye *(Alyssum montanum)*, szürke tetemtoldó *(Helianthemum canum)*, hangalevelű naprózsa *(Fumana vulgaris)*, fűlevelű meténg *(Vinca herbacea)*, dárdahere *(Dorycnium herbaceum)*, szürkezöld gurgolya *(Seseli dévényense)*, síma kómocsin *(Phleum phleoides)*, fenyér *(Andropogon ischaemum)*, élesmosófű *(Chrysopogon gryllus)*, fürtös gyöngyike *(Muscari racemosum)*, gumós perje *(Poa bulbosa)*, bürökgémorr *(Erodium cicutarium)*, tarkavirágú koronafürt *(Coronilla varia)*, háromkarélyú sujtár *(Siler trilobum)*, olasz csengetyűke *(Campanula bononiensis)*...

Ezeken a helyeken nőnek még a többi között: magyar szapuka *(Anthyllis polyphylla)*, hasadtszárnyú csűdfű *(Astragalus austriacus)*, pongyola csengetyűke *(Campanula sibirica)*, közönséges búzavirág *(Centaurea micranthos)*, pipacslevelű zörgőfű *(Crepis rhoëadifolia)*, magyar szegfű *(Dianthus Pontederae)*, kései perje *(Diplachne serotina)*, homoki dercefű *(Gypsophila arenaria)*, szúrós hölgymál *(Hieracium echioides)*, hangya bogáncs *(Jurinea mollis)*, szakállas csorbolya *(Melampyrum barbatum)*, homoki vértő *(Onosma arenarium)*, selymes boglárka *(Ranunculus illyricus)*, közönséges bakszakáll *(Tragopogon orientalis)*, szennyes bükköny *(Vicia sordida)*, ékes vasvirág *(Xeranthemum annuum)*...

A Magyar Középhegység flórairodalmából.

Rapaics Rajmund—Vajda László: Das Mittelungarische Bergland. Vegetationbilder. XXII. Reihe. 4. Heft. 1931—2. Jena.

Pénzes Antal: Budapest természetvilága. Budapesti Polgári Iskola. 1936/7.

III. Raritates floristicae montium Mecsek.

A) *Specialitates florae Comitatus Baranya montanae.*

B) *Specialitates floristicae montium Mecsek et Transdanubii meridionalis.*

Quoad singulas plantas vide icones earum, concomitantes earum cum locis inventionis in textu hungarico.

C) *Specialitates communes floristicae montis Mecsek et montium Hungariae centralis (Matrici).*

1. Phaenologia floristica Comitatus Baranya. Quoad singulas plantas et tempus florescentiae necnon data auctorumque nomina vide textum hungaricum!

2. In capite hoc habetur descriptio plantarum specialium, quae in montibus Mecsek et Matrici simul crescunt. Loca inventionis et nomina inventorum iconesque in textu vernaculo!

3. Plantae simul crescentes cum specialitatibus in monte Mecsek Et quidem plantae ad Mecsek probabiliter ex Banatu (A.), ex Croatia (B.), vel ex Banatu vel ex Croatia (C.), et ex parte occidentali regni venientes (D.). Sub E. habentur ex plantis rarioribus, quae in Matrico cum specialitatibus floristicis communibus Mecsek et Matrici tantum in Matrico simul crescunt.

Sub I. simul crescentes plantae vulgares in Mecsek et Matrico in silvis, II. in fruticetis, III. in graminosis et IV. saxisque. Praecendenter sub F. ipsae plantae tractatae secundum locorum adjuncta.

IV. Adatok a növényzetünk és a nép kapcsolataihoz.

A) A pécsi piac vadvirágai.

Sokszor figyeltem a pécsi piacok vadvirágait és ezekről a tapasztalataimról a következőkben számolhatok be:

A szegény nép a téli idő vége felé minél előbb igyekszik vadvirágszedéssel egy kis pénzhez jutni. Ez a magyarázata annak a lelemenyességnek, amellyel kinyomozzák a legelső télvégi virágok lelőhelyét és így azután igen korán megjelenik az első hóvirág a pécsi piacokon. Még a rendkívül kemény telű 1940. esztendőben is már március 1-én volt hóvirág a pécsi piacon. 1938-ban már február 10-én árultak kikeleti hóvirágot *(Galanthus nivalis)*. Általában rendes időjárás mellett február havában javában folyik már Pécsett a hóvirág árusítása. A hóvirágcsokrok körül vad örökzöld van. Ezt vagy a lónyelvű csodabogyó *(Ruscus hypoglossum)* levélszerűen ellaposodott szára vagy a kapotnyak *(Asarum europaeum)* levele szolgáltatja. Már februárban megjelennek az első vad ibolyák *(Viola cyanea, alba, f. violacea,* kisebb részben *odorata)* is a piacon. Ugyancsak februári virágok a szép sárga kankalinok, melyeknek csokrát a közönséges kankalin *(Primula vulgaris)* virágai adják. Természetesen, mint másutt az országban, itt nálunk is megjelenik virágvasárnap előtt a barkás kecskefűz-ág *(Salix caprea)*. A Mecsek tavaszi virágdíszéből feltűnik az eperj gyöngyike *(Muscari botryoides)* szép lila, a tavaszi hérics *(Adonis vernalis)* sárga, a keltikék *(Corydalis cava)* fehér és lila csokra. Az említett virágok jó része külföldön kertészeti célokra is felhasznált növény, de nálunk a Mecseken vadon is bőven terem. Újabban a mi virágkedvelőink is szívesen ültetnek évelő vadvirágokat kertjeikbe és sok örömük telik bennük. Áprilisban megjelennek a piacon a külföldi kertészeti könyvekben is ajánlott, de Európa középső részén már vadon nem termő magyar és kaukázusi zergevirág *(Doronicum hungaricum* és *caucasicum)* hatalmas fészkes virágzatú sárga csokrai. Ezeknek az árusítása azonban tilos, mivel mecseki különlegességek és különösen a kaukázusi zergevirág kipusztítása igen kiváló természeti emlék végleges eltűnését jelentené a Mecsekből. Sok élelmes árus a nagyon bőven termő szagos müge *(Asperula odorata)* fehér virágú, sok zöld levéllel kevert bokrétáit veti áruba, mások a Mecsek legnagyobb, de erősen pusztított és éppen ezért védelemre szoruló kosborféléjéből, a bíbor kosborból *(Orchis purpurea)* készítenek kis fáradsággal hatalmas csokrokat. A galagonya *(Crataegus)* fehér, a búzavirág *(Centaurea cyanus)* és osztrák len *(Linum austriacum)* kék virágai is meg szoktak jelenni a piacon. Sőt a kényes és törékeny gumós fogasírt (Dentaria bulbifera) is lehet látni.

A tavasz végén és a nyár elején megjelenik a nagy ezerjófű kiadós és jóillatú bokrétája *(Dictamnus albus)*. A képet színessé teszi a fehér

margaréta vagy másképpen közönséges papvirág *(Chrysanthemum leucanthemum)*, a kék nefelejts *(Myosotis scorpioides)*, a piros szegfű *(Dianthus Pontederae)*, melyet török szegfűnek hívnak; holott magyar szegfű a helyes neve, mivel a magyar föld bennszülött (endemikus) virága. A varfű *(Knautia arvensis)* a lilás, a vad baltacím *(Onobrychis viciaefolia)* a rózsaszínű, az enyvecske *(Viscaria vulgaris)* a bíbor, míg a vad labdarózsa *(Viburnum opulus)* a fehér színt képviseli ebben a gyönyörű virágszínpompában, ahonnan nem hiányoznak természetesen a vadrózsák sem *(Rosa canina* etc.) Ilyenkor megjelenik a mecsektea vagy méhfű *(Melittis melissophyllum)*, amelyről tévesen azt hiszik, hogy csak a Mecseken terem, bár az országban északra jó magasra felnyúlik. Ebből a virágból teát is készítenek és ez szárítva kerül a piacra. Ügyes kézzel, természetes jó ízléssel egész közönséges vadvirágból is szép csokrokat készítenek; így a sárga és fehér virágú galajt *(Galium verum* és *mollugo)*, zsályákat *(Salvia officinalis* és *nemorosa)*, szilénét *(Silene vulgaris)*, harang- és gyűszűvirágokat *(Campanula persicifolia* és *Digitalis ambigua)*, borbálafüvet *(Barbaraea vulgaris)*, mely országszerte oly gyakori, lehet szép csokorral néhány fillérért venni. Sőt még mutatósabb vad füveket is felhoznak a piacra. Így a francia perjét *(Arrhenatherum elatius)*, valamint fiatal nádképű tippant *(Calamagrostis epigeios)*, és a szárazon hosszú ideig, télen is elálló rezgőfüvet *(Briza media)*.

A nyári virágárusítás utolsó fellobbanásakor megjelenik ebben az egykor törökös városban a Mecseken és Mecsekalján itt-ott bőven termő és igen mutatós, de Németországban már védett virág: a turbánliliom *(Lilium martagon)*, a rendkívül tetszetős, de különösen a tövén szép (mint minden vadvirág) tündérfátyol *(Aruncus silvester)*. Ilyenkor tűnnek fel a zanót *(Cytisus)*, a lizinka *(Lysimachia)* sárga csokrai és a gyapjúsás *(Eriophorum)* meg a juharnak *(Acer tataricum)* már a terméseivel szépet nyujtó bokrétái. Természetesen ezek a virágok igen gyakran egymással keverten, több virágból álló egyszerű, de jó ízléssel összeválogatott csokrokban láthatók kellő zölddel körülvéve; így vad páfránnyal *(Nephordium filix-mas)* vagy nyúlárnyékkal *(Asparagus officinalis)* szegélyezve. Június vége felé már feltűnően kevés lesz a vadvirág a piacon. Ezeket a már ilyenkor olcsó és mégis jóval mutatósabb kerti virágok váltják fel egészen késő őszig. A vadvirágnak addig van jelentősége, amíg a kerti virágok megjelennek, illetve még nem lesznek olcsókká. Júliusra már alig van vadvirág a piacokon. Így 1940 július 3-án már csak ligeti seprencét *(Stenactis ramosa)* és szöszös pipitért *(Anthemis austriaca)* láttam. Nyáron volt még a piacon: vad lóhere *(Trifolium alpestre)* és szúnyogvirág *(Lychnis coronaria)* is sok más virággal együtt, amelyeknek jó része az egész országban megvan, de vannak közöttük mecseki virágritkaságok is, melyeknek a védelme kívánatos anélkül, hogy a szegény virágárusok ezt megéreznék. Egy-két mecseki ritkaság helyett számos szép és mutatós, de növénytani szempontból nem jelentős vadvirágot vihetnek a piacra. Nyáron meg szoktak különben jelenni a pécsi utcákon a gyékény *(Typha)* buzogány-terméseit áruló gyermekek is.

Ahogy tavasszal, úgy télen is nagy becse van a vadvirágnak, mert a kertészeti virág drága. Ilyenkor árulják a mecseki különlegességek közül a szép, de könnyen lehulló piros termésű szúrós csodabogyót *(Ruscus*

Méhfű vagy mecsektea. *Melittis melissophyllum.*

Közönséges kankalin. *Primula vulgaris.*

aculeatus), melynek a lehullott termései helyére vadrózsa terméseket szoktak tenni. A *Ruscust* különösen halottak napja körül keresik. Ugyancsak a terméseiért, illetve örökzöld leveleiért kedvelik a téli virágpiacokon a fehér és sárga fagyöngyöt *(Viscum album* és *Loranthus europaeus).* Igen érdekes leleményessége az is a pécsi virágárusoknak, hogy télen a mácsonya *(Dipsacus laciniatus)* és a tornyos ikravirág *(Arabis turrita)* mutatós terméseit kissé erős színekkel megfestik és szebb és jobb híján ezt árulgatják. Egyébként ugyanezt megteszik a hóvirággal is.

Ebből a rövid és nem teljes beszámolóból kitűnik, hogy a tulajdonképpen növényi fajfenntartást szolgáló virág- és termésdísz egyúttal az ember gyönyörűségére és néhány szegény ember szerény keresetére és nem kis részben leleményességének és természettől adott szépérzékének fejlesztésére is szolgál, szép adatot nyujtva az ember és a növényvilág kapcsolatára itt a verőfényes Mecsekalján.

B) Adatok a baranyai népies növényneveknek az ismeretéhez.

I. *Gombocz Endre: Kitaibel gyüjtötte népies magyar növénynevek* (BK 1938 278) című cikkében nem hozza a következő *Kitaibeltől* feljegyzett és Baranyában gyüjtött népies magyar növényneveket: (L. *Kitaibel Pál Baranyában* c. cikkemet a pécsi ciszterci gimnázium 1939-iki Évkönyvében, illetve a Függelékben.)

1. 39. o. Puttyantó-fa, *Colutea arborescens.*
2. Borostyán, *Hedera helix.*
3. Gyekén, *Typha angustifolia.*
4. 59. o. Suj, *Trapa natans.*

II. *Kiss Géza: Ormányság* című könyvében sok népies növénynevet közöl, de nem hozza a következőket az *Ormányságból:*

1. Lipőj kapuja, *Tussilago farfara.*
2. Röbdöső v. rezgő fi, *Briza media.*
3. Varfi, *Knautia arvensis.*
4. Csincsáló, *Galanthus nivalis.*
5. Csicsikoma, *Colchicum autumnale.*
6. Vetővirág, *Colchicum autumnale.*
7. Sörje-fű, *Juncus bufonius.*

III. *Hosszúhetény* községben talált népies növénynevek:

1. Borsoska, *Convallaria majalis.*
2. Istenkása, kulcsvirág, *Primula vulgaris.*
3. Pévenye, *Paeonia officinalis v. banatica.*
4. Ökörérő gyökér, *Helleborus odorus.*
5. Szentgyörgyvirág, *Corydalis solida.*
6. Áron vessző, *Arum maculatum.*
7. Perevirág, *Bellis perennis.*
8. Kapotnyak, Jakab ibolya, *Anemone hepatica.*
9. Gús, *Clematis vitalba.*
10. Pücsök hagyma, *Muscari racemosum.*

11. Kakastaréj, *Neottia nidus avis.*
12. Gyötény, *Convolvulus arvensis.*
13. Békarokka, *Equisetum arvense.*
14. Magduska virág, *Salvia pratensis.*
15. Benedek tüsök, *Ruscus aculeatus.*
16. Kocsikula, *Plantago.*
17. Láncvirág, *Taraxacum officinale.*
18. Törökszegfű, *Dianthus Pontederae.*
19. Petőcvirág, *Stachys alpina.*
20. Repicsek (tea), *Malva silvestris.*
21. Kígyóvirág, *Dictamnus albus.*

IV. Népies növénynevek a *Szentegát-puszta* erdei növényeiből:

1. Tüskés puszpán, *Ruscus aculeatus.*
2. Kásavirág, *Primula vulgaris.*

C) Tájképi színek a Mecsek flórájában.

A nem szakember természetjárót, a népet, a művelt nagyközönséget első sorban a tömegben növő, gyakori növények érdeklik, ezek kötik le a figyelmét. Épen ezért egy pár ilyen tájképi színt mutatok be a Mecsek növényéletéből. Az előző két fejezetben a nép gyüjtötte botanikai értékeket hoztam. Itt a nép, a nagyközönség részére adom meg a legfeltűnőbb mecseki virágszínfoltokat. *Fehér* a tavasznak a színe. Vad gyümölcsfák fehér virágcsokrai a természetjárók húsvéti ajándékai *(kökény, vadcseresznye, vadalma, vadkörte).* A daravirág *(Draba verna)* százai és ezrei lepik el tavasszal a Mecsek köves oldalait, mint a finoman szétszórt lisztpor. Legfeltűnőbb kétségtelenül a gyöngyvirág leveleihez hasonló levelű és fehér virágú medve hagyma *(Allium ursinum)* óriási tömege a Lapistól és Kisréttől északra a Mecsek árnyas erdeiben. Erős illata miatt a turisták nem is kedvelik. Zengővár egyik keresztvölgyében Pécsvárad és Hosszúhetény közt, de másfelé is tömegesen nő április végén a mönchia *(Moenchia)* fehér szirmú szőnyege.

Sárga színű a már kora tavasztól elég nagy tömegben virító és a Mecsek déli oldalait diszítő homoki pimpó *(Potentilla arenaria).* A tavasz derekán a Tettye szikláit nagy tömegben fedi az egyik rekettye-faj *(Genista pilosa).* Ugyanezeken a helyeken a nyár végi szárazság után az ősz utolsó feldobbanó üdeségét testesíti meg az *Aster linosyris.* Szépek a már említett zergevirág *(Doronicum)* áprilisban Kisrét felé bőven virító sárga fészkei és a Mecsek déli oldalán nyíló tavaszi hérics *(Adonis vernalis)* nagyböjt idején sárgálló szirmai. *Ökörfarkkórók* nagy tömegükkel a nyári flóra gazdag tájképi színfestői a Mecseken, de másfelé is. *Halvány piros* színe van a Mecsek és a magyar tájak nyári díszítő elemének, az ékes vasvirágnak *(Xeranthemum annuum),* mely a száraz, meleg, déli oldalakat kedveli. Ezt hívják nálunk szalmavirágnak. A hegyi rétek ékes őszi diszítője, amikor már más új virág nem igen akad: az őszi kikerics *(Colchicum autumnale).*

Violaszínű pompát ad a sok, tavasszal nyíló *ibolya,* bár a Mecsek déli részén sok a fehér ibolya is, az illatos ibolya és sok más ibolyafaj,

valamint ezek keverékfajainak a társaságában. *Harangvirágok*, vad *bükkönyök* és *zsályák* a violaszínű virágpompa méltó kiegészítői.

Kék szín képviselői a Mélyvölgyben és másutt nagy számban növő különböző *nefelejtsek*, melyek között ritkább fajok is akadnak a Mecseken. (V. ö. *Csapody V.: Tájképi színek a magyar flórában.)*

Ez a pár kiragadott kép csak ízelítő akar lenni a Mecsek nagy növénygazdagságából, mely kétségtelenül az első az ország hegyei között.

IV. Additamenta ad relationem inter floram nostram et populum.

A) *Flores, quae venduntur Quinque-Ecclesiis.*
Nomina scientifica vide in textu hungarico!

B) *Nomina popularia hungarica nondum publicata ex Baranya.*

C) *Flores, quae multitudine colorant regiones.*

V. Növényföldrajzi vázlatok.

A) Földközi tenger-melléki elemek növényzetünkben.

Magyarország növényvilága igen gazdag. Földrajzi fekvésénél fogva találkozó helye az alpesi és a kárpáti magas hegyvidéki, valamint az északi és a déli flórának, mely utóbbi különösen bőséges balkáni és Földközi-tenger melléki elemeivel és az Alföld délorosz steppékkel rokon növényzetével érdekessé és gazdaggá teszi hazánk flóráját Közép-Európáéval szemben. Ebből a szempontból különösen érdekes a magyar tengerpart, Alduna és Horvátország flórája. Csonka-Magyarország flóraterületein körültekintve, kétségtelenül a Mecseken és a hozzá tartozó Villányi-hegyvonulaton találjuk meg legjobban ezeket a déli elemeket. Igen gazdag a mediterrán és balkáni elemekben a Balaton melléki Dél-Bakony és a Budai-hegyvidék, valamint az Alföld déli része is. A móhok tekintetében is erősen kiütközik ez a mediterrán jelleg a Mecsekben, különösen pedig a Villányi-hegységben.

Ezeknek a déli és általában az összes flóraelemeknek a pontos meghatározása meglehetősen nehéz. Hisz tudnunk kellene azt, hogy ezek a fajok hol keletkeztek az élettörténeti fejlődés folyamán? Földrajzi elterjedésükből azonban több-kevesebb biztonsággal tudunk eredetükre következtetni. Azok a növények, melyeknek valószínű hazája a Földközi-tenger környéke, annak félszigetei, alkotják az úgynevezett mediterrán elemeket. Ezek mellett fontos és érdekes déli elemei a magyar és baranyai flórának egyaránt a Balkánról felhúzódott növények. Sok mediterrán elem, sőt valószínűleg a legtöbb a Balkánon át jutott el hozzánk. A magyar flóra balkáni elemeinek az alaposabb, monografikus feldolgozása még nem történt meg. *Csapody Vera Mediterrán elemek a magyar flórában* című értekezése tájékoztat a magyar növényvilág Földközi-tenger melléki elemeiről. Természetesen a mediterrán elemek megítélése bizonyos fokig mindég egyéni marad az őstörténeti ismereteknek és általában az élettudományi megállapításoknak a módszeréből kifolyólag.

Magyarország növényvilágának, a *Flora Hungaricának* gazdagságát mi sem bizonyítja jobban, mint az a 4.000 edényes növényfaj, melyet *Jávorka Sándor* sorol fel a magyar királyság területéről. Viszont Baranya vármegye flórájának gazdagságát mi sem illusztrálja ékesebben, mint az a tény, hogy az egész országban termő virágos növények egy harmada: több mint 1.400 virágos növény terem a vármegye területén. Nem számítva a magyar tengerpartnak legerősebb mediterrán jellegét Földközi-tenger melléki elemekben igen gazdag a megye flórája országos viszonylatban is. (250 mediterrán fajjal!) A Mecsek délies és mediterrán jellegére mutat az egész Csonka-Magyarország területén itt mutatkozó legkorábbi virágfakadás, valamint a fügének és a *Diospyrosnak*, mint kultivált növényeknek különösen kiváló tenyésztése is. Ha most vizsgálgatjuk azokat a

1. Ezüstös útifű. *Plantago argentea.*
Dömörkapu.

2. Sziklai üröm. *Artemisia Lobelii.*
Misina.

3. Aremónia. *Aremonia agrimonioides*.
Lapis.

4. Foltos-olasz kontyvirág. *Arum maculatum-italicum.*
Kisrét.

növényeket, melyek a megye flóráját különösen érdekessé és trianoni Magyarország más flóraterületeitől különbözővé teszik, megint csak a mediterrán elemekre kell utalni.

A Mecsekhegységnek virágai, melyek másutt Csonka-Magyarország területén nem teremnek, kétharmad részben mediterrán rokonságot mutatnak. Azoknak a növényfajoknak, melyek hazánk területén csak a Déldunántúlon élnek és legföljebb csak a Balatonig, illetve kivételesen a Bakonyig húzódnak fel, a fele szintén mediterrán faj. Érdekes, hogy a Mecsekhegységnek és Déldunántúlnak másik igen erősen jellemző vonását éppen a balkáni elemekben találjuk és ez a növényföldrajzi tény egészen megegyezik *Prinz Gyulának A magyar tájszemlélet* (Pannonia 1935, 35) című értekezésében más megfontolások alapján tett megállapításával, hogy Déldunántúlt a Balkánhoz kell földrajzilag sorolni. A Mecsek flórájának a Magyar Középhegységgel együtt meglévő érdekes és ritkább növényfajai közül a legtöbb mediterrán elem. Tehát a ritkább mecseki virágoknak a fele mediterrán és balkáni elem és csak kevés növényfaj középeurópai. Lássunk ezek után néhány virágot és egy pár növényszövetkezetet ezekből a mediterrán elemekből a Mecsek-hegységben és a Villányi-hegyvonulatban.

1. *Plantago argentea.* Ezüstös útifű. 1. k. Plantago nem a latin planta = lábtalp, lábnyom után kapta a nevét. Ez a hasonlat különösen más, közönségesebb és nagyobb levelű fajoknál igen találó. A faji neve (argentea = ezüstös) a levelek színére és fényére vonatkozik, mely az apró szőrszálaktól ered. A növényt *Chaix Domonkos* abbé, kiváló orvos és florista (1730—1799) vezette be a tudományba. Terem Dél-Tirolban, Dél-Franciaországban és Olaszországban. A budai és esztergomi hegyeken kívül terem a Magyar Középhegységben. *Horchy* Zircen őrzött herbáriuma szép példányokat hoz Várpalota mellől. Szedtem Balatonfüred közelében *Paronychia cephalotes* társaságában. Baranya megye hegyvidékén kívül él még a magyar tengerparton és Erdélynek egyes füves, sziklás helyein. Baranyából elsőnek *Kitaibel Pál* hozza és pedig a Nagyharsány-hegyről. Szépen terem a Szent Bertalan kápolna felett lévő hegyoldalon, ahol már májustól kezdve virít. Általában az elhagyott és fátlan sziklás hegyoldalak igen gyakran megőrzik az ősi természet adottságait, mivel sem erdőkitermelésre, sem más kultúrára nem alkalmasak. Így például 1934 szeptember 6-án a következő érdekesebb növények társaságában találtam: méregölő sisakvirág *(Aconitum anthora)*, sziklai üröm *(Artemisia Lobelii)*, baranyai peremizs *(Inula spiraeifolia)*, pikkelyharaszt *(Ceterach officinarum)*, osztrák zanót *(Cytisus austriacus)*, virágzó sárga fülfű *(Sempervirum hirtum)*. Tavasszal pedig a következő érdekesebb növények virítanak ezeken és a környező sziklákon: eperj gyöngyike *(Muscari botryoides)*, Waldstein-pimpó *(Waldsteinia geoides)*, sugaras zsoltina *(Serratula radiata)*, a már nem annyira különleges őszi flórából a következők említésre méltóak még a Bertalan szikláról és a közeli szirtekről, melyeknek lakói mind a meleg, napos déli oldalak szikláit kedvelik: hegyi és sárga hagyma *(Allium montanum* et *flavum)*, melyek igen szép őszi virágdíszt nyujtanak, ebfojtó müge *(Asperula cynanchica)*, dárdahere *(Dorycnium)*, a nagy húsos levelű és sárgás virágú bablevelű varjúháj *(Sedum maximum)*, macskafarkú veronika *(Veronica spicata)*, közönséges tetemtoldó *(Helianthemum ovatum)*, aranyfürt *(Aster linosyris)*, ágas hőlye

(Anthericum ramosum), szúrokfű *(Origanum vulgare)*, erdei pereszlény *(Satureja intermedia)*. Ezek közül a növények közül sok a mediterrán elem. A fák pedig szintén délies jelleget adnak a növényzetnek a molyhos tölgyből *(Quercus lanuginosa)*, virágos vagy mannakőrisből *(Fraxinus ornus)*, és a cserfából *(Quercus cerris)* álló és meglehetősen laza szövetű erdővel.

2. *Artemisia Lobelii*. Sziklai üröm. 2. k. Artemisia növénynév már *Dioskoridesnél* és *Pliniusnál* is szerepel. Ezt a fajt *Allioni Károly* vezette be a tudományba. (Született Turinban 1725-ben, meghalt 1804-ben.) *Allioni* legnagyobb műve a Piemont flórájáról készült monografia, mely *Flora Pedemontana* címen jelent meg. A növényt *L'Obel* latinosan Lobelius tiszteletére nevezte el, aki holland származású botanikus volt és pedig I. Jakab angol királynak volt az udvari növénytankutatója. Meghalt 1616-ban. Ennek a virágnak egy zöldes, kevésbbé szőrös fajváltozata él nálunk, melyet *Waldstein* és *Kitaibel saxatilis* néven írtak le. Elterjedési köre a Földközi-tenger északi része: Kelet-Spanyolországtól Jugoszláviáig, délen Sziciliáig, északon az Ardennesig húzódik. Észak-Afrika egy helyén is nő. Meglehetősen tipikus mediterrán elterjedésű faj. Magyarország tengerpartján, Erdélyben, Aldunánál, Bakonyban és a Vértesben, továbbá a Mecseken és a Nagyharsányhegyen terem. Baranyából már a Mecsek flórájának első kutatói, *Piller Mátyás* és *Mitterpacher Lajos* is megemlítik a XVIII. században. *Kitaibel Pál* augusztus végén szedte a pécsi Mecseken és a Nagyharsányhegyen. Mindkét helyen nő és pedig igen tömegesen, a nyár végén virágzik. Azok közül a növények közül való, amelyek nagy mennyiségben való előfordulásuk miatt kifejezetten és erősen mediterrán jelleget adnak a Mecsek-hegység és a Nagyharsányhegy növényzetének. *Borbás Vince* szerint az egykori tengerpartnak a helyét jelzi. A Bertalan-sziklán például a már említett növényeken kívül a következők társaságában nő: aranyos és kövi fodorka *(Asplenium trichomanes et ruta muraria)*, édesgyökerű páfrány *(Polypodium vulgare)*, Tettye felé haladva pedig bőségesen kísérik az *Artemisia Lobelii*-t a szürke gurgolya *(Seseli dévényense)* szarvas kocsord *(Peucedanum cervaria)*, sárga fogöröm *(Orthantha lutea)*, csombor pereszlény *(Satureja acinos)*. A Nagyharsányhegyen pedig a társaságában voltak: borzas szulák *(Convolvulus cantabricus)*, csillag gerebcsiny *(Aster amellus)*, hegyi, árlevelű, és borzas len *(Linum austriacum, tenuifolium, hirsutum)*, a már termésben lévő szúrós csodabogyó *(Ruscus aculeatus)*, mely tömeges megjelenésével szintén igen erős mediterrán jelleget ad a Nagyharsányhegynek az ugyancsak nagy mennyiségben növő pikkelyharaszttal *(Ceterach officinarum)* együtt, míg az északi oldal zárt magyar hárs *(Tilia tomentosa)* erdő az itt is, de egyébként a baranyai erdőkben másutt is bőségesen növő illatos húnyorral *(Helleborus odorussal)* a délkeleti elemet képviseli. Az *Artemisia saxatalis* társaságában voltak még a már eddig említetteken kívül a hólyagharaszt *(Cystopteris fragilis)*, közönséges boróka *(Juniperus communis)*, kunkorgó árvalányhaj *(Stipa capillata)*, fehér pemetefű *(Marrubium peregrinum)*, rekettyelevelű gyújtoványfű *(Linaria genistifolia)*, szilkés gurgolya *(Seseli hippomarathrum)*, a már termésben lévő zsidócseresznye *(Physalis alkekengi)*, apró árvácska *(Viola arvensis)*, sármányvirág *(Sideritis montana)*, keszegsaláta *(Lactuca scariola)*, jakab-

napi aggófű *(Senecio jacobea)*, aranyvessző *(Solidago virga-aurea)*, hasadtszárnyú csüdfű *(Astralagus austriacus)*, kardos peremizs *(Inula ensifolia)* stb.

3. *Aremonia agrimonioides.* Mecseki aremonia. 3. k. Magyarországon még a Kárpátokban is megtalálható mediterrán faj, melynek trianoni Magyarországon egyetlen lelőhelye a Mecsek volt, de a Zselicben és a Hegyháton is megtaláltam. A mellékelt képen levő virág az olocsán csillaghúr *(Stellaria holostea)* társaságában a Lapistól nem messze a Tubes északi részén elég bőven terem.

4. *Arum maculatum-italicum (= intermedium Schur).* 4. k. Átmeneti faj a foltos és olasz kontyvirág között. Eddig trianoni Magyarország területéről még csak a Bakonyból közölték. Nő a Mecsek árnyékos erdeiben például Kisrét és Kantavár között bőven terem. Igen gyakran a levelek sötét pontokkal vannak tele és a virágnak a buroklevele is egészen sötétlila a sok festéktől. Ilyen formáit Olaszországban is megtalálták *Fiori* szerint. *(Nuova flora analytica D'Italia.* 2. kiadás. 1. kötet. 209. o.).

B) Növényzetünk elemzése.

A flóraelemekre vonatkozólag utalok a *Természettudományi Lexikonban* megadott alapfogalmakra. Az egyes baranyai fajok flóraelemi jellegét jórészt *Máthé Imre* (V. ö. Magyarország növényzetének flóraelemei. Acta Geobotanica Hungarica. III. 1940. 116. o. Ez a munka *Soó Rezső* [1933] flóraelemző cikkétől főkép a pontus-mediterrán, valamint a mőziai és dáciai elemek szűkítésével, a pontusi elemek bevezetésével és az illir, valamint kontinentális elemek bővítésével tér el.) az egész Magyarország vadon termő növényeit elemző kézirata alapján állapítottam meg. Több esetben azonban *Jávorka*, illetve *Hegi* nagy flóraművének az elgondolásait találtam megfelelőbbnek. Az előző fejezetben megadtam *Csapody Vera* felfogása nyomán a baranyai flóra mediterrán elemeit. Ezek *Máthé Imre* összeállításában részben, mint atlanti-, középeurópai- és főkép pontus- és kontinentális-mediterrán elemek szerepelnek, részben, mint kozmopolita fajok, melyeknek azonban kiindulási pontja a Mediterránban van. Természetesen a flóraelemek megítélésénél mindig több és egyformán helytálló felfogás lehetséges az átmeneti földrajzi elterjedtséggel bíró fajoknál.

Az alábbi táblázat feltünteti *Soó Rezső* nyomán a Magyar Középhegység és a Dunántúl, valamint saját kutatásaim alapján a Mecsek és déli síkja flórájának elemeit. Amint a táblázatból kitűnik, a baranyai flóra középhelyet foglal el a Dunántúl és az Ősmátra flórája között. A középső, mediális jelleg kitűnik a kozmopolita, európai, kontinentális, atlanti, illyr, mőziai és endemikus elemeknél. A teljesen jelentéktelen, egyetlen fajjal képviselt borealis elemet nem számítva, kevés és részben kétes az alpesi elem, viszont feltűnően magas a mediterrán elemek száma, amit már erősen kiemeltem. Baranya vármegye flórája tehát hasonló jellegű a Dunántúl és a Magyar Középhegységéhez, de különbözik azoktól az alpin elemek csekély , a középeurópai elemek kevesebb és a mediterrán fajok nagy számával, tehát átmeneti a kontinentális és atlanti, valamint a kelet- és nyugat-balkáni, egyébként csekély számmal szereplő flóra-

elemekkel színezett ősmátrai és dunántúli flóraterületek között. Mindenesetre pontos flóraismeretek alapján végzett elemzése a szomszédos területek növényvilágának, még nagyobb fényt fog erre a kérdésre deríteni.

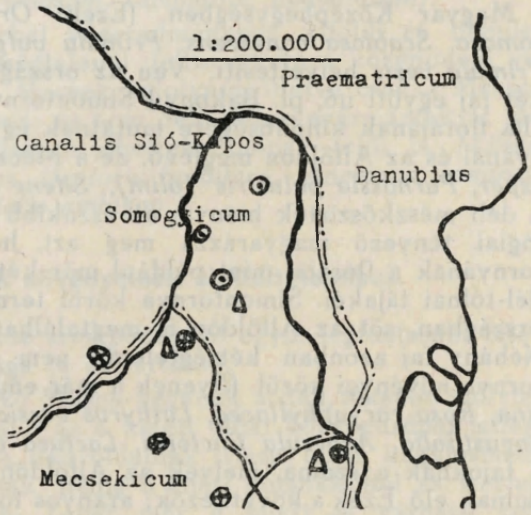
Flóraelemek a Magyar Középhegység (Matricum) (I.), a mecseki flórajárás (Mecsekicum és a baranyai sík) (II.) és a Dunántúl (Transdanubicum) (III.) növényvilágában. (%-okban kifejezve.)

	I.	II.	III.
I. Kozmopolita	9.3	9.0	9.9
II. Európai	56.4	57.6	59.5
III. Kontinentális	9.3	8.6	7.9
IV. Mediterrán	17.0	18.3	16.5
V. Atlanti	2.1	2.5	2.7
VI. Boreális	—	0.1	0.1
VII. Alpesi	0.8	0.1	0.4
VIII. Balkáni	2.7	2.6	2.2
IX. Endemikus	2.4	1.0	0.7

C) A Mecsek északi növényföldrajzi határa.

A Mecsekhegység északi növényföldrajzi határát keresve azt egészen a Sió—Kapos csatorna által határolt területig akartam kitolni, ahogy ez Fekete-Blattny munkájában is látható. Ebben a munkámban *Pillich Ferenc* simontornyai gyógyszerész kiváló növénytani jegyzetei segítségével tudtam tájékozódni. *Pillich Ferenc* jegyzetei herbáriuma alapján készültek, melyet kiváló magyar botanikusok néztek át. Gyüjtéséből Tolna megyének növényzetéhez új adatokat nyujtó anyagát már közölte is. (MBL. 1927. 94. o.) Engem azok a Mecsekből származó fajok érdekeltek, melyek Tolna vármegye déli részéből ismertek voltak, de nem tudtam, hogy északra eljutnak-e Simontornyáig? Az eredmény a jegyzetek átnézése után negatív volt. A jellemző mecseki és még Tolnának déli dombjain is termő növények itt már hiányoznak. **(Ruscus aculeatus, Tamus communis,** *Iris, graminea, Onosma Visianii, arenarium, Scutellaria altissima,* **Doronicum caucasicum, Centaurea stenolepis, Helleborus odorus,** *Potentilla micrantha,* **Lonicera caprifolium**, *Primula vulgaris, Knautia drymeia* stb.) A vastag betűvel nyomottak különösen délies, mecsekies jellegű fajok. A többiek már a Magyar Középhegységben is teremnek, de egy részük annak pusztán dunántúli részében. Azokból a növényfajokból, melyek hazánkban csak a Mecsekben teremnek, egy sem jut el Simontornyáig. Ezekből Dél-Tolnában főkép Szekszárd környékén 3 faj terem. *(Helleborus odorus, Doronicum caucasicum, Centaurea stenolepis.)* Azokból a jellemző mecseki virágos növényekből, melyek Dél-Dunántúlra is jellemzőek, szintén nem jut el egy sem Simontornyáig, míg Tolna megye déli részén, főképen Szekszárd körül ebből a 16 fajból 2 faj terem. *(Ruscus aculeatus, Tamus communis.)* A Mecsek és a Magyar Középhegység közös virágkülönlegességei közül Simontornyánál csak 2 faj *(Ser-*

ratula radiata és *Aconitum anthora)* nő, míg a megye déli részén 4 él. *(Sorbus domestica, Potentilla micrantha, Scutellaria altissima, Onosma Visianii.* Varsádig a *Tamus communis, Silene viridiflora* és *Onosma Visianii* is eljut. Ez utóbbi faj terem Sárszentlőrincnél is. A *Crupina vulgaris* pedig Kisszékelyig jut el, de az Alföldre is lehúzódik.) Tehát a mondottakat összefoglalva Szekszárdig 9 jellemző mecseki virág jut el. Míg Varsádnál 3, Simontornyánál pedig csak kettő terem, de ezek a Magyar Középhegységben is megvannak, tehát onnan is származhattak Simontornyára. Ha ehhez hozzá vesszük azt, hogy a megye déli részén nagy bükkösök és a Dunántúlra jellemző 2 faj *(Primula vulgaris* és *Knautia drymeia)* is van, mint a baranyai Mecsekben és mindezek Simontornyánál hiányoznak; akkor megállapíthatjuk, hogy Simontornya környékének a nö-

A Mecsekhegység északi növényföldrajzi határa.

△ Pirító gyökér *(Tamus communis).*
○ Hunyor, és pedig a határon innen illatos *(Helleborus odorus),* a határon túl kisvirágú hunyor *(H. dumetorum?)*

vényzete már nem tartozik a mecseki flórajáráshoz. Ugyanezt mondhatjuk el az egész Völgység északi részéről, de már a déli felében megjelenő *Helleborus odorus* (Hőgyészig) és *Tamus communis* (Varsádig) mecseki hatásra mutatnak, bár ez csak végső kisugárzása a Mecseknek. A Mecsek szigorúan vett szűkebb növényföldrajzi határa a Völgységnél van. Az említett 2 növény jelenléte magában véve délibb területeken még nem lenne elegendő a növényföldrajzi határ megállapítására, mert hiszen ezek teremnek a Bácskában is sík területen. *(Lonicera caprifolium, Lathyrus venetus, Genista nervata, Vicia lutea* és *Dianthus armeriastrum* társaságában.) *(Prodán* MBL. 1915. 120. o.) Ezt a területet még sem számítjuk a Mecsekhez, csak megállapítjuk a Mecsek és a magam részéről még inkább a Fruska Gora és Bánát kisugárzó növényföldrajzi hatását. Mivel azonban a *Helleborus odorus* északi határa feltűnő; e faj legalább is ebben az irányban nagyjából a Mecsek északi növényföldrajzi határának vehető fel. E határvonal egyébként összeesik a bükk és a barna föld határával. Ettől a vonaltól északra tölgyes és fekete föld van. *Hőgyésznél* még van *Helleborus odorus* és *Tamus* meg *Primula vulgaris,*

de az erdő tölgyes, itt-ott bükk nyomokkal. Hőgyésztől nyugatra a Mecsek északi határául a Kapos vehető fel, bár itt említem meg, hogy a Mecsek északi növényföldrajzi határának a kijelöléséhez hasonlóan a nyugati is rendkívül nehéz. A Zselicből és Baranya nyugati hegyeiből rendelkezésemre álló adatok alapján úgy gondolom, hogy erre felé is elvész a Mecsek jellemző florisztikai sajátsága. Itt is csak lősz van, mint a Mecsektől északra itt-ott fiatal harmadkori rétegekkel, tehát geológiailag egynemű. De elmarad a *Helleborus odorus* a Zselicben, ahogy ezt már *Kitaibel* is észrevette. Úgy hogy ez a terület inkább csak orografilag tartozik a Mecsek kísérő dombsoraihoz, mint florisztikailag.

Most felmerül a kérdés, hová tartozik Simontornya flórája? Véleményem szerint középdunai jellegű. Erre mutat az is, hogy Simontornya mellett terem három olyan faj is, mely a Mecsekből hiányzik, de megvan a Magyar Középhegységben. (Ezek: *Oryzopsis canescens*, *Hippocrepis comosa*, *Scabiosa canescens*. *Primula vulgarist* itt a Mecsekben hiányzó *Primula veris* helyettesíti. Van az országban olyan hegység, ahol ez a két faj együtt nő, pl. Bakony.) Simontornya és a Mecsek meg a Mecsekalja flórájának különbségére mutatnak egyébként a következő Simontornyánál és az Alföldön meglévő, de a Mecsekből hiányzó fajok: *Astralagus asper*, *Parnassia palustris (olim)*, *Silene conica*. Egyébként a bükkösök, a déli mészkőszírtek hiánya, az északibb fekvés és sok más egyéb ökológiai tényező magyarázza meg azt, hogy miért szegényebb Simontornyának a flórája, mint például már kétségtelenül a Mecsekhez tartozó dél-tolnai tájakéi. Simontornya körül termő növények majdnem az egész országban, sőt az Alföldön is megtalálhatók, bár egy részük itt ritka. Néhány faj azonban kétségtelenül nem húzódik le az Alföldre Simontornya növényei közül. (Ilyenek a már említetteken kívül: *Diplachne serotina*, *Rosa caryophyllacea*, *Lathyrus versicolor*, *Linum hirsutum*, *Galeopsis angustifolia*, *Asperula tinctoria*, *Lactuca viminea*.) Körülbelü 70 azoknak a fajoknak a száma, melyek az Alföldön igen ritkák, csak itt-ott fordulnak elő. Ezek a következők: aranyos fodorka *(Asplenium trichomanes)*, hólyagharaszt *(Cystopteris fragilis)*, gímharaszt *(Phyllitis scolopendrium)*, borjúpázsit *(Anthoxanthum odoratum)*, felemás-levelű csenkesz *(Festuca heterophylla)*, egyvirágú gyöngyperje *(Melica uniflora)*, ujjas és bugás sás *(Carex digitata, paniculata)*, turbán liliom *(Lilium martagon)*, fekete zászpa *(Veratrum nigrum)*, hóvirág *(Galanthus nivalis)*, ragikra *(Anacamptis pyramidalis)*, fehér madársisak *(Cephalanthera alba)*, bíboros és sömörös kosbor *(Orchis purpurea, ustulata)*, cserfa *(Quercus cerris)*, molyhos tölgy *(Q. lanuginosa)*, erdei lórom *(Rumex sanguineus)*, szeplős szegfű *(Dianthus armeria)*, tavaszi hérics *(Adonis vernalis)*, bogláros pápics *(Anemone ranunculoides)*, galambvirág *(Isopyrum thalictroides)*, hagymás boglárka *(Ranunculus bulbosus)*, galamólevelű virnánc *(Thalictrum aquilegifolium)*, csőrös füstike *(Fumaria rostellata)*, tornyos, borzas és füles ikravirág *(Arabis turrita, hirsuta, auriculata)*, harasztos káposzta *(Brassica elongata)*, hagymás fogasír *(Dentaria bulbifera)*, szomorú estike *(Hesperis tristis)*, Lőzel-zsombor *(Symbrium Loeselii)*, toronyszál *(Turritis glabra)*, ligeti rózsa *(Rosa dumalis)*, festő rekettye *(Genista tinctoria)*, borsóka bükköny *(Vicia pisiformis)*, berzedt gólyahír *(Geranium divaricatum)*, színeváltó fűtej *(Euphorbia polychroma)*, magyar hársfa

(Tilia tomentosa), fehér és sovány ibolya *(Viola alba, silvestris)*, pakilincs *(Bifora radians)*, medvetalp *(Heracleum sphondylium)*, laputurbolya *(Orlaya grandiflora)*, szarvas kocsord *(Peucedanum cervaria)*, gombernyő *(Sanicula europaea)*, szürke gurgolya *(Seseli dévényense)*, keskenylevelű békakorsó *(Sium erectum)*, húsos som *(Cornus mas)*, tavaszi kankalin *(Primula veris)*, lazavirágú nefelejts *(Myosotis sparsiflora)*, bársonyos tüdőfű *(Pulmonaria mollissima)*, gumós nadálytő *(Symphytum tuberosum)*, pelyhes kenderkefű *(Galeopsis pubescens)*, borzas repkény *(Glechoma hirsuta)*, orvosi és erdei tisztesfű *(Stachys officinalis, silvatica)*, zsidócseresznye *(Physalis alkekengi)*, szárnyas görvélyfű *(Scrophularia alata)*, sárga gyűszűvirág *(Digitalis ambigua)*, szagos müge *(Asperula odorata)*, festő pipitér *(Anthemis tinctoria)*, kakicsvirág *(Mycelis muralis)*, hengeres peremizs *(Inula germanica)*, magas, bogernyős, olasz és ernyős hölgymál *(Hieracium Bauhini, cymosum, sabaudum, umbellatum)*.

Simontornya növényzete tehát végeredményben alföldi és némileg dombi, montán jelleggel, de kétségtelenül felismerhető a középdunai vonása és már teljesen hiányzik a Mecsek befolyása, illetve csak a Mecsek északi erdeinek középeurópai fajai és nem déli elemei származtak át ide. Bár ezek a fajok legalább is részben jöhettek Somogy felől is. *(Lilium martagon, Isopyrum thalictroides, Dentaria bulbifera, Anemone ranunculoides, Physalis alkekengi, Digitalis ambigua.)*

D) **Adatok a Mecsek növényeinek életfeltételeihez.**

A) *A talaj.* A növények élete szempontjából egyik legfontosabb tulajdonsága a talajnak a savanyúsága (a pH-értéke).

Épen ezért a Pécs felett lévő Misina-hegynek a déli, főképen molyhos tölgyből *(Quercus lanuginosa)* álló és a keleti oldal középeurópai jellegű erdeinek a talaját vizsgáltam. A déli oldalnak triász korú kagylósmészkőből, a keleti (kisréti) oldalnak pedig a rhäti homokkőből és werfeni palából keletkezett talaja van. Tehát már e miatt is várható volt, hogy a keleti oldal talaja savanyúbb lesz. Azonkívül a meredek déli oldal a vizet rögtön továbbítja, míg a keleti kevésbbé meredek és dúsabb talajú, így a csapadékot erősebben megköti. Mivel a nedvesség a talaj lúgosságával fordítva arányos, a déli oldal lúgosabb jellegét ez is megmagyarázza.

A talaj pH értékének havonkinti változását törekedtem megállapítani. 1939 szeptemberében kezdtem el vizsgálataimat és 1940 augusztusában fejeztem be. Talajmintákat a felszínről 1—5 cm-ről és 20 cm mélységből vettem. Mélyebbről nem vehettem, mivel a déli oldal karsztos jellege miatt nagyon keskeny réteget alkot a talaj. A keleti oldalon is a párhuzamos egyenlőség megtartása végett a talajt hasonló mélységből vettem. A rendkívül kemény tél miatt január és február hónapokban csak a Misina déli oldalának a felszínéről van talajmintám. Hasonlóképen nem történt meg áprilisban a Kisrét 20 cm-es mélységéből származó talajnak a vizsgálata.

Az első, szeptemberi vizsgálatnál pedig csak a felszíni talaj aciditásának a mérésére korlátoztam vizsgálataimat. Talajmintákat 1939 szep-

tember 28-án, október 18-án, november 8-án, december 27-én, 1940-ben pedig január 28-án, február 17-én, március 31-én, április 20-án, május 25-én, június 26-án, július 25-én és augusztus 28-án vettem.

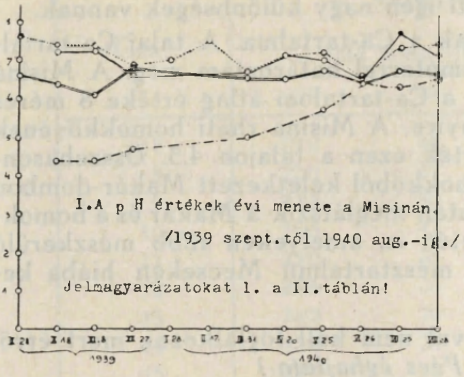
A mérések eredménye az I. táblázaton és az I. grafikonon látható.

Ha a pH érték 7, a talaj közömbös kémhatású. Ha 7-nél nagyobb; akkor lúgos, ha pedig kisebb; akkor savanyú kémhatású.

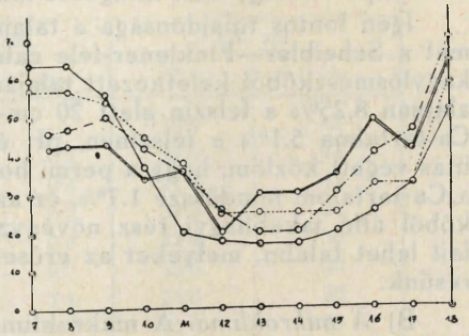
I. Táblázat. A pH értékek évi ingadozása.

A vizsgálat ideje	Misina		Kisrét	
	felszín	20 cm.	felszín	20 cm.
1939. IX. 28.	7.6	—	6·6	—
1939. X. 18.	7·4	7·2	6·4	4·4
1939. XI. 8.	7·4	7·2	6·1	4·4
1939. XII. 27.	6·9	6·6	6·8	4·7
1940. I. 28.	7·0	—	—	—
1940. II. 17.	7·5	—	—	—
1940. III. 31.	6·7	6·7	6·5	5·0
1940. IV. 20.	7·1	7·1	6·5	—
1940. V. 25.	7·2	7·0	6·7	5·7
1940. VI. 26.	6·6	6·5	6·4	6·4
1940. VII. 25.	7·3	7·7	6·7	6·3
1940. VIII. 28.	7·4	7·1	6·6	6·5
	kagylós mészkő		werfeni pala	

A táblázatból látható, hogy a mélyebb rétegekben kisebb a lúgosság, mely az év folyamán eléggé változik. Természetesen figyelembe véve azt, hogy a lúgosság a csapadékmennyiséggel fordítva arányos, a vizsgálati idő alatt jelentkező rendkívüli sok csapadék miatt valószínűleg más, rendesebb időjárású évben a lúgosság nagyobb fokú. A Misina déli oldalán valamivel kisebb volt a mélyebb színtben a pH értékének az ingadozása, mint a felszínen. Az is érdekes, hogy a téli hónapokban az átlagnál kevesebb, míg a többi évszakban az átlagnál több csapadék volt. Ez az oka annak, hogy télen is volt maximuma a talaj aciditásának. Ez a különbség rendkívül feltűnő az északi oldalon, ahol épen fordítva a felszínen kisebb az évi ingadozás különbsége, míg a mélyebb rétegben valószínűleg a rend-

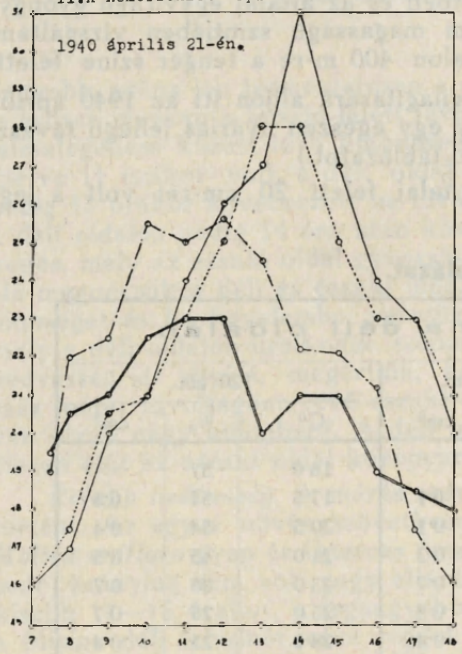

I.A p H értékek évi menete a Misinán.
/1939 szept.től 1940 aug.-ig./
Jelmagyarázatokat l. a II.táblán!

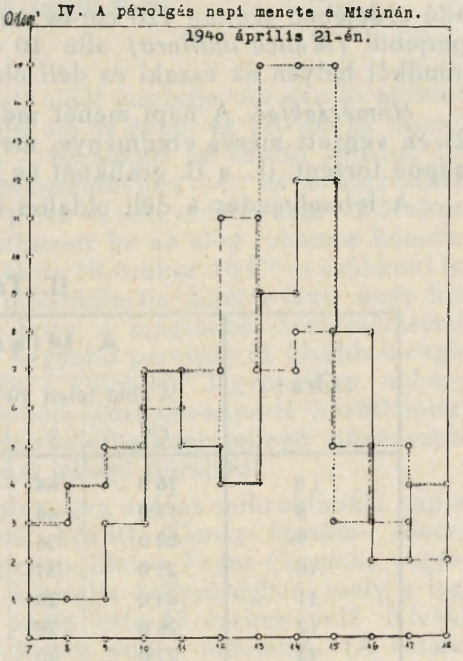

III.A relatív nedvesség napi menete
1940 április 21-én a
Misinán.

II.A hömérséklet napi menete a Misinán.
1940 április 21-én.

IV. A párolgás napi menete a Misinán.
1940 április 21-én.

Misina déli oldalán 10 cm.
Misina déli oldalán 120 cm.
Misina északi oldalán 10 cm.
Misina északi oldalán 120 cm.

kívül kevert és egymással érintkező különböző Ca-tartalmú talajok miatt, de főképen a nagy őszi kilúgozás miatt igen nagy különbségek vannak.

Igen fontos tulajdonsága a talajnak a Ca-tartalma. A talaj Ca-tartalmát a Scheibler—Finklener-féle calciméterrel határoztam meg. A Misina kagylósmészkőből keletkezett talaján a Ca-tartalom átlag értéke 8 mérés alapján 8.25% a felszín alatt 20 cm-nyire. A Misina rhäti homokkövének Ca-tartalma 5.1% a felszínen, pH érték ezen a talajon 4.5. Összehasonlítás végett közlöm, hogy a permi homokkőből keletkezett Makár-dombon a Ca-tartalom mindössze 1.7%, ez azután meglátszik a Makár és a homokkőből álló jakabhegyi rész növényzetén is, amelyeken több mészkerülő fajt lehet találni, melyeket az erősen mésztartalmú Mecseken hiába keresünk.

B) *A mikroklima.* A makroklimával nem kell foglalkozni, mert erről külön monográfiánk van. *(Simor F.: Pécs éghajlata.)*

A növények életében olyan fontos tényleges klima, a bioklima adatait a Misina déli oldalának molyhos tölgyből *(Quercus lanuginosa)* álló erdejének 120 cm-es színtjében és az altalajon lévő 10 cm-es *(Carex humilis)* lappangó sásból álló gyepszíntben vizsgáltam. A Misina északi oldalának gyertyánból *(Carpinus betulus)* és bükkből *(Fagus silvatica)* álló erdejében szintén 120 cm-es színtben és az altalaj egyvirágú gyöngyperjéből *(Melica uniflora)* álló 10 cm magasságú színtjében vizsgáltam, mindkét helyen az északi és déli oldalon 400 m-re a tenger színe felett.

Hőmérséklet: A napi menet megvilágítására álljon itt az 1940 április 21-én végzett mérés eredménye, mely egy egészen nyárias jellegű tavaszi napon történt. (L. a II. grafikont és II. táblázatot.)

A felmelegedés a déli oldalon a talaj felett 20 cm-rel volt a leg-

II. Táblázat.

Óra:	A Misina déli oldalán					
	A föld felett 10 cm.			120 cm.		
	C°	%	cm³	C°	%	cm³
½ 8	**16·0**	**64**	—	**16·0**	57	--
8	17·0	64	**0·1**	17·5	57	**0·3**
9	20·0	56	0·1	20·5	54	0·4
10	21·0	37	0·3	21·0	45	0·5
11	24·0	**20**	0·7	23·0	38	0·7
12	26·0	20	0·5	25.0	**25**	0·7
13	27·0	20	0·4	**28·0**	25	0·4
14	**31·0**	20	0·9	28·0	25	**1·5**
15	27·0	20	**1·2**	25·0	25	1·5
16	24·0	25	0·8	23·0	32	0·3
17	23·0	32	0·2	23·0	32	0·3
18	20·0	51	0·4	21·0	**58**	0·4

Óra:	A Misina északi oldalán				
	A föld felett 10 cm.			120 cm.	
	C°	%	cm^3	C°	%
1/2 8	19·0	46	—	19·5	42
8	22·0	47	0·3	20·5	43
9	22·5	50	0·4	21·0	43
10	25·5	42	0·5	22·5	34
11	25·0	36	0·6	23·0	36
12	25·6	26	0·7	23·0	20
13	24·5	20	1·1	20·0	30
14	22·2	20	0·7	21·0	30
15	22·1	30	0·8	21·0	35
16	21·2	40	0·5	19·0	49
17	17·5	46	0·3	18·5	41
18	16·1	70	0·2	18·0	64

A hőmérséklet (C°-ban), a relatív nedvesség (%-ban) és a párolgás (cm^3-ekben) napi menete 1940 április 21-én.

nagyobb, utána jön természetesen a déli oldal faszíntje. Az északi oldalon is erősen megvan a felszín felett lévő 10 cm-es gyep- és 120 cm-es faszínt felmelegedése között lévő különbség. A maximum az északi oldalon 12, illetve 11 órakor volt, a déli oldal gyepszíntjében 14, az erdőszíntben pedig 13 órakor következett be (31 C°). Az északi oldalon már 13 órakor, a déli oldalon pedig 14 óra után következett be az elég rohamos hőcsökkenés, mely az északi oldal gyepszíntjében 18 órakor 16 C°-ra csökkent le. Ha megnézzük a déli és északi oldal mikroklimája között lévő nagy különbséget és ha figyelembe vesszük, hogy a magasabb hőmérséklettel, mely a déli oldalon uralkodik, sokkal nagyobb párolgás és kisebb levegőnedvesség jár együtt, megértjük, hogy a különben légvonalban néhány száz méter távolságban levő északi és déli oldal növényzete között miért van olyan nagy különbség. A déli oldal keletbalkáni jellegű növényzete élesen elüt az északi oldal középeurópai jellegű flórájától.

Relatív nedvesség. A mérés aránylag igen száraz mikroklimájú napon történt. Az egyes növényszövetkezetek között (*Carex humilis*-, illetve *Melica uniflora*-gyep és *Quercus lanuginosa*, illetve *Fagus-Carpinus* vegyes erdő) aránylag nem volt nagy eltérés a relatív nedvességben, mely a legkisebb 11—15 órakor, a legnagyobb pedig este 18 órakor volt. Kivéve a Misina déli felszínét, ahol reggel 7.30-kor volt a minimum. (A részletesebb adatok leolvashatók a III. grafikonról és a II. táblázatról.)

A párolgás, evaporáció, a levegő telítettségi hiányával van összefüggésben. Minél magasabb a levegő hőmérséklete és minél kisebb a viszonylagos nedvessége, annál nagyobb lesz az értéke. Hirtelen fellépő szél és napsütés váratlanul és nagy mértékben növelhetik a párolgást.

A IV. grafikon feltünteti a Misina északi és déli oldalán észlelt eva-

porációt. A II. táblázat pedig a Misina déli oldalán gyep- és faszíntjében, valamint az északi oldal talaj felett 10 cm magasságban mért értékeit.

Ezekből a táblázatokból, illetve a grafikon tanulmányozásából kitűnik, hogy a maximum először Misina északi oldalának a gyepszíntjében következett be, majd a déli oldal faszíntjében, végül a déli oldal gyepszíntjében. (13, 14, illetve 15 órakor.) Ezek az adatok pontosan megfelelnek a hőmérsékleti maximumoknak a jelzett színtekben. A déli oldalon 15 órakor, az északin pedig már 13 órakor megindul a csökkenés. A csökkenés hirtelen nagy mértékben történik, mint ahogy ez az emelkedésnél is észlelhető volt.

V. Additamenta geobotanica.

A) *Elementa mediterranea Florae.*

1. Flora Hungariae est valde copiosa. In Hungaria habetur multorum territoriorum floristicorum concursus. Sic elementa floristica Carpathorum et Alpina cum elementis Planitiei Hungariae, elementa floristica atlantica et continentalia, species Florae Europae centralis et australis in Hungaria simul habentur. Ex elementis australibus valde eminent species, quarum origo et centrum geographicum in peninsulis Maris Mediterranei est. Haec elementa mediterranea copiosissime inveniuntur ad ripas Maris Hungarici et Croatiae territorio floristico Banaticoque. In Hungaria praesenti elementis mediterraneis corruscunt montes ad Budapest et australes partes montis Bakony prope lacum Balaton. Sed praeprimis eminent elementis mediterraneis montes Comitatus Baranya. (Cum speciebus mediterraneis 250!) Propinquitas Florae Baranyaënsis cum eadem Mediterranei etiam elucescit ex cultura fructuosa Fici et Diospyros. Plantae vasculares eminenter speciales Comitatus Baranya, quae Hungaria tantum in Comitatu Baranya inveniuntur; magna ex parte mediterraneae sunt.

2. 4 plantarum mediterranearum descriptio. Plantarum simul crescentium nomina scientifica et icones vide in textu vernaculo.

B) *Analysis Florae.*

Secundum analysin specierum plantarum vascularium Flora nostra transitoria est inter Matricum et Transdanubicum cum speciali charactere mediterraneo.

C) *Finis boreus Mecsekici.*

Vide chartam! Lingua vero germanica dissertationem titulo Gehört das Hügelland von Simontornya zum Mecsek-gebirge? Borbásia, I. 148—50.

D) *Ad geobotanicam oecologicam Mecsekici.*

Vide tabulas et graphiconta! Cf. Horvát A.: Additamenta ad geobotanicam Baranyaënsem. Borbásia. II. n. 3—8.

FÜGGELÉK.

VI. Kitaibel Pál mecseki és baranyai síksági útjainak magyar fordítása.

(Somogyi és tolnai utaknál csak a növényneveket hozom. Baranya vármegye területén megtett utak áttekintését a mellékelt térkép szolgálja. Az eredeti német nyelvű naplót *Gombocz E.* dolgozta fel.)

1799-i baranyamegyei útja.

Zselic. *I. aug. 12-én.* **1. Szigetvár—Csertő:** *Centaurea calcitrapa, Heleochloa alopecurioides, Juniperus communis, Sambucus ebulus.* **2. Szigetvár—Szentlászló:** *Fagus silvatica, Quercus cerris, Tilia tomentosa, cordata, Acer campestre, Quercus lanuginosa, robur, sessiliflora, Aristolochia clematitis, Ligustrum vulgare, Sonchus oleraceus, Acer tataricum, Crataegus monogyna.* **3. Szentlászló:** *Cirsium oleraceum, Ononis hircina, Cirsium canum, Succisa pratensis, Pimpinella major, Crataegus oxyacantha, Fagus silvatica, 2 Tilia, Sorbus torminalis, Astragalus glycyphyllos, Ranunculus lanuginosus, Paris quadrifolia, Sanicula europaea, Asarum europaeum, Bromus ramosus, Platanthera bifolia, Ruscus aculeatus, Carex silvatica, Geranium phaeum, Circaea lutetiana, Actaea spicata, Vicia silvatica, Hypericum hirsutum, Euphorbia dulcis, Carpesium cernuum, Hypericum hirsutum, Daphne mezereum, Ruscus hypoglossum, Dianthus barbatus, Trifolium ochroleucum, Dorycnium herbaceum, Genista tinctoria, Veronica spicata, Cytisus capitatus, hirsutus-leucotrichus, Pinus silvestris* kult., *Juniperus communis, Betula pendula, Quercus robur, cerris, Genista germanica, Lysimachia punctata, Leontodon hispidus f. glabratus, Peucedanum carvifolia, Prunus spinosa, Stachys officinalis, Serratula tinctoria, Laserpitium pruthenicum, Cynosurus cristatus, Artemisia absinthium, Ventenata dubia, Poa compressa, Sorbus domestica.* **4. Margitapuszta:** *Ruscus hypoglossum, Veronica montana, Tilia tomentosa, Atropa belladonna, Quercus sessiliflora, cerris.*

II. aug. 13-án. **1. Szigetvár—Szenttamás-pszt.:** *Rosa arvensis, Loranthus europaeus, Salvia glutinosa, Torilis anthriscus, Galium cruciata, Symphytum tuberosum, Trigonella-melilotus coerulea, Calamagrostis epigeios, Cirsium lanceolatum, Deschampsia caespitosa, Veronica serpyllifolia, Campanula patula, cervicaria, Knautia drymeia, arvensis, Scabiosa ochroleuca, Mentha aquatica, longifolia, Thalictrum flavum, Cornus mas, sanguinea, Echium altissimum, Stachys germanica, Mentha pulegium, Pulicaria dysenterica, Inula britannica, Althaea officinalis, Malva alcea, Acer tataricum, Mentha verticillata, Linum flavum, Seseli annuum, Gentiana cruciata, Medicago falcata, Coronilla varia, Carlina vulgaris, Euphrasia ericetorum, Epipactis latifolia, Chrysanthemum corymbosum, Lithospermum purpureo-*

coeruleum, Campanula persicifolia, Elymus europaeus, Agropyron caninum, Senecio jacobaea, Hieracium sabaudum, Anemone hepatica, Loranthus europaeus, Tilia tomentosa, Quercus, Ulmus, Crepis capillaris f. agrestis, Cypsophila muralis, Gnaphalium uliginosum, Rubus, Satureja silvatica, Evonymus verrucosa, Physalis alkekengi. **2. Szenttamásnál a Cserhegyen:** *Staphylea pinnata, Tamus communis, Carex remota, Veronica chamaedrys, Stachys silvatica, Melica nutans, Scopolia carniolica.*

1. Augusztus 16-án Szigetvárról Pécsre.

(Gróf *Festetichnek*[1] meg kell írnom, hogy a *Spergula* terem pusztájának[2] homokos szántóin. Jegyzeteket l. a 104. o.)

Szigetvárnál láttam: *Atriplex hastata v. microspermát, Verbascum nigrumot.* A szántóföldeken pedig: *Cephalaria transsilvanica, Lactuca saligna, Verbascum blattaria, Anthemis cotula* és *Berteroa incana* nő. A talaj barna színű és észrevehetőleg homokos. Szőlők és tengeri földek gyomnövényei: *Chenopodium album, Amaranthus hybridus, Setaria glauca, viridis, Echinochloa crus-galli, Briza media, Eragrostis minor.* **Turbéknál** Szűz Mária tiszteletére szentelt kápolna mellett, ahol tegnap búcsú volt;[3] az út a szőlők mellé ér.

(Festetich Schediust[4] és *Haliczkyt* üdvözölteti.)

Becefánál a szántóföldeken *Falcaria vulgaris* és *Chondrilla juncea*, az út mellett pedig: *Cephalaria transsilvanica, Chenopodium album, urbicum* és *Artemisia scoparia* nő.

Domolos-pusztán kápolna, kocsma, száraz malom és néhány ház van. *Kajdacsi* pécsi alispáné ez a puszta. Az út magaslaton és dombokon át visz. Jobb kéz felől egészen a **Dráváig** húzódó síkság terül el. **Domolosnál** a talaj agyagos-márgás mésztörmelékkel keverve, de azért bele vegyül egy kevés homok is. **Domolostól** jobbra néhány száz ölnyire egy falu van.[5] **Domolosnál** terem: *Meliotus albus, Nonnea pulla* és *Heliotropium europaeum.*

Nagypeterdnél az útnál az árokban láttam: *Euphorbia platyphyllát*, a legelőn pedig: *Centaurea calcitrapa, Echium altissimum, Galega officinalis, Cytisus austriacus, Hibiscus trionum, Eragrostis pilosa, Erodium cicutarium, Reseda luteola, Pulicaria vulgaris, Inula britannica* és *Lycopus exaltatus* nő. Itt is terem a szántóföldeken *Cephalaria transsilvanica.* A falunál az árokban *Leersia oryzoides* és *Pulicaria dysenterica* nő. Az útmenti házak szürke mészkőből, valamint piros és szürke homokkőből épültek. **Botykapeterdtől** kezdődő jó köves út piros homokból és kavicsból készült. A mezőkön nagy tömegben van *Leontodon autumnalis*, az utak mellett és falvakban *Chenopodium urbicum* és *Atriplex rosea* nő. **Szentlőrincnél** postakocsiállomás van.

Tovább is, miként a megye határától kezdve műút van, de még nincs kikövezve. A szántóföldeken *Crepis rhoëadifolia, Picris hieracioides, Euphorbia esula, Atriplex patula, Galium cruciata, Bromus arvensis, Roripa silvestris, Lavatera thuringiaca, Sambucus ebula* (ez tömegesen) nő.

BARANYA VM.
Kitaibel Pál botanikai utjai.
1799-1808
Kapos
Sárvíz
Sárd
Sédre
Baranyavár
Szentmárton
Bikal
Hörnyék
Baranyaszentgyörgy
Salánfa
Meigers
Taicskozár
Jittal
Alsómocsolád
Kisszalánk
Vajszló
Kárászó
Hidas
Bonyhád
Hegyhegy
Várad
Nádasd
Zengő
Apátvarasd
Erdősmecske
Kisfalu
Kopuszt
Szentlőrinc
Kisasszonyfa
Rékesd
Szeresd
Teheres
Kán
Szt. katalin
Ohorvár
Alsóliget
Mehelyhely
Jakabhegy
Nagyfa
Bükkösd
Hetesfa
Cserdi
Bata
Turbék
Romlós
Bátaszék
Nagypeterd
Szigetvár
Bólyapeterd
Szt. Lőrinc
Pálfa
Szabadszentkirály
Pécs
Bogota
Szilas
Patkosa
Németh
Szalalnka
Pallérd
Kovácsmikefa
Ujpetre
Ujszig
Kátony
Terentaka
Hosszúmárton
Babarcszőlős
Turony
Egerszeg
Kisasszonyfa
VILLÁNYI-H.
Szulok
Siklós
Siklósnádas
Petfalva
Drávaszabolcs
Drávaszentbenedek
Kistapolca
Drava
Ásómihályfa
Kásád
Beremend
Petárda
Bolmány
Bisztrinca
Mrtvica
Nárd
Viragos
Nagyharsány
Nagy-hárs.
Nagybodolyfa
Baranyavár
Sepse
Mohács
Duna
Dunaszekcső
Bár
Kamarafalu
Tolna
Bellye
Eszek
Kapos
Kanizsa
Lapis
Misina
Lompás v.
Jakabhegy
Szt. kút
Pain-dol
Nagy ürög
Mecsekalja
Pécs

Mielőtt balra a hegyek elkezdődnek, az út megint nagyon jó. Itt terem: *Carduus acanthoides*, *Cirsium lanceolatum* és egy másik *Cirsium*, mely az *eriophorumhoz* hasonlít, de kevésbbé szőrös, kisebb fészkű és a levelei alul fehéresek,[6] *Thymelaea passerina*, *Glaucium corniculatum*. A kocsmán[7] túl megszűnik a jó út. **Kővágószőllős** felett a hegyen mindenütt előtűnik a piros homokkő.[8] Ebből készül ott a malomkő. A hegy felső részén erdő, alul szőlő van. Baranya vármegyének ezen a részén kevesebb az erdő, mint Somogyban. A talaj itt pirosas barna és homokos. Ezen a talajon szépen díszlik a kukorica. Itt *Xeranthemum annuum* és *Berteroa incana* nő. A hegy erdeit annyira kiirtották és lelegeltették, hogy mindenfelé csak csupasz kőzeteket és földet lehet látni. *Carthamus lanatus*, *Echium altissimum* terem itt. Rácváros[9] a térképemen nincs rajta. **Pécstől** háromnegyed órányira van és a pécsiek **Német Üregnek** hívják.

Délután megtekintettem **Pécs** városát és környékét. A város a Mecsek hegység alatt magaslaton fekszik, illetve helyesebben a hegy lábánál. Rendszertelenül épült, de sok szép háza van. Az egykori pálos templom[10] a vallásalapé, az ágoston-rendiek kolostora most a négy plébánia közül az egyik.[11] A főtéren török fürdő van. A fürdőben még lehet látni a vízvezetékcsöveket. Ezek a csövek feketés szürke agyagból készültek. Ezt az anyagot még most is használják fazekas munkákhoz. A fürdőtől nem messze mecset van.[12] Mindkettőt tető helyett csinosan ívelő kupola borít. A városnak több vízvezetéke van, melyek a vizüket a közeli Mecsekből kapják. Ezeknek a vízvezetékeknek az alapját legalább is legnagyobbrészt még a törökök vetették meg. A főforrás északon lévő völgy végén van, ott ahol a Mecsek meredeken megtörik.[13] Ennek a forrásnak olyan sok víze van, hogy kis távolságon belül .... től[14] alapított papírmalomnak és még 17 lisztőrlő malomnak a kerekét hozza mozgásba. A város utcaburkolata abból a szürkés barna, fehér erekkel csíkozott márványból készült, amelyből áll legnagyobbrészt a Mecsek.[15] Házakat is építenek ebből. A Mecsek alul köröskörül tele van szőlőkkel. Itt a növényzet olyanféle, mint a budai mészhegyekben. A látottak között a legérdekesebbek voltak: *Artemisia Lobelii v. saxatilis*, *Serratula radiata*, *Quercus lanuginosa*.

NB. A *Helleborus*, melyet *viridis*nek írtam fel és később *odorus*ként közöltem, valószínűleg *dumetorum* volt.[16]

2. *Augusztus 19-én kirándulás a Mecsekre.*

Magában a városban találtam: *Chenopodium ambrosioidest*, *Marrubium peregrinumot*, *vulgaret*. Az úton szedtem a következőket: *Xeranthemum annuum*, *Artemisia Lobelii v. saxatilis*, *Scabiosa ochroleuca*, *Berteroa incana*, *Crepis rhoëadifolia*, *Lactuca saligna*, *Hordeum murinum*, *Reseda lutea*, *Linaria vulgaris*, *Colutea arborescens*, *Rhamnus cathartica*, *Cephalaria transsilvanica*, *Aristolochia clematitis*, *Syringa vulgaris*, *Lactuca serriola*, *Clematis vitalba*, *Coronilla varia*, *Vinca minor*, *Euphorbia virgata*, *Buplerum rotundifolium*, *Lactuca viminea*, *Picris hieracioides*, *Evonymus verrucosa*, *europaea*, *Falcaria vulgaris*, *Inula* (bizonyára *spiraeifolia)*, *Centaurea micranthos*, *Dorycnium herbaceum*, *Allium flavum*, *Helleborus odorus*, *Fraxinus ornus*, *Sideritis montana*, *Euphorbia Seguieriana*, *Era-*

grostis minor, Andropogon ischaemum, Festuca sulcata, Medicago falcata, Melica ciliata, Antirrhinum majus.

A Mecsek szürke mészkő rétegei kelet felé húzódnak. Itt találtam még a következő növényeket: *Convolvulus cantabrica, Adonis vernalis, Fumana vulgaris, Prunella laciniata, Filago germanica, Hieracium umbellatum, Asperula cynanchica, Geranium sanguineum, Allium montanum, Helianthemum ovatum.*

Mecsektől délre több mint két mérföld távolságra dombokkal fedett síkság, illetve halomlánc terül el nyugatról kelet felé, mely a boráról híres. Az itt termő bor főképen vörös, leghíresebb a **villányi, sepsei**[17] és a **siklósi.** Azok közül a dombok közül, melyek ezt a láncot alkotják, a **harsányi** a legmagasabb. E dombkoszorú körül minden irányban: délre, keletre és nyugatra síkság terül el.

A Mecsek déli oldala tele van főképen fehér bort termő szőlőkkel. Legjobb bora van a **Daindol, Csurgó,**[18] **Aranyhegy, Makár** nevű szőlőhegyeknek. Északkeleti irányban másfél órányira **Pécstől** van a **hetényi** hegység. Ez a hegylánc dombokkal kapcsolódik össze **Péccsel** és **Pécsváradon** túl húzódik. Az alacsony hegyek és dombok, melyek a Mecsekhez csatlakoznak, főképen homokkőből állanak. **Kantavár** vidékén homokkövet bányásznak, melyből **Pécsett** ablakkereteket és lépcsőket készítenek. A Mecsek északi oldalán lévő lomberdő főképen bükkfából áll. Néhány magyar hársfát (fehér h.) már messziről lehet látni, különösen a **Jakabhegyen.** A **hetényi** hegységben a pécsi püspöknek üveghutája van.[19] *Euphorbia polychroma* nő egy bózotban, mely 3—5 láb magas *Quercus lanuginosákból* áll, ezeknek, ha ilyen nagyságot érnek el, a kocsánukon 3—4 makkjuk van, melyek rövid nyelű száracskákon vannak.

A Mecseken nő még: *Teucrium chamaedrys, Festuca glauca, Alyssum montanum, Medicago prostrata, Campanula bononiensis, Galium cruciata, Tunica prolifera, Lychnis coronaria, Helleborus odorus* (az előbb említett bózotban tömegesen), *Waldsteinia geoides, Veronica spicata, Rosa gallica, Quercus robur, Cytisus* (talán *capitatus), Seseli* (talán *dévényense), Spiraea* (nyilván *media),* mely a Mátrában is nő), *Cynanchum vincetoxicum, Genista tinctoria, (Spiraea és Waldsteinia* már a Mecsek leghátsó csúcsán terem), *Peucedanum cervaria, Stachys officinalis, Veronica chamaedrys, Trifolium arvense, Medicago lupulina, Serratula radiata, Bromus erectus, Verbascum nigrum, Agropyrun intermedium, Laburnum anagyroides, Rhamnus cathartica, Anthemis tinctoria, Tordylium maximum, Torilis anthriscus, Melica uniflora, Chrysanthemum corymbosum, Digitalis ambigua, Avenastrum pratense, Tilia tomentosa, platyphyllos, Dictamnus albus, Sedum maximum, Cornus mas, Peucedanum carvifolia, Euphrasia ericetorum, Orthanta lutea, Sorbopirus auricularis kult.?, Aconitum anthora, Cytisus austriacus, Bromus squarrosus, Astralagus onobrychis, Quercus robur.*

Somogy megye irányában a Mecseken és **Jakabhegyen** túl már nincs érdemleges hegység.

A Mecseken nő még: *Lithospermum purpureo-coeruleum, Hymantoglossum hircinum, Cytisus capitatus, Melampyrum nemorosum, Satureja silvatica, Hypericum hirsutum, Dianthus barbatus, Rosa arvensis, Anemone hepatica, Crataegus monogyna, oxyacantha, Acer tataricum.*

Vincellérház felé a felszínen látható a durva szemű homokkő. *Coronilla coronata, Colutea arborescens* és *Senecio nemorensis* nő az út mellett, amely az erdőből a szőlők felé visz.

3. Augusztus 20-án kirándulás a Mecsek egyik lejtőjére a kőszén tanulmányozása végett. (Lámpás.)

Szőlők közt levő füves helyeken nő: *Inula conyza, Echinops multiflorus, Lavatera thuringiaca, Lychnis coronaria, Acer tataricum, Evonymus europaea, verrucosa, Peucedanum alsaticum, Linaria genistifolia, Rhamnus cathartica, Ulmus foliacea v. suberosa, Allium montanum, Convolvulus cantabrica, Artemisia Lobelii v. saxatilis, Seseli dévényense, Stipa capillata, Seseli annuum.*

A mészkőből álló Mecseket, **Pécstől** északra félórányira, a **Lámpásnak** nevezett völgy választja el egy délkeletről északnyugatra húzódó és mindinkább emelkedő dombtól, melyet Szénhegynek neveznek. Ezt a hegyet két oldalon szőlők borítják, amelyekben jó bor, továbbá *Chenopodium album, Digitaria sanguinalis és Setaria verticillata* terem. A szőlők között négyféle tölgy *(Quercus robur, sessiliflora, cerris, lanuginosa), Tilia tomentosa, Colutea arborescens, Staphylea pinnata, Trifolium rubens, Dorycnium herbaceum* stb. tenyészik. A felső rétegben szürke, részben barnás homokkő van, ez alatt 3 lábnyi erős vas tartalmú barnás fekete agyagpalaréteg fekszik, ez alatt terül el a több lábnyi kőszénréteg; ezt a kőszénréteget homokkő szakítja meg, amely alatt ismét szén van. A rétegek észak felé ellaposodnak. A kőszénen savanyú ízű, fehér színű és összehúzó hatású sóbevonat van. Az árokban lévő víz mindég édeskés ízű és erősen összehúzó hatása van a nyelvre. A völgyben fölfelé *Vicia pisiformis, Chaerophyllum aromaticum, Petasites hybridus, Lythrum salicaria, Genista ovata v. nervata, Rosa arvensis, Cytisus capitatus, Centaurea stenolepis, Acer tataricum, Angelica silvestris, Salix purpurea, Tilia tomentosa, platyphyllos, Trigonella melilotus-coeruleus, Frangula alnus, Laserpitium pruthenicum, Pulicaria dysenterica, Dianthus barbatus, Peucedanum carvifolia, Rosa gallica, Melica altissima, Deschampsia caespitosa, Dianthus armeria* nő. A növények mind nagyok, csak *Calamagrostis epigeios* kicsi, *Bromus ramosus, Laserpitium latifolium, Campanula trachelium, persicifolia, Holcus lanatus, Laburnum anagyroides* nő itten.

4. Augusztus 21-én a Jakabhegyre.

Mecsekalja és **Magyarürög** között nő: *Althaea biennis, Echinops multiflorus, Echium altissimum, Euphorbia platyphylla, Cytisus austriacus, Acer tataricum.* A hegyen magán nő: *Filago montana, Vulpia myuros, Anthericum ramosum, Linaria genistifolia, Genista germanica, tinctoria, Helianthemum ovatum, Viscaria vulgaris, Lactuca saligana, Poa compressa, Anthoxanthum odoratum, Hypericum perforatum, montanum, Cytisus austriacus, capitatus, Dianthus armeria, collinus, Pontederae, Satureja silvatica, Genista ovata v. nervata, Thymus montanus, Deschampsia caespitosa, Rosa gallica, Helleborus odorus, Linum catharticum, Tamus communis, Trifolium medium, strepens, arvense, Lotus corniculatus.* Az erdő

legnagyobbrészt *Quercus sessiliflorából* áll. A talaj barnás piros homokkőből keletkezett, ezért a föld is pirosas. *Allium angulosum, Asplenium adiantum-nigrum, Melampyrum pratense, Mycelis muralis, Cucubalus baccifer, Stellaria holostea, Potentilla micrantha, Veronica officinalis, spicata, Moehringia muscosa* nő még itt. Nagy magyar hársfák vannak itt *(Tilia tomentosa)* és a két másik hársfa *(T. platyphyllos, cordata)* is. Továbbá: *Silene viridiflora, Digitalis ambigua, Crepis capillaris f. agrestis, Anthemis tinctoria, Genista tinctoria,* amely később virágzik, mint a *Genista ovata v. nervata,* ez utóbbinak a termései már csaknem érettek. *Eragrostis pilosa, minor* is terem itt.

Kővágószőlős felett egy mély útban felül homokkövet, ezen vas tartalmú réteget és körülbelül egy újjnyi vastagságban kőszenet lehet látni. A hegy gerince felé kőbánya van, ahol malomkövet fejtenek. A malomkövek barnás pirosak. Van itt zöldes színű, elmálló kőzet is.

5. Augusztus 22-én a magyarürögi völgybe.

A szántóföldeken: *Orlaya grandiflora, Tordylium maximum, Bupleurum affine, Cephalaria transsilvanica, Acer tataricum* található.

Abban a völgyben, amelyben út vezet a **Daindol** szőlőhegytől **Szentkút** felé, teremnek: *Salvia sclarea, Vicia silvatica, Festuca gigantea, Bromus ramosus, Salvia glutinosa, Vicia sepium, Cucubalus baccifer, Lactuca saligna, Campanula trachelium, Dianthus barbatus, Tamus communis, Evonymus europaea, Ligustrum vulgare, Cytisus capitatus, Tilia tomentosa, Galeopsis speciosa, ladanum, Rhamnus cathartica, Lilium martagon, Agropyron caninum, Genista ovata v. nervata, Cornus sanguinea, mas, Crataegus oxyacantha, monogyna, Acer tataricum, campestre, Tilia cordata, Fraxinus ornus, Evonymus verrucosa, Centaurea stenolepis, Polygonatum multiflorum, Inula salicina, Heracleum spondylium, Scrophularia nodosa, Lathyrus niger, Helleborus odorus, Physalis alkekengi, Anthemis tinctoria, Hieracium sabaudum, Crepis pulchra f. glandulosa, Anemone hepatica, Silene viridiflora, Campanula persicifolia, Hypericum hirsutum, Picris hieracioides, Frangula alnus, Luzula pilosa, Aethusa cynapium, Petasites hybridus, Anthyllis polyphylla, Cytisus nigricans, Scorzonera hispanica, Serratula tinctoria, Dorycnium herbaceum, Medicago falcata, Trifolium medium, rubens, Peucedanum cervaria, Linum flavum, Laserpitium latifolium, pruthenicum, Campanula glomerata, Inula ensifolia, Scabiosa ochroleuca, Linum hirsutum, Staphylea pinnata, Thesium intermedium, Onobrychis viciaefolia, Coronilla varia, coronata, Trifolium montanum, Melampyrum nemorosum, arvense, Geranium sanguineum, Gentiana cruciata, Galium cruciata, Senecio erucifolius v. tenuifolius, Aster linosyris, Cytisus austriacus, Centaurea micranthos, Leontodon hispidus, Euphrasia Rostkoviana, ericetorum, Orthanta lutea, Verbascum nigrum, Veronica spicata, chamaedrys, Seseli dévényense, Peucedanum alsaticum, Thalictrum aquilegifolium.*

A talaj itt barnás-piros agyagból van, mely hasonló színű palából keletkezett. Ebből a palából vannak itten a dombok és a völgyek. Az itt termő bor jól eltartható, többnyire vörös. Venyigéket itt épen olyan

mélyen metszik, mint **Budán,** de nem ültetik sorokban és a talajt is laposan hagyják. A legközönségesebb gyomok: *Amaranthus ascendens, hybridus* és *Setaria viridis.*

Istenkútnál terem: *Cephalaria transsilvatica, Angelica silvestris, Salvia verticillata, Ballota nigra, Silene nutans, Aristolochia clematitis, Astragalus glycyphyllus, cicer, Sorbus domestica, Clematis vitalba, Rosa arvensis, Viburnum opulus, Falcaria vulgaris, Melilotus albus, officinalis, Chenopodium album, C. a. f. viride, Kochia scoparia.* **Magyarürög** alatt cserjésben nő: *Hesperis matronalis, runcinata, Melissa officinalis, Galega officinalis, Pulicaria vulgaris.* **Petheő** alispánnál Baranya megyéből való zöld színű márványt láttam.

6. Augusztus 24-én Kantavárra.

Rögtön a völgy elején jobb kéz felől kőszén mutatkozik. Az út mellett is láttam mintegy 6 hüvelyknyi kőszenet homokkő rétegek között. Itt terem: *Scirpus silvaticus, Vicia hirsuta, Cynanchum vincetoxicum, Lychnis coronaria, Trifolium alpestre, Rosa arvensis, Silene viridiflora, Hieracium murorum, Tamus communis, Lysimachia punctata, Hypericum montanum, Poa nemoralis, Anemone hepatica.* Az erdőben *Laburnum anagyroides* (bőven), *Hieracium sabaudum, Crataegus oxyacantha, monogyna, Sorbus torminalis, Rubus hirsutus, Moehringia trinervia, Stellaria holostea, Fraxinus ornus, Catanea sativa, Fagus silvatica, Lathyrus vernus, Asperula odorata, Festuca gigantea, Lapsana communis, Pulmonaria officinalis, Poa compressa,* három hárs *(Tilia tomentosa, cordata, platyphyllos), Peucedanum carvifolia, Cytisus capitatus, nigricans, Lathyrus niger, Scutellaria altissima, Geranium Robertianum, Asperula glauca, Inula conyza, Satureja silvatica, Salvia glutinosa, Torilis anthriscus, Arabis turritis, Lilium martagon* nő.

Az egyik dombon négyszögletű már fákkal benőtt 2 és fél öl nagyságú falazat van. Ez alatt keskeny üreg található, mely pincébe vezet. Az északi oldalon néhány ölnyire mélyebben ismét két fal van, ezek közül az egyik 3 és fél, a másik 4 és fél öl magas.

Itt terem: *Astragalus glycyphyllus, Veronica teucrium, Asarum europaeum, Helleborus novus,* melyet *nigernek* épen úgy lehet tartani, mint *novusnak (odorus!)*

Kantavár mögött, ahol az út a kantavári forráshoz vezet, feketés szürke párhuzamosan leveles pala tör elő a felszínre, amely tetőzetburkolásra és írásra is használható lenne. A forrás is ebből a palarétegből fakad.

Itt nő: *Arabis hirsuta, Melittis melissophyllum (Berberist* ebben a megyében és Somogyban sem láttam, csupán a **Jakabhegy** egykori monostorkertjében nő néhány, úgy látszik ültetett *Berberis* bokor.) *Vinca minor, Sorbus domestica, Circaea lutetiana (Carex remota* és *pendula* egy árokban tenyészik), *Genista pilosa, Actaea spicata, Potentilla alba, Gypsophila muralis, Peucedanum cervaria.*

A Mecsek mögött is lerakódott a homokkő és itt a szénrétegek sok öllel magasabban vannak a szénhegyen. Itt *Silene viridiflora* terem.

Szent Bertalan kápolnánál *Chaerophyllum aureum* nő. A **Lámpás** völgyben a Mecsekre általában homokkő telepedik és kőszenet **Szt. Bertalan kápolna** előtt és mögött is lehet látni. Délután a szigeti külvároson kívül voltam. Itt *Carthamus lanatus*, *Stipa capillata*, *Althaea cannabina* terem a szőlők között, ahol némi mészpáttal kevert fekete agyagot találtam. Evvel az agyaggal a falakat alul feketésszürkére mázolják be.

7. Augusztus 25-én Pécsről Újpetrére.

Pécs városánál a legelő tele van *Centaurea calcitrapaval*. A külváros végén **Balokány**[20] nevű tó van. Ez bő vízű forrásból nyeri vízét. A lefolyó víz **Nagyárpádnál** malmot hajt.

A szántóföldeken terem: *Carthamus lanatus*, *Xeranthemum annuum*, *Cephalaria transsilvanica*, *Linaria genistifolia*, *Senecio erucifolius v. tenuifolius*, *Centaurea micranthos*, *scabiosa*, *Artemisia scoparia*, *Scabiosa ochroleuca*, *Chondrilla juncea*.

Üszög előtt tölgy erdőcske és *Trifolium pratensével* teli mező van. **Üszögnél Batthyány Tivadar** hatalmas épülete dombon áll. **Üszögnél** nő: *Prunus fruticosa*, az út mellett: *Cytisus austriacus*. A tengeri földeken nő: *Amaranthus hybridus*, *albus v. viridis* (ebből kevesebb), *Chenopodium album* és igen sok *Setaria glauca*. A szántóföldeken sok *Diplotaxis muralis* és kevés *Salsola kali* nő itten. Terem még: *Digitaria sanguinalis*, *Echinochloa crus-galli*, (bőven *Thymelaea passerina*, *Sinapis arvensis)*, *Heliotropium europaeum*, *Linaria vulgaris*.

Kozármislenyben magyarok és németek vannak. Itt terem: *Atriplex rosea*, *Chenopodium urbicum*. Egészen eddig barna agyagból áll a talaj. Negyed órányira a falutól főleg *Quercus robur*ból álló erdő van. Gyomok: *Eragrostis minor*, *pilosa*. Ezután jön **Újpetre.**

8. Augusztus 26-án Vokányra és Siklósra.

Újpetrén 121 házszám van. Lakosai németek. A falun kívül vannak a pincék. A házak két sorban állnak. **Újpetre** és **Vokány** között főkép *Quercus roburból* álló tölgyerdő van. **Bükkösdnél** sötét májszínű, színes, piros erezetű márvány van. **Vokányban** németek vannak. **Vokányon** kívül a sörház irányában az út mellett monostor romjai láthatók. 40 öl nagyságú derékszögű[21] épület volt itt, melynek a közepén kút állt. A sörháznál malom is van. Itt nő: *Rhamnus cathartica* (elég bőven), *Acer tataricum*, *Crataegus monogyna*, *Helleborus odorus*, *Carpesium cernuum*. Itt **Batthány** herceg a tulajdonos. Kőfaragómestere a sörház mellett a márvány feldolgozásával foglalkozik. Az erdőben a mészégetőkemencében meszet égetnek. 420—30 mérőt égetnek egyszerre. Az égetés 8 napig tart. Ehhez 25 öl fa kell. Egy mérő égetett mészért 12—15 garast fizetnek. Közelben márványbánya van. A márvány piros erű, szürkés fehér színű. A márványtömbök csaknem függőlegesen állnak és a hézagok piros színű bolusszal vannak kitöltve. Néhány lépéssel odébb olyan márvány látható, mely felül fehérebb, alul pedig sötét eres és halvány piros színű. Tovább menve felfelé a hegyen szürkés piros márványt találunk

barnás sárga és fehér erezettel. Ennek kénre és földolajra emlékeztető szaga van, ha megdörzsöljük. A fehér márványnak ezt a tulajdonságát nem észlelhetjük. A tömbök itt nem függőlegesen állanak, hanem ferdén feküsznek. A föld barna vagy pirosas barna színű. Itt terem: *Aconitum vulparia*, *Staphylea pinnata*, *Tilia tomentosa*, *Acer tataricum*, *Sorbus torminalis*, 3-féle tölgyfa *(Quercus robur*, *sessiliflora*, *cerris)*, *Silene viridiflora*, *Satureja silvatica*, *Quercus lanuginosát* itt Steineichenek hívják a németek. A gubacsos tölgyet pedig Guteichenek nevezik.

Néhány ezer lépésnyire a kőbánya felett egy magaslaton pálos kolostor volt. Ennek már az alapkövei is eltűntek. A völgyben lent **Hidegkút** nevű forrás van. A pusztát, ahol a malom, a sörház és a kőbánya van, **Terentás**nak hívják.

A magyar hárs *(Tilia tomentosa)* több háncsot ad. A dombokon jó, főképen fehér bor terem. Itt nő a szürke kérgű *Ulmus foliacea f. latifolia.* A sörháznál komlóskert volt. Itt a völgyben a rétek fölött jobbra bőven van vad komló *(Humulus lupulus).* A völgy felett szürke márvány van piros meg fehér erekkel és foltokkal. A kövek függőlegesen állnak. A talaj piros és barnás piros.

1/4 órányira **Siklóstól** dél felé balra a postakocsi úttól kén szagú és ízű forrás van. Ennek a hőmérséklete 16 Reaumur. Ennek a forrásnak a vize réz tartalmú lúgos oldatban barnásan megzavarodik; sós alkalikus oldatban erősen feketésen megzavarodik: alkalikus sós vízben észrevehetőleg nem változik; báriumklorid és só hatására igen keveset változik meg.

Máriagyűdön a ferences atyáknak rendházuk volt. Egyikük ellátja a plébániát. A templom szép és nagy. Két tornya van. Ezeket fehér pléh borítja.

Siklós 25 más faluval együtt **gróf Battyhány Tivadaré. Kistapolca és Siklósnagyfalu Batthyány** hercegé. **Gyűd** magaslaton fekszik. Ez nem más, mint a gyűdi hegynek a lába. A gyűdi hegy kopasz, az alja körös-körül tele van szőlőkkel, ahol jó, többnyire vörös bor terem. A szőlők közt: *Centaurea solstitialis* nő. **Siklóstól Gyűd** felé vezető út mindkét oldalán eperfák vannak.

Siklós várának déli oldalán bő forrás van. E felett a zsidók részére kis fürdő van. A vize langyos, körülbelül 16—19 Reaumur, tiszta, íz- és szagtalan. Pirosas szürke mészkőből fakad.

A vár körfalai mészkőből és téglából készültek. A déli oldal alapfalai már teljesen elpusztultak. A magas falak a puszta földön vannak rajta. A várfal sarkánál a ferencesek kolostora alatt fedett és ívelt folyosó nyúlik egészen a tóig. Ennek a folyosónak a végén forrás van, melynek a vize egészen olyan, mint a fürdőhöz használt forrás vize. A tó mellett a nyugati oldalon van a cigányváros, ahol körülbelül 50 cigánykunyhó van.

A kolostor és a körfal a belső váron kívül, a déli erődítésen belül van. A vár déli bejáratán a **Battyhány** család díszes címere látható. Most épen szél- és lómalmot építenek. A megyének itt van a selyemlegombolyító berendezése. Állítólag három mázsa selymet gyártanak.

9. Augusztus 27-én Nagyharsányba, Kistapolcára és Beremendre.

A szántókon sok a *Cephalaria transsilvanica* és a *Berteroa incana*. Ez utóbbi a legközönségesebb gyom. **Nagyharsányban** 215 ház van. Itt kálvinista magyarok élnek. 70 telepített birtokos is van itt. Földműveléssel és még inkább szőlészettel foglalkoznak. Az uraságnak 70 méhcsaládja van. A parasztoknak nagyon kevés. Főképen vörös bort termelnek, csak $^1/_6$ részben fehéret. Majdnem az egész bortermést **Eszékre** viszik. Ezen a vidéken a kálvinisták nagy tolvajok, különösen sok bort lopnak és Szlavóniában adják el.

Harsányhegyen nő: *Cephalaria transsilvanica, Berteroa incana, Linum austriacum, Carthamus lanatus, Cytisus austriacus, Artemisia Lobelii v. saxatilis, Bromus squarrosus, Aster linosyris, Chrysopogon gryllus, Andropogon ischaemum, Helianthemum ovatum, Thymelaea passerina, Asperula cynanchica, Verbascum phoeniceum, Tunica prolifera, Scabiosa ochroleuca, Potentilla arenaria, Diplachne serotina, Convolvulus cantabrica, Polycnemum arvense, Sanguisorba minor v. muricata, Fraxinus ornus, Festuca glauca, Allium sphaerocephalum, Stipa capillata, Verbascum lychnitis, Orthantha lutea, Orlaya grandiflora, Allium flavum, Seseli hippomarathrum, Satureja acinos, Thymus serpyllum s. l., Helianthemum canum, Ceterach officinarum, Melica ciliata, Onosma arenarium, Silene otites, Anthericum ramosum, Medicago minima, Koeleria gracilis, Linaria genistifolia, Iris variegata.*

A hegy fehér erű, hamuszürke mészkőből áll. A rétegek a hegy hátán egymásra tornyosulnak.

Itt nő még: *Bupleurum affine, Marrubium peregrinum, Artemisia campestris, Veronica spicata, Plantago argentea, Cytisus ratisbonensis v. cinereus, Lactuca viminea, Inula spiraeifolia, Hesperis tristis, Coronilla varia, Trifolium arvense, Setaria viridis, Medicago falcata, Colutea arborescens, Artemisia pontica, absinthium, Thalictrum minus v. flexuosum, Quercus lanuginosa, Lavatera thuringiaca, Ulmus foliacea f. minor, Phleum phleoides, Tamus communis, Aconitum anthora, Polygonatum officinale, Geranium sanguineum, Helleborus odorus, Spiraea media, Tilia tomentosa, Evonymus verrucosa, Asplenium trichomanes, Digitalis ambigua, Rosa pimpinellifolia, Trifolium alpestre, Vinca herbacea, Chrysanthemum corymbosum.*

A harsányi hegy tetején vár volt. Ebből néhány alapfal még megvan. Észak felé a kilátást a **Nagyharsány-hegyről** a pécsi hegyek zárják el. **Pécs** városát szépen lehet látni. Nyugat felé elvész az ember szeme a somogyi síkságba. Egészen a **Badacsonyig** el lehet látni napnyugtakor. Dél felé nagy síkság terül el, melyen a **Dráva** medre kígyózik. Délnyugatra vannak a szlavóniai hegyek. Kelet felé elvész a látóhatár a Nagy Magyar Alföldbe. A Nagy Magyar Alföld átnyúlik Somogyba, **Dráva** mindkét partján pedig fölfelé egészen Szlavónián át húzódik. Kelet felé látni a **Dunát** is. **Mohács** a községeknek megszámlálhatatlan seregével látható. **(Baja, Zombor,** etc.) Itt terem még: *Iris germanica, Chondrilla juncea, Staphylea pinnata, Prunus spinosa v. dasyphylla, Hedera helix* (Borostyán), *Ruscus aculeatus* (Tüskös gaz), *Ulmus foliacea f. latifolia.*

A hegy északi része erdős, a többin szőlő van. A hegy csak dombokkal függ össze a többi hegyekkel, amelyek közül délre merészen ugrik előre. A hegység nyugatról kelet felé húzódik. Cisterna[22] is volt itt, melyet kútnak gondolnak és most már teljesen megtöltötték kövekkel. Az itt élő nagy kígyókat zumaknak hívják. Testük felső része csukaszürke, alul pedig viaszsárgák. Itt nő még a *Serratula radiata.*

A házakat a *Typha angustifoliával* fedik (magyarul gyekén). A tetők több, mint 20 évig eltartanak. A gyékény föld felé eső részét lefelé fektetik.

Délután a keserűvízhez.

Nyirkos legelőkön *Galega officinalis*, *Trifolium fragiferum* és *Heleochloa schoenoides* nő. A harsányi hegy alatt délfelé mély síksági rét van, ahol sós helyeket lehet találni. Itt gödröt ástak, hogy vizet nyerjenek. Sós vizet kaptak. Jelenleg az árok 3—3½ láb mély. Nincs benne víz. A gödör oldalán só vált ki, melynek csak sós íze volt. (Tehát nem keserűsós.) Még körülbelül 3 lábnyira ástunk és ekkor egy kevés kis vizet kaptunk, de ez is csak sós ízű volt. Nem volt keserű íze. A talaj a televényföld alatt szürkés barna sovány agyag. Innét nem messze (vagy 3—400 lépésre) jó, nem sós víz van.

Ezután **Beremend** felé mentem. A mély legelőkön: sok *Galega officinalis*, *Althaea officinalis*, *Inula britannica*, *Xanthium spinosum*, *Lycopus europaeus*, *exaltatus* van. **Beremenden** sok kerek, sárga szilvát termelnek, mely bővebben terem és több szeszt ad, mint a közönséges. **Beremend Esterházy Kázmér grófé.** Lakosai: rácok, horvátok és németek. Mészkőből álló kis hegy alatt fekszik. Ez a mészkő fehér erű és szürke színű. Fehéres barna és piros színű rétegek kötik össze a márványtömböket. A hasadékokat itt-ott fehér vagy barna mészpát tölti ki. A mészkő egész tömege összefügg és puskaporral robbantható csak szét. A mészkövet két kemencében a bánya mellett égetik. Az egyik kemence befogadóképessége: 300, a másiké több, mint 500 mérő. A kisebb 7, a nagyobb 9—10 napig ég és 3 nap kell a kihűléshez. A tüzeléshez főképen gyertyánt használnak. Odébb megint van egy kőbánya. Olyan, mint az előbbi. Az erdőben mindenütt sok a magyar hárs. *(Tilia tomentosa.)* A rácoknak és a katolikusoknak van templomuk. Itt nő: *Anthemis cotula*, *Centaurea calcitrapa.* A beremendi mészkőnek, ha égetik kén szaga van. **Nagytapolca** faluban, mely a harsányi hegytől ¼ órányira délre van, két bővízű forrás fakad. Ezek szürke mészkőből törnek elő. A víz tiszta, színtelen, és észrevehetően kén szaga van. A faluhoz közelebb levő forrás vize 21—22 Reaumur fokú. A másik, amely az előbbitől csak mintegy 4 lábnyira van, 18—19 Reaumur fokú. Csak az elsőt használják fürdéshez. Részben még üstben melegítik a vizet. Két szoba áll a fürdővendégek rendelkezésére. Az egyikben két, a másikban egy kád van. Egy fürdés öt garasba kerül.

A források vize olyan bő, hogy malmot hajt. A vizet az emberek és a marhák egyaránt használják. A vízben békák és *Potamogeton natans* is él. A község **Siklósnagyfaluval** együtt **Batthyány** hercegé. Mindkét községben kálvinista magyarok vannak. *Senecio doria*, *Echium altissimum* bőven van a szántókon **Nagytapolcánál.** *Althaea biennis* terem még itt.

10. Augusztus 28-án a Drávához.

Pellérden, Egerszeg tanyán, Hegyszentmártonban, Rádfalván és más helységekben a gyékényből *(Typha angustifolia)* háztetőt és kosarakat készítenek.

A mocsarakban főkép *Typha angustifolia* és *Glyceria aquatica* van. Délnyugaton *Berteroa incana* és *Plantago indica* nő. A talaj mélyedéseiben *Heleochloa schoenoides* van. A **siklósi** fazekasok a televényföld alul közvetlenül nyerik az agyagukat. Ez szürkés, finom homokszemekkel kevert. Szürkés fekete edényeket készítenek belőle. Az erdő végén, mely *Quercus robur*ból áll, Büdes Tó nevű csapszék van. Valamikor az egész vidék mocsaras volt. A szántók itt is tele vannak *Cephalaria transsilvanicá*val, a mélyebb helyek pedig *Galegea officinalissal*, *Inula dysentericával*, *Euphorbia palustrissal*. *Heleochloa alopecuroides* is tömegesen nő itt. Itt nő még az *Euphorbia lucida* is.

A **gyűdi, siklósi, harsányi, villányi hegylánc** körülbelül három mérföldnyire terjed **Hegyszentmártontól Harsányig.** Legnagyobbrészt kopár, **Drávaszabolcs** határában templom van. A falunál nedves talajon tömegesen van *Abutilon Avicennae*. Az egész falu mocsaras helyen van. **Drávánál** át lehet menni Szlavóniába. Az átjáratnál Pály nevű kocsma áll. A **Dráva** partja alacsony és nem szilárd. **Drávaszabolcs** mocsaraiban tenyészik: *Nuphar luteum*, *Qenanthe aquatica*, *Polygonum hydropiper*, *mite*, *Roripa amphibia*, *Euphorbia palustris*, *Glyceria fluitans*, a szántókon *Eragrostis pilosa*, a tengeri földeken *Eragrostis minor*. Az út mellett az erdőkben: *Genista germanica*, *Cytisus capitatus*, *nigricans*, *Peucedanum carvifolia*, *Hypericum hirsutum*, *Frangula alnus*, *Rhamnus cathartica*, *Laserpitium pruthenicum*, *Evonymus europaea*, *Crataegus monogyna*, *Acer tataricum*, *Quercus robur*, *cerris*, *Ligustrum vulgare*, *Cynanchum vincetoxicum*, *Vitis vinifera*, *Salvia glutinosa*, *Molinia coerulea*, *Hieracium umbellatum*, *Stachys officinalis*, *Lathyrus niger*, *Peucedanum oreoselinum*, *Rosa gallica*, *Peucedanum cervaria*, *Campanula cervicaria*, *Inula salicina*, *Lonicera caprifolium* nő. A homokon *Tunica prolifera*, mocsárban a vendéglőnél: *Veronica scutellata*, *Scutellaria galericulata*, *Atriplex hastata v. microsperma*, *Butomus umbellatus*, *Teucrium scordium*, *Lycopus exaltatus* terem. Az égerfa kérgét a magyar bőr kikészítéséhez használják fel.

Délután visszatérés Pécsre.

Itt terem: *Centaurea solstitialis*, *Anchusa azurea*, *Linaria genistifolia*, *Crepis rhoëadifolia*, *Cephalaria transsilvanica*, *Plantago indica*, *Chondrilla juncea*, *Artemisia scoparia*, *absinthium*, *Echium altissimum*.

Az út **Gyűd** előtt vezet és a hegy fölött jobbra fordul, arra, ahol a felszínen márvány van és a bózotban *Lonicera caprifolium* terem.

Az út igen jó. **Túronyban** *Phytolacca americana* elvadultan nő. Hasonlóképen más falvakban is. **Túrony** lakosai kálvinista magyarok. A talaj mindenfele általában véve kevés homokkal kevert barnás agyagból van. A szántóföldek gyomnövényei: *Setaria glauca*, *Eragrostis pilosa*, *minor*. Az út mentén terem: *Crepis rhoëadifolia*, *Linaria vulgaris*, *Erigeron cana-*

densis, Lactuca saligna, Medicago falcata. **Túrony** határában főképen *Quercus roburból* álló erdő van. De azért van benne *Quercus cerris* is. Sok *Carpinus betulus* és *Sorbus torminalis* is van ebben az erdőben. Az út mentén sok a *Heleochloa alopecuroides.* Az erdő egészen **Szalántáig** és **Németig** tart. **Németi** 1/4 órányira az úttól jobbra van. A falvak körül mindenfelé gyümölcsös kertek vannak. A szántókon **Pécs** felé mindenütt tömegesen van: *Eragrostis minor* és *Sideritis montana.*

11. Augusztus 30-án Bükkösdre és Abaligetre.

A 4—5 éves **szilvási** bort tartják a legjobb asztali bornak. A fürt bogyói, melyből ez a bor készül, hosszúkásak és húsosak.

Mecsek és a **Harsány—Siklós-hegység** közt dombos a táj. **Bodánál** kerül felszínre a vas tartalmú barna pala. Itt szüntették meg épen most első ízben a dézsmát. A **Mihalovich** uraság alattvalóitól csak gyümölcsöt kívánt. Mások dézsma helyett keresztenkint egy talért kértek. A **bodai** erdőben négyféle tölgy van. *(Quercus lanuginosa, sessiliflora, robur, cerris.) Q. lanuginosa* tele van makkokon keletkezett gubacsokkal. Magyar hársak *(Tilia tomentosa)* is vannak itt, továbbá *Linum trigynum* és *Satureja silvatica.*

6 ökörrel szántanak. A szántókon sok a *Heliotropium europaeum.* **Cserdi** és **Bükkösd** között *Hesperis runcinata* nő. **Gödreszentmártonban** üveghuta van. Az üveggyártáshoz szükséges homokot **Szentkatalin** és **Kán** között ássák. Ez mindössze csak 3 láb széles réteget alkot. **Bükkösdön, Megyefán** és **Szatinán** fürészmalmok vannak. **Szatinán** és a két másik községben van még két járatú lisztőrlő malom is. **Gödreszentmártoni** erdőben van a legtöbb erdei fenyő, de van ebből a **bükkösdi** erdőben is. **Gödreszentmártonban** egy dombon templomromok vannak. Ez állítólag a templomos lovagrendé volt.[23] Körösközül földből készült sáncok vannak. **Bükkösdön** jó, nagyobb részt vörös bort termelnek. **Palé** lakosai németek. Itt szürkés fehér homokkő van, melyet szépen lehet faragni. **Palé Petrovszky** tulajdona. **Bükkösdön** cserépedény készítésére alkalmas agyag van. Az edényeket fehér mázzal látják el. Ez aztán annyira tűzálló, hogy forralni is lehet benne. Hamuzsírt csak az üveghuták főznek. A **bükkösdi** márvány finom piros és fehér erekkel csíkosan májbarna vagy szürke színű. **Megyefán** (ahol fürészmalom van) a szőlőket sorba ültetik. A szőlőkön kívül a felszínen szürke vagy barnás, itt rétegesen települő márvány van. A rétegek észak felé kis szög alatt feküsznek és részben alig egy hüvelyknyi vastagok. A kőzet megdörzsölés után kén és kőolaj szagú. Mészégetésre használják. Távolabb nagyobb, egész tömbökben álló, finom fehér és néhány barna érrel csíkozott kőzet van. Itt nő: *Crepis capillaris f. agrestis* és *Helleborus odorus.* (Ez utóbbi tömegesen.) **Hetvehelynél** bükkerdő van. Lakosai németek. **Bükkösdön** németek és néhány magyar van. A kastély nemes **Petrovszky** uraságé. Van itt plébánia is. Jobb kéz felé mindenfelé bükkerdő van. Bal felől a völgyben igen kicsi falucska van, ez **Okorvölgy.** A sövényeket alul elszenesítették és fent szalmával borítják. De csak néhányan cselekszenek ilyen okosan és szorgosan. Zsurló borókabogyóval alkotott főzete igen hatásosan megpuhítja és elhajtja a (húgy)köveket.

Abaligettől délkelet felé mészkőbarlang van. Ebből nagyon üde és jó ivóvizet adó patak folyik ki. A község lakosai mind ezt a vizet isszák. Pap Likának hívják a barlangot. Befelé szélesebb a barlang; úgy, hogy szárazon lehet a patak mellett menni. A bejáratnál a nyílás mintegy 5 láb mély. Befelé egészen 2 ölnyire kiszélesedik. A víz a faluban két felülcsapott vízi kerekű malmot hajt. Itt nő: *Chrysosplenium alternifolium* és *Asplenium trichomanes* vízi zuzmók társaságában, a réten pedig *Leersia oryzoides*, *Equisetum palustre* oly tömegben, hogy minden más növényt majdnem egészen elnyom. Répa leveléből és virágjából készített főzettel bort tartó edényeket tisztítanak. **Mágocson** különösen sok dohányt termelnek, de még a következő községekben is termelnek dohányt: **Abaliget, Orfű, Tekeres, Hetvehely, Kán, Okorvölgy, Hörnyék, Baranyajenő, Baranyaszentgyörgy, Alsómocsolád, Bikal, Ráckozár.** Ez utóbbi községben igen sok dohányt termelnek és itt dohányraktár is van. **Szalatnakon** is sokat termelnek. A réteken *Ononis hircina* nő. **Kásádi** dohányt különösen kedvelik. Ennél híresebb a Tolna megyei **Fadd** községben termő dohány. **Abaligeti** márvány épen úgy fehéren csíkozva szürkés fekete, mint a mecseki. Van néhány piros erű is. **Abaliget** község a káptalané. Itt 120 ház és 133 házaspár van. A lakosság nagyobb része német. Magyarok 8—9 házban vannak. Itt terem a *Trifolium ochroleucum.*

A talaja sovány, kevés homokkal kevert agyagból van, színe fehéres barna. Magasabban fekvő, sóványabb talajú helyeket építkezésre használják. **Abaligeten** kívül $^3/_4$ órányira az út közelében 2 vízzel telt üreg van. A balkéz felől lévő több öl mély, sohasem szárad ki és nagyobb terjedelmű, mint a jobb oldalon lévő. *Potamogeton natans* és *Ranunculus aquatilis* terem benne. Tovább bal kéz felől bent az erdőben még egy nagyobb gödör van. A balról fekvőt szerencsétlen módon Szárasz tónak hívják. *Quercus sessilifloranak* is van olyan gubacsa, mint a *lanuginosanak*, de jóval kevesebb. $^5/_4$ órányira **Abaligettől** az út mentén csapszék áll, mely a káptalan tulajdona. Nem messze ettől piros homokkő tör a felszínre, a föld is piros. Bal kéz felől távolabb néhány magyar hárs látható. *(Tilia tomentosa.)* Itt terem még: *Genista germanica, pilosa, Vulpia myuros, Jasione montana.* **Kővágótöttös** és **Bakonya** jobb kéz felől az erdőn és hegyen kívül nincsenek messze az úttól. Itt nő: *Linum perenne, Chondrilla juncea, Crepis rhoëadifolia, Melampyrum barbatum.* **Kővágószőlősön** sómalom-örlőköveket és szabók számára durva köszörűköveket is készítenek. Egy holdon 6—8 mázsa dohány terem. Mázsájáért 7 forint 6 krajcárt fizetnek.

12. Szeptember 2-án Hosszúheténybe.

Az út mentén mészkőomladék van. Bal kéz felől pedig meszes márga. A kocsma felé fehéres a föld. Tovább haladva jobb kéz felől téglaégető látható. Erre felé nő az a *Cirsium*, mely az *eriophorumhoz* hasonló, és *Cytisus austriacus, Diplotaxis muralis, Crepis rhoëadifolia, Melilotus albus, Centaurea solstitialis, Berteroa incana, Artemisia scoparia, Chondrilla juncea, Centaurea micranthos.* A két kulcsról nevezett kocsma előtt domb van, amelynél fehér színű homokkő között laza szövetű, finom szemcsés, szürkés fehér homok is van. Innen nem messze az út patakot szel át. A felszín

eddig halmos, a talaj halvány barna, homokkal kevert márgás agyag. Az úton tömegesen nő az *Eragrostis minor*. A szántókon pedig *Euphorbia Seguieriana*. **Terentásnál** csak néhány ház van és kálvinista templom fatoronnyal, mely szőlővel beültetett domb mellett áll. A szántóföldeken *Reseda phyteuma*, cserjésekben pedig *Althaea biennis*, *Lavatera thuringiaca* és *Helleborus odorus* terem. Balra a völgyben egy falucska vagy **Hosszúhetény** eleje látható már. **Hosszúheténynek** 1736 lakója és 300 háza van. Ezek közül csak 15 német, a többi magyar, mind katolikusok. A község a püspöké. A községben sok a gyümölcsfa, különösen *Prunus domestica* és *instititia*. A diófák tele voltak gyümölccsel. Itt nő: *Hesperis runcinata*, *Atriplex rosea*, *Reseda luteola*.

A szőlőkben nő: *Colutea arborescens*, *Viburnum lantana*, *Rumex patientia*, *Sisymbrium strictissimum*, *Silene dichotoma*, *Linum tenuifolium*, *hirsutum*, *Scabiosa ochroleuca*, *Helianthemum ovatum*, *Fraxinus ornus*, *Verbascum nigrum*, *Chondrilla juncea*, *Linaria genistifolia*, *Origanum vulgare*, *Inula conyza*, *Seseli annuum*, *Anthemis tinctoria*, *Sideritis montana*, *Dorycnium herbaceum*, *Cornus mas*, (nincs *Berberis)*, *Dictamnus albus*, *Rhamnus cathartica*, *Satureja silvatica*, *Sedum maximum*, *Evonymus verrucosa*, *Quercus lanuginosa*, *Eragrostis minor*, *Polycnemum arvense*, *Campanula bononiensis*, *Setaria viridis*, *Acer tataricum*, *campestre*, *Caucalis daucoides* (hármas terméssel), *Chrysanthemum corymbosum*, *Crataegus monogyna*, *Helleborus odorus*, *Torilis anthriscus*, *Anthericum ramosum*, *Lactuca viminea*, *Orlaya grandiflora*, *Silene viridiflora*, *Mycelis muralis*, *Cucubalus baccifer*, *Euphorbia polychroma*, *Veronica spicata*, *Genista ovata v. nervata*, *Rosa arvensis*, *Peucedanum carvifolia*, *Lilium martagon*, *Peucedanum alsaticum*, *Inula ensifolia*, *Rosa gallica*, *Althaea biennis*, *Lithospermum purpureo-coeruleum*, *Tilia tomentosa*, *Aethusa cynapium*.

A szőlőtőkéket úgy ültetik, mint **Budán**, de karók nélkül. *Rubus caesius* elhagyott szőlőben terem, nő még: *Picris hieracioides*, *Melilotus officinalis*, *Trifolium medium*, *Sanguisorba minor v. muricata*, *Knautia arvensis*, *Centaurea scabiosa*, *Cerinthe minor*, *Tamus communis*, *Peucedanum cervaria*, *Lavatera thuringiaca*, *Heracleum sphondylium*, *Laserpitium latifolium*, *Serratula tinctoria*, *Salvia nemorosa*, *Lotus corniculatus*, *(Laserpitium latifolium* nagy tömegben nő a cserjésekben és a sövényeknél), *Evonymus europaea*, *Clematis vitalba*, *Siler trilobum*, *Campanula rapunculus*, *Centaurea stenolepis*, *Paeonia officinalis*, *Arabis turrita*, *Campanula trachelium*, *Sanicula europaea*, *Sorbus torminalis*, *Knautia drymeia*, *Viburnum opulus*, *Cornus sanguinea*, *Bupleurum rotundifolium*.

A hegy szürke, finom szemű, gyakran palás homokkőből áll. Nő még itt: *Onobrychis viciaefolia*, *Melissa officinalis*, *Galium cruciata*, *Ulmus foliacea v. suberosa*, *Sorbus domestica*.

Távolabb lent szétmállott bazaltot[24] is lehet látni. Van szürke pala is itt, amelyben nincs homok. A hegynek **Zengő** a neve.

Vasasnál bányásszák azt a kőszenet, melyet **Budára** visznek. **Pusztakisfalunál** vasművek is voltak, jobbra van a **pécsváradi** márvány. **Nádasdi** hegyen a vadászkocsma előtt balra az erdőben állítólag ezüstércet is találtak. A **hetényi** üveghuta részére homokot **Szent Katlin** és **Kán** között

ássák. Délután **Vasas** községbe és a kőszéntelephez mentem. Az ugar tele van *Eragrostis pilosával*, sok a *Thymelaea passerina* is.

A kőszén a falutól északnyugat felé jó negyedórányira egy völgyben található. Olyan, mint a **pécsi**, de valamivel nagyobb szög alatt fekszik. Barnás sárga olajat választ ki. A homokkő és a vas zárványokat tartalmazó pala is olyan itt, mint **Pécsett**, de a települések nem olyan szabályosak. Szén felett só válik ki. A széntől elfolyó víz vitriol ízű és vasat rak le. A szenet részben felszínen fejtik, részben pedig tárnákban és aknákban bányásszák.

13. September 3-án Pécsváradra.

Házak mögött **Vasas** falu alatt fehér erű piros márvány van. Ez a márvány $1^1/_2$—2 lábnyi rétegeket alkot, amelyek nagy szög alatt feküsznek.

Szőlők között nő: *Hesperis runcinata*, *Erysimum cheiranthoides*, *Alliaria officinalis*, *Quercus lanuginosa*.

Az úton felfelé haladva a szőlők között **Szártetőnek** nevezett hegy irányában fehér erű szürke márványt találtam.

Az erdőben **Zengő** irányába haladva ugyanazokat a növényeket találtam, mint **Hosszúhetényben.** Ezeken kívül nő még: *Potentilla micrantha*, *Chaerophyllum temulum*, *Anemone hepatica*, *Veronica officinalis*, *Dianthus armeria*, *Crepis capillaris f. agrestis*, *Veronica serpyllifolia*, *Senecio vulgaris*, *Hedera helix; Rosa arvensis*nek a szára csinosan terül el, a két éves hajtás is zöld, ritkán gyökerezik le, sok a bélrész és kevés a farész a szárakban. *Paeonia officinalis* nő itt. *Asarum europaeum* (kapotnyak) főzetével mossák meg a fejet fejfájás ellen. Terem itt: *Geranium columbinum*, 3 hárs *(Tilia cordata, platyphyllos, tomentosa)*, a magyar hársat **Pécsváradtól** lehet látni. Fent a hegyen különösen az északi oldalon bükkfa *(Fagus silvatica)* van. A magyar hársat itt édes hársfának hívják, mivel a kéreg alatti nedve édes. A másikat büdös hársfának nevezik, mert kellemetlen szaga van. Tudják, hogy a marha az előbbit kiválóan szereti. Itt terem: *Aconitum vulparia*, *Teucrium botrys* (még virágzik), *Geum urbanum*, *Moehringia trinervia*, *Lamium maculatum*, *Geranium Robertianum*, *Nepeta cataria*, *Festuca gigantea*, *Galeopsis tetrahit*, *Scophularia nodosa*, *Circaea lutetiana*, *Astragalus glycyphyllus*.

A felszínen finom szemű, szürke vagy barna homokkő van. **Zengővárból** csak néhány kis terjedelmű fal maradt meg. Nagy, az öregségtől pusztuló bükkök vannak itt. A csúcs tele van *Aconitum vulpariával*. A falakon *Asplenium trichomanes* és *Polypodium vulgare* van. Az árokban köröskörül *Scutellaria altissimát* lehet látni? Van még itt: *Scrophularia vernalis*, *Stachys silvatica*, *Pulmonaria officinalis*, *Helleborus odorus* (Ökörérőfű, Kökörcsü), *Lysimachia punctata*, *Prunella grandiflora*.

Békavíz patak a pécsváradi erdőben fakad, **Zengővárkonyon** folyik át és hajtja a **pécsváradi** malmokat. (Számszerint 10-et.) A mély üregű útban, mely a szőlők közt északkeletre hajlik, a szürke márványnak fehér bevonata van. Ez a bevonat itt-ott mohaszerű. A következő növényeket láttam itt: *Ajuga Laxmanni*, *Fraxinus ornus*, *Colutea arborescens*, *Althaea cannabina*.

14. September 4-én zengővárkonyi és apátvarasdi mészkőbányához.

Pécsváradnak 24 malma van. Az egész uradalomnak pedig 124. **Pécsváradon** 100-nál több szeszfőző üst van, legtöbben szilvából készítenek pálinkát. Az egész uradalomban a szeszfőzésért 1.200—1.300 forintot fizetnek. Egy völgyecskében, melynek patakja az **apátvarasdi** tájat a **zengővárkonyitól** elválasztja, halvány piros és hússzínű mészkő kerül a felszínre. Ebből 4 kemencében kőszénnel meszet égetnek. Egyben 50—60 mérőnyi ég. Egy kemence 6—8 napig ég. Néha a szén rossz; úgy, hogy 14 napig tüzelnek. Szürkés fehér márvány is van itt. Ez $^1/_2$—2—3 lábnyi rétegeket alkot. Nagy szög alatt keletről nyugat felé települnek ezek a rétegek.

Égetéshez hosszabb és keskenyebb darabokat használnak csak fel. A rostélyra először marok lent és szalmát tesznek. 28 mérő szénnel közel 50 mérő égetett meszet kapnak beleszámítva a hamut is, melyet az égetett mésszel együtt adnak el. Egy pozsonyi mérő ára 8 garas. A bányászoknak mérőjéért 4 krajcárt, **Budáig** való szállításért pedig 10 krajcárt fizetnek. **Vasason** a disznók italába kőszenet kevernek és így védik őket a rossz víz káros hatásától.

Pusztakisfalunál, mely a tanulmányi alapé, egy dombon szemben a kocsmával vasérc után kutattak. A talaj itt barnás piros. A vasérc sötét vagy sötétpiros. A falucska 24 házból áll. Lakosai zsellérek. Van itt egy kőfaragó, aki az **apátvarasdi** homokkőből kereszteket és sóőrlő malomköveket készít. A kőzet szürkés fehér, csillámmal kevert. A kőzet, amelyben vasérc van, kis mészpát kristályokból áll, melyeket piros színű okker köt össze. Ez a kőzet feldolgozva igen mutatós lenne. **Pusztakisfaluban** németek laknak. A **pécsváradi** erdőben **Büdes Kutnál** egykor ezüstércet kerestek. A bányászat már annyira fejlett volt, hogy 70 bányászt dolgoztattak.

Vasasnál a falu közelében közel a kertekhez kőbánya van. Egy másik kőbánya nem messze innen a hegyen van. Itt mindenféle kőfaragványokat készítenek. A kőzet kemény homokkő. A hegyen túl balra malomkőnek és sóőrlőkőnek alkalmas anyagot bányásznak. **Hetény** vidékén **Mastkaliknak** nevezett nagy kőbánya van. **Geresdnél** olyan kőbánya van, amelyben fehér színű követ fejtenek. **Zengővárkony** határában **Pusztakisfalutól Pécsváradra** vezető úttól balra lévő kőbányát németül **Schatzgrubennek,** magyarul **Mézvölgynek** hívják. A kőzet finom szemű csillámmal kevert kemény, szürkés fehér homokkő. Az út mellett nő: *Ajuga Laxmanni, Anchusa azurea, Linum flavum, Reseda phyteuma.*

Vasas mögött a szénbányák mögött nagyon kemény tűzkövet találtak. Nem messze **Bonyhádtól Váraljánál** kőszénbánya van. A **bonyhádi** orvos (chyrurgus) kereskedik vele. **Pécstől Pécsváradig** a kerékmérő óra 4.680-at mutatott.[25] Itt is készítenek *Artemisia scoparia*ból seprőt. **Pécsváradon** vendéglő és katonakórház, kálvinista, rác és 2 katolikus templom áll. Az egész uradalom 29 községből áll. Bevétele 80—90.000 forint. Zsidó egy sincs itt. **Pécsváradnál** tömegesen terem: *Atriplex rosea* és nő még itt *Carthamus lanatus* is.

15. September 5-én Püspöklakra és Geresdre.

Pécsváradon kívül a pataknál az út letér a postakocsi útjáról jobb oldalra. Ettől a helytől néhány lépésnyire malom van. Két *Holcus (Sorghum)* fajt termesztenek itt. Ezeket cziroknak hívják. Az egyikből seprőket készítenek, a másikkal a lovakat etetik, amelyek azonban nagyon izzadnak tőle. *(S. vulgare* és *S. v. ssp. saccharatum.)* **Nagypall** völgyben fekvő házsorból áll. Mindkét oldalon szőlők vannak. A falu végén kis patak folyik. A patakig németek laknak. A pataktól balra fordul a falu, itt magyarok laknak. Ezek kálvinisták. Templomuk is van. Nagy gyümölcsös kertjeik is vannak.

Cephalaria transsilvanica nagy tömegben nő a szőlőkben, a *Heliotropium europaeum* pedig a szántókon. A bózotokban pedig *Aster amellus* és nagyon sok *Eragrostis minor* terem.

(**Pécsvárad** körül a bokros helyeken sok *Juniperus communis* nő. Sok itt a fenyőrigó, melyet hurkokkal és hálókkal fognak.) A talaj barna és márgás szerű. Itt nő: a *Diplotaxis muralis, Chenopodium album, Scabiosa ochroleuca, Linaria vulgaris, Euphorbia Seguieriana, Linum hirsutum, perenne, Cytisus austriacus, Andropogon ischaemum, Dorycnium herbaceum, Crepis rhoëadifolia, Picris hieracioides, Eragrostis minor, Peucedanum cervaria, Artemisia scoparia, Chenopodium hybridum, album, Amaranthus hybridus, Reseda lutea, Cynodon dactylon, Setaria viridis, Echinochloa crus-galli.*

Fazekasbodán németek laknak. Alul homokkő törmeléket, fent pedig márgát és mészkövet lehet látni. A bózotban terem: *Viburnum lantana, Crataegus monogyna, Cornus mas, Helleborus odorus, Ajuga Laxmanni* (igen bőven), *Origanum vulgare, Quercus lanuginosa.* Tovább menve olyan piros színű kőzetet láttam, mint **Pusztakisfalunál.** Még tovább haladva fehér színű, meszes márgával összeragasztott porhanyós homokkövet találtam. Itt-ott egészen tele van barnás kagylóhéjakkal. A felső része annyira elmállott, hogy homoknak használják. Itt nő: *Lychnis coronaria, Potentilla rubens, Satureja silvatica.* Nem messze innen kezdődnek a **fazekasbodai** szőlők, amelyekben igen jó bor terem.

Kékesd jobb kéz felől völgyben van. Az út a szőlőknél a hegyen át visz. Itt nő: *Seseli annuum, Medicago falcata, Onobrychis viciaefolia, Hibiscus trionum, Setaria glauca, Peucedanum alsaticum, Cerinthe minor, Ajuga chmaepytis, Euphorbia esula, Chondrilla juncea, Sideritis montana, Anchusa azurea, Kochia scoparia, Chenopodium hybridum, album, Amaranthus hybridus.*

A talaj felső része halványbarna. Mindenfelé nagy dombok és széles völgyek vannak. **Püspöklak** felé a szőlőknél mészkő látszik. Egy völgyben van **Püspöklak** régi temploma. *Anchusa azurea* tömegesen terem itt és néhány tő *Echium altissimum.* **Geresd** felé a kerítéseknél nő: *Rhamnus cathartica, Prunus spinosa v. dasyphylla, Cephalaria transsilvanica, Anchusa azurea, Sisymbrium orientale, Nonnea pulla, Althaea biennis, Centaurea scabiosa.*

Geresden közel 80 ház van. Lakói 7 ház kivételével, amelyben magyarok vannak; németek. A falu nyugati dombján tömegesen találtam nagy kagylókat. *Linum tenuifolium*, *Ajuga Laxmanni*, *Thalictrum minus v. flexuosum*, *Linum hirsutum* terem itt. Martincze csak kocsma és nem falu, ahogy a térkép jelzi. *Aster linosyris*, *Seseli dévényense*, *Chrysopogon gryllus*, *Scorzonera hispanica*, *Inula ensifolia*, *Thesium intermedium*, *Xeranthemum annuum*, *Veronica dentata*, *Seseli annuum*, *Dorycnium herbaceum*, *Cucubalus baccifer*, *Artemisia campestris v. lednicensis*, *Libanotis montana* nő itt.

A kerítéseknél **Püspöklak** felé terem: *Melica altissima* és *Althaea cannabina*. A lisztszerű mészföldben nagy osztrigahéjakat lehet találni. **Püspöklaknál** felhúztam az útmérőt. **Püspöklaknak** 111 házszáma van. **Püspöklakon** kívül az erdő főkép *Quercus sessiliflórából* és *roburból* áll. Van itt *Q. lanuginosa* is. (Steineiche.) Terem még itt *Juniperus communis* is. A *Quercus sessiliflorán* nagy tömegben van *Loranthus europaeus* fürtökben álló termésekkel. *Tilia cordata* és *T. tomentosa* discuson lévő ülő termésekkel is nő itt. *Loranthus* van a *Quercus sessiliflorán* is. Van még itt *Colutea arborescens* is. Az erdőben nagyon gyéren elszórva öreg tölgyek vannak. Sok a *Helleborus odorus*, mélyet alkoholban oldva purgálásra használnak. Nő még itt: *Rosa arvensis*, *Thymus montanus*, *Carlina vulgaris*, *Berteroa incana*. A hegy alatt **Püspöklak** táján **Erdősmecske** irányában piros homokkő tör elő, amely már a felszínen elmállik. **Erdősmecskénél** a patak mellett *Bidens cernua* terem, míg balra szőlők, jobbra pedig gyér tölgyerdők vannak. **Erdősmecske** lakói főkép németek, de vannak köztük rácok is. A szőlőt sorban ültetik, mint **Budán.** A talaj a magasabb helyeken fehéres színű, sovány, trágyára szorul. A bort **Bajára** viszik.

Az **erdősmecskei** erdőben négyféle tölgy van *(Quercus robur, sessiliflora, lanuginosa, cerris.)* Legtöbb a *Q. sessiliflorából* és *cerrisből* van. Van még az erdőben: *Fagus silvatica*, *Carpinus betulus*, *Ulmus scabra*, *Acer campestre* is. A vadászvendéglőnél 5 ház van, itt visz el a postakocsi útja is. *Juniperus communis* mindenfelé tömegesen van. Van még: *Cytisus austriacus*, *nigricans*, *Helleborus odorus*. A talaj a dombokon fehéres és sovány. **Püspöknádasdnál** márgás. Egy szakadékban körülbelül 3 lábnyi kőszénréteg van. Ez a szén sok rétegű és részben barna színű szalmiák és timsó bevonattal. A kőszénrétegeken tajtékhoz hasonló nagyon puha kőzet van, mely szögletes alakokra törik szét.

Püspöknádasd mély völgyben van. Itt van a pécsi püspöknek a nyári nyaralója kerítéssel körülvett díszkerttel és állatkerttel. Ebben magyar hársfák vannak. Ezeket a kerten kívül is ültetik és nyesik. **Püspöknádasdon** kívül jobbra a halmokon és a kis hegyeken részben szántóföldek, részben pedig szőlők vannak. Van azután tovább régi tölgyekkel hiányosan fedett ritkás erdő, ahol a csupasz földet is látni lehet. Bal kéz felől egészen csupasz a föld és teljesen hiányzik a televény. A talaj márgaszerű. Egykori erdőre utal a még meglévő *Helleborus odorus* és *Juniperus communis*. **Hidassal** szemben balra szőlők vannak. Sok dohányt is ültetnek itt. Utak között a kendert magjáért termelik. Már **Geresdnél**

megfigyeltem a *Leontodon (autumnalist)*, itt is van *Salsola kali*val együtt. **Hídasnál** megszűnnek a hegyek és kelet, észak, nyugat felé nem lehet már látni hegyeket. Az utak jók. **Bonyhádon** sok zsidó van.

Pótlás a baranyai úthoz.

Dunaszekcső felé a cserjésben: *Acer tataricum* és *Lonicera caprifolium*, **Báron** túl **Mohács** felé ismét bőségesen nő *Ajuga Laxmanni* a szőlőknél és virágzik az *Acer tataricum*.

Baranyavár és **Laskaföld** között az erdőben kis fa nagyságú galagonya volt, melynek ernyős virágai és szárnyasan hasadt levelei vannak. *Acer tataricum* itt már teljes virágában volt.

Eszék felé a pocsolyák szélén óriási mennyiségben volt: *Acorus calamus*. Azt mondják, hogy az állatok nem nyulnak hozzá, de én láttam, hogy a lovak lerágták.

Bellye felé **Eszék** közelében *Glyceria aquatica*hoz hasonló füvet találtam, továbbá gumós növényt és sást is. Ezeket az előttem ismeretlen növényeket a fácánkertbe helyeztem. Gyakori itt a *Phragmites vulgaris* és a *Chrysanthemum uliginosum*.

1808-i szlavóniai út.

I. Június 17-én Hőgyészről Nagymányokra.

Hőgyész: *Helleborus odorus*, *Tamus communis*, *Iris variegata*. **Bonyhádvarasd:** *Inula helenium*, *Juniperus communis*, *Populus tremula*, *Cytius capitatus*, *nigricans*, *Rhamnus cathartica*, *Glaucium corniculatum*. **Bonyhád:** *Anthemis cotula*, *Salsola kali*, *Tragus racemosus*. **Majos:** *Anchusa Barrelieri*, *Astragalus onobrychis*, *Medicago sativa*, *Anthemis arvensis*, *Euphorbia virgata*. **Nagymányok:** *Tragopogon orientalis*.

II. (I.) Június 18-án Nagymányokra és Váraljára.

Váraljáig egy fél postaállomás. A bokrokban *Althaea cannabina* nő. A szénbányánál az út mentén közvetlen a falu mellett a völgyben szürke mészkő van. Itt nő: *Helleborus odorus*, *Anchusa Barrelieri*, *Euphorbia polychroma*, *Geranium columbinum*.

Azon a dombon, melyben kőszénbányák vannak, nő: *Anchusa azurea*, *Lysimachia punctata*, *Euphorbia virgata*, *Silene dichotoma*.

Magasabban fekvő ugarokon sok *Artemisia scoparia*, *Reseda phyteuma*, *Satureja acinos*, *Nonnea pulla*, *Cerinthe minor* (*Resedát* a méhek látogatják), *Sideritis montana*, *Ajuga chamaepytis*, *Melampyrum barbatum*, *Linum hirsutum*, *tenuifolium*, a cserjésekben *Rosa arvensis*, *Campanula sibirica*, *Trifolium medium*, *Sanguisorba minor v. muricata*, (a talaj sovány, fehéres.) *Juniperus communis*, *Sherardia arvensis*, *Thymus montanus*, *Catanea sativa* nő. **Mázánál** kőszenet is fejtenek. A magyar hársfa kérgét, mely édes és ezért édes hársfának is nevezik, a szőlő kötözésére használják.

A falunál két völgy találkozik, ezek közül az egyik egy kicsit oldalt fordul, a másik a faluval együtt felfelé tart. Ha az elsőben megy fölfelé az ember, balra réteges mészkövet talál. Ezek dült rétegben feküsznek és ezeket mészégetésre használják fel. A másik oldalon pedig egyenes völgyben bent dombokat alkot. Ezeket két oldalról völgy veszi körül, melyek mindég magasabbra és szélesebbre emelkednek. Itt a homokkő szürke kvarcszemekből és agyagból áll, keverve fehér csillámpikkelyekkel és kevés földpáttal. Ez a kőzet fedi a kőszénrétegeket és azok közeit. Ezek a kőszénrétegek különböző vastagságúak és rendetlenül települtek, többé-kevésbbé vékonyak, részben szétmorzsolhatók, részben agyagosak. Az egyik bányában a szén között Grauwackehoz hasonló természetű homokkő volt. Ez szürke, közvetlenül összekapcsolva kvarcszemekkel, kevés fehér földpátból és csillámból áll. Lehetett látni itt-ott homokszemecskéket is benne.

Kis távolságra innen az alapkőzet szürkésfehér, alapanyaga kompakt és szürke kvarcszemeket, fehér földpátot, fekete hatszögű csillámot tartalmaz kevés fehér csillámtörmelékkel keverve.

Helleborus odorus nő itt. Magyar neve: Ökör-élé (érő?) *Tilia platyphyllost* büdös hársfának hívják. Ha a háncsa megszárad, törékeny. *Bellis perennis* gyakori itt. Az erdőben a bükkfa a leggyakoribb. **Váralja** mellett a legnagyobb hegy **Baka uta. Hangyás-hegyen** a görgetegkövek gránitból és szarufénylepalából vannak. *Pteridium aquilinum* (magyarul pátrány.) *Agaricus* (üres hely) a bükkfa törzsein nő, magyarul gilva gombának hívják, ehető. *Tilia cordata* magyar neve: farkas hársfa. **Hangyás-hegy** felett a hordalékkőzetben mészkő, részben kagylós, részben palás szarukő van. Még magasabban látható a homokkő. A kvarchomok olyan tömött és ragaszték nélküli volt, hogy az egyes szemeit alig lehetett kivenni, mégis itt-ott ahol elmállott, világosan szemcsésnek látszott, egyébként sötét szürke színű volt fehér, szórványos földpát tartalommal. Ez a kőzet van egészen a **Szamár hegyig,** ahol palássá válik. Amint a hegyről a völgy felé jöttünk, olyan kőzetre akadtunk, mely a bazalthoz volt hasonló .. ez sűrűn tele volt mészpát kristályokkal. Az elmállásnak kitett részei az elmállott földpát következtében olyanok voltak, mint a szivacs vagy mint a kenyérbél, lyukacsosak. A bükkerdő a hegyről lejövet a völgybe mélyen lenyúlik, majd inkább *Quercus sessiliflora* és *cerris* látható. Ez utóbbi itt-ott uralkodó jellegű.

Rubus candicans mellett *hirtust* is láttam. Ez utóbbi inkább már a völgyben volt, ahol sok a *Genista germanica* is. A völgyben a ritkább növények közül volt: *Crepis setosa* és *Cynosurus cristatus.* **Magyaregregyig** 1 postaállomás. Két ember kísért.

III. (II.) 19-én Márévárhoz és a bányákhoz.

A régi vár **Zsigmond** királyé volt, akinek a feleségét **Máriának** hívták. Előbb a **zobáki** völgybe mentünk, ahol szarufénylével kevert bazaltot találtunk. Ez a bazalt erősen[26] hasadozott, de nem vált szét oszlopokra. Ez után a vár völgyön át **Márévárhoz** mentünk. A hegyek itt pados mészkőből állanak. Ebből épült a vár is. De azért a falakban néhány szarufényle nélküli és több, igen sok földpátot tartalmazó bazaltdarab is látható beépítve. A völgyben *Cardamine impatienst* és *Scrophu-*

laria vernalist találtam. A szemben fekvő hegyen, **Padi Mezőn** olivinnel és földpáttal kevert bazalt van. Itt nő: *Anemone hepatica, Carex Michelii, Brachypodium silvaticum, Cytisus capitatus, Helleborus odorus, Fraxinus ornus. Quercus robur* és *lanuginosa* ezen a vidéken ritkák. A vártól és **Padi** hegytől **Nagymányok** ? irányában fekvő **Köves-Tetej,** — ahogy mondják — szintén bazaltból áll.

Tragopogon (üres hely) *(orientalis)* kelyhe 8 levelű, pártalevelei a kehelynél hosszabbak, hullámos szélű visszahajlított levelekkel, a réteken nő. Marha és a disznó is megeszi.

Kárász mögött piros márvány van. Ebből vannak a *márévári* kolostor romjai is. A régi fejtések arról tanuskodnak, hogy már régóta fejtettek itt szenet.

Itt nő: *Rhamnus cathartica, Evonymus verrucosa, Astralagus glycyphyllus, Cytisus nigricans, Trifolium medium, Crataegus monogyna* és *oxyacantha*, hegyeken pedig *Ventenata dubia.*

Scarabaeus solstitialis megeszi itt a gabonának még nem érett szemeit. **Szalatnakon** a németeknek sok méhük van. **Szalatnak** után a bükkerdőben néhány igen nagy csertölgy van, mely itt a tölgyek között a legközönségesebb. A németek szorgalmát házukon, marháikon és szántóikon egyaránt észre lehet venni. *Vicia craccaát* már ismételten láttam. Láttam még: *Cephalaria transsilvanicát* és *Artemisia scopariát. Acer tataricum* itt igen ritka. **Vásárosdombóig** 1 és 1/2 postaállomás. Itt folyik el a **Széles Víz** nevű patak, mely a **Kaposba** ömlik. A falu 12 más községgel a dombóvári hercegé. Jó fehér és vörös bort termelnek. A szántóföldek tele vannak *Sambucus ebulussal.* A magasabb hegyeket, melyek innen láthatók, általánosságban Mecseknek hívják. Az utcán sok: *Lepidium ruderale* és *Ononis spinosa* nő.

(A hegyeken **Magyaregregy** mellett *Rubus candicans* és *hirtus* mellett *caesius* is van.) Az út mellett *Trifolium medium*, régibb ugarokon sok *Euphorbia cyparissias*, **Gödreszentmárton** felé az útnál pedig *Rubus caesius* nő. **Gödreszentmártonnál** nem régen sok erdőséget írtottak ki. **Gödréig** egy postaállomás.

IV. (III.) 20-án Gálosfára.

Gödrétől hegynek felfelé keskeny úton kell menni. A talaj agyagos, sovány. Az erdőség kezdetben legnagyobbrészt bükkfából áll, azután több-kevesebb *Quercus sessiliflora* van, itt-ott *cerrissel* keverve. *Tilia tomentosa* és *cordata* sem ritka. Az úton tovább haladva sokkal nagyobb hársfákat találunk. Ezeket malomalapfáknak, épületfáknak és kátránykészítéshez használják fel. A völgyben **Gálosfa** felé *Acer tataricum, Ulmus*, az erdőben pedig *Anacamptis pyramidalis* terem. **Gálosfáig** egy postaállomás.

V. Jún. 21-én.

Gálosfai erdő: *Fagus silvatica* (erdőt alkot), *Quercus sessiliflora, robur, cerris, Pinus silvestris* kult., *Acer platanoides, campestre, tataricum, Betula pendula, Alnus glutinosa, Populus alba, tremula, nigra, Fraxinus excelsior, Ulmus foliacea, Sorbus domestica, Ruscus aculeatus, hypoglossum, Prunus cerasus, spinosa, Staphylea pinnata, Cornus sanguinea, mas, Carpinus be-*

tulus, Viburnum opulus, Hedera helix, Vitis vinifera, Daphne mezereum, Crepis setosa, Vicia pisiformis, villosa, Cerastium silvaticum, Bromus ramosus, mollis, secalinus, commutatus, Humulus lupulus, Vicia sativa, Valerianella dentata, Helianthemum ovatum, Cynanchum vincetoxicum, Prunella laciniata, Asperula cynanchica, Frangula alnus, Rhamnus cathartica, Cytisus capitatus, nigricans, Inula ensifolia, Juniperus communis, Clematis vitalba, Senecio erucifolius v. tenuifolius, Orlaya grandiflora, Artemisia scoparia, Fraxinus ornus.

VI. Jún. 22-én.

Gálosfa—Somogyhárságy: *Rubus hirtus* tömegesen nő, *Helleborus odorus* **nincs.**

VII. Jún. 23-án.

Somogyhárságy—Toponár: *Crepis capillaris f. agrestis, Rubus caesius, tomentosus, Fagus silvatica, Pinus silvestris* kult., *Quercus, Tilia tomentosa, Loranthus europaeus.*

(Június 23-án Somogy megyén áthaladva **Kitaibel** Szlavóniába ment.)

1. Augusztus 31-én első állomás Dárdán.

Az elárasztott tájakon töménytelenül sok *Acorus calamus* nő. Ennek a gyökereit juhoknak és szarvasmarháknak adják. Igen sok itt a *Teucrium scordium* is. Nő még: *Mentha aquatica, pulegium, Polygonum minus* és *persicaria, Galega officinalis, Inula britannica, Pulicaria vulgaris, Verbena officinalis,* sok *Glechoma hederacea,* a mélyebben fekvő helyeken, ahol víz áll; nő: *Cyperus fuscus, Dichostylis Micheliana* (tömegesen), *Gentiana cruciata, Potentilla supina, Lycopus europaeus, Euphorbia platyphylla, Hypericum acutum, Lotus corniculatus,* (magasabb helyeken nagyon sok *Euphorbia esula), Echinochloa crus-galli, Pycreus flavescens, Cyperus fuscus, Veronica anagalloides, Roripa silvestris, Ranunculus sceleratus, repens, aquatilis.* Egyébként a mocsarak növényvilága: *Typha angustifolia, Schoenoplectus lacustris, Nymphoides flava, Castalia alba* és még inkább *Nuphar luteum, Roripa amphibia, Glyceria aquatica, Spirodela polyrrhiza, Alopecurus geniculatus, Bidens tripartitus, Unio pictorum, Helix lacustris, corniculatus* (3 csiga). *Polygonum hydropipert* a méhek szívesebben látogatják, mint a *Menthát* és a *Verbena officinalist. Myosotis scorpioides, Eragrostis pilosa,* a magasabb talajon *Erigeron canadensis, Verbascum blattaria, Anagallis arvensis, Picris hieracioides* nő a fent említett növények között szétszórva.

2. Szeptember 2-án Beremendre.

A mocsaras területeken igen sok *Glyceria aquatica* terem. (Németül Liesch, magyarul Kögy.)

A talaj nagyon termékeny. 2 láb mélységben vagy még mélyebbre homok van, mely mélyre lehúzódik.

Beremendnél a kiemelkedések mélyen agyagosak. Ez az agyag barna, savós, mészszemekkel keverve.

3. September 3-án a Karasicához.

Beremend határában az erdő csertölgyből és bükkfából áll. Van még itt: *Acer tataricum, campestre, Digitalis ferruginea*, sok *Heleochloa alopecuroides, Eragrostis pilosa*, **Magyarbólynál** pedig *Centaurea calcitrapa*. Itt kétféle módszerrel csépelnek: ráccal és némettel; az első szerint a lovakat egymás mellé fogják és sarokpánt segítségével kötéllel cövekhez függesztik. E körül a kötél föl-, és ha a lovak megfordultak, akkor legombolyodik. Igy a parasztnak mindég a lovakkal kell mennie. Igy azután a gabonát, melyet a cövek körül helyeznek el, legalább is a cövek közelében egyenetlenül csépelik. A gabonaszemeket a lovak, amikor a megforduláshoz állva maradnak, bepiszkolják. Németek a lovakat kis körben minden irányba egyformán hajtják és így minden sarkot egyenletesen csépelnek. A lovakat a szükségük elvégzésére kivezetik.

Virágosnál sok kendert ültetnek szövetkészítéshez. Ez ölnyi nagyságú, sőt néha még magasabb. A kendert hordóba teszik és ezt annyi vízzel töltik meg, hogy a kender egészen elmerüljön. A kendert, melynek a magját akarják felhasználni, előbb és ritkán vetik és mikor a többit már kinyűtték; még érni hagyják, mert a kötélkészítéshez való kendert még érés előtt nyűvik. Mások a mag végett ültetett kendert tengeri közé vetik. *Berteroa incanat* összegyüjtik és olajat sajtolnak belőle. A cserjésekben és erdőkben sok a *Helleborus odorus*. A szőlőket sorban és barázdánkint ültetik. Télen betakarják. Karókat azonban nem használnak. A bokros helyeken mindenütt van *Satureja silvatica*. Csatorna segítségével a **Karasicát** úgy szabályozták, hogy a kiöntéseket el tudják kerülni és sok száz holdat nyertek így azokon a helyeken, ahol egészen a **Dunáig** mocsarak voltak. *Heleochloa alopecuroides* tömegesen van az út mentén. *Amaranthus hybridus* is közönséges gyomnövény erre felé. *Setaria glauca* is tömegesen van a tarlókon. Van itt *Melilotus altissimus* és *Matricaria inodora* is (ez utóbbi tömegesen). A **motskai** mocsárban főleg nád nő. Ebből a mocsárból 1.100 hold a **dárdai**, közel 400 hold pedig a **bellyei** uradalomé. Az újonnan épített és megnagyobbított csatorna mellett lehet látni azt, hogy a televény $1^1/_2$—3 lábnyi és ez alatt halvány barna színű mésztörmelékekkel kevert márga van.

Magyarbólyban a **dárdai** uradalomnak két olyan magtára van, melyeket ellepett a gabonazsizsik; de azt, amelyik magasabban fekszik és a nyugati szelet felfogja, kevésbbé. A többi magtára az uradalomnak mentes volt a gabonazsizsiktől, mindaddig míg kukoricával **Dárdára** be nem hurcolták a zsizsiket.

A **dárdai** kőfejtő mészköve tömötten feketés szürke, dörzsölésre bűzös mészkő, melynek leváló felülete pirosas-barna a vastól. Hasadékai fehér vagy pirosasbarna mészpáttal vannak kitömve.

A legkisebb mészégető kemence befogadó képessége 334—6 mérő, a legnagyobbé 404 mérő vagy 13 öl kő. 7 napig ég. Puha fából 42—46 öl kell az égetéshez. A másik két kemence közül az egyik 10, a másik 11 ölt tud befogadni és 334—340 mérő égetett meszet adnak.

A kemencék magassága 16 láb. Alsó átmérőjük (üres hely, nincs az adat megadva), a felső $8^1/_2$ lábnyi. Tehát a kemencék tompa kúp alakúak.

Alul téglából készült rostély van. E fölé boltozzák a mészkövet. A kemencéket téglából építik. Alul és felül is be lehet tekinteni.

A **beremendi** hegyen nőnek: *Helianthemum ovatum*, *Cytisus austriacus*, *Quercus lanuginosa*, *Fraxinus ornus*, *Aster linosyris*, *Asperula cynanchica*, *Medicago falcata*, *Centaurea micranthos*, *Seseli annuum*, *Rhamnus cathartica*, *Geranium sanguineum*, *Orlaya grandiflora*, *Sedum maximum*, *Cynanchum vincetoxicum*, *Peucedanum cervaria*, *Potentilla rubens*, *Evonymus europaea*, *Andropogon ischaemum*, *Crepis rhoëadifolia*, *Chrysanthemum corymbosum*, *Iris variegata*, *Veronica spicata*, *Ligustrum vulgare*, *Filipendula hexapetala*, *Tunica prolifera*, *Trifolium arvense*, *Eragrostis minor*, **(Nagybodolyánál** igen erős és jó bor terem), *Stachys recta*, *Crataegus monogyna*, *Teucrium chamaedrys*, *Orthantha lutea*, *Thymus serpyllum s. l.*, *Satureja acinos*, *Silene otites*, *nutans*, *Scabiosa ochroleuca*, *Linaria genistifolia*, *Picris hieracioides*, *Senecio erucifolius v. tenuifolius*, *Artemisia absinthium*, *Chondrilla juncea*, *Peucedanum alsaticum*, *Linum hirsutum*, *Centaurea scabiosa*. (A rétegek, melyek mészkőből vannak, keletről nyugat felé ellaposodnak.) *Genista tinctoria*, *Linum flavum*, *Chrysopogon gryllus*, *Anthericum ramosum*, *Thesium intermedium*, *Inula ensifolia*, *Gentiana cruciata*, *Campanula glomerata*, *Hieracium umbellatum*, *Dorycnium herbaceum*, *Bupleurum junceum* (gallérlevele 4 levélből, sőt néha ötből áll), *Seseli dévényense*, *Thalictrum minus v. flexuosum*.

A rostély külön erre a célra készített 14 hüvelyk hosszú és ék alakúra hegyezett hevederekben fekvő téglákból áll.

4. Szeptember 4-én a réti erdőkbe.

A szántóföldeken *Veronica persica* van. **Pellérdnél Pécs** mellett készítik a legtöbb nádfonatost. Száraz helyeken mocsarak körül nagyon sok *Cirsium lanceolatum*, *Galega officinalis*, meglehetősen sok *Euphorbia lucida* és igen sok *Verbena officinalis*, valamint *Ononis spinosa* nő.

A **Dráva** májusban és júniusban ki szokott önteni. Rét erdőknek hívják a kiöntés alá került erdőket. Ezek kocsányos tölgyből állnak. A cserjés sok *Acer tataricumból*, *Corylus avellanából*, *Crataegus monogynaból*, *oxyacanthaból*, *Rhamnus catharticaból*, *Frangula alnusból*, *Viburnum opulusból*, *Vitis viniferaból*, *Acer campestreből* és *Cornus sanguineaból* áll. A halakat áradáskor erős nádszálból készült varsával vagy magasabb helyekről szigonnyal fogják. Távolabb az elárasztott vidéken rendkívül nagy tömegben van *Euphorbia palustris*. A töltés **Drávacsehitől Petárdáig** (egészen **Bisztrincáig)** tart. Hossza 15.630 és nehány öl. A szlavóniai oldalon pedig **Alsómiholjáctól Szt. Györgyig.** A mocsarakban *Unio pictorum* van, amit a disznók nagyon szeretnek és a lábukkal kutatnak fel.

Trapa natans gyakori a mocsarakban. Az állatok és az ember egyaránt fogyasztják. Van még itt: *Dichostylis Micheliana*, *Cyperus fuscus*, *Pycreus flavescens*. Az ilyen mocsarat Zelentonak nevezik. *Lysimachia nummulariát* a birkák megeszik és meghíznak tőle, de ősszel a nyakukon a mirigyek megduzzadnak, szemük erei elhomályosodnak és az epevezetékben a *Lysimachia nummularia* leveleihez hasonló alakú lerakódások következtében elpusztulnak. Ha mezőkön élnek, akkor megkönnyebbülnek

és meggyógyulnak. Magyar neve a növényünknek: juh-métől. Keresztelő szent János ünnepéig nem ártalmas a *Lysimachia.*

Rét erdőben *Carpesium cernuum* és *Wulfenianum*, *Selinum carvifolia*, *Angelica silvestris*, *Torilis anthriscus*, Dráva mellett nagyon sok a *Mentha aquatica* és *pulegium* nő. Az iszapban *Chlorocyperus glomeratus* és *Sedum hispanicum* terem. Ez utóbbit összetörve és liszttel keverve a disznók gyógyítására használják. (Mandulagyulladás.) Peremizs gyökere kiváló hatású sebgyógyító szer szétzúzva és borszeszben megfőzve.

Dárdánál hosszú kiterjedt árok van, amely olyan, mint egy folyómeder. Ebben állandóan áll a víz és csak áradáskor folyik. Ilyenkor azután sok halat fognak. Ezeket gyulának hívják.

Mrtvaca Nard határában lévő mocsár, mely a vízét **Dráva** jobb partjáról kapja. **Gyurokovicza** és **Pleso Soldi** (félsziget),[27] **Velika** és **Mala Kercsilo, Suho Verbja, Netecsa** és **Artánya** mocsárágak, amelyek **Mrtvcá**val összeköttetésben vannak és ezeket a **Mrtvca** körül is fogja.

Bolmány határában van a **Drávának** egyik elhagyott medre **(Holt Dráva),** amely kör alakban önmagába visszahajlik; csak áradás idején van benne víz, mint az említett Zelentoban. Ezt Schibienek hívják. Ilyen elhagyott **Dráva** meder van több is.

5. Szeptember 14-én Siklósra.

Magasabb helyek talaja homokos. **Bolmánynál:** *Centaurea calcitrapa* nő. A szántóföldeken mindenfelé sok *Chenopodium album*, *Amaranthus hybridus*, *Heliotropium europaeum*, *Aristolochia clematitis*, *Datura stramonium*, *Setaria glauca*, *Matricaria inodora*, *Cirsium arvense* terem. Az út mellett mindenütt van: *Heleochloa alopecuroides*, *Eragrostis pilosa*, *minor*, *Lepidium ruderale.* A bodzafa virágai a svábbogarakat elűzik. A földi bodza leveléből készített borogatás a nyak körül enyhíti a görcsöket. **Beremenden** kívül jobb kéz felől magasabb színtben agyagos, kevés homokkal és mészdarabokkal kevert talaj van. Itt a már említett növényeken kívül gyakori a *Diplotaxis muralis* is. Balról alacsonyabban fekvő talaj van, melyet a **Dráva** vize el szokott önteni. A **Harsányhegy** eléggé szabályos alakú. Keletről nyugat felé húzódik hosszú, alacsonyodó gerincével. Déli oldalában végig szőlő van, e fölött teljesen kopasz és köves, kevés bokorral. Az északi oldala erdős. **Kistapolcánál** kén szagú tiszta, jó ízű víz van, melyet fürdéshez használnak, előbb azonban megmelegítik. A források bő vízűek és a **beremendihez** hasonló feketés szürke kőzetből erednek, mely itt a felszínen van.

Siklós felé *Senecio doria* van a réteken.

Az alacsony síkság **Siklóson** túl mindég az úttól balra terül el. Ez a terület többé-kevésbbé mocsaras, bár a magasabb részeken itt-ott szántóföldek vannak. A *Cephalaria transsilvanica* eddig sem volt ritka, de itt a szántókon igen gyakori. **Siklósig** 2 postaállomás. **Siklóson** kívül az utak mentén eperfák vannak, ezek között magyar hársfák is láthatók. Itt *Reseda luteola*, *Senecio erucifolius v. tenuifolius*, *Centaurea solstitialis*,

Carthamus lanatus, *Crepis rhoëadifolia*, *Artemisia absinthium* nő, **Gyűd** alatt és felett a hegység *Quercus sessiliflorából* áll. Egészen fent azonban kopár, elszórt cserjékkel és sok mészkősziklával. Márgát és sűrű szövetű mészkövet használnak mindenfelé az út burkolásához.

A **gyűdi hegy** hosszú gerincben húzódik el. Azután jön a **harsányi** hegy. Ez lekerekített alakú és ez alatt visz az út **Pécsre.** E mögött van a **kisharsányi** hegy. Ezzel a szintén lekerekített **Terehegy** függ össze. *Centaurea micranthos* mindenfelé közönséges. Hasonlóan *Salvia pratensis*, *nemorosa* és *verticillata. Artemisia scoparia* ritka. Fent a **harsányi** hegyen a kőzetet föld és fű fedi. Itt *Linaria genistifolia* nő. A cserjésekben itt is sok a *Vitis vinifera*, de nincs *Acer tataricum.* Nő még itt: *Echium altissimum*, *Cytisus austriacus*, *Evonymus verrucosa.* **Diósviszlónál** a hegylánc nagyon ellaposodik, de a falunál egy kicsit megint emelkedik, majd újra ellaposodik. A szőlőkben sok a gyümölcsfa. A madarak elijesztésére fonalakat keresztben kötnek és a fonalakat és rongyokat felakasztják azért, hogy a madarakat elkergessék. A hegyen a szőlőknél megcsonkított és nyomorék cser-, molyhos és kocsányos tölgyek vannak. Ezeknek különböző alakú leveleik vannak. Cserjésben *Anemone hepatica* nő. A gyertyánt nemes **Bitto** úr a cserfa után a legjobb tüzelőfának tartja. A dombsor **Babarcszőlősön** túl még meglehetősen messzire elhúzódik. Ezen túl már csak alacsony halmok vannak. **Baksáig** 2 postaállomás.

6. Szeptember 15-én Szentlőrincre.

A talaj barna, agyagos mésztörmelékekkel. **Pécsbagotai** erdőben *Quercus cerrisen* kívül van Q. *robur*, *sessiliflora* és *lanuginosa*, valamint *Helleborus odorus.* A **Szent Jakabhegy**, melyet miként a **Mecseket** és a **pécsváradi** hegyet **Pécsbagotán** kívül jól lehet látni, hosszú gerincbe húzódik el, **Kővágószőlősnél** meredek oldala van. A következő erdő kocsányos tölgyből áll *Helleborus odorusszal.* **Szabadszentkirály** határában *Carthamus lanatus* terem. **Szentlőrincnél** a legelő tele van *Centaurea calcitrapával.* A községen kívül az erdő öreg kocsányos tölgyből áll. Tovább menve a szántókon sok a *Cephalaria transsilvanica*, másutt meg a mustár. Bokros helyeken *Acer tataricum*, **Nagypeterden** *Chenopodium ambrosioides* terem. **Szentlőrincnél** a kövezésre **Kővágószőllősnél** bányászott homokkövet használnak fel. Itt kvarcszemeket, csillámot és sötétpiros vasat tartalmazó agyag van. Ez részben finom szemű. Távolabb láttam fehéres szürke homokkövet, mely nagyobb és több csillámot, kvarcot és kevés földpátot tartalmaz. Azután mészkövet, mely sűrű szövetű, feketés szürke, kissé fehéres. Végül láttam olyan hordalékot, amelyben szürkés fekete palából keletkezett agyag volt kevés, igen kicsi csillámtörmelékekkel keverten.

Az út mellett *Coronopus procumbens* nő és *Heleochloa alopecuroides* meg *Eragrostis pilosa* is bőven terem. A bozótban *Peucedanum carvifolia*, *Seseli annuum*, *Picris hieracioides* volt. A *Centaurea calcitrapa* a réteken a falvak mellett mindenütt, még **Botykapeterdnél** is gyakori. **Szigetvárig** 1 postaállomás. Itt 6 ló van a postakocsiállomáson.

JEGYZETEK.

[1] Antal gróf.
[2] Valószínűleg Sz. Miklós-puszta.
[3] Nagy Boldog Asszony ünnepén.
[4] Schedius Lajos (1768—1847) pesti egyetemi tanár.
[5] Nyugót-Sz. Erzsébet.
[6] *Cirsium eriophorum v. Degenii.*
[7] Markó-csárda. (Legalább is most így hívják.)
[8] Tarka homokkő.
[9] Mai neve: Mecsekalja.
[10] Jelenleg liceumi illetve egyetemi templom.
[11] Ágoston-téri plébánia.
[12] Belvárosi templom illetve eredetileg jezsuita, majd ciszterci templom. Most a rend és a város, mint kegyúr közösen használják. A már említett Ágoston-téri és belvárosi plébánián kívül (melynek a temploma nem a mostani volt, hanem a Mindszentek temploma) Kitaibel korában a székesegyházi plébánián kívül még a ferenceseknek volt plébániája. Ez az említett négy plébánia.
[13] Tettye.
[14] Kitaibel jegyzetében az alapító helye üres. A malmot Klimó püspök építtette.
[15] Kitaibel-féle márvány természetesen csak mészkő és pedig úgynevezett kagylós mészkő.
[16] Ez a két sor Kitaibelnek magának a pótbejegyzése. A kérdéses Helleborus végeredményben mégis csak odorus, mert Pécs felett a Mecseken csak ez nő.
[17] Sepse jó boráról híres község, a baranyavári járásban, megszállt területen.
[18] Csurgó nem külön hegy, hanem az Aranyhegynek egyik dűlője csak.
[19] Újbányán volt.
[20] Balokány = Baluk kánja = halas tó.
[21] Keresztfolyosó.
[22] Mások úgy gondolják, hogy a siklósi vár udvarától nagyharsányi hegy tetejéig folyosó húzódott volna és ennek lenne a kijárata az, amit Kitaibel cisternának gondol.
[23] Baranyában nem voltak templomosok.
[24] Trachidolerit, esetleg fonolit.
[25] Kitaibel kocsija ugyanis útmérő szerkezettel volt ellátva. Egy kerékfordulat kb. 2·4 bécsi ölet jelentett.
[26] L. a 24. jegyzetet!
[27] Azóta a Dráva medre és a mocsarak nagy változáson mentek át. Pl. Soldi is teljesen száraz föld, nem vízzel körülvett félsziget.

Itinerarium Kitaibelii in territorio nostro.

Loca, nomina plantarumque vide in textu. Originale itinerarii autem linguae germanicae vide in Annuario Gymnasii S. O. Cisterciensis in Pécs pro anno 1939 edito.

A MECSEKHEGYSÉG ÉS KÖRNYÉKÉNEK FLÓRÁJA

FLORA REGIONIS MONTIUM MECSEK

ELŐSZÓ.

A magyar botanikai irodalom nagy nyereségeként üdvözlöm Horvát Adolf ciszterci tanár úr értékes munkáját: a mecseki flóraművet. E sorok írója ezelőtt 15 évvel megígézve a Mecsek flórájának szépségétől és változatosságától, tervbe vette e táj növényvilágának rendszeres feldolgozását. Midőn azonban arról értesült, hogy a baranyai flóra kutatásában méltó utóda akadt a nagy úttörőknek, Kitaibel Pálnak és a Nendtvicheknek, kész örömmel bocsátotta rendelkezésére a lelkes kutatónak irodalmi összeállításának egyes adatait és kutatóútjairól készült feljegyzéseit. A bizalom nem hozott csalódást, íme előttünk fekszik a szerző 8 évi szorgos munkájának gyümölcse. Távol egyetemi növénytani intézetektől és múzeumoktól, elsősorban saját kutatásainak alapján, de egyben az idevonatkozó irodalom és herbáriumi anyag kritikai feldolgozásával, a szerző teljes és megbízható képet nyujt a mecseki flóraterület virágos és harasztféle növényeiről. Nemcsak a sokaktól kutatott Mecsekhegységet és a Harsányihegyet járja be, de lankadatlan buzgalommal tárja fel az eddig ismeretlen baranyai síkot és dombvidéket is. Kétszázhatvan kirándulás eredményét, éveken át folytatott fárasztó könyvtári és herbáriumi munka gyümölcsét nyujtja most nekünk. Nemcsak a szaktudósok számára írt felsorolást ad (ez a rész, mint a szerkesztésemben is megjelenő Magyar Flóraművek IV. kötete szervesen illeszkedik az előzőkhez), hanem élvezetes olvasmányt is a nagyközönségnek a Mecsek és környéke növényvilágának kincseiről. A Mecsek florisztikai növényföldrajzi jellemzése munkájának kiemelkedő értéke.

A magyar botanikai tudomány valóban őszinte hálával és elismeréssel adózik Endrédy Vendel zirci apátúr áldozatkészségének, amely lehetővé tette Horvát Adolf, a Rend érdemes és munkás tagja jeles könyvének megjelenését.

Kolozsvár, 1941. jan. 1.

Dr. berei Soó Rezső
egyetemi ny. r. tanár,
a kolozsvári tudományegyetem
Rendszeres Növénytani Intézetének,
Botanikus Kertjének és Muzeumának
igazgatója.

Bevezetés.

A Magyar Flóraművek negyedik kötete a Mecsekhegység és környékének flórája. A feldolgozott terület magában foglalja a magyar flóratartomány *(Pannonicum)* dunántúli flóravidékének *(Transdanubicum)* szoros értelemben vett mecseki flórajárását *(Mecsekicum = Sopianicum)*, és az alföldi flóravidék *(Eupannonicum)* titeli flórajárásának *(Titelicum)* Dunántúl sarkába eső és erősen a Mecsek hatása alatt álló darabját.

A *Mecsekicummal* határos flórajárások nyugaton a *Somogyicum (= Praeillyricum)*, északon a *Somogyicum* és a *Praematricum*, ez utóbbi flórajárásnak csak az északkeleti szélén, keleten és délen a Nagy Magyar Alföld *Titelicum*nak nevezett flórajárása.

A feldolgozott terület, vagyis a Mecsek-hegység növényföldrajzi határait, amint a mellékelt térképen is látható, így adom meg: északon határa a Kapos egészen Hőgyészig (pontosan Dúzsig, illetve a Kaposmérő—Hőgyész-műútvonal.) Itt a határ követi a Dúzs—Hőgyész—Bonyhádvarasd—Bonyhád—Szekszárd műútvonalat egészen Szekszárd városáig. Bár Hőgyész—Szekszárd vonalon a növényföldrajzi határ egyáltalán nem éles, de az bizonyos, hogy Simontornya-környéki erdők már nem mecseki jellegűek. A nyugati határ növényföldrajzi szempontból Szigetvár és Kaposvár közt fekvő vasútvonal, mely az illatos hunyor *(Helleborus odorus)* határa is nyugat felé.

Hegyrajzilag Zselic a Mecsek-hegységhez vehető és mivel bükkösei csatlakoznak a baranyaiakéhoz, ezt a somogyi tájat is, mintegy függelékképen a *Mecsekicumhoz* veszem. A Zselic keleti határa a Szigetvár—Kaposvár közt lévő vasútvonal, nyugaton pedig talajtani határa van és ez nagyjából összeesik a Kaposmérőt Szigetvárral összekötő műúttal. A Zselicet tehát egészen a diluviumból származó, durva homokból álló somogyi tájig veszem fel. A *Mecsekicum* déli és keleti határának a megvonása már könnyű feladat. Itt érintkeznek a Mecsek déli és keleti végső dombsorai az Alfölddel. Keleten különösen éles a határ és ez nagyjából megegyezik: Szekszárd—Bátaszék—Mohács—Németbóly—Nagynyárád településeket érintő műútvonallal. A déli határ pedig a trianoni országhatárnál kezdődik és Villányig jut el. Innen összeesik a Villány—Nagyharsány—Siklós—Máriagyűd—Diósviszló—Hegyszentmárton községeket érintő műúttal. Innen kezdve a határ majdnem egészen Pécsig és valamivel túl Szigetvárig követi a talajtani határt, mely a Mecsek dombjainak tövénél lévő lőszt elválasztja a legújabb időkből származó ártéri üledéktől, mely itt-ott egy kicsit szikesedésre is hajlamos. Egyébként a határ Hegyszentmártontól Pécsig nagyjából a Pécsi víz (egykor Kenézpatak) bal partján húzódik és csak Pécsbagotánál megy át a jobb partra a 142 m magasságot jelző pont körüli erdőt magába foglalva. Pécstől Kacsótán át Szigetvárig a műút a határ.

Közigazgatásilag a *Mecsekicumhoz* tartozik: Baranya vármegye hegy- és dombvidéke a maga teljes egészében, Somogy megye Kapostól délre fekvő lösszel borított része, Tolna megyéből pedig Újdombóvár—Hőgyész—Bonyhád—Szekszárd—Bátaszék településeken átmenő műúttól határolt kis déli terület, mely a Mecsekhegység tolnai darabjából és néhány kísérő halmából áll.

Területünknek szélét mindenütt lösz fedi. Ez a lösz-terület keleten és délnyugaton ártéri üledékkel, nyugaton pedig diluviumi homokkal találkozik, illetve érintkezik. Ezeken a helyeken tehát elég éles talajtani, illetve geológiai határok vannak. Északon csaknem egészen Hőgyészig a Kapos szabja meg a természetes határt. Hőgyésztől növényföldrajzi határ vágja át a talajtani szempontból egységes lösz-vidéket egészen Szekszárdig a fent megadott útvonal mentén. Délnyugaton a Pécsi víztől egészen Villányig ismét a lösz és az ártéri üledék között vezet a természetes határ. Villánytól kelet felé a lösz-takarón át húzódik az orografiai megfontolások alapján készített növényföldrajzi határ. Egyébként ezt a kis darabot és a már említett Hőgyész—Szekszárd útdarabot leszámítva a növényföldrajzi határ talajtani, illetve vízrajzi határokkal is egybeesik.

A Mecsekhegység déli síkjának nyugati fele a *Mecsekicum* és Dráva, valamint a lösz és a durva homok által határolt területek között fekszik. Északra van a *Mecsekicum* legdélibb löszből álló halomvidéke, délre a Dráva, nyugaton a durva homok, keleten pedig a Nagyharsány—Beremend—Bolmány községeken átmenő útvonal a határ. Ez a terület leszámítva Siklós alatt egy kis lösz-szigetet, ártéri üledék kis szikesedéssel. Ettől keletre, a mecseki halomvidéktől pedig délkeletre fekvő síkságot a Duna és Dráva öleli át két oldalról. Ennek a területnek a szöglete a Dráva torkolatánál ártéri üledékből, a felette elterülő rész pedig löszből áll, melyet a Karasica partján lévő keskeny ártéri rész vág ketté. Karasica medre révén az Alföld mélyen benyúlik a Mecsekaljába. (Érdekes ezeknek a dombok között folyó patakoknak a növényzetét megfigyelni. Így például a Pécsi vízzel érintkező Eger-patak árterében egészen a hegy lábáig Magyarürögnél nő: *Leucojum aestivum*, közelében Szentkútnál meg Orfűnél is *Achillea asplenifolia*. Palénál és Palotabozsoknál is nő ez a faj. Mindkét említett növény jellemző alföldi faj.) Mohács mellett a lösz felett újra ártéri üledék található. Ezen a területen belül fekvő 174 m magas beremendi másod- és 243 m magas báni dombok harmadkori rétegekből állanak és még a *Mecsekicumhoz* tartoznak. Ugyancsak a *Mecsekicumhoz* veszi még Soó Rezső a Fruska Gorát is, melynek növényzetével e helyen nem foglalkozom. A *Mecsekicumnak* lösszel koronázott halomsorain belül harmad-, legbelül pedig legnagyobb magasságban másodkori geológiai rétegek vannak. A *Mecsekicumon* belül lévő tájakat növényföldrajzi, földtani, talajtani és éghajlattani alapon a következőképen különítem el. (A mellékelt térkép vázlatos áttekintését adja tájegységeinknek, pontosabb és részletesebb térképet l. a könyv végén.)

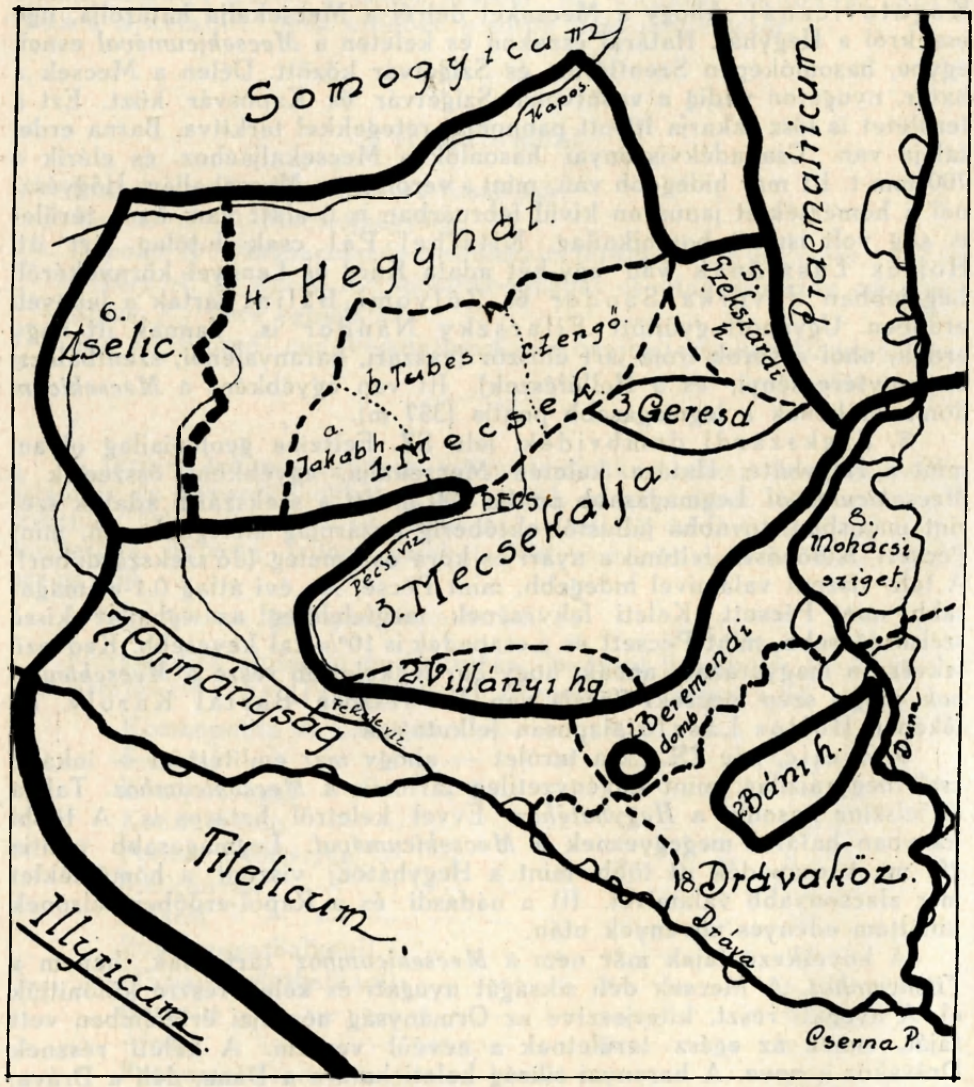
1. A Mecsek, jele **M.** (A tulajdonképeni Mecsekhegység a kísérő dombok nélkül.) A *Mecsekicum* legjobban kikutatott része. Geológiájával és az alatta fekvő Pécs városnak éghajlatával külön monografiák foglalkoznak. Felületének jó részét régibb geológiai rétegek borítják. Déli

részén mezozoosz, északin pedig mediterrán korú rétegek vannak. Itt-ott gránit is van. Közepén és keleti felében andezit és más vulkanikus kőzetek is találhatók. Ezeken kívül nem mészkő tartalmú még a nyugati résznek legnagyobb darabja, mely a permi korból való. A hegység középső és nyugati részének kisebb darabja, valamint majdnem az egész keleti Mecsek főkép meszes kőzetekből keletkezett, tehát meszes talajú. Ezeknek a kőzeteknek a szélén többnyire lősz van. Mivel erről a területről igen sok adatunk van, ezt a részt még külön tájrészekre tagoljuk. Ezek: a) Jakabhegy, jele **J.** Csúcsa 602 m. Határai: délen a Mecsekalja és Szentlőrinc közt lévő műút. Mecsekaljától az abaligeti műút egészen az abaligeti v. á.-ig, innen a vasútvonal egészen Szentlőrincig. A Jakabhegy homokkőből keletkezett talaján balti jellegű flóra van, mint a somogyi homokdombokon (Boros MBL 1924 8) a következő acidiphil fajokkal: *Corynephorus canescens*, *Vulpia myuros*, *Jasione montana*. *Corynephorus canescens* nő a geresdi grániton is. Ehhez járul még a Jakabhegyen: *Asplenium septentrionale*, *Adiantum nigrum* és *Lycopodium complanatum* (újabban nem került elő). b) Tubes, jele **T.** A Mecsek középső része, melynek nevét a legmagasabb pontjától vettem (612 m). Nyugati határa a Jakabhegy. Délen és keleten: a Mecsekalja—Pécs—Hosszúhetény—Zobák vonalon átmenő műút. Innen a zobák—komlói műút. Komlótól Bakóca-Godisáig a vasútvonal, majd ugyancsak ez egészen Abaligetig. c) Zengővár, jele **Z.** Határa: nyugaton részben a Tubes, részben pedig itt és a többi világrészek irányában is Zobáktól Bonyhádon és Pécsváradon át Pécs felé vivő műút. Legmagasabb pontja ennek a tájrészletnek egyúttal a Mecsek legnagyobb magasságát is megadja (682 m).

2. Villányi hegység, jele **V.** A Mecsekkel és a szekszárdi dombokkal együtt a legjobban kikutatott tája a *Mecsekicumnak*. Tulajdonképen geológiailag és florisztikailag is a Mecsekhez tartozik. Ennek a felületén is sok másodkorból való kőzet van. Ide tartozik még — amint már említettem — a mezozoosz beremendi és harmadkorú szarmata, valamint kevés andezit kőzetből álló báni domb is. Legmagasabb pontja a nagyharsányi hegy (442 m). Régi magyar neve Szársomlyó volt. Ennek a hegynek a növényzete még déliesebb jellegű és még érdekesebb talán, mint a Mecseké. A csapadék itt kevesebb, mint a Mecseken. Határa Villánytól Hegyszentmártonig összeesik a Mecsekicuméval. Északon Villánytól Siklósvokányig a vasútvonal mellett halad. Innen a Malom-árok a határ egészen addig, míg északra fordul. Majd Bissén át Túronyig húzódik a határ. Túronytól Szaváig megy a határ; majd a Csatorna és Hegyadó árok mentén Hegyszentmártonig jut el. Bánhegyet északról a Karasica, délről kelet-nyugat irányban a következő községek határolják: Kiskőszeg, Vörösmart, Pélmonostor. Ezt a dombot botanikailag nem ismerjük. Igaz, az egész szőlőhegy. Nem igen van nyoma az ősi, eredeti növényzetnek. Marsiglinek van néhány adata Vörösmart mellől.

3. Mecsekalja, jele **Ma.** Határai: északon a Mecsek, nyugaton a *Mecsekicum*, keleten Bonyhád-Hidas v. á.-tól egészen a Dunáig Baranya és Tolna között lévő megyehatár. Innen egészen Villányig a *Mecsekicum* határa összeesik a Mecsekalja határával. Villánytól Hegyszentmártonig a Villányi-hegység a határ. Ezt a hatalmas területet jórészt lősz fedi, van

még itt bővebben pannóniai, kevés szarmata és mediterrán korú réteg. Igen érdekes északkeleti felében a gránit előfordulása. (Elég jelentékeny mértékben.) Ez Geresd körül van és átnyúlik Tolnába is a szekszárdi dombokra. Itt van Geresdnél a tájegység legmagasabb pontja (315 m). Ez a terület botanikailag kevéssé ismert. Kitaibel Pálnak van néhány adata innen, továbbá Janka Viktornak vannak értékes közlései Nagynyárád környékéről. Nagyobb erdőiben e sorok írója járt először. (Alapítványi erdő Erdősmecske felett, borjádi és hercegtöttősi erdő. Ezeken

A Mecsek-hegység és déli síkjának növényföldrajzi tájegységei.

az erdőkön kívül jártam: Geresd, Pécsudvard, valamint Villánykövesd—Vokány közt elterülő, továbbá Görcsöny, Baksa és Németmárok községekhez tartozó erdőkben is.) Ez a vidék a *Mecsekicumnak* jórészt szántóföldde borított tája. Régente több volt itt az erdő és délnyugati része valamikor zárt erdőség volt. A terület szélén az Alföld közelében Németbólyról értékes meteorológiai adataink vannak. Itt a hőmérséklet minden hónapban hidegebb, mint Pécsé, átlagban 0.7 C°-al. A csapadék is 60 mm-el kevesebb, mint Pécsett (609 mm). Egyébként területünkön a csapadék keletről nyugat felé állandóan emelkedik egészen 700 mm-ig.

4. Hegyhát, jele **H.** Ez a terület nálam északabbra nyúlik, mint Kogutovicznál. Ahogy a Mecseket délről a Mecsekalja határolja, úgy északról a Hegyhát. Határai északon és keleten a *Mecsekicuméval* esnek egybe, hasonlóképen Szentlőrinc és Szigetvár között. Délen a Mecsek a határ, nyugaton pedig a vasútvonal Szigetvár és Kaposvár közt. Ezt a területet is lősz takarja itt-ott pannoniai rétegekkel tarkítva. Barna erdei talaja van. Csapadékviszonyai hasonlók a Mecsekaljáéhoz és elérik a 700 mm-t. Itt már hidegebb van, mint a verőfényes Mecsekalján. Hőgyésznél a hőmérséklet januáron kívül februárban is 0 alatt van. Ez a terület is alig volt ismert botanikailag. Kitaibel Pál csak futólag járt itt. Hollós Lászlónak van egy-két adata Kurd és Lengyel környékéről. Legújabban Jávorka Sándor és Zólyomi Bálint jártak a lengyeli erdőben. Ugyanott gyüjtött Filarszky Nándor is. Vannak itt nagy erdők, ahol e sorok írója járt először (vaszari, baranyajenői, szentbalázsi és nagyterecsényi, és a Hollófészek). Itt van egyébként a *Mecsekicum* dombvidékének a legmagasabb pontja (357 m).

5. Szekszárdi dombvidék, jele **SZ.** Felszíne geológiailag olyan, mint a Hegyháté. Határa keleten Mecsekalja, egyébként összeesik a *Mecsekicuméval.* Legmagasabb pontja 300 m. Itt a szekszárdi adatok szerint májusban, továbbá júliustól októberig bezárólag melegebb van, mint Pécsett. Különösen feltűnő a nyári és kora őszi meleg. (Jó szekszárdi bor!) A tele viszont valamivel hidegebb, mint Pécsé. Az évi átlag 0.1-el magasabb, mint Pécsett. Keleti fekvésének megfelelőleg az éghajlat kissé szélsőségesebb, mint Pécsett és a csapadék is 10%-kal kevesebb. Kedvező fekvése a magyarázata annak, hogy bár legkeletibb része a *Mecsekicumnak*, mégis szép mecseki flórája van. Ezt részben Bartal Károly, de főképen Hollós László alaposan felkutatták.

6. Zselic, jele **ZS.** Ez a terület — ahogy már említettem — inkább csak hegyrajzilag, mint növényzetileg tartozik a *Mecsekicumhoz.* Talaja és felszíne hasonlít a *Hegyhátéhoz.* Évvel keletről határos is. A többi irányban határai megegyeznek a *Mecsekicuméval.* Legmagasabb pontja 267 m. A csapadék itt több, mint a Hegyháton; viszont a hőmérséklet már alacsonyabb valamivel. Itt a nádasdi és a Rapol-erdőben elsőnek kutattam edényes növények után.

A következő tájak már nem a *Mecsekicumhoz* tartoznak, hanem a *Titelicumhoz.* A Mecsek déli síkságát nyugati és keleti részre különítjük el. A nyugati részt, kiterjesztve az Ormánység néprajzi értelemben vett táját, ennek az egész területnek a nevéül veszem. A keleti résznek Drávaköz a neve. A baranyai síkság keleti határa a Duna, déli a Dráva, északi a *Mecsekicum*, nyugaton pedig a somogyi homok. Ez Szigetvártól

Lakócsáig műúttal esik egybe. Lakócsától Szt. Borbáson át a Dráváig húzódik. A Mecsek déli síkjának tájai:

7. Ormányság, jele **O.** Csapadékosabb, mint a Drávaköz. Növényzete, különösen Pécs, Sellye és Harkány környékéről eléggé ismert. Síksági erdeiben (szilas, tilos, kígyós, cseri, szentegáti, endrődi) előttem nem jártak.

8. Drávaköz, jele **D.** Járt itt: Kitaibel Pál, Knapp J. Ármin és Simonkai Lajos. Kár, hogy a terület nagy része megszállás alatt van. Így Mohács vidékét nem számítva újabb adataink nincsenek innen. Mohácsszigetet szintén e tájhoz veszem. Itt Tuzson János és Boros Ádám is kutatott. Béda erdőben e sorok írója járt először.

——::——

Irodalomból:

Kogutovicz K.: Dunántúl és Kisalföld.
Vadász E.: A Mecsekhegység.
Rapaics R.: Magyarország életföldrajzi térképe. Föld és Ember. 1927. 93.
Réthly A. és Bacsó N.: Időjárás-éghajlat és Magyarország éghajlata.
Simor F.: Pécs éghajlata.
Soó R.: Floren- und Vegetationskarte des historischen Ungarns.

——::——

A terület őshonos edényes növényfajainak a száma (meghonosodott adventív és keverékfajokkal együtt) 1480, az alfajokkal 1510, ezek és a hybridek (39) nélkül 1441. Az átmenetileg fellépő adventíveket, és csak a területünk határán fellépő fajokat (10) nem számoztuk. Kétes fajok száma: 50.

100 faj csak a baranyai síkon terem.

Flóraelemek eloszlása (a Mátra és Tiszántúl flórájának [Soó] beosztása szerint (Máthé [1940] legújabb flóraelemei szerint l. 13. o.):

Kozmopolita és adventiv	9.0 %
Európai	50·3 %
Középeurópai	7.5 %
Kontinentalis	8.6 %
Pontus-mediterrán	8.3 %
Mediterrán	10.0 %
Atlanti	2.5 %
Illir (nyugatbalkáni)	1.3 %
Möziai (keletbalkáni)	1.3 %
Borealis	0.1 %
Alpesi	0.1 %
Pannoniai (endemikus)	1.0 %
	100 %

A flóraelemek eloszlása megfelel a magyar flóratartomány átlag értékeinek, bár keleti elem több van a Magyar Középhegységben és a Nagy Magyar Alföldön, viszont a Mecsektől nyugatra már kevesebb van. Atlantikus, balkáni (különösen illir) és főképen mediterrán elem viszont több a Mecsekben, mint a Magyar Középhegységben és a Nagy Magyar Alföldön. Atlanti és illir a Mecsektől nyugatra valamivel bőségesebben található, viszont a Mecsek a Dunántúl többi, nyugati részével szemben kitűnik a mediterrán, endemikus pannoniai és keletbalkáni elemek nagyobb számával. Melegebb korszak maradványai csak a „Mecsekicum" területén termő fajok. (1. és 12. kivételével.)

Csak a Mecsekben, a Mecsekben és a Dunántúl déli részében, a Mecsekben és a Magyar Középhegységben egyaránt termő fajokat és végül a „Mecsekicum" és „Pannonicum" közös különlegességeit, melyek a Magyar Középhegységet nem érik el és ezeknek a fajoknak a *Mecsekicum* egyes tájegységein belül való előfordulását a mellékelt táblázat tünteti fel. Ebből kitűnik, hogy a legtöbb mecseki ritkaság a Tubesen és a nagyharsányi hegyen van. Érdekes, hogy 6 délies faj már a Mecseket sem éri el. *(Colchicum hungaricum, Trigonella gladiata, Digitalis ferruginea, Dianthus armeriastrum, Verbascum pulverulentum, Carpesium Wulfenianum.)* Második csoportban vannak Zengővár és Jakabhegy. Ezek után jönnek sorban: Mecsekalja, Ormányság, szekszárdi dombok, Hegyhát és Zselic. Legvégére marad a már teljesen alföldies növényzetű Drávaköz. A Mecsek, Harsányhegy, Ormányság mocsarainak és a szekszárdi domboknak a növényzete eléggé ismert. Mecsekalja, Hegyhát, Zselic és az ormánysági síkság erdeinek eddig egyáltalán nem ismert növényzetéről saját kutatásaim alapján szereztem tudomást. *(A Mecsekhegység és déli síkjának . .)* Szólok az Ormányság — úgy látszik — pusztuló mocsári flórájáról az irodalom és saját megfigyeléseim alapján, valamint két érdekes határterületnek: a Zselicnek és a szekszárdi domboknak a Mecsekből hiányzó, de a jelzett területekről megadott növényeiről.

A) **Trianoni Magyarországon csak a „Mecsekicum" területén termő fajok.**

1. Polysticum setiferum
2. Colchicum hungaricum
3. Orchis simia
4. Paeonia banatica
5. Helleborus odorus
6. Trigonella gladiata
7. Chaerophyllum aureum
8. Asperula taurina
9. Digitalis ferruginea
10. Inula spiraeifolia
11. Doronicum caucasicum
12. Centaurea stenolepis

B) A **„Mecsekicum" és Dél-Dunántúl közös különlegességei.**

1. Ruscus aculeatus
2. Tamus communis
3. Gladiolus communis
4. Dianthus giganteiformis
5. D. armeriastrum
6. D. barbatus
7. Dentaria trifolia
8. Genista ovata v. nervata
9. Vicia lutea
10. Lathyrus venetus
11. Galium lucidum
12. Cirsium Boujartii
13. Carpesium Wulfenianum

C) **A „Mecsekicum" és a Magyar Középhegység közös különlegességei.**

1. Phleum paniculatum
2. Bromus pannonicus
3. B. maximus
4. Orchis signifera
5. Draba muralis
6. Silene nemoralis
7. S. viridiflora
8. Aconitum anthora
9. Hesperis matronalis
10. Sempervivum Schlehani
11. Sorbus domestica
12. Potentilla micrantha
13. Waldsteinia geoides
14. Cytisus procumbens
15. Lathyrus sphaericus
16. Geranium lucidum
17. Cotinus coggygria
18. Convolvulus cantabrica
19. Onosma Visianii
20. Scutellaria altissima
21. Stachys alpina
22. Thymus clivorum
23. Scrophularia vernalis
24. Digitalis lanata
25. Plantago argentea
26. Valerianella membranacea
27. V. coronata
28. Artemisia Lobelii
29. Xeranthemum foetidum
30. Serratula lycopifolia
31. S. radiata
32. Crepis pulchra

D) **A „Mecsekicum" és „Pannonicum" közös különlegességei, melyek a Magyar Középhegységet nem érik el.**

1. Trifolium pallidum
2. Tilia tomentosa
3. Ajuga Laxmanni
4. Verbascum pulverulentum
5. Scrophularia Scopolii
6. Centaurea banatica

C)-hez azt kell megjegyezni, hogy az 1, 3, 5, 15, 18, 24, 26—28, 31. sz. jelzett fajok a Magyar Középhegységnek csak a nyugati felében teremnek. 1, 19. sz. jelzettek Pozsonynál is, 8, 13, 21, 23. sz. jelzettek a Kárpátokban is, 19, 30. sz. jelzettek még Nyitránál is nőnek. Az *Ajuga Laxmanni* pedig a Bakonyt is eléri.

A „Mecsekicum" érdekesebb növényeinek eloszlása tájegységenkint.

1. Mecsek. a. Jakabhegy. **A.** 1, 5, 7, 8, 11, 12. **B.** 1, 2, 8, 9, 10. **C.** 5, 7, 12, 18, 20, 21, 23, 32. **D.** 2, 5, 6. Összesen: **22.**
   b. Tubes. **A.** 1, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 12. **B.** 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12. **C.** 1, 2, 4, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32. **D.** 1, 2, 5, 6. Összesen: **48.**
   c. Zengő. **A.** 3, 4, 5, 8, 12. **B.** 1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12. **C.** 7, 9, 12, 20, 21, 23. **D.** 2, 3, 5, 6. Összesen: **25.**
2. Villányi hg. a beremendi és báni dombokkal. **A.** 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11. **B.** 1, 2, 4, 5, 9, 10, 11. **C.** 1, 2, 3, 6, 7, 8, 10, 15, 18, 20, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32. **D.** 2, 6. Összesen: **35.**
3. Mecsekalja Geresddel. **A.** 1, 5, 8, 9. **B.** 1, 2, 8, 9, 10. **C.** 1, 2, 7, 12, 20, 24. **D.** 2, 3. Összesen: **17.**
4. Hegyhát. **A.** 5. **B.** 1, 2, 6, 8, 10. **C.** 7, 12. **D.** 2, 5, 6. Összesen: **11.**

5. Szekszárdi dombok. **A.** 5, 11, 12. **B.** 1, 2, 6. **C.** 7, 11, 12, 20. **D.** 2, 3. Összesen: **12.**

6. Zselic. **A.—B.** 1, 2, 6, 8, 9, 10. **C.** 7, 11, 12. **D.** 4, 5, 6. Összesen: **12.**

7. Ormányság. **A.—B.** 1, 2, 5, 6, 8, 9, 12, 13. **C.** 5, 24. **D.** 2, 4, 6. Összesen: **13.**

8. Drávaköz Mohácsszigettel. **A.** 9. **B.** 13. **C.—D.** 3, 6. Össz.: **4.**

Az Ormányság mocsaras területeiről az Alföldhöz hasonlóan — úgy látszik — a következő fajok pusztultak ki, illetve vannak kipusztulóban: az áprilisi flórából: *Menyanthes trifolia*, a májusiból: *Zannichellia palustris*, *Acorus calamus*, *Hippuris vulgaris*, *Pedicularis palustris*, a júniusiból: *Aldrovanda vesiculosa*, *Sparganium simplex*, *Helleborine palustris*, a júliusiból: *Elatinék*, *Nephrodium thelypteris*, *Chrysanthemum uliginosum* stb.

Mindég érdekesek a határon fekvő növényföldrajzi tájak. Így a *Mecsekicum* keleti szélén levő szekszárdi dombokon találunk néhány ritka elemet, amely az Alföldre jellemző, de a *Mecsekicum* többi táján nem terem. *(Allium atroviolaceum*, *Iris arenaria*, *Astragalus vesicarius.)* A magyar föld közepén endemikus *Centaurea Sadleriana* Szekszárdon kívül még a Hegyhát szélén is megjelenik Lengyelnél.

A *Mecsekicum* nyugati szélén a flórajárásunkhoz csak lazán csatlakozó Zselicben, ahol nagy bükkösök vannak és több lényegesen a csapadék, mint a szekszárdi erdőkben; azonkívül ez a táj dombos nyugati vidékek felé és nem a meleg keletre fekvő Alföldre lejt és nem is olyan meredeken, mint a szekszárdi dombok; érdekes módon csupa olyan növényt találunk a *Mecsekicum* egyéb tájairól hiányzó fajok közül, melyek európai és gyakran középeurópai erdőségekre jellemzőek; tehát inkább nyugati és nem délkeleti elemek, mint a szekszárdi dombok említett érdekes fajai. Ezek a *Mecsekicum* területéről csak a Zselicből ismert fajok a következők: *Blechnum spicant*, *Cardamine amara*, *Spiraea salicifolia*, *Geranium pratense* (van kétes adat Pécsről is), *Thymus effusus*, *Cirsium rivulare*, *C. oleraceum*. Ez utóbbi faj a Hegyhátot is eléri. Érdekes, de még megerősítésre szoruló fajai a *Mecsekicum* flórajárásának csak a zselici tájáról közölt: *Scopolia carniolica* és *Campanula lingulata*. Három szép virága Dunántúl nyugati flórájának, melyek erre a területre jellemzőek is; Somogyban csak Zselicig, a homokos terület határáig jutnak el. Ezek: *Asphodelus albus*, *Hemerocallis flava*, *Erythronium dens-canis*, *Cyclamen europaeum*. A *Cyclamen* Lipótfánál és Szennánál is nő már. Ebbe a csoportba tartozik még a *Betula pubescens* is.

A baranyai síkon, hasonlóan az Alföld más részéhez az erdőkből sok érdekes növény került elő, melyeket régebben montán elemeknek gondoltak. A baranyai dombok peremén az Alföld szegélyén legföljebb 130 m magasságban sok olyan faj él, mely a hegyekről lehúzódva az Alföld sok részén, különösen a szélein meglehetett, de az erdőirtások következtében most már jó részt kiveszett.

A baranyai síkon, főleg az Ormányságban, a következő, az Alföldön ritka vagy egyáltalán nem termő fajok élnek 100 m a tenger színe felett: *Nephrodium spinulosum*, *Athyrium filix-feminea*, *Polypodium vulgare*, *Leersia oryzoides*, *Anthoxanthum odoratum*, *Milium effusum*, *Holcus mollis*, *lanatus*, *Melica uniflora*, *Cynosurus cristatus*, *Carex silvatica*, *pendula*,

pilosa, Luzula pilosa, Colchicum autumnale, Allium ursinum, Fritillaria meleagris, Ruscus aculeatus, Majanthemum bifolium, Paris quadrifolia, Galanthus nivalis, Tamus communis, Platanthera bifolia, Spiranthes spiralis, Carpinus betulus, Fagus silvatica, Quercus cerris, Asarum europaeum, Stellaria holostea, Moenchia mantica, Lychnis coronaria, Dianthus barbatus, armeriastrum, Helleborus odorus, Anemone ranunculoides, Ranunculus bulbosus, auricomus, Dentaria bulbifera, Turritis glabra, Arabis hirsuta, Crataegus oxyacantha, Rosa arvensis, elliptica, dumetorum, dumalis, Cytisus capitatus, Medicago arabica, Trifolium ochroleucum, Dorycnium herbaceum, Vicia sepium, lutea, Lathyrus vernus, Pisum elatius, Geranium phaeum, molle, columbinum, Euphorbia amygdaloides, Linum trigynum, Mercurialis perennis, Tilia tomentosa, Malva alcea, Hypericum humifusum, hirsutum, Viola odorata, alba, silvestris, elatior, Daphne mezereum, Circaea lutetiana, Hedera helix, Sanicula europaea, Peucedanum carvifolia, Primula vulgaris, Gentiana cruciata, Vinca minor, Symphytum tuberosum, Pulmonaria officinalis, Ajuga reptans, Laxmanni, Galeopsis speciosa, pubescens, Lamium galeobdolon, maculatum, Stachys silvatica, Thymus praecox, chamaedrys, montanus, Salvia glutinosa, Satureja silvatica, Physalis alkekengi, Scrophularia Scopolii, Veronica officinalis, Digitalis lanata, ambigua, ferruginea, Melampyrum nemorosum, pratense, Rhinanthus crista-galli, Lathraea squamaria, Asperula odorata, Galium divaricatum, Campanula cervicaria, Knautia drymeia, Bellis perennis, Filago germanica, Carpesium cernuum, Wulfenianum, Tussilago farfara, Petasites hybridus, Cirsium Boujartii, Centaurea banatica, carniolica, Lengyelii, Hypochaeris radicata, Mycelis muralis, Lactuca viminea, Hieracium sabaudum, racemosum. Ide tartozik még: *Rumex sanguineus, Cerastium silvaticum, Ranunculus lanuginosus, Genista ovata v. nervata, Viola Riviniana, Lonicera caprifolium, Euphorbia polychroma,* és még vagy 30 faj, melyek az Alföldön már meglehetősen ritkák.

A Mecsekhegység és környékének növényszövetkezetei még alaposabb felkutatásra szorulnak. Ezekről még korai lenne írni.

Flóraelemek eloszlása Máthé J. (1940) beosztása szerint:

I. Kontinentalis (keleti) elemek — — —	14.7 %
II. Mediterrán (déli) elemek — — — —	10.8 %
III. Atlanti (nyugati) elemek — — — —	2.4 %
IV. Borealis (északi) elemek — — — —	0.1 %
V. Alpesi (havasi) elemek — — — —	0.2 %
VI. Balkáni elemek — — — — — —	2.1 %
VII. Kozmopolita elemek — — — — —	6.6 %
VIII. Adventív elemek — — — — — —	3.0 %
IX. Európai elemcsoport — — — — —	59.4 %
X. Endemikus (bennszülött) elemek — —	0.7 %
	100.0 %

A flóra kutatásának története.

Több mint 200 évvel ezelőtt indult meg területünk növényvilágának a felkutatása. Ez alatt az idő alatt számos munka jelent meg, mely többkevesebb sikerrel szolgálta a mecseki és a mecsekalji flóra megismerését. Felmerül az a kérdés, hogy kik voltak azok a kutatók, akiknek a fáradozása folytán már meglehetősen ismert lett a flóránk?

Területünk flórakutatásának történetét vizsgálgatva önkénytelenül is négy korszakra lehet azt felosztani: 1. Az első kutatók a XVIII. században. 2. Nendtvich Tamás pécsi botanikus iskolája. 3. Országos nevű botanikusok területünkön a XIX. század második felében. 4. A XX. század botanikusai a Mecseken és déli síkján. (L. 20—1. o.)

Janus Pannoniusnak, a nagy magyar renaissance püspöknek a városa, Pécs nem lehet hálátlan a botanikusokkal szemben. Mintegy a rinascimento szellemi örökségeképen hamar megindult Baranyában a természetkutató munka, sőt Baranya adta az egyik első természetrajzíróját az egyetemes magyar természettudománynak Mitterpacher Lajos János Mihály (1734—1814) személyében, aki 1734 augusztus 25-én született Bellyén Baranya vármegyében.

Mitterpacher Lajos munkái közül Piller Mátyással (1733—1788) együtt megírt *Iter per Poseganam Sclavoniae provinciam* című mű fontos a mecseki flórakutatás története szempontjából. Piller Mátyás a természetrajznak volt a tanára a pesti (budai) egyetemen. 1782 júniusában Harsány mellett bőven láttak 2 növényt *(Senecio paludosust* és *Galega officinalist)*, július hónapban ugyancsak ebben az évben sok növényt szedtek. *(Leersya oryzoides, Melica altissima, Diplachne serotina, Inula spiraeifolia, Cirsium eriophorum, Althaea cannabina, Peucedanum cervaria, Inula conyza, Cucubalus baccifer, Aconitum anthora, Centaurea calcitrapa, Serratula radiata, Cirsium canum, Artemisia Lobelii.)* Ezeket a növényeket mind Pécs mellett szedték. A pécsvidéki aszatról *(Cirsium Boujartii)* — melynek Pécs a locus classicusa és melyet a Pécs alatt lévő síkságon találtak és pedig igen bőségesen — több fajjal együtt *(Artemisia Lobelii, Diplachne serotina)* képeket is hoznak. Hangsúlyozzák a szerzők, hogy máskor csak ősszel virágzó növényeket a nagyon száraz nyár miatt 1782-ben már július hónapban szedték. Őket megelőzőleg Marsigli Alajos Ferdinánd (1658—1730) *Danubius Pannonico Mysicus . . .* című 1726-ban megjelent munkájának VI. kötetében a 49—76. o. találjuk az első baranyai növénytani adatokat a dunaparti területekről. *(Achillea Neilreichii, Althaea hirsuta, Castanea sativa, Chrysanthemum leucanthemum, Eupatorium cannabinum, Lathyrus tuberosus, Linum flavum, Rosa gallica, Centaurea banatica* [Gombocz E.: *A magyar botanika története* c. munkájában Marsiglinek ezt a növényét *C. pannonicának* fejti meg, én azonban *banaticának* gondolom, mert ez sokkal gyakoribb a területünkön], *Helle-*

borus odorus, Polygonatum officinale, Senecio paludosus, Staphylea pinnata, Verbascum phoeniceum.)

Csapó József (1734—1799) Debrecen városának az orvosa megemlíti *Új füves és virágos magyar kert* című munkájában, hogy Baranyában bőven terem a Marti-lapu *(Tussilago farfara).*

Kitaibel Pál (1757—1817) sok adatot nyujtott területünk flórájához, de ezeknek jó része csak akkor jelent már meg, amikor ezeket a növényeket pécsi botanikusok tőle függetlenül újra megtalálták. (L. *Kitaibel Pál Baranyában* című művét a szerzőnek a Ciszterci Rend pécsi Nagy Lajos gimnáziumának 1939. Évkönyvében, a tolnai és somogyi Mecsekre vonatkozó adatokat pedig az 1940. éviben.) *Descriptiones et Icones plantarum rariorum Hungariae* című Waldstein gróf nevét is szerzőként említő munkájában Baranyából sok adatot hoz. *(Seseli leucospermum, Hesperis runcinata, Rubus hirtus, Tilia tomentosa, Ajuga Laxmanni.)* A Nagyharsányhegyről 3 fajt közöl *(Asyneuma canescens, Plantago argentea, Serratula radiata).* Ez utóbbi fajt a pécsi hegyek napos dombjain is szedte. Pécsett a Mecsekben is *(Waldsteinia geoidest* és *Spiraea oblongifoliat)* gyüjtött. Hosszúheténynél is járt. *(Sanguisorba minor* v. *muricatat* és a *Silene dichotomat,* valamint az általa ritkának tartott *Geranium divaricatumot* szedett itt.) Pécsváradról is van adata. *(Vicia sordidat* és *Scutellaria altissimat* hozza.) Kitaibel Pál 2 fajt *(Hesperis runcinatat* és a *Spiraea oblongifoliat)* Baranyában fedezett fel. Az említett növények közül Kitaibel óta 2 fajt *(Seseli leucospermumot* és *Asyneuma canescenst)* Baranyából, illetve a Harsányi hegyről nem közöltek. Különösen érdekes a Magyar Középhegységre igen jellemző magyarföldi gurgolya *(Seseli leucospermum),* mely mint endemikus növény igen fontos adatot nyujtana a pannoniai és baranyai flóraterületek kapcsolatához.

Nagy kára a magyar botanikának, hogy Kitaibel Pál nem tudta gazdag gyüjtésének eredményét még életében egy kis résztől eltekintve a nyilvánosságra hozni. Ha ez megtörténhetett volna, Baranya vármegye növényvilágából sokkal több adatot tudtak volna már a pécsi kutatók, akik minden jel szerint semmit sem tudva Marsigli Alajos, Piller Mátyás, Mitterpacher Lajos és Kitaibel Pál megjelent munkáiról, illetve az azokban lévő baranyai vonatkozású adatokról és Kitaibel Pál kéziratairól, teljesen előről kezdték a XIX. században a baranyai flóraterület felkutatását.

A XIX. század első felében pécsi botanikusok kutatták fel Baranya vármegye növényvilága jelenleg ismert növényeinek legnagyobb részét. Egészen jelentéktelenek azok az adatok, melyeket ebben az időben nem pécsi botanikusok közöltek. Schultes József Ágoston (1773—1831) hoz pécsi adatokat (a pécsi szőlőkből a *Marrubium remotumot,* a rétekről a *Thrincia taraxacoidest).* Schultes József Ágostont 1809-ben május 28-tól augusztus 17-ig Pécsett internálták politikai okokból, de az udvarias bánásmód a botanizálást lehetővé tette számára. Itt említem meg azt is, hogy Hoffmansegg János gróf (1766—1849) is egy ideig Pécsett volt kénytelen tartózkodni útlevelének rendezése végett. Az esetleg gyüjtött növényeit a drezdai múzeumban kellene keresni. Reichenbach Henrik (1793—1879) Pécsről hoz adatokat. *(Peucedanum arenariumot,*

és Sadler herbariuma nyomán, — de abban nem találták meg, — a *Malaxis monophyllost* [?] említi Pécsről.)

Néhány szórványos adattól eltekintve a baranyai flórakutató munka kizárólag pécsi botanikusok és pedig Nendtvich Tamás és tanítványai kezében van.

Nendtvich Tamás (1782—1858) életrajzát megírta és emlékét feleleventette Róna Jenő. Itt csak annyit említek meg, hogy élete végéig szorgalmasan gyüjtögette a Mecsek virágait, de inkább csak Pécs környékén. Igy tehát Nendtvich Tamás első sorban Pécs városának és a szorosabb értelemben vett Mecsekhegységnek a botanikusa. A Róna Jenőtől közölt adatokhoz pótlólag megemlítem, hogy tanulmányait részben Debrecenben, Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály városában végezte és hogy az átutazó botanikusokat mindég szívesen fogadta, így 1818-ban a bécsi Kollárt és a göttingai Murrayt, akik Mehádiába mentek, szintén lekötelező szeretettel vette körül. Kerner Antal nagyon értékesnek találja a botanikai munkásságát és dícséri lelkiismeretességét. Összeköttetésben állott az ország botanikusaival és sok növényt küldött nekik. (V. ö. még: Hölgyfutár. 1858. 182. sz. és Vasárnapi Ujság. 1858. 33. sz.) Különösen a baranyai érdekességek iránt érdeklődtek nála. A növényeit részben Sándor József pesti botanikus nézte át, akivel élénk levelezésben volt. Küldött növényeket Hanák János piarista tanárnak és még sok más botanikusnak.

Nendtvich Tamás maga keveset írt, de az ő támogatásával és adatainak felhasználásával készült el fiának, Nendtvich Károlynak (1811—1892) a Pécs környékén vadon termő növényekről írt latin nyelvű doktori értekezése. Kerner Antal Nendtvich Károly értekezését igen kiválónak és kimagaslónak találja. Sadler József az 1845-ben Pécsett tartott orvosok és természetvizsgálók gyülésén is kiemeli a Nendtvich család kiváló botanikai munkásságát.

Nendtvich Károly értekezésében betűszerinti sorrendben hozza Pécs környékén vadon termő növényeket. (nem egész 900 fajt!)

Nendtvich Tamás segédje, Balek Rudolf több Nendtvich Károly értekezésében nem szereplő növényt hoz Pécs környékéről. (Igy hogy csak az érdekesebbeket említsem, *Scrophularia Scopolii*-t és *Potentilla micranthat.)* Balek Rudolf 1852-ben Majer Móriccal Balatonfüreden járt botanizálni és Majer Móricnak Pécsről való távozása után a pécsi gimnázium szertárának növényeket gyüjtött. Majer Móric az ő jegyzékét is felhasználta, amikor elkészítette értekezését a pécsi flóraterületről.

Nendtvich Tamásnak Vilmos fiát (1821—93) Simonkai Lajos értekezésében gyakran emlegeti. A pécsi gimnáziumban lévő herbáriuma több érdekes adatot tartalmaz Baranya vármegye flórájához.

Nendtvich Tamásnak Pécs és környékének viránya című műve felhasználásával készültek a Pécsett tartott 1845-ik évi vándorgyülés alkalmával Haas Mihálynak (1810—66) és Hölbling Miksának, Baranya vármegye főorvosának (1811—1900) munkáiban megjelent florisztikai vonatkozású részek.

Majer Móric (1815—1904) életével és munkásságával bőven foglalkoztam. *Die Flora des Fünfkirchner Pflanzengebietes* 1859-ben megjelent

értekezése már (a kritikai átrostálás után) 1000 vadon termő edényes növényt sorol fel a pécsi flóraterületről. Ez a terület, akár csak Nendtvich Károlynál Baranya vármegyét jelenti. Tévesen szokták tehát Nendtvich és Majer adatait egyszerűen csak így: „Pécs" hozni, bár adatainak jó része Pécs tágabb értelemben vett környékéről való. Nálam adataik általában Baranya, Pécs „környéke", kifejezetten hegyi növények Pécs „Mecsek", síkságiak pedig Ormánység (O): Pécs szerepelnek. Kár, hogy értekezése csak kellő kritikával használható, de viszont megbízhatóságát erősen emeli herbariuma aránylag kevés téves határozással és az a tény, hogy több mint egy évtizedet szentelt a baranyai flórakutatásnak. Latzel Baranya mohairól szóló értekezésében hasonló eredményre jut ebben a kérdésben. Majer Móric növénymeghatározásai általában igen jók, de a növények termőhelyére vonatkozó megállapításai bizonytalan értékűek, épen ezért feltűnőbb adatait törölni kellett. Majer Móric növényadatai csak fenntartással fogadhatók el. Ilyen értelemben kell az enumeratioban szereplő Majer adatokat értékelni. Itt jegyzem még meg azt is, hogy Nendtvich Károly értekezéséből hiányoznak az edényes virágtalanok és általában a Nendtvichek nem kutatták ki — saját bevallásuk szerint — a baranyai síkságot. Ezt pótolta Majer Móric, aki 175 új adatot közöl.

A baranyai provinciális botanikai iskola korszakát lezárja Kerner Antalnak 1863-ban megjelent kritikai és kiegészítő értekezése. Kerner, Nendtvich Károly és Majer értekezéseinek a bírálata után Nendtvich Tamástól gyűjtött növényeket ismerteti és végül sok növénynek a pontos lelőhelyét hozza Nendtvich Tamás herbariuma nyomán. A régi pécsi gyüjtők csak a növények nevét hozták értekezéseikben. Ezen próbál legalább is részben Kerner Antal segíteni.

Evvel a munkával le is zárul a pécsi botanika közel félévszázados aranykora, amikor is több, mint 1100 növényt kutattak fel szorgalmas pécsi gyüjtők, akiknek kivétel nélkül Nendtvich Tamás volt a mesterük.

Ahogy a baranyai flóra felfedezésében Kitaibel a XVIII. században és Nendtvich Tamás a XIX. század első felében játszott nagy szerepet, úgy a XIX. század második felében Simonkai Lajos és Janka Viktor munkássága nagy jelentőségű.

Ebben az időben jelent meg Neilreich Ágoston összefoglaló munkája a magyar flóráról, aki (Kanitztól kiadott *Reliquiae Kitaibelianae*, *Kitaibelii Additamenta* és Kitaibel kéziratainak a felhasználásával, továbbá az előző fejezetben már említett művek) az irodalom figyelembe vételével közölte munkájában a baranyai vonatkozású florisztikai adatokat. (*Lathyrus venetust* és *Digitalis lanatát* Balek Rudolf, *Rumex pulchert* pedig Majer Móric exsiccatuma nyomán hozza.) Knapp József Ármin *Zwei Tage im Baranyaer Comitate* című munkájának és Janka Viktor baranyai vonatkozású cikkeinek az adatait is hozza. Sok florisztikai közleményt kapott levél útján is Janka Viktortól különösen Nagynyárád környékére vonatkozólag.

Janka Viktor legnagyobb felfedezése Baranyában a magyar kikerics *(Colchicum hungaricum)* nagyharsányi lelőhelyének a feltalálása volt.

Baranyából sok kisebb terjedelmű florisztikai közleménye is van, melyek értékes adatokat szolgáltatnak a megye növényvilágához, főképen Nagynyárád, de Pécsvárad környékéről is.

Simonkai Lajos 1873 márc. 1-én, április, július és augusztus hónapokban járt Baranyában. Növényeket gyüjtött a Jakabhegyen, Makáron, Zengőn, Nagyharsányhegyen, a Dráva partján, Pécs városa felett a Mecseken és Baranyának sík területein is. Ennek a kutató munkának az eredménye volt: *Adatok Magyarhon edényes növényeihez* című, jórészt baranyai adatokat tartalmazó munkája. (E mű bevezetésében a baranyai flóraterület különlegességeit a következő növényekben látja: *Paeonia officinalis*, *Ruscus aculeatus*, *Ruscus hypoglossum*, *Colchicum hungaricum*, *Doronicum caucasicum*, *Digitalis ferruginea*, *Lonicera caprifolium*, *Trigonella gladiata*, melyet ő fedezett fel a Nagyharsányhegyen.) A bevezetés után kevés kivételtől eltekintve a baranyai növényeknek mind a mai napig legmegbízhatóbb jegyzékét hozza bőséges lelőhelyi utalásokkal. Simonkai alaposságára jellemző, hogy egy év alatt, amelynek csak töredékét töltötte Baranyában, kb. 1.000 fajt írt le területünkről (Ebből 120 egészen új adat!) és ebből csak 2% bizonyult később tévesnek.

Kiváló munkáját Degen Árpád a róla írott nekrológban a következőkben méltatja: Értekezése egész sorát tartalmazza a növénygeografiailag fontos adatoknak. Igy ez alkalommal fedezte fel a *Trigonella gladiátát*, melynek hazánk belső részében való előfordulása rendkívül feltűnő.

Simonkai Lajosnak a baranyai flórakutatásban korszakalkotó munkássága tulajdonképpen lezárja lényegileg a baranyai flórakutatást. Néhány adat került még elő az ő kutató munkássága után és még van kilátás arra, hogy a jelenleg ismert növények száma egy párral megszaporodik, de nagy vonalakban a flórakutató munka lezártnak tekinthető.

Borbás Vince 1873-ban, 1879-ben és 1894-ben járt Baranyában, (Érdekes, hogy Degen nem említi Borbás 1873-iki nagyharsányi útját.) amikor is megtalált több érdekesebb növényt, melyek közül egy-kettőt ő közöl elsőnek a mecseki hegyekből. *A Balaton flórája* című kiváló munkájában a Mecsek különlegességeiből arra következtet, hogy a baranyai növényvilág a balkáni flóra szigetjének tekinthető. Borbás Vince igen sok munkájában találunk elszórtan baranyai adatokat; főképen monográfiáiban *(Rosa, Inula, Thymus, Galeopsis, Acer, Hesperis, Melilotus, Quercus* stb. . . .), eredeti adatai főkép Rónádfa (azóta Gyöngyfa), Gusztávműve és Mecske (nem Mecsek, hanem Magyarmecske község) környékéről valók. Kortársának, Simonkai Lajosnak is vannak baranyai adatai monográfiáiban *(Quercus, Cytisus, Ulmus, Helleborus* stb.).

Vizsgálgatva a XX. század elmult részének baranyai vonatkozású flórairodalmát, azt kell megállapítanunk, hogy ebben az időben csak elszórt adatokat találunk az irodalomban és néhány kisebb ismeretterjesztő értekezést.

Fekete-Blattny munkája hozza elsőnek Baranyából az itt igen ritka nyirfát *(Betula pendula)*, és többek között különösen bőven foglalkozik a *bükk* baranyai elterjedési viszonyaival egyéb erdészeti szempontból jelentős fáknak hasonló természetű vizsgálata mellett.

Várady Ferenc *Baranya flórája* a megye monográfiájában sajnos nem nyujt semmi érdemleges adatot, sőt nagyon sok kívánni valót hagy hátra.

Róna Jenő *Pécs és környékének flórájáról és annak tanulmányozóiról* szóló értekezésben Majer Móric és Agh Timót nyomán ismerteti a baranyai flórát és annak történetét kevés kivételtől eltekintve csak Pécsett megjelent munkák alapján adja. Pelóriás gyujtóványfüvet talál a Mecseken.

Mankó-büki Balog Károly (1848—1920), a pécsi ítélő tábla elnökének, Madách Imre nőtestvére fiának *„A virágos Mecsek"*-e még a legnagyobb munka ebből az időből. Balog Károly a gyüjtött növényekről aquarelleket festett és így sok kétes adat tisztázása vált lehetővé. Feltűnőbb új adatai mind téveseknek bizonyultak. A Mecsek virágait a virágzásnak megfelelőleg havonkint felosztva ismerteti.

Az utolsó húsz évben legtöbbet járt Baranyában a pesti botanikusok közül Boros Ádám, aki a Mecsekben és a baranyai síkon 17 alkalommal fordult meg, 29 napig kutatott és 30 kirándulást tett. Sok és részben a megye flórájára nézve új adatot közöl a Dráva mellékéről és a mohácsi Dunaszigetről. Gayer Gyula kiváló növényföldrajzi cikke nyomán, melyben a praenoricum mediterrán elemeit a szerző a Mecsekből népesíti be, a pannonicum és a praeylliricumnak nevezett mecseki flóravidék kapcsolatait kutatja. A Nagyharsányhegy feltűnő módon gazdag mediterrán flóráját érdekes népszerű cikkben ismerteti.

A Mecsekben Soó Rezső több ízben járt és monográfiáiban is közöl mások gyüjtéséből bennünket érdeklő adatokat. *(Consolida, hydatophyták, adventivek, Rhinanthus, Melampyrum, Orchidaceae, Aster, Alchemilla.)* Gayer *(Aconitum és Rubus)*, Moesz *(Elatine)*, Jávorka *(Onosma)*, Tuzson *(Potentilla rupestris, Arabis hirsuta)*, Zahn *(Hieracium)*, Szabó *(Knautia)*, Wagner *(Tilia* és *Centaurea)*, Égey *(Centaurium)*, Pénzes *(Bromus)*, Zólyomi *(Spiraea)*, Máthé *(Gladiolus* és *Arctium)*, Lyka *(Thymus)*, Degen *(Rosa)*, Kümmerle *(Equisetum Moorei)*, Rechinger és Bihari *(Rumex)*, Beck *(Orobanche)*, Keller *(Veronica)* stb.... monográfiák is tartalmaznak még adatokat területünkhöz. Jávorka Sándor *Magyar Flórájának* a megjelenése természetesen a mecseki flórakutatás történetében is határkövet jelentett.

Csapody Vera egyik cikkében a mecseki tavasz ébredést jelentékenyen korábbinak találja a budai hegyekénél. Ezt azért említem meg, mert már ez volt Borbás Vincének a véleménye Simonkai Lajossal szemben.

Kovács Ferenc *Pécs és vidékének növényzetéről* írt cikkében az irodalom alapján ismerteti a baranyai flórát.

Stitz János önálló vizsgálatai alapján közli a *Mecsek mézelő növényeinek a pollenjeit* sikerült mikrofotografiákkal kísérve.

Földváry Miksa a *Mecsekalji gesztenyéseket* ismerteti meg a természettudományok iránt érdeklődő nagyközönséggel és természetvédelmi értekezést ír a Mecsek növényvédelme érdekében.

Bartha Albert és Visnya Aladár a szegletes veseharasztot *(Dryopteris setiferát)* írják le a Mecsekből. A pécsi Rotary Club német nyelvű ismeretterjesztő cikket közöl a Mecsek néhány ritka virágáról.

Gayer Gyula, Szita Istvánnak († 1934), — aki sokat gyüjtött 1914-ben és 1915-ben a Mecseken — az exsiccatuma alapján *Doronicum Sopianae* néven írja le a Mecsekből a *Doronicum caucasicum* és *hungaricum* hybridjét.

Kárpáti Zoltán körtikéket közöl a Mecsekből *(Pirola rotundifoliát* és *minort*, melyet tőle függetlenül már előtte én is megtaláltam.) Az eddig említett magyar botanikusokon kívül jártak még területünkön: Vajda László, aki újra megtalálta Nagyharsánynál a *Trigonella gladiatát* (1931), Győrffy István, Kőfaragó-Gyelnik Vilmos, Bánhegyi J. stb.stb.

Végig tekintve Baranya vármegye növényvilága felfedezésének a történetén megállapítható, hogy a mecseki és mecsekalji növényvilágot Kitaibel Pál, Nendtvichek, Majer Móric, Simonkai Lajos és Janka Viktor munkája nyomán ismerjük első sorban.

A szerző növényföldrajzi tájegységünk felkutatása végett 260 kiránduló úton vett részt közel egy évtized alatt. A már előzőleg is jól kikutatott területről flórajárásunkon körülbelül 97 új fajt, illetve 200 alfajt és formát (ebből a tudományra nézve is egészen új 20) sikerült kimutatnia a kritikus nemzetségek kivételével, melyek még mindég új anyagot nyujthatnak. (Ezekből 110 formát közöl.)

Az egyes fajok első közlőit az enumeratioból meg lehet állapítani. A közönségesnek jelzett fajokat elsőnek kevés kivétellel Nendtvich Károly közölte. Mitterpacher-Piller *(Galega officinalis)*, Csapó *(Tussilago farfara)* és Kitaibel *(Vicia sordida, Tilia tomentosa)* már említett fajain kívül, elsőnek hozták a következő közönségesnek jelzett fajokat: Nendtvich T. *(Eragrostis pilosa, Carpinus betulus, Gypsophila muralis, Crataegus monogyna)*, Majer *(Nephrodium filix-mas, Equisetum arvense, palustre, Typha latifolia, Poa trivialis, Bromus tectorum, Brachypodium silvaticum, Carex vulpina, acutiformis, Lemna minor, Juncus articulatus, Urtica urens, Erysimum erysimoides, Lavatera thuringiaca, Veronica persica, Scabiosa ochroleuca, Pulicaria vulgaris, Cirsium canum, Leontodon autumnalis, Picris hieracioides, Crepis biennis, Hieracium Bauhini)*, Simonkai *(Polygonum lapathifolium, Viola arvensis, Myosotis micrantha, Knautia drymeia)*, Bartal *(Camelina microcarpa)*, Lyka *(Thymus glabrescens)*, Horvát *(Fumaria Schleicheri)*.

A Mecsekhegység és a baranyai sík flórájának 1480 fajából és keverékfajtából elsőnek közöltek:

(1. *Régi kutatók az első pécsi flóra megjelenéséig* [1836-ig]:)

Marsigli A. (1726) — — — — — — — —	14
Piller M. és Mitterpacher L. — — — —	16
(Waldstein W. F. és) Kitaibel P. — — —	14
Mások (Schultes J. 2, Reichenbach H. 1, Csapó J. 1)	4
1726—1836 összesen	48

(Kitaibel már feljegyzett 530 fajt ebben az időben, de nem közölte az adatait.)

(2. *Nendtvich T. pécsi botanikus iskolája* [1863-ig]:)

Nendtvich K. — — — — — — — —	874
Nendtvich T. — — — — — — — —	35
Balek R. — — — — — — — — —	8
Majer M. — — — — — — — — —	175
Kerner A. (Nendtvich T. herbariuma nyomán) —	30
Kanitz A. (Kitaibel adatok) — — — — —	3
1836—1863 összesen	1125

(3. *Simonkai L. kutatásának korszaka* [1900-ig]:)

Janka V. — — — — — — — — —	11
Neilreich A. (Janka és Kitaibel adatai) — —	18
Simonkai L. — — — — — — — —	120
Borbás V. — — — — — — — — —	10
Mások (Uechtritz R. 1, Knapp J. A. 2, Beck G. 1)	4
1863—1900 összesen	163

(*A XX. század kutatói* [1940-ig]:)

Boros A. — — — — — — — — —	16
Jávorka S. (exsiccat. nyomán) — — — —	8
Horvát A. (40 exsiccat. nyomán) — — — —	96
Mások (5: Zahn K., 3: Bartal K., Hollós L., 2: Kárpáti Z., Lengyel G., Rechinger K., 1: Bihari Gy., Fekete-Blattny, Kümmerle J. B., Lyka K., Máthé I., Palik P., Tuzson J.) — — — — — — —	24
1900—1940 összesen	144

Itt mondok köszönetet mindazoknak, akik e mű megírásában segítségemre voltak. Dr. Soó Rezső egyetemi ny. r. tanár mecseki gyűjteseinek anyagát és a monografiákból kiírt irodalmi adatait, dr. Boros Ádám egyetemi magántanár, dr. Kárpáti Zoltán egyetemi magántanár, dr. Zólyomi Bálint egyetemi magántanár, dr. Zsák Zoltán kísérletügyi főadjunktus gyűjteseik eredményeit önzetlenül bocsátották rendelkezésemre, Bihari Gyula középiskolai tanár a *Rumexeket*, dr. Lengyel Géza egyetemi magántanár, kísérletügyi igazgató *Rosákat* és *Hieraciumokat*, Trautmann Róbert okleveles mérnök néhány *Menthát* voltak szívesek meghatározni. Dr. Gombocz Endre múzeumi igazgató pedig Kitaibel Pál területünkön tett utazásairól szóló naplóit fejtette meg. Dr. Visnya Aladár múzeumigazgató néhány adatot szolgáltatott. Hálás köszönet illeti meg a Magyar Nemzeti Múzeum Növénytárát (Igazgató: dr. Jávorka Sándor egyetemi ny. r. tanár, aki legtöbbet segített munkám elkészítésénél), a budapesti, debreceni és pécsi egyetem számos segítő munkatársát.

A Mecsekhegység és környékének flórája a Magyar Flóraművek IV. köteteként is megjelenik, épen ezért dr. berei Soó Rezső egyetemi ny. r. tanár tollából sajtó alá került eddigi három kötet jól bevált beosztását és rendszerét követi, hogy a Flóraművek egyes köteteit forgató olvasók az egységes szerkesztés és beosztás előnyei révén könnyebben tudják munkámat tanulmányozni. B. Soó Rezső a készülő könyvet átnézte. Ezért hálás köszönetet mondok neki.

Praefatio auctoris.

Iis, qui non utuntur lingua nostra hungarica haec notantur. In introductione (Bevezetés) habetur descriptio partium territorii geobotanici montium Mecsek circuitusque ejusdem. Hanc vide germanice in opere auctoris Borbásia II 1940 no. 1—2. In introductione habetur adhuc p. 10—1. tabella plantarum catalogus in Hungaria tantum in Mecsekico (A), ibidem et Trandanubio meridionali (B), ibidem et Matrico (C) crescentium, p. 12—3. vero catalogus plantarum, quae ex montibus pervenerunt ad planitiem meridionalem Mecsek. (A. s. m. 100 m) Postea legitur historia botanicae in territorio nostro. Hac in parte magni meriti sunt: *Kitaibel*, familia *Nendtvich*, *Majer*, *Simonkai*. Opera eorum vide in litteratura! Postea habetur litteratura et enumeratio secundum systema seriei „Florae Regionum Hungariae Criticae." Auctor ipse per decennium laboravit in opere suo litteraturam et herbaria scrutando praeprimis autem per autopsiam 260 excursiones faciendo jam cognitam regionem montanam et incognitam collinam silvasque incognitas planas studendo.

Pécs, 1941. jan. 1.

Horvát Adolf
S. O. Cist.

Irodalom. — Litteratura.

(A rendszertani monográfiák mellőzésével.)

Andrasovszky J.: Magyarország Orchidea-flórájához. MBL. 1917. 111.
Balek R.: Correspondenz. ÖBW. 1852. II. 14.
— — Zwei Pflanzen von Fünfkirchen in Ungarn. ÖBW. 1853. III. 180.
Balog K.: A virágos Mecsek. MEÉ. 1918. 5.
Bartal K.: Adatok Szekszárd környékének flórájához. BK. 1910. 33.
Bartha A.: Jkv. BK. 1933. 115.
Borbás V.: Correspondenz. ÖBZ. 1874. XXIV. 252.
— — Dr. Haynald L. érsek herbáriumának harasztféléi. MTK. 1876. XIV. 437.
— — A magyar Nagy-Alföld tölgyei. EL. 1887. 710.
— — A pécsi Knautia (Scabiosa) ciliátáról. MOTV. 1894. XXVII. 277.
— — A magyar flórából. TTK. 1896. 337.
— — Florisztikai adatok. TTK. 1897. 208.
— — A Balaton flórája. 1900.
Boros Á.: Ujabb adatok Közép-Magyarország flórájához. BK. 1920. 39.
— — Jegyzetek a Mohácsi sziget flórájáról. MBL. 1922. 71.
— — Florisztikai közlemények. I. BK. 1923. 70.
— — A drávabalparti síkság flórájának alapvonásai, különös tekintettel a lápokra. MBL. 1924. 1.
— — A tengerpartvidéki növényzet szigete a baranyai Harsányhegyen. TTK. 165.
— — A Pannonicum és Praeillyricum flóravidékének kapcsolata. MBL. 1928. 51.
— — A páfrányok alföldi előfordulásához. BK. 1930. 77.
— — Jkv. 1933. 116.
— — Néhány ritkább Potamogeton-faj hazai elterjedéséhez. BK. 1934. 156.
— — Adatok Somogy vármegye flórájának ismertetéséhez. VSZ. 1936. 79.
— — Magyarországi hévizek felsőbbrendű növényzete. BK. 1937. 99.
— — Florisztikai közlemények. II. BK. 1938. 310.
Csapody V.: A tavasz ébredése. Ifjúság és Élet. 1931. 355, 379.
— — A cserkészek növénygyüjtő napjának eredményei. BK. 1935. 195.
Csapó J.: Új füves és virágos magyar kert. 1775.
Degen Á: Deétéri dr. Borbás Vince. MBL. 1905. 165.
— — Bartal Kornél: Adatok Szekszárd környékének flórájához. MBL. 1910. 379. (Bírálat Bartal cikkéről.)
— — Simonkai Lajos. MBL. 1910. 2.
Fekete L. és Blattny T.: Az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén. 1913.
Földváry M.: Mecsekalji gesztenyések. TTK. 1937. 567.
— — Természeti emlékek a Mecseken és környékén. EL. 1932. Különlenyomat.

Gayer Gy.: Phytographische Notizen. MBL. 1932. 44.
— — Vas vármegye fejlődéstörténeti növényföldrajza és a praenorikumi flórasáv. 1925.
Gombocz E.: Az első hatóságilag védett növény hazánkban. TTK. 1934. 106.
— — A magyar botanika története. 1936.
Hollós L.: Tolna vármegye flórájához. BK. 1911. 89.
— — Ruscus aculeatusról. MBL. 1912. 279.
— — Tolna vármegye flórájához. MBL. 1914. 57.
Horvát A.: Egy elfelejtett pécsi botanikus. MEÉ. 1934. 12.
— — Vad pünkösdi rózsa a Mecsek-hegységben. TTK. 1934. 66.
— — A baranyai flóraterület különlegességei. PCGÉ. 1934.
— — A Mecsek-hegység és a Mecsekalja növényvilága. I. Tavasszal. II. Nyáron. Ifjúság és Élet. 1934—5. III. Ősszel. U. o. 1935—6.
— — Virágzó növények a Mecseken 1934 decemberében. TTK. 1935. 43.
— — Képek a Mecsek és a Mecsekalja növényvilágából. MEÉ. 1935. 5.
— — Ex Flora Baranyaënsi. 1. PMK. 2. 1935.
— — A baranyai növényvilág kutatásának irodalma. PK 12. 1935.
— — Analysis Florae Comitatus Baranya. PMK. 4. 1936.
— — Ex Flora Baranyaënsi. 2. PMK. 4. 1936.
— — Mediterrán elemek a baranyai flórában. PK 28. 1936.
— — Száz éves pécsi botanika. Dunántúl. 1936. máj. 31.
— — A Mecsek és a Magyar Középhegység közös különlegességei. PCGÉ. 1937.
— — Színes mozgófényképek. Jkv. BK. 1937. 166.
— — Balog Károly mecseki virágaquarelljei. Jkv. 1937. 236.
— — A Mecsek ritka virágai. 1938.
— — Kitaibel Pál Baranyában. KCGÉ. 1939.
— — Ex Flora Baranyaënsi. Borbásia. 1939. I. 94.
— — Képek Baranya vármegye erdőéletéből. BK. Jkv. 1939. 173.
— — A Mecsek növényélete. A Mecsek részletes kalauzában. 1939. 35.
— — Gehört das Hügelland von Simontornya zum Mecsek-Gebirge? Borbásia. 1939. 148.
— — A Mecsek-hegység és déli síkjának növényföldrajzi tájegységei. KPCG. 1940.
— — A pécsi piac vadvirágai. Búvár. 1940. 257.
— — Additamenta ad Floram Baranyaënsem. Borbásia 1940. II. 26.
— — Die pflanzengeographische Giederung des Mecsekgebirges. Borbásia. 1940. II. 12.
— — Additamenta ad geobotanicam Baranyaënsem. Borbásia. 1941. II. (Jam non citatur.)
Hunfalvy J.: A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása. III. 1865.
Janka V.: Correspondenz. ÖBZ. XVI. 1866. 398., 1867. XVII. 56, 82, 127, 161, 231, 232, 404., 1870. 319. — XVII. k. gyakran *Janka l. c.* idézem.
— — Neue Standorte ungarischen Pflanzen. ÖBZ. XVI. 1866. 65., XVII. 1867. 169.
— — Zwei ungarische für die Flora des oesterreichischen Monarchie neue Pflanzenarten. ÖBZ. 1867. XVII. 102.

— — Megjegyzések Boissier Flora orientalisa ötödik kötetének első füzetéhez. Magyar Növénytani Lapok. 1882. 117.
Jávorka S.: Magyar Flóra. 1924—5.
— — A magyar flóra képekben. 1934. *(Csapody Verával.)*
— — Ujabb florisztikai adatok. MBL. 1930. 140.
— — Kisebb közlemények. BK. 1934. 258.
— — Kitaibel herbariuma. AMNH. 1926. 428, 1929. 97, 1934. 147, 1935. 55, 1936. 7.
Kitaibel P.: Additamenta ad Floram Hungaricam. ed. Kanitz. Linnaea. 1863.
— — Reliquiae Kitaibelianae. ZBG. 1862. XII. 558, 1863. XIII. 57, 507.
Kanitz A.: Versuch einer Geschichte der Botanik in Ungarn. 1863.
Karl J.: Herbarium Hanakianum. BK. 1922. 152.
Kárpáti Z.: Adatok Magyarország flórájához. BK. 1935. 199.
Kerner A.: Nachtrag zu C. M. Nendtvich' enumeratio plantarum territorii Quinque-ecclesiensis ZBG. 1863. XIII. 561.
Kiss A.: A pécsi gimnázium története. Különlenyomat. 1914.
Knapp J. Á.: Zwei Tage im Baranyaer Comitate. ÖBZ. 1866. XVI. 117.
Kovács F.: Pécs és vidékének növényzetéről. Kalocsai-pécsi Diákszemle. 1927. 5.
Lengyel G.: A magyar lucernamag származási vizsgálata. Kísérletügyi Közlemények. 1929. Különlenyomat.
— — A Serratula lycopifolia (Vill.) Kern. Csonka-Magyarországon. BK. 1932. 155.
Majer M.: Die Flora des Fünfkirchner Pflanzengebietes. Pécsi kath. főgymnasium programmja. 1859. 23.
Marsigli A. F.: Danubius Pannonico Mysicus . . . VI. 1726.
Neilreich A.: Aufzählung der in Ungarn und Slavonien bisher beobachteten Gefässpflanzen. 1867. Nachträge 1870.
Nendtvich K.: Dissertatio inaug. historico-naturalis exhibens enumerationem plantarum in territorio Quinque-Ecclesiensi sponte crescentium. 1836.
Nendtvich T.: Baranyának fanemei. MOTV. 1846. VI. 325.
— — Pécs és környékének viránya. u. o. 288.
Nendtvich V.: Correspondenz. ÖBW. 1855. V. 14.
Piller—Mitterpacher: Iter per Poseganam. 1783.
Róna J.: Pécs és környékének flórájáról és annak tanulmányozóiról. PBMÉ. 1908. 131.
— — Doronicum Nendtvichii. U. o. 1909. 89.
— — Emlékezés Nendtvich Tamásról. BK. 1909. 61.
— — A pelóriás gyujtoványfű előfordulása Pécsett. PTTK. 1909. 124.
— — A virágzás kezdete Pécsett 1910-ben. PBMÉ. 1911. 108.
— — Növényfenológiai megfigyelések Pécsett 1911-ben. 1912. 64.
— — U. a. 1912-ben. U. o. 1913. 37.
Reichenbach H. G.: Flora germanica excursoria. 1830.
— — Iconographia . . . XIII. 1851.
Seymann V.: A Colchicum hungaricum Janka rendszertani helye. MBL. 1909. 61.
Schultes J. A.: Oesterreichs Flora. 2. k. 1814.
Schultz Bip. K. H.: Über Doronicum Nendtvichii Sadler. ÖBW. 1854. IV. 410.

Simonkai (Simkovics) L.: Adatok Magyarhon edényes növényeihez. MTK. 1876. XI. 157.
— — Uj növények leírásai. Természetrajzi Füzetek. 1877. 103.
— — Bánsági és hunyadmegyei utazásom 1874-ben. MTK 1878. XV. 479.
Skofitz A.: Flora austriaca. ÖBW. 1853. III. 131.
Soó R.: A magyar vizek virágos vegetációjának rendszertani és szociológiai áttekintése. MBIM. 1928. 46, 1934. 135, 1935/6. 223.
— — Beiträge zu einer kritischen Adventivflora des historischen Ungarns. Bot. Archiv. 1927. 349.
— — Északi reliktumnövények Magyarország flórájában. Tisia. 1939. Separatum.
Stitz J.: A Mecsek mézelő növényeinek pollenje. Mezőgazdasági Kutatások. 1930. Különlenyomat.
Szilády Z.: Az ősdiófa nálunk és a Balkánon. BK. 1933. 129.
— — Adatok a diófának ősi elterjedéséhez. BK. 1935. 193.
Szinnyei J.: Magyar írók élete és munkái. IX. 1903.
Tatár M.: A pannoniai flóra endemikus fajai. Tisia. 1939. Separatum.
Tuzson J.: Jegyzetek a magyar flóra néhány növényéről. BK. 1914. 138.
Uechtritz R.: Bemerkungen über einige Pflanzen der ungarischen Flora . . . ÖBZ. 1886. 287.
Waldstein X. F. A. et Kitaibel P.: Descriptiones et Icones plantarum rariorum Hungariae. I—III. 1802—12.
** Einiges über die Flora des Mecsek-gebirges. 1934. Brief aus Pécs. Bericht des Rotary Club.
— — Nendtvich-ünnepély. PBMÉ. 1910. 10.

Mellőzendőnek vélt irodalmi források. — Litteratura omittenda.

Ágh T.: Pécs és környékének flórája a szerző Emléklapok c. munkájában 1894.
Haas M.: A tenyészet a szerző Baranya c. munkájában 1845.
Hölbling M.: Baranyának viránya a szerző Baranya vármegyének orvosi helyirata c. munkájában 1845.
Várady F.: Baranya flórája a szerző Baranya multja és jelene c. munkájában 1908.

Exsiccata-kiadványok.

FEH: Flora Exsiccata Hungarica. — *MAN:* Tuzson: Magyar Alföld Növényei. — *Gram. Hung.* et *Cyp. Hung.:* Degen: Gramina Hungarica, Cyperaceae Hungaricae.

Kéziratok, jegyzetek. — Manuscripta.

Balog Károly pécsi egyetem tulajdonában lévő mecseki növényfestményein lévő feljegyzések, Boros Ádám, Jávorka Sándor, Kárpáti Zoltán jegyzetei, Majer Móric: Pécs környékén vadon termő növények jegyzéke, Soó Rezső, Zólyomi Bálint, Zsák Zoltán jegyzetei.

Növénygyüjtemények. — Herbaria.

Magyar Nemzeti Múzeum Herbáriuma, első sorban Simonkai Lajos és Nendtvich Tamás gyüjtéséből, de másokéból is.

Budapesti Egyetem Növényrendszertani Intézetének Herbáriuma, Borbás Vince néhány növénye.

Pécsi Ciszterci Gimnázium Herbáriuma, Majer Móric, Nendtvich Vilmos és mások gyüjtéséből.

Budapesti Piarista Gimnázium Herbáriuma, Nendtvich Károly néhány növénye.

Győri Bencés Gimnázium Herbáriuma, Ballay Valér néhány baranyai növénye pécsi gyüjtőktől. Polgár Sándor szíves közlése.

Pécsi Városi Múzeum Herbáriuma, Szita István és régi gyüjtők növényei.

Boros Ádám, Kárpáti Zoltán és Soó Rezső adatait levélben közölte.

A szerző Herbáriuma 5.000 lap területünkön termő növényekből.

Rövidítések: — Abbreviationes:

1. Területfelosztás. — Divisio geobotanica.

M = Mecsekhegység, hegyei: J = Jakabhegy
T = Tubes
Z = Zengővár
V = Villányi hegység
Ma = Mecsekalja
H = Hegyhát
Sz = Szekszárdi dombvidék
Zs = Zselic
O = Ormányság
D = Drávaköz
O, D = a Mecsekből hiányzó síksági fajok baranyai előfordulását jelzi.

2. Irodalom. a) Folyóiratok — Ephemerides:

AMNH = Annales Musei Nationalis Hungarici
BBC = Beihefte zum Botanischen Centralblatt
BK = Botanikai Közlemények, Jkv. = jegyzőkönyv
EL = Erdészeti Lapok
MBIM = Magyar Biológiai Intézet Munkálatai
MEÉ = Mecsek Egyesület Évkönyve
MTÉ = Mathematikai és Természettudományi Értesítő
MTK = Mathematikai és Természettudományi Közlemények
MOTK = Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlésének Munkálatai
ÖBW = Österreichische Botanische Wochenschrift
ÖBZ = Österreichische Botanische Zeitschrift
PK = Pannonia Könyvtár
PBMÉ = Pécs-Baranyamegyei Múzeum Egyesület Évkönyve

PCGÉ = Pécsi Ciszterci Gimnázium Értesítőjéből különlenyomat
PM = A Pécsi Városi Múzeum kiadványai
TTK = Természettudományi Közlöny, PTTK = Pótfüzetek a TTK-höz
VSz = Vasi Szemle
ZBG = Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft

b) Könyvek, cikkek — Libri, dissertationes:

Bartal: B.: Adatok Szekszárd környékének flórájához
BK = Balog Károly: A virágos Mecsek és A = aquarell!
Horv. É. = Horvát: A Mecsek-hegység és déli . .
Hollós = Hollós L.: Tolna vármegye flórájához
K.-Nendtv. = Kerner: Nachtrag zu C. M. Nendtvich . . .
Kit. 1. = Horvát: Kitaibel Pál Baranyában
Kit. 2. = Kitaibel a somogyi és tolnai Mecsekben in Horv. É.
Knapp = Knapp: Zwei Tage im Baranyaer Komitate
Maj. = Majer: Die Flora des Fünfkirchner Pflanzengebietes
N I és N II = Neilreich i. m. és Nachträge
Nendtv. = Nendtvich K. i. m.
NT = Nendtvich T. i. m.
PM. It. = Piller et Mitterpacher: Iter Poseganam . . .
RK = Reliquiae Kitaibelianae
Simk. = Simonkai: Adatok Magyarhon edényes növényeihez
WK Ic. = Waldstein et Kitaibel: Descriptiones et Icones . . .

3. Gyüjtők — Collectores:

Bs. = Boros (jegyzetei)
Jáv. = Jávorka (jegyzetei)
KH! = Kaposvári fiúgimnázium herbariuma!
Kárp. = Kárpáti (jegyzetei)
Maj. K. = Majer: Pécs környékén vadon termő növények jegyzéke (katalog.)
NV! = Pécsi ciszterci gimnázium herbáriuma, főkép Nendtvich Vilmos gyüjtése!
Soó = Soó (jegyzetei)
Sz! = Szita István gyüjteménye!
Zóly. = Zólyomi (jegyzetei)
! helynév után = magam gyüjtöttem vagy láttam
! személynév után = a gyüjtő példányát láttam, illetve irodalmi utalásoknál a szerző látta.

Virágtalanok irodalmából. — (Az edényesek kivételével.)

(Cryptogamarum litteratura exceptis Pteridophytis.)

I. Nyálkagombák *(Phytosarcodina).* Bánhegyi J. közölt néhány adatot a pécsi Mecsekből és a Zselicből. (Borbásia I.) (12 faj.)

II. Gombák. *(Fungi).* Szekszárd környéke az ország gombászatilag legjobban kikutatott területei közül való. (Hollós L.: *Szekszárd vidékének gombái.* MTK. XXXVII. 2. sz. 1933.) (1386 faj.) Ezeknek egy része azonban már az Alföldről való. Kaposvár környékéről Lojka H. gyüjtéséből H. Rehm közölt tömlős gomba adatokat. *(Ascomycetes Lojkani lecti in Hungaria, Transsylvania et Galicia.* Budapestini. 1882.) Mohács környékéről Schulzer István közölt adatokat. (L. Moesz G.: *A hazai gombakutatás multja és jelene.* TTK. 1934. márc. 1—15. sz. és írásbeli közlése.) Majer M. Pécs környékéről közölt 47 gombát. *(Die Flora des Fünfkirchner Pflanzengebietes.* Pécs, 1859.) Ehhez járul még 2 faj a herbariumából, összesen tehát 49 faj Pécs környékéről.

III. Zuzmók *(Lichenes).* Tevel környékéről, területünk északi határáról Sántha László: *Adatok Tolna vármegye zuzmóflórájának ismeretéhez* c. értekezésében (BK 1924 47) közöl 110 fajt. L. még S.: *Physcia félék monografiája.* Folia Cryptogamica. 1928. 6. n. Továbbá: v. Räsänen: *Ad distributionem Lichenum Usneacearum praecipue in Hungaria.* AMNH. 1940. 104. Pécs környékéről Majer i. értekezése 15 fajt említ; ezeken kívül még 15 faj van herbariumában, összesen: 30 faj. Kőfaragó—Gyelnik Vilmos többször gyüjtött területünkön, anyaga feldolgozása alatt van és csak kis részben került nyilvánosságra. *Folia Cryptogamica.* 1928. p. 578—603. 18 faj, ezekből 5 Majernél. Összesen a Mecsekből és a Harsányhegyről kb. 50 faj.

IV. Mohok *(Bryophyta).* Latzel A.: *Beitrag zur Kenntnis der Moose des Komitates Baranya* c. (MBL 1934 160—191) értekezésében 250 fajt közöl a megye területéről. 1934 óta Boros Ádámnak vannak részben már kiadott és még nem közölt adatai. Van Kitaibel Pál naplójában is egy-két virágtalanokra vonatkozó adat.

Kb. 1700 fajra tehetjük flórajárásunkból közölt virágtalan növényeknek a fajszámát. A moszatok *(Algae)* felkutatása terén még jóformán semmi sem történt. Igy is aránylag elég jól felkutatott területe hazánknak a virágtalanok szempontjából flórajárásunk.

Enumeratio plantarum vascularium.

Edényes növények jegyzéke.

Filicales. Harasztok.

Polypodiaceae. Páfrányfélék.

1. **Cystopteris filix-fragilis** (L) Borb. (Hólyagharaszt)

Formae: **a. cynapiifolia** Koch — **b. anthriscifolia** Koch

J: Abaliget „barlang", Petőc (**a.** Horv. Borbásia II 26), Mecsekalja (!prope Pécs), Magyarürög „Égervölgy" (**b.** l. c.), Orfű „Vízfő" (**a.**!) — T: Pécs (!Simk. 211) — Z: (!RK 590), Hosszúhetény (K.-Nendtv. 573), Püspöknádasd (Simk. 211), Zobák „Hidasi völgy" (!) — V: Harsány (!Simk. 211, **b.**!), Máriagyűd „barlang" (Bs.) — ZS: Kaposújlak (Bs.)

2. **Dryopteris Linnaeana** Christens. (= **Phegopteris dryopteris** (L) Fée) (Tölgyes buglyos-páfrány)

M: Pécs „környéke" (Maj. 41, K.-Nendtv. 574)

3. **D.** (= **Ph.**) **Robertiana** (Hoffm.) Christens. (Mirigyes buglyos-páfrány)

M: Pécs „környéke" (Maj. 41) — Z: Püspöknádasd (Simk.! 211)

4. **D.** (= **Nephrodium**) **thelypteris** (L) A. Gray (Mocsári páfrány)

O: Pécs „környéke" (Maj.! 41), Sellye „Kápolnapuszta" (K.-Nendtv. 573, NV! Hic frustra quaesivi. Hiába kerestem.) — D: Dárda (Simk. 210)

5. **D.** (= **N.**) **filix-mas** (L) Schott — **a. crenatum** Milde (Erdei pajzsika)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges.

O: Páprád „Tilos erdő", Sellye „Mocsárerdő", Marócsa, Baranyahídvég (!), Páprád „Szilas erdő" (Horv. É. 16), Szentegát (**b. deorsolobatum** Milde!), Alsószentmárton (**c. heleopteris** Milde!)

6. **D.** (= **N.**) **spinulosa** (Müll.) O. Ktze. (Szálas pajzsika)

J: Petőc (Visnya apud Horv. PM4 15), Orfű „Szuado" (!) — T: Pécs „Mecsek" (Simk. 210) — Z: Zobák (!) — H: Nagyterecsény (!) — ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 24), Kaposújlak (Bs.) — O: Marócsa (!)

7. **Polystichum lobatum** (Huds.) Chevall. (Karélyos veseharaszt)

J: (Simk. 210), Orfű „Vízfő" (!), „Szuado" (!Visnya BK 1933 115) — T: Pécs „környéke" (Maj. 41), Mánfa „Mélyvölgy" (!K.-Nendtv. 573), „Melegmányi" (!), „Zsidóvölgy" (Visnya l. c.) — Z: Zobák „Hidasi völgy" (!Visnya apud Horv. PM4 15) — V: Máriagyűd „barlang" (Bs.) — H: Nagyterecsény (!), Bakóca (Horv. É. 13)

8. **P. setiferum** (Forsk.) Moore ex Woynar (Díszes veseharaszt)

J: Orfű „Szuado" (!Visnya 1. c.) — T: Pécs „környéke" (Sadler apud Kümmerle Fol. Crypt. I 981), Mánfa „Nagymély-" (!Bartha BK 1933 115), „Melegmányi", „Zsidóvölgy" (Visnya 1. c.) — Ma: Lovászhetény (Visnya!)

9. **P. Luerssenii** (Dörfl.) Margittai **(P. lobata × P. Braunii)**

J: (Simk.! Determinavit: Kümmerle)

10. **Athyrium filix-feminea** (L) Roth (Hölgyharaszt)

Formae: **a. fissidens** (Döll) Milde — **b. multidentatum** (Döll) Milde

J: (!Simk. 210), Bükkösd (**a.** Horv. Borbásia I 95), Mecsekalja (!, **a.** Soó) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 41, K.-Nendtv. 573) — Z: Szászvár „Dobogó" (**a.** Horv. 1. c.), Zobák „Hidasi völgy", Zengő (!) — H: Bakóca (Horv. É. 13), Nagyterecsény (**a., b.**!) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (**b.**!) — O: Czinderybogád (Horv. É. 15. **b.**), Baranyahídvég (**a.**), Sellye „Mocsárerdő (**a.**!), Siklós (Horv. É. 16)

11. **Phyllitis scolopendrium** (L) Newm. (Gímharaszt)

J: Abaliget (!Simk. 211), Orfű „Szuado" (!) — T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 26, 41), Mánfa „Mély-" (!K.-Nendtv. 574), „Melegmányivölgy", Pécs „Lámpás" (!) — Z: Óbánya „Kisújbánya" (Visnya ! apud Horv. PM4 15) — Ma: Fazekasboda (!) — O: Siklós „in puteo", kútban (Boros BK 1930 77)

12. **Asplenium septentrionale** (L) Hoffm. (Északi fodorka)

M: Pécs „környéke" (Balek ÖBW 1852 14, NV!) — J: (K.-Nendtv. 573, Maj.!), Kővágószőlős (Maj. K. apud Horv. PM2 10), Mecsekalja (Visnya!) — — Z: Hosszúhetény (Simk. 211)

13. **A. trichomanes** L. (Aranyos fodorka)

J: Magyarürög „Égervölgy" (!), Abaliget (Kit. 1. 16), „barlang" (!), Orfű „Vízfő", Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 26, 41.), „Bertalan szikla" (Horv. PK 28. 6), „Mélyvölgy", „Szkokó" (!) — Z: „Zengővár" (Kit. 1. 18.), Zobák „Hidasi völgy", Pécsvárad, Püspöknádasd (!) — V: Harsány (Kit. 12), Siklós, Máriagyűd „barlang" (Bs.!) — Ma: Geresd (!) — ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 24)

14. **A. ruta-muraria** L. (Kövi fodorka)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 26, 41), „Bertalan szikla" (PK 28. 6), „Szaniszló pihenő" (!) — Z: Zobák „Hidasi völgy" (!) — V: Harsány (! Simk. 210), Siklós, Máriagyűd „barlang" (Bs.)

A. Forsteri Sadl. — M: (K.-Nendtv. 573) = *adiantum-nigrum* (Simk. 210)

15. **A. adiantum-nigrum** L. (Fekete fodorka)

J: (!K.-Nendtv. 573, **b. variegatum** Wollaston. Legit: Filarszky), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 41), „Mélyvölgy" (!K.-Nendtv. 573 = **c. argutum** (Kaulf.) Heufl. Borbás MTK 1876 442), „Istenkút" (Horv. PM4 18) — Z: Szászvár „Dobogó" (**c.** Horv. Borbásia I. 95)

16. **Ceterach officinarum** Lam. et DC. (Pikkelyharaszt)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 26, 41), „Dömörkapu" (Horv. PCGÉ 34. 7) — V: Harsány (!RK 590), Máriagyűd (Visnya!), „barlang" (Bs.)

Blechnum spicant (L) Sm. — Ad limites territorii — ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 24), Kaposvár (KH! apud Horv. É. 15.)

17. **Pteridium aquilinum** (L) Kuhn (Ölyvharaszt)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 26, 41), Somogy (Bs.) — Z: Mága (!Kit. 1. 25), Hosszúhetény, Püspöknádasd (Simk. 211) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12) — H: Nagyterecsény, Szentbalázs (!) — ZS: Kaposmérő

(Ják. apud Boros MBL 1924 24), Kaposújlak (Bs.), Kaposvár „Nádasdi erdő", „Tótfalui erdő", Töröcske „Rapol" (!) — O: Alsószentmárton (Horv. É. 16), Sellye (!)

18. **Polypodium vulgare** L. (Édesgyökerű páfrány)

J: (!), Orfű „Szuado" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 26. 41.), „Mélyvölgy" (!K.-Nendtv. 574), „Bertalan szikla" (Horv. PK 28. 6) — Z: (Kit. 1. 18) — V: Harsány (Horv. PCGÉ 34. 7) — Ma: Geresd, Erdősmecske (!) — O: Harkány (Simk. 211)

Osmundaceae — Osmunda regalis L. — Tantum culta! — Pécs (PM2 3, PCGÉ 34. 3, 4, 13)

Marsileaceae. Mételyfűfélék.

19. **Marsilea quadrifolia** L. (Mételyfű)

Baranya (Maj. 41, K.-Nendtv. 574) — **D:** Veresmart (NV! apud Simk. 210), Laskó (l. c.)

Salviniaceae. Rucaörömfélék.

20. **Salvinia natans** (L) All. (Rucaöröm)

Baranya (!Maj. 41, K.-Nendtv. 574) — **O:** Gordisa, Harkány, Sellye (Simk. 210), Sellye „Kápolnapuszta" (!) — D: Földvári-tó (Boros MBL 1922 71), Riha-tó (!)

Equisetales. Zsurlók.

Equisetaceae. Zsurlófélék.

21. **Equisetum arvense** L. (Mezei zsurló)

Vulgaris. Közönséges. — **b. ramulosum** Rupr. — O: Lakócsa (!)

22. **E. maximum** Lam. (Óriás zsurló)

Baranya (!Maj. 41) — J: Abaliget, Magyarürög, Szatina (!) — T: Pécs (!Simk. 211), „Lámpás", Komló, Mánfa „Sikonda", Magyaregregy, Istenkút (!) — Z: Hosszúhetény (Simk. 211), Váralja-Püspöknádasd (!) — V: Máriagyűd (!) — Ma: Feked (Horv. É. 12), Geresd (!) — H: Kurd, Lengyel (Ják.-Zóly.), Kisvaszar (l. c.), Palé, Hőgyész (!) — ZS: Kaposújlak (Bs.), Kaposvár (KH!, l. c. 15)

23. **E. palustre** L. (Mocsári zsurló)

Vulgaris. Közönséges. — **b. polystachyum** Vill. — T: Mánfa „Sikonda" (!) — O: Pécs (Maj.!), Dráva (!)

24. **E. limosum** L. (Iszap zsurló)

Baranya (Maj.! 41)

25. **E. hiemale** L. (Téli zsurló)

T: Pécs (!Maj.! 41), Mánfa „Nagymélyvölgy" (Horv. Borbásia I. 95, f. *fallax* (Milde) Küm. Boros apud Kümmerle MBL 1931 147) — ZS: Kaposmérő (Ják. apud Kümmerle MBL 1931 153)

26. **E. ramosissimum** Desf. **b. pannonicum** Kit. (Hosszú zsurló)

Baranya (**b.** K.-Nendtv. 574) — Z: Hosszúhetény (1. c. 573) — O: Sellye (**b.** Simk. 211), Harkány (**b.** Zsák)

Lycopodiales. Korpafűképűek.

Lycopodiaceae. Korpafűfélék.

27. **Lycopodium clavatum** L. (Kapcsos korpafű)
Ma: Apátvarasd (Horv. Borbásia II 26)

28. **L. complanatum** L. (Lapított korpafű)
J: „Pálirtás" (Simk. 210) — T: Pécs „környéke" (Maj.! 41, NV!), „Kisrét" (Maj. apud Horv. PM2 11)

Gymnospermae. Nyitvatermők.

Abietaceae. Fenyőfélék.

29. **Juniperus communis** L. (Közönséges boróka)
Vulgaris in regione montana collinaque. Domb- és hegyvidéken közönséges.

Angiospermae. Zárvatermők.

Monocotyledones. Egyszíkűek.

Typhaceae. Gyékényfélék.

30. **Typha angustifolia** L. (Keskenylevelű gyékény)
Ma: Villány (Simk. 201) — O: Pécs (Maj.! 39, K.-Nendtv. 568), Gordisa (Simk. 201), Pellérd, Hegyszentmárton, Egerszeg (Kit. 1. 14, 26), Gordisa (**b. media** Schleich. Simk. 201) — D: Dárda, Harsány (Kit. 1. 26, 13)

31. **T. latifolia** L. (Széleslevelű gyékény)
Vulgaris in stagnis. Álló vizekben közönséges.

Sparganiaceae. Békabuzogányfélék.

32. **Sparganium minimum** (Hartm.) Fr. (Lápi békabuzogány)
D: Kopács (Kit. apud N I. 73)

33. **S. erectum** L. (Ágas békabuzogány)
Baranya (Nendtv. 32) — Pécs „környéke" (Maj.! 39, Sz!) — J: Abaliget (!) — Ma: Nagyárpád (K.-Nendtv. 572), Palotabozsok (Bs.) — O: Páprád „Bükkhát", „Kígyós erdő" (!) — D: Dráva (Simk. 201), Riha-tó (!)

34. **S. simplex** Huds. (Egyszerű békabuzogány)
O: Pellérd (Maj.! apud Horv. PM2 6)

Potamogetonaceae. Békaszőlőfélék.

35. **Potamogeton coloratus** Vahl (Színes békaszőlő)
D: Dályok (Janka apud N II 23)

36. **P. natans** L. (Uszó békaszőlő)
Baranya (!Maj. 39) — J: (Simk. 202, Maj.!, Simk. planta secundum

Soó = **b. ovalifolius** Fieb. — **lancifolius** Fieb. MBIM 1934 142), Abaliget (Kit. 1. 16) — ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 25) — O: Kistapolca (Kit. 1. 14) — D: Mohács „Mohácssziget" (Boros MBL 1922 71)

37. **P. nodosus** Poir. (Imbolygó békaszőlő)

O: Kistapolca (Boros! BK 1934 156)

38. **P. perfoliatus** L. (Hinár békaszőlő)

J: (Maj.! apud Horv. PM4 15) — D: Kopács (Simk. 202, **b. cordatus** Rchb., **c. densifolius** Mey. Soó MBIM 1935/6. 225)

39. **P. crispus** L. (Fodros békaszőlő)

J: Jakabhegy (Maj.!) — Ma: Palotabozsok (Boros apud Soó 1. c. 226), Villánykövesd ad Villány (!) — O: Drávasztára, Gordisa (Simk. 202)

40. **P. gramineus** L. **ssp. heterophyllus** Fr. (Felemáslevelű békaszőlő)

D: Kopács (Simk. 202), Dályok (Janka apud N II 23), Mohács „Mohácssziget" (Horv. Borbásia I. 95)

41. **P. lucens** L. (Üveglevelű békaszőlő)

O: Kemse, Drávasztára (**b. acuminatus** (Schum.) Fr. Simk. 202) — D: Mohács „Mohácssziget" (Boros MBL 1922 71), Kácsfalu (Janka apud N II 23), Dályok (**b.** l. c. 24)

42. **P. pectinatus** L. (Fésűs békaszőlő)

Ma: Villány (Simk. 202) — O: Gordisa (Maj.! apud Horv. PM4 15) — D: Kopács (Simk. 202), Kopács „Ódráva" (Simk. apud Soó 1. c. 237)

43. **P. acutifolius** Lk. (Hegyeslevelű békabuzogány)

D: Dályok (Janka apud N II 24)

44. **Zannichellia palustris** L. (Tófonal)

O: Gordisa (Maj.! apud Horv. PM2 6)

Najadaace. Tüskéshinárfélék.

45. **Najas marina** L. (Nagy tüskéshinár)

O: Gordisa (Boros MBL 1924 25) — D: Riha-tó (Boros MBL 1922 71)

46. **N. minor** All. (Kis tüskéshinár)

O: Gordisa, Drávasztára (Simk. 202), Sellye (!) —D: Riha-tó (!Boros MBL 1922 71)

Juncaginaceae. Hutszafélék.

47. **Triglochin palustre** L. (Hutsza)

Baranya (Nendtv. 33, Maj. 39)

Alismataceae. Hidőrfélék.

48. **Alisma plantago-aquatica** L. (Vízi hidőr)

Vulgaris. Közönséges.

49. **A. gramineum** Gmel. (Uszó hidőr)

O: Sellye (Simk. apud Soó MBIM 1938 139) — D: Laskó, Béllye (1. c.), Kisdárda, Jenőfalva (Zsák)

50. **A. lanceolatum** With. (Lándzsás hidőr)

J: Abaliget (Soó) — O: Pécs (Sz!), Harkányfürdő (!) — D: Dárda, Laskó (Simk. 205), Vörösmart (NV!)

51. **Sagittaria sagittifolia** L. (Nyílfű)
O: Pécs „környékén" (Nendtv. 30), Drávaszabolcs (Simk. 205), Gordisa (!), „Ódráva" (Boros MBL 1924 25), Sellye „Kápolnapuszta", Kákics, Sámod „Bükkhát" (!) — D: Földvári-tó (Boros MBL 1922 71)

Butomaceae. Virágkákafélék.

52. **Butomus umbellatus** L. (Virágkáka)
Vulgaris. Közönséges.

Hydrocharitaceae. Békatutajfélék.

Vallisneria spiralis L. — Subspontanea — D: „Mohácssziget" (Horv. Borbásia I 94)
53. **Stratiotes aloides** L. (Kolokán)
O: Pécs „környéke" (NT), Harsány, Gordisa „Ódráva" (!Simk. 203), Sellye „Görü" (Boros MBL 1924 25)
54. **Hydrocharis morsus-ranae** L. (Békatutaj)
Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 203), Villánykövesd (!) — O: Harkány (!), Gordisa (Simk. 203, Maj.!), Sellye „Kápolnapuszta" (!)

Gramineae. Pázsitfüvek.

55. **Andropogon ischaemum** L. (Fenyérfű)
Vulgaris. Közönséges.
56. **Chrysopogon gryllus** (L.) Trin. (Élesmosófű)
J: (**b. eriocaulis** (Borb.) Jáv. Horv. Borbásia I. 95) — T: Pécs (!Nendtv. 28) — V: Harsány (!Kit. 1. 12), Beremend (Kit. 1. 28) — Ma: Geresd (Kit. 1. 20) — H: Hőgyész (!) — SZ: „Csatár", „Bat" (Hollós 93)
57. **Tragus racemosus** (L) All. (Tövisperje)
T: „Mecsek" (Kit. 1. 23, K.-Nendtv. 567, 671) — V: Harsány (Janka apud N II 5, Simk. 210), Máriagyűd „Tenkes" (Bs.!) — SZ: Bonyhád (Kit. 2. 14)
58. **Digitaria ischaemum** (Schreb.) Mühlb. (= **humifusa** Rich.) (Apró ujjasmuhar)
T: Pécs „kert" (Maj.! apud Horv. PM4 13) — O: Sellye, Harkány (!)
59. **D. sanguinalis** (L) Scop. (Veres ujjasmuhar)
T: Pécs „környéke" (Nendtv. 21), „Lámpás" (Kit. 1. 10) — Z: Pécsvárad (Zsák) — Ma: Nagyárpád „Üszög" (Kit. 1. 7) — H: Bükkösd, Jágónak (Zsák) — SZ: Bonyhád (Hollós 92) — O: Siklós (Zsák) — D: Mohács (Knapp, Zsák)
60. **D. ciliaris** (Retz.) Koel. (Pillás ujjasmuhar)
O: Sellye (!) — (Maj.! 40. = *humifusa!)*
61. **Echinochloa crus-galli** (L) P. Beauv. (Kakaslábfű)
Vulgaris. Közönséges. — **b. oryzoides** (Ard.) Fritsch — Ma: Palotabozsok (Boros apud Horv. Borbásia I. 95) — O: Pécs (Boros apud Horv. 1. c.), Sósvertike (Horv. 1. c.), Kákics (!)
62. **Setaria verticillata** (L) P. Beauv. (Ragadós muhar)
Vulgaris. Közönséges.

63. **S. glauca** (L. p. p.) P. Beauv. (Veres muhar)
Vulgaris. Közönséges.
64. **S. viridis** (L) P. Beauv. (Zöld muhar)
Vulgaris. Közönséges.
S. italica (L) P. Beauv. — Culta et subspontanea — Pécs (!Nendtv. 31)
65. **Leersia oryzoides** (L) Sw. (Durca)
J: Abaliget (Kit. apud N I 9) — Z: Váralja (Zóly.) — ZS: Patosfa (Kit. 1. c.) — O: Pécs (PM. It. 142), Nagypeterd (Kit. 1. c.), Kistapolca (Boros BK 1937 99), Drávasztára (Simk. 209) — D: Kisdárda (Knapp), Dárda (Simk. 209)
Phalaris canariensis L. — Culta, raro subspontanea — T: Pécs (Maj. 40)
66. **Baldingera arundinacea** (L) Dum. (Pántlikafű)
T: Pécs „környéke" (Nendtv. 28, Maj.! 40) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Villány (Simk. 209) — O: Dráva (!) — D: Laskó (Simk. 209)
67. **Anthoxanthum odoratum** L. (Borjúpázsit)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges.
O: Sellye (!Simk. 207), Kákics (!)
68. **Hierochloë odorata** (L) Whlbg. (Máriafű)
T: Pécs (Sz!)
H. australis (Schrad) R. et Sch. (= *hirta* (Schrk.) Hay. rectius Borb.)
T: Pécs (Maj.! 40, ex horto Maj.!)
69. **Stipa capillata** L. (Kunkorgó hajka)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 32), „Lámpás", „Szigeti szőlő" (Kit. 1. 7, 10), „Havihegy" (!) — V: Harsány (!Kit. 1. 12, Simk. 210)
70. **S. pennata** L. (= **Joannis** Čel.) (Árvalányhaj)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 32, Simk. 210) — Z: Pécsvárad (ex verbis Agárdi ornithologi)
71. **Milium effusum** L. (Kásafű)
J: (!Maj.! apud Horv. PM2 11) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 40), „Kisrét", „Lapis", Vágot, Komló, Mánfa, Mecsekszabolcs „Árpádtető" (!) — Z: Pécsvárad, Zobák (!) — V: Villány (Simk. 209) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11), Erdősmecske „Alapítványi erdő" (Horv. É. 12), Geresd (!) — H: Palé, Kisvaszar (Horv. É. 13), Lengyel (Jáv.-Zóly.), Nagyterecsény, Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 35), „Csatár", „Bat" (Hollós 92) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)
72. **Crypsis aculeata** (L) Ait. (Szúrós bajuszfű)
O: Pécs „Megyer" (Maj.! apud Horv. PM2 6)
73. **Heleochloa alopecuroides** (Pill. et Mitterp.) Host (Keskeny bajuszfű)
Ma: Túrony, Szalánta (Kit. 1. 22.) — ZS: Szigetvár „Csertő" (Kit. 2. 14) — O: Gyűd „Büdős tó" (Kit. 1. 14), Drávaszabolcs, Siklós (1. c. 22), Virágos (1. c. 27), Nagypeterd (1. c. 31), Sellye (K.-Nendtv. 567. 570, Simk. 208), Kistapolca-Siklósnagyfalu (Bs.) — D: Beremend (Kit. 1. 27), Bolmány (1. c. 29), Kisdárda (Knapp)
74. **H. schoenoides** (L) Host (Vastag bajuszfű)
O: Kistapolca-Siklósnagyfalu (Bs.), Siklós (Kit. 1. 14) — D: Harsány, ad Dráva (Kit. apud N I 10), Beremend (Kit. 1. 13)

75. **Phleum pratense** L. (incl. **b. nodosum** (L) Schreb.) (Mezei lóperje) Vulgaris. Közönséges.

76. **Ph. phleoides** (L.) Karsten (Karélyos lóperje)

T: Pécs (!Nendtv. 28), „Szkokó" (!) — V: Harsány (!Kit. 1. 12, Simk. 209) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 92)

77. **Ph. paniculatum** Huds. (Érdes lóperje)

T: Pécs (Simk.! 209) — V: Harsány (Simk.! 209) — Ma: Nagynyárád (Janka apud N II 5)

78. **Alopecurus pratensis** L. (Réti ecsetpázsit)

Vulgaris. Közönséges. — D: Kölked „Beda-erdő" (**b. glaucus** Sond. Horv. Borbásia II 26)

79. **A. geniculatus** L. (Gombos ecsetpázsit)

Baranya (Maj. 40., K.-Nendtv. 566) — **O:** Sellye (K.-Nendtv. 569) — D: Dárda (Kit. 1. 26)

80. **A. aequalis** Sobol. (Mocsári ecsetpázsit)

Ma: Villány (Simk. 207) — O: Marócsa (!)

81. **Agrostis canina** L. (Ebtippan)

Baranya (Nendtv. 16) — Z: Zengővárkony (!) — V: Kistótfalu-Máriagyűd (!) — O: Bükkhát (Kit. 1. 16) — D: Mohács (!)

82. **A. capillaris** L. (= **tenuis** Sibth.) (Cérna tippan)

Baranya (Nendtv. 16) — J: Mecsekalja (!) — T: Pécs (Simk. 207) — Z: Püspöknádasd (l. c.) — V: Villány (l. c.) — Ma: Geresd (!) — O: Páprád, Sósvertike (!), Sellye (Nendtv. apud Simk. 207)

83. **A. alba** L. (Fehér tippan)

Vulgaris. Közönséges. — **b. silvatica** Host (= **gigantea** (Gaud.) Mey.) — V: Villány (Simk. 207) — **c. coarctata** (Hoffm.) Rchb. — T: Pécs (Simk. 207) — V: Villány (Simk. 207) — **d. prorepens** Koch — J: Abaliget (Boros apud Horv. Borbásia I. 95) — Z: Szászvár „Dobogó" (Horv. 1. c.)

A. Schultesii Kunth — Baranya (NT) = *capillaris* et *alba* (secundum exemplar originale de Sellye Simk. 207)

A. verticillata Villars. — Pécs „környéke" (NT) erroneo publicata (Horv. PM4 18)

84. **Calamagrostis epigeios** (L.) Roth (Siska nádtippan)

Vulgaris. Közönséges.

85. **C. canescens** (Web.) Roth (Dárdás nádtippan)

Pécs „környéke" (Maj.! apud Horv. PM2 6)

86. **C. pseudophragmites** (Hall. f.) Koel. (Parti nádperje)

D: Mohács „Cigánysziget" (Palik in MAN 54)

87. **Apera spica venti** (L) Beauv. (Széltippan)

T: Pécs „környéke" (Maj.!) — V: Villány (Simk. 207) — H: Baranyajenő (!) — O: Siklós, Magyarbóly, Alsócún (Zsák) — D: Jenőfalva (Zsák)

88. **Holcus mollis** L. (Lágy selyemperje)

Baranya (Maj. 40) — Z: Hosszúhetény (Simk. 209) — O: Pécs „Megyer" (Maj.!)

89. **H. lanatus** L. (Pelyhes selyemperje)

J: Kővágószőlős (Simk. 209), Abaliget (!) — T: Pécs (!Nendtv. 24), „Lámpás" (Kit. 1. 7), „Istenkút" (!) — Z: Szászvár „Dobogó", Zobák „Hidasi völgy" (!) — V: Villány (Simk. 209) — Ma: Nagyárpád (!) — O: Pécs „Megyer" (Maj.), Harkány (!)

90. **Aira caryophyllea** L. (Szegfűs nápic)
Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 566) — J: Kővágószőlős (Simk. 207), Mecsekalja (!) — O: Sellye (K.-Nendtv. 569), Harkány (Simk. 207) — D: Mohács (Knapp)

91. **A. capillaris** Host (Hajszálvékony nápic)
J: (!FEH Jávorka et Kümmerle 699), Magyarürög (Sz!), Mecsekalja (!) — T: Pécs (Simk. 207, Maj.!) — Z: Zengővárkony, Szászvár „Dobogó" (!) — V: Harsány, Máriagyűd (Simk. 207) — Ma: Erdősmecske (!)

92. **Corynephorus canescens** (L) Beauv. (Pákhordó)
Baranya (Nendtv. 16. Maj.!) — J: (Maj. K. apud Horv. PM2 11) — Z: Zengővárkony (!) — Ma: Geresd (!)

93. **Deschampsia flexuosa** (L) Trin. (Sédbúza)
Baranya (Maj. 40)

94. **D. caespitosa** (L.) Beauv. (Imolafű)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges.

95. **Trisetum flavescens** (L) P. Beauv. (Aranyzab)
Baranya (Nendtv. 18) — V: Máriagyűd (Simk. 208)

96. **Ventenata dubia** (Leers) F. Schltz. (Vékony zab)
Baranya (Maj. 40.) — T: Pécs (Kit. apud N I 17) — Z: Kárász (Kit. 1. 26) — Ma: Birján, Hidas (Janka apud N II 6) — SZ: Zsibrik, Palatinca (Hollós 92) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14)

97. **Avena fatua** L. (Héla zab)
Baranya (Nendtv. 18)

98. **Avenastrum pubescens** (Huds.) Jess. (Pelyhes zabfű)
Baranya (Nendtv. 18) — T: Mánfa (Soó)

99. **A. pratense** (L) Jess. (Réti zabfű)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 18, Maj.!, Simk. 207, Kit. 1. 7) — V: Máriagyűd (Simk. 207) — Ma: Nagyárpád (Simk. 207)
A. versicolor (Vill.) Fritsch — Baranya (Maj. 40) erroneo publicatum (K.-Nendtv. 564)

100. **Arrhenatherum elatius** (L) Presl. (Francia perje)
T: Pécs (!Maj! 40) „Lámpás", „Istenkút", Mánfa (!) — Ma: Fazekasboda, Áta (!) — SZ: Szekszárd, Báta (Hollós 92) — D: Mohács (!)

101. **Cynodon dactylon** (L) Pers. (Csillagpázsit)
Vulgaris. Közönséges.

102. **Phragmites communis** Trin. (= **vulgaris** (Lam.) Crép.) (Fedőnád)
Vulgaris. Közönséges.

103. **Sieglingia decumbens** (L) Bernh. (Háromfog)
J: Kővágószőlős (Simk.! 208)

104. **Diplachne serotina** (L) Lk. (Kései perje)
J: Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!PM. It. 143) — V: Harsány (!Kit. 1. 23, Simk. 208), Máriagyűd „Tenkes" (Bs.)

105. **Molinia coerulea** (L) Mnch. (Kék perje)
O: Siklós (Kit. 1. 14) — **b. major** Roth — T: Pécs (Simk. 209, Maj.!) — O: Sellye (Simk. 209)

106. **Eragrostis pilosa** (L) Beauv. (Szőrös tőtippan)
Vulgaris. Közönséges.

107. **E. minor** Host (Apró tőtippan)

J: (Kit. 1. 6), Abaliget (Bs.) — T: Pécs (!Kit. 1. 15., Maj. 40), „Szkoko" (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17.) — Ma: Túrony (1. c. 15), Nagypall, Kozármisleny (1. c. 20, 10) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 92) — ZS: Szigetvár „Turbék" (Kit. 1. 4.) — O: Beremend (1. c. 27), Bolmány (1. c. 29), Drávaszabolcs (l. c. 14), Magyarbóly (Zsák) — D: Mohács (Knapp)

108. **E. cilianensis** (All.) Vignolo-Lutati (= **megastachya** (Koel.) Lk.) (Nagy tőtippan)

J: Kővágószőlős (Simk. 208), Boda (!) — T: Pécs „környéke" (Maj.!) — V: Máriagyűd (Bs.!) — Ma: Somberek (Zsák), Olasz, Németbóly (!) — H: Vásárosdombó (RK. 591, Kit.! apud Ják. AMNH 1935 62) — O: Sellye (Simk. 208), Siklós (RK. 591, Kit.! apud Ják. l. c.)

109. **Koeleria glauca** (Schk.) DC. (Deres fényperje)

V: Máriagyűd „Tenkes" (Horv. PM2 7)

110. **K. gracilis** Pers. (Karcsú fényperje)

Vulgaris. Közönséges. — T: Pécs „Mecsek" (**a. colorata** Heuff. Horv. PM4 13) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (**b. pallida** Uechtritz Bartal 35)

K. phleoides (Vill.) Pers. — Baranya (Maj. 40) erroneo publicata (Horv. PM4 16)

111. **Catabrosa aquatica** (L.) Beauv. (Forrásperje)

J: Kővágószőlős (Simk. 209) — T: Pécs (!Simk. 209, Maj.!), „Istenkút" (!)

112. **Melica ciliata** L. (Prémes gyöngyperje)

J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 10 25, Kit. 1. 6.) — V: Harsány (!Kit. 1. 12, Simk. 209)

113. **M. transsilvanica** Schur (Erdélyi gyöngyperje)

T: Pécs (Horv. PM2 7), „Tettye" (Soó) — Z: Zengővárkony, Pécsvárad (!) — V: Harsány (!) — SZ: Szekszárd „Remete" (Bartal 35)

114. **M. altissima** L. (Magas gyöngyperje)

Baranya (Maj.! 25, 40, Kit.! apud Ják. AMNH 1934 158) — J: Mecsekalja (!), Magyarürög (Bs.) — T: Pécs (PM. It. 142, NV!), „Makár" (!Maj.!, Horv. PM4 15), „Lámpás" (Kit. 1. 7.) — Z: Pécsvárad (!Janka ÖBZ 1867 64) — Ma: Püspöklak (Kit. 1. 21), Geresd (1. c. 23), Nagynyárád (Janka apud N II 7)

115. **M. uniflora** Retz. (Egyvirágú gyöngyperje)

J: (!) — T: Pécs (!Nendtv. 26., Kit. 1. 7) „Lapis" etc. (!) — Z: Pécsvárad, Váralja-Püspöknádasd (!) — V: Harsány (!) — Ma: Görcsöny (!), Villánykövesd, Erdősmecske „Alapítványi erdő" (Horv. É. 11, 12) — H: Bakóca, Palé, Kisvaszar (Horv. É. 13), Kurd, Lengyel (Ják.-Zóly.), Szentbalázs (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 92), „Sötétvölgy" (+ **b. autumnalis** A. et G. Bartal 35), „Gurovica" (Bs.) — ZS: Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Marócsa (!)

116. **M. nutans** L. (Bókoló gyöngyperje)

T: Pécs (Maj.! 40, Maj.! = *uniflora*, Simk. 209, Kit. 1. 7 = *uniflora*) — Z: Zobák „Hidasi völgy" (!) — SZ: Szekszárd „Bat" Hollós (MBL 1914 57) — ZS: Szenttamás „Cserhegy" (Kit. 2. 14)

117. **Briza media** L. (Rezgőpázsit)
Vulgaris. Közönséges.
B. maxima L. — Pécs (NT) = *media* (secundum exemplar originale NT, Janka apud N II 7)
118. **Dactylis glomerata** L. (Csomós ebir)
Vulgaris. Közönséges. — **ssp. Aschersoniana** Gräbn. — J: (!Horv. Borbásia I 95), Abaliget (Bs. Horv. l. c.) — Ma: Feked (Horv. É. 12) — H: Kisvaszar (l. c. 13), Hőgyész (!) — O: Alsószentmárton (Horv. Borbásia I 95)
119. **Cynosurus cristatus** L. (Cincor)
J: (!), Kővágószőlős (Simk. 208), Vöröshegy, Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 21) — Z: Püspöknádasd (Simk. 208), Máza (Kit. 1. 25) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — O: Sellye (Simk. 208), Kákics (!)
120. **Sclerochloa dura** (L) Beauv. (Kőperje)
T: Pécs „környéke" (Maj. 40), „Szkokó (!) — Z: Hosszúhetény (!)
121. **Poa pratensis** L. et **v. angustifolia** (L) Sm. (Réti perje)
Vulgaris. Közönséges.
122. **P. trivialis** L. (Sovány perje)
Vulgaris. Közönséges.
123. **P. annua** L. (Nyári perje)
Vulgaris. Közönséges.
124. **P. compressa** L. (Laposszárú perje)
J: (!Kit. 1. 8.) — T: Pécs (!Nendtv. 28), „Kantavár" (Kit. 1. 9), „Szkokó" (!) — Z: (!) — V: Villány (Simk. 305), Harsány (Bs.) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14)
125. **P. bulbosa** L. (incl. **b. monstr. crispa** Thuill.) (Gumós perje)
Vulgaris. Közönséges.
126. **P. nemoralis** L. (Ligeti perje)
J: Mecsekalja (!, **b. agrostoides** A. et G. Soó) — T: Pécs (!Nendtv. 28), „Kantavár" (!Kit. 1. 9), „Lapis" (**b.** Soó) — Ma: Geresd (**b.** Horv. Borbásia II 26), Erdősmecske (Horv. É. 12), Hercegszabar (!) — H: Kisvaszar (1. c. 13), Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (**c. tenella** Rchb. Bartal 36) — ZS: Kaposvár (KH!)
127. **P. palustris** L. (Mocsári perje)
Baranya (Nendtv. 28) — Ma: Villány (Simk. 209) — O: Sellye (1. c.) — D: Mohács (MAN 253)
128. **Glyceria maxima** (Hartm.) Holmbg. (= **aquatica** (L) Wahlbg.) (Vízi harmatkása)
Vulgaris. Közönséges.
129. **G. fluitans** (L) R. Br. (Parti harmatkása)
T.: Pécs (Nendtv. 23, Simk. 209) — O: Drávaszabolcs (!Kit. 1. 14), Páprád „Bükkhát", Czinderybogád (!) — D: Dárda (Simk. 209)
130. **G. plicata** Fr. (Fodros harmatkása)
T: Komló, Mecsekrákos-Orfű (!) — Ma: Fazekasboda (Horv. Borbásia I 94)
131. **Puccinellia distans** (Jacq.) Parl. (Mézpázsit)
O: Pécs „környéke" (Maj.! apud Horv. PM2 6) Olim. Egykor.
132. **Festuca glauca** Lam. (Deres csenkesz)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22, Kit. 1. 6) — V: Harsány (1. c. 12)

133. **F. valesiaca** Schleich. (Vékony csenkesz)
J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (Maj.! apud Horv. PM2 6)

134. **F. pseudovina** (Hack.) Nym. (Juhcsenkesz)
T: Pécs „Mecsek" (Maj.! apud Horv. PM2 6) — SZ: Mórágy (Hollós 92), Szekszárd „Remete" (**b. angustiflora** A. et G. Bartal 36)

135. **F. sulcata** (Hack.) Richt. (Barázdás csenkesz)
T: Pécs „Mecsek" (!Kit. 1. 6, PCGÉ 37. 19, **b. rupicola** Heuff. Maj.! apud Horv. PM4 16, **c. hispida** Hack. Horv. Borbásia II 26) — V: Harsány (!) — Z: Hosszúhetény, Püspöknádasd (!) — Ma: Feked (Horv. É. 12), Baksa (!) — SZ: Szekszárd (Bartal 36)

136. **F. heterophylla** Lam. (Felemás levelű csenkesz)
Baranya (!Maj. 40) — T: Pécs „Mecsek", „Lámpás" (!) — Z: Hosszúhetény (Simk. 208) — Ma: Geresd (!) — H: Hőgyész, Bakóca (!)

137. **F. rubra** L. (Pirosló csenkesz)
Baranya (Nendtv. 22) — T: Pécs (Simk. 209) — Z: Püspöknádasd, Hosszúhetény (1. c.) — O: Pécs „Megyer" (Maj.!)

138. **F. gigantea** (L) Vill. (Óriás csenkesz)
J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 40), „Kantavár" (Kit. 1. 9, Maj. K.), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Z: (Kit. 1. 18) — V: Harsány (Simk. 209) — Ma: Borjád (Horv. É. 11), Feked „Alapítványi erdő" (1. c. 12) — H: Kisvaszar (1. c.) — SZ: Szekszárd „Haramia-kút" (Hollós MBL 1914 57) — O: Alsószentmárton (!)

139. **F. arundinacea** Schreb. (Nádképű csenkesz)
J: (!), Kővágószőlős (Simk. 208), Abaliget, Mecsekalja, Bükkösd, Magyarűrög „Égervölgy", Vöröshegy (!) — T: Pécs (Maj. K., Simk. 208) — Z: Püspöknádasd (Simk. 208), Szászvár „Dobogó" (!) — V: Villány, Harsány (Simk. 208) — H: Kisvaszar, Palé (Horv. É. 12, 13) — SZ: Szekszárd (Hollós MBL 1914 57) — O: Siklós (RK 591, Kit.! apud Jávorka AMNH 1929 135)

140. **F. pratensis** Huds. (Réti csenkesz)
Vulgaris. Közönséges.

141. **F. drymeia** M. et K. (= **montana** M. B.) (Hegyi csenkesz)
J: Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 208), „Kantavár" (1. c.) — Z: (1. c.), Püspöknádasd (1. c.) — Ma: Erdősmecske (!)

F. aspera Mutel. — Introducta. — Pécs (Horv. PM2 9)

?? F. amethystina L. — ZS: Csertő (Kit. apud N I 24)

F. ovina L. — Pécs „környéke" (Nendtv. 22, Maj.! 40) = *valesiaca* et *pseudovina* (Horv. PM2 6)

F. duriuscula L. — Pécs „környéke" (Nendtv. 22, Maj.! 44, Simk.! 209) = *sulcata* et *valesiaca* (!)

F. geniculata Willd. — Baranya (NT) erroneo publicata (Horv. PM4 18)

142. **Vulpia myuros** (L) Gmel. (Egércsenkesz)
Baranya (Kit. apud N I 23, K.-Nendtv. 565) — J: (!Simk. 209, Kit. 1. 8), Abaliget (1. c. 16), Kővágószőlős, Mecsekalja (!) — T: Pécs (!Maj. 40), „Szkokó" (!) — Z: Szászvár (!) — V: Harsány, Máriagyűd (Simk. 209) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36) — O: Kákics (!)

143. **Bromus secalinus** L. (Gabonarozsnok)

T: Pécs „környéke" (Nendtv. 18), „Makár" (Maj.!) — V: Villány (Simk. 208) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15) — O: Páprád (!)

144. **B. arvensis** L. (Mezei rozsnok)

T: Pécs (!Nendtv. 18, Maj.!) — V: Harsány, Villány (Simk. 208) — Ma: Feked (!) — SZ: Bonyhád (Hollós 92) — O: Szigetvár (Kit. 1. 4), Sellye (Simk. 208)

145. **B. racemosus** L. (Fürtös rozsnok)

Baranya (Nendtv. 18) — J: Abaliget (!)

146. **B. mollis** L. (= **hordeaceus** L.) (Puha rozsnok)

Vulgaris. Közönséges. — **b. simplicissimus** A. et G. — SZ: Szekszárd (Bartal 36)

147. **B. commutatus** Schrad. (Réti rozsnok)

Baranya (NT, K.-Nendtv. 566) — J: Abaliget (Bs.) — Z: Hosszúhetény (Simk. 208) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15)

148. **B. squarrosus** L. (Berzedt rozsnok)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 18, Maj.!, Kit. 1. 7.) — V: Harsány (!Kit. 1. 12., Janka apud N II 9, Simk. 208) — **ssp. typicus** Pén. — V: Harsány (Pénzes BK 1936 129) — **ssp. danubialis** Pén. — V: Harsány (Pénzes l. c. 131, **b. wolgensis** Jacq. Simk. 208)

149. **B. japonicus** Thung. (Japán rozsnok)

T: Pécs „Mecsek" (Horv. PM2 7) — Ma: Fazekasboda (!) — **ssp. subsquarrosus** (Borb.) Degen — V: Harsány (Pénzes 1. c. 119)

150. **B. ramosus** Huds. (Erdei rozsnok)

T: Pécs „Mecsek" (!), „Daindol", „Lámpás" (Kit. 1. 7, 8) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Harsány (!Simk. 208) — Ma: Borjád (Horv. É. 11), Hercegszabar (!), Hercegtőttős, Erdősmecske „Alapítványi erdő" (Horv. É. 11, 12) — H: Hőgyész (!), Kisvaszar (Horv. É. 13) — SZ: Szekszárd „Haramia-kút" (Hollós MBL 1914 57) — ZS: Szentlászló, Gálosfa (Kit. 2. 14, 15), Kaposszerdahely „Rapol" (!)

ssp. Benekeni (Lge.) Hay. — J: Mecsekalja-Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (Soó apud Horv. PM4 13) — V: Harsány (Soó) — SZ: Szekszárd „Óriás-h." (Bs.)

151. **B. inermis** Leyss. (Árva rozsnok)

J: Mecsekalja (!) — T: Pécs (!Maj.! 40, K.-Nendtv. 566), „Istenkút" (!) — V: Harsány (Simk. 208) — Ma: Fazekasboda (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 92) — O: Sellye (!) — D: Mohács—Riha-tó (!)

152. **B. erectus** Huds. (Sudár rozsnok)

T: Pécs „Mecsek" (!Kit. 1. 7, 23, Nendtv. 22, **b. reptans** Borb. Horv. Borbásia II 26) — Ma: Áta (!) — V: Harsány (!, **c. villosus** M. et K. Simk. 208) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 92)

ssp. pannonicus (Kumm. et Sendtn.) A. et G. — T: Pécs „Mecsek" (!Jávorka: Magyar Flóra 108) — V: Harsány (!Bs.)

153. **B. rigidus** Roth **ssp. maximus** Desf. (Óriás rozsnok)

Baranya (Soó in Jávorka: A magyar flóra kis határozója 2. k. 38) — V: Harsány (**b. Gussonei** Parl. cum typo Soó)

154. **B. sterilis** L. (Meddő rozsnok)

Vulgaris. Közönséges.

155. **B. tectorum** L. (Fedél rozsnok)
Vulgaris. Közönséges.

156. **Brachypodium silvaticum** (Huds.) R. et Sch. saepius b. **villosum** Lej. et Court. (= **dumosum** (Vill.) Beck) (Erdei szálkaperje)
Vulgaris in regione montana collinaque. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Páprád „Bükkhát", „Kígyós, Cseri erdő", Sellye (!)

157. **B. pinnatum** (L) Beauv. (Tollas szálkaperje)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 33, **b. rupestre** Host R. et Sch. Simk. 208, **c. caespitosum** Host R. et Sch. NT, K.-Nendtv. 566) — V: Villány, Vokány „Terentás" (**c.** Simk. 208)
Nardus stricta L. — M: (Maj. 41) erroneo publicata ex Baranya (K.-Nendtv. 564)

158. **Lolium perenne** L. (Angol perje)
Vulgaris. Közönséges. — **b. tenue** (L) Schrad. — O: Harkány (Simk. 209)

159. **L. multiflorum** Lam. (= **aristatum** (Willd.) Lag.) (Olasz perje)
T: Pécs „Kismélyvölgy" (Simk. 209) — V: Villány (1. c.) — Ma: Palotabozsok (Bs.) — H: Ujdombóvár (Lengyel: A magyar lucernamag . . 49)

160. **L. temulentum** L. (Szédítő vadóc)
T: Pécs „környéke" (Nendtv. 25) — H: Bükkösd (Zsák)

161. **Agropyron cristatum** (L) Gärtn. (Taréjos búza)
Baranya (Maj.! 41)

162. **A. repens** (L) Beauv. (Tarackbúza)
Vulgaris. Közönséges. — SZ: Szekszárd (**b. arvense** Rchb. Bartal 36)

163. **A. caninum** (L) R. et Sch. (Bolond búza)
T: Pécs „Daindol" (Kit. 1. 8), „Szkokó" (!) — V: Villány (Simk. 210) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14)

164. **A. intermedium** (Host) Beauv. (Deres tarack)
T: Pécs „Mecsek" (NT, Kit. apud N I 28, Simk. 210, **b. arenicolum** (Kern.) Jáv. Horv. Borbásia I 95), „Tettye" (Soó) — V: Harsány (Simk. 210, Soó) — SZ: Szekszárd (Hollós 92) — O: Kákics (!)
A. junceum (L) Beauv. — Baranya (Nendtv. 33) = *repens* (K.-Nendtv. 407)
A. elongatum (Host) Beauv. — Baranya (Nendtv. 33) erroneo publicatum (Horv. PM4 16)
?? Secale silvestre Host — Baranya (Nendtv. 31)

165. **Hordeum murinum** L. (Egérárpa)
Vulgaris. Közönséges. — **b. intermedium** Beck — SZ: Szekszárd „Remete" (Bartal 36 secundum Degen MBL 1910 379)
Hordeum nodosum L. — Introductum — Pécs (Balek apud Skofitz ÖBW 1853 131, Maj.! apud Horv. PM2 3)
? H. maritimum Wiht. — D: Dályok (Janka apud N II 10) transiens in *H. Gussoneanum?*

166. **Elymus europaeus** L. (Európai hajperje)
J: Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 41), „Remeterét" (Simk. 208) — Z: Szászvár „Dobogó" (!) — SZ: Szigetvár-Szenttamás (Kit. 2. 14)

Cyperaceae. Sásfélék.

167. **Pycreus flavescens** (L) Rchb. (Sárgás palka)
O: Pécs (Nendtv. 21, Maj!), Sellye (Simk. 206) — D: Dárda, Petárda (Kit. 1. 26, 29), Kisdárda (Knapp)

168. **Duvaljouvea serotina** (Rottb.) Palla (Őszi palka)
Baranya (K.-Nendtv. 566, 567, Kerner injuste dubitat) — **D:** Kisdárda (Knapp), Dárda (Simk. 206), Jenőfalva (Zsák!)

169. **Cyperus fuscus** L. (Barna palka)
O: Pécs „környéke" (Nendtv. 21), Pellérd (Maj.!), Máriagyűd, Sellye (Simk. 206), Gordisa „Ódráva" (Boros MBL 1924 27) — D: Dárda, Petárda (Kit. 1. 26, 29), Kisdárda (Knapp), Jenőfalva (Zsák!)

170. **Chlorocyperus glomeratus** (L) Palla (Csomós palka)
O: Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 566, 567 Kerner injuste dubitat), Gordisa (Boros 1. c. 27, NV!), Harkányfürdő (Boros BK 1937 98) — D: Dárda (Kit. 1. 29), Kisdárda (Knapp), Laskó (Simk. 206)

171. **Ch. longus** (L) Palla (Hosszú palka)
O: Máriagyűd „Büdös-tó" (Boros! BK 1937 98), Pécs „Balokány" (!)
Trichophorum austriacum Palla — Baranya (Nendtv. 31) = *Heleocharis palustris* (K.-Nendtv. 565)

172. **Eriophorum latifolium** Hoppe (Széleslevelű gyapjúsás)
Baranya (Nendtv. 22) — J: Abaliget (!) — Ma: Áta (!)

173. **E. polystachyon** L. (Keskenylevelű gyapjúsás)
ZS: Cserénfa (!) — O: Pécs „környéke" (!Maj.! 39), „Megyer" (Maj.!), „Jankovich-telep" (!), Komló (!)
E. vaginatum L. — Pécs (Maj.!) est, ut scheda demonstrat de Pécs? (Horv. PM2 3)

174. **Schoenoplectus supinus** (L) Palla (Henye káka)
O: Sellye (Simk. 207), Magyarürög (!) — D: Dárda (Simk. 207), Mohácsszige (Boros MBL 1922 71)

175. **Sch. lacustris** (L) Palla (Tavi káka)
Vulgaris. Közönséges.

176. **Sch. mucronatus** (L) Palla (Szúrós káka)
O: Sellye „Kenderrét" (Simk.! 206) — D: Dárda (1. c.!)

177. **Sch. triqueter** (L) Palla (Háromélű káka)
Ma: Villány (Simk. 207) — O: Pécs „környéke" (Maj. 39), Sellye (Simk. 1. c.) — D: Karapancsa (Tuzson BK 1914 139)

178. **Holoschoenus vulgaris** Lk. (Szürke káka)
O: Pécs „környéke" (Maj.! 39) — D: Dárda, Baranyavár (Simk. 207)

179. **Dichostylis Micheliana** (L) Nees. (Iszap káka)
O: Pécs „környéke" (NT), Dráva (NV!), Gordisa (Boros MBL 1924 27, Maj.!), Sellye (Simk. 207) — D: Laskó (1. c.), Dárda, Petárda (Kit. 1. 26, 29), Mohácsszige (Boros MBL 1922 27), Jenőfalva (Zsák!)

180. **Scirpus silvaticus** L. (Erdei káka)
J: Hetvehely (!) — T: Pécs „környéke" (!Nendtv. 31), „Kismélyvölgy" (Simk. 207), „Kantavár" (Kit. 1. 9), Mánfa, Istenkút, Mánfa „Sikonda" (!) — Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 207) — H: Palé (!) — O: Pécs „Megyer" (Maj.!), Máriagyűd (!)

181. **Bulboschoenus maritimus** (L) Palla (Zsióka)
Baranya (Nendtv. 31, Maj.!) — J: Abaliget (!) — O: Páprád (! **b. laxiflorus** A. et G.) — D: Dárda (Simk. 207)
182. **Heleocharis acicularis** (L) R. Br. (Apró csetkáka)
Dráva (Simk. 206) — **O:** Pécs „környéke" (Maj.! 39), Gordisa (Boros MBL 1924 28) — D: Mohácsszíget (l. c. 1922 71)
183. **H. soloniensis** (Dubois) Mansf. (= **ovata** (Roth) R. Br.) (Tojásdad csetkáka)
O: Sellye „Kápolnapuszta" (Simk.! 207)
184. **H. palustris** (L) R. Br. (Árva káka)
Vulgaris. Közönséges.
185. **Carex appropinquata** Schum. (= **paradoxa** Willd.) (Rostostövű sás)
O: Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 566), Sellye (Horv. Borbásia I 98)
186. **C. paniculata** L. (Buglyos sás)
T: Pécs „Kismélyvölgy" (Simk. 205)
187. **C. vulpina** L. (Róka sás)
Vulgaris. Közönséges. — **b. tenuior** Ledeb. — Ma: Villány (Simk. 206) — O: Pécs „környéke" *(C. cuprina* Nendtv. (NT) = **b.** Sellye „Endespuszta" (Simk. 206)
188. **C. muricata** L. (= **contigua** Hoppe) (Sulymos sás)
J: (Simk. 205) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 19) — V: Harsány (!Bs.) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 93), „Haramia-kút" (idem MBL 1914 58) — O: Magyarbóly (Zsák)
189. **C. Pairaei** F. Schltz. (Berzedt sás)
T: Pécs „Mecsek" (Soó) — Ma: Áta (Horv. PM2 7)
190. **C. divulsa** Stokes (Zöldes sás)
J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 40, Simk. 205, 206), „Mélyvölgy" (Maj.! apud Horv. PM4 15), „Kozárivadászház", Mánfa „Sikonda" (!) — Z: (!), Pécsvárad (!) — V: Harsány (!), Villány (Simk. 205. 206) — Ma: Baksa, Szalánta-Túrony, Görcsöny (!), Villánykövesd, Erdősmecske (Horv. É. 11, 12) — H: Kisvaszar (l. c.), Bakóca, Nagyterecsény, Hőgyész (!), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36) — ZS: Töröcske „Rapol" — O: Harkány (!)
191. **C. praecox** Schreb. (Korai sás)
Vulgaris. Közönséges.
192. **C. brizoides** L. (Rezgő sás)
Ma: Hercegszabar (!) — O: Marócsa, Magyarmecske (!)
193. **C. leporina** L. (Nyúl sás)
J: Kővágószőlős (Simk. 205) — T: Pécs „környéke" (Maj.!) — Z: Püspöknádasd (Simk. 205)
194. **C. remota** L. (Ligeti sás)
J: Kővágószőlős (Simk. 206), Abaliget, Mecsekalja (!) — T: Pécs „környéke" (Maj.! 40), „Kantavár" (Kit. 1. 10) — Z: Szászvár „Dobogó" (!) — H: Kurd-Lengyel (Jáv.-Zóly.), Palé (Horv. É. 13) — SZ: Szekszárd „Haramia-kút" (Hollós MBL 1914 57) — ZS: Szenttamás „Cserhegy" (Kit. 2. 14) — O: Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 16), Sámod, Harkány, Marócsa (!)
(C. echinata Murr. — Harkány (Horv. PM4 13) = *divulsa)*

195. **C. gracilis** Curt. (Éles sás)
Baranya (Nendtv. 19) — T: Komló (!) — O: Pécs „Megyer" (Maj.!)
196. **C. elata** Bell. (= **Hudsonii** A. Benett) (Zsombék sás)
Baranya (Maj. 40., K.-Nendtv.) — D: Kölked (!)
197. **C. flacca** Schreb. (= **glauca** Murr.) (Deres sás)
J: Orfű „Szuado", Kővágószőlős (!), Mecsekalja (!, **b. melanostachya** Uechtr.) — T: Pécs „Mecsek" (!K.-Nendtv. 566, Maj.!, Cyp. Hung., **b.** Horv. Borbásia I. 95, **c. dinarica** Heuff.), Szentkút (!) — Z: Váralja-Püspöknádasd (!) — Ma: Nagyárpád (Simk. 205) — H: Bakóca, Kisvaszar (**b.** Horv. É. 13, 12) — SZ: Szekszárd (**d. erythrostachys** Schur Hollós MBL 1914 57) — O: Szentegát (!)
198. **C. pallescens** L. (Sápadt sás)
Baranya (Nendtv. 19) — J: (Simk. 205), Orfű „Szuado" (!) — T: Pécs „Mecsek" (Simk. 205)
199. **C. tomentosa** L. (Molyhos sás)
Pécs „környéke" (Nendtv. 19, Maj.!, Simk. 206) — V: Villány (1. c.) — O: Marócsa, Gilvánfa (!)
200. **C. montana** L. (Hegyi sás)
T: Pécs (!Maj. 39, Simk. 205) — V: Harsány (!1. c.) — Ma: Baksa (!)
201. **C. liparicarpos** Gaud. (= **nitida** Host) (Fényes sás)
V: Harsány (Simk. 205, Soó) — SZ: Szekszárd, Szálka (Hollós 93) — O: Harkány (!)
202. **C. pendula** Huds. (Lecsüngő sás)
J: (!Bs.), Magyarürög „Égervölgy" (!) — T: Pécs „Mecsek" (Maj. 39, Simk. 205, NV!), „Mélyvölgy" (Maj.! apud Horv. PM4 15), „Jezervölgy" (Maj. K. apud Horv. PM2 11), „Kantavár" (Kit. 1. 10) — Z: Hosszúhetény, Püspöknádasd (Simk. 205), Zobák, Püspökszentlászló (!) — Ma: Fazekasboda (!) — H: Kisvaszar, Palé (Horv. É. 12, 13), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — O: Páprád „Tilos erdő", „Bükkhát" (Horv. É. 16)
203. **C. caryophyllea** Latour. (Tavaszi sás)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 19, Simk. 206) — V: Harsány (1. c.) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 93), „Sötétvölgy" (idem MBL 1914 58)
204. **C. humilis** Leyss. (Lappangó sás)
T: Pécs „Mecsek" (Simk. 205, Horv. PCGÉ 34, 10)
205. **C. digitata** L. (Ujjas sás)
J: Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19), „Dömörkapu", „Lámpás", Pécsbudafa (!) — Z: (!), Váralja (Zóly.) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11.) — H: Palé (1. c. 13), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — ZS: Kaposújlak (Boros VSZ 1936 83)
? C. pedata L. (= *ornithopoda* Willd.) — T: Pécs (Maj.! apud Horv. PM2 6, bene determinata, de Pécs?)
? C. alba Scop. — O: Gordisa (1. c., bene determinata, de Gordisa??)
206. **C. panicea** L. (Muhar sás)
V: Pécs „Mecsek" (Maj.!, Simk. 205) — V: Máriagyűd (1. c.)
207. **C. silvatica** Huds. (Erdei sás)
J: (Bs.) Orfű „Szuado" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19, Cyp. Hung.), „Bányatelep", „Lapis", „Lámpás" (!) — Z: (!), Zobák — V: Harsány (Soó) — Ma: Hercegszabar, Németpalkonya (!) — H: Palé (Horv. É. 13),

Lengyel (Jáv.-Zóly.), Hőgyész, Nagyteregcsény, Vaszar (!) — SZ: Szekszárd „Bükk", „Haramia-kút" (Hollós MBL 1914 57), „Óriás-h." (Bs.) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 11.), Töröcske „Rapol" (!) — O: Marócsa, Sellye, Alsószentmárton (!)

208. **C. strigosa** Huds. (Borostás sás)
T: Pécs „Kismélyvölgy" (Simk. 206, NV!)

209. **C. Michelii** Host (Micheli-sás)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19, Simk. 205) — Z: Magyaregregy „Márévár" (Kit. 1. 25), Váralja-Püspöknádasd (!) — V: Villány (Simk. 205) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36), „Gurovica", „Bat" (Hollós 1914 58)

210. **C. pilosa** Scop. (Szőrös sás)
J: Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19, Simk. 206), „Dömörkapu", „Kisrét", „Istenkút", „Bányatelep", Pécsbudafa (**b. glabrata** Zapal. Horv. PM4 13) — Z: (!), Hosszúhetény (Simk. 206), Váralja (Zóly.), Szászvár „Dobogó" (!) — V: Harsány (!Simk. 206), „Feketehegy" (!) — Ma: Hercegszabar, Görcsöny, Baksa (!), Villánykövesd, Erdősmecske (Horv. É. 11, 12) — H: Bakóca, Kisvaszar, Palé (1. c. 13), Hőgyész, Nagyteregcsény, Szentbalázs (!), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy", Szálka (Hollós 93), „Gurovica" (Bs.) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi, Tótfalui erdő" (!) — O: Szentegát (!)

211. **C. distans** L. (Ritkás sás)
J: Magyarürög (Kárp.), Kővágószőlős (Simk. 205) — T: Pécs (1. c.) — V: Máriagyűd, Villány (1. c.) — H: Nagymányok-Hidas (!) — ZS: Kaposvár (Lengyel: A magyar lucernamag . . 52)

212. **C. hordeistichos** Vill. (Árpaképű sás)
O: Pécs (!Maj.!), Harkány (Simk. 205)

213. **C. hirta** L. (Borzas sás)
Vulgaris. Közönséges.

214. **C. melanostachya** Willd. (= **nutans** Host) (Bókoló sás)
Baranya (Janka apud N II 13) — Ma: Nagynyárád (idem ÖBZ 1867 231)

215. **C. acutiformis** Ehrh. (Mocsári sás)
Vulgaris. Közönséges.

216. **C. riparia** Curt. (Parti sás)
Ma: Villánykövesd (!) — H: Nagymányok (!) — O: Pécs (!Maj. 40, Simk. 206), Drávaszabolcs (!) — D: Kölked (!) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós MBL 1914 57)

217. **C. pseudocyperus** L. (Villás sás)
Baranya (K.-Nendtv. 566) — O: Harkány (Simk. 206)

218. **C. inflata Huds.** (= **rostrata** Stokes) (Csőrös sás)
Pécs „környéke" (NT)

219. **C. vesicaria** L. (Hólyagos sás)
Pécs „környéke" (Maj. 40., K.-Nendtv. 566)

C. cuprina Nendtv. — Baranya (NT) = *vulpina* v. *tenuior* (Simk. 206)

Araceae. Kontyvirágfélék.

220. **Acorus calamus** L. (Kálmosgyökér)
O: Pécs „környéke" (Nendtv. 16), „Balokány" (Maj. apud Horv. PM4 15), Pellérd (Maj.!) — D: Eszék-Bellye, Dárda (Kit. 1. 22, 26)

221. **Arum maculatum** L. (Foltos kontyvirág) — **b. intermedium** Schur
J: Magyarürög (Maj. apud Horv. PM2 10) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 18, **b.** Horv. PM4 13), „Melegmányivölgy" (!), „Kantavár", „Kisrét" (**b.** PK 28. 7), „Lapis" (**b.**!) — Z: (**b.** Horv. PM4 13), Magyaregregy, Hosszúhetény, Váralja-Püspöknádasd (!) — V: Harsány (**b.** Horv. PM4 13) — Ma: Kistótfalu, Borjád, Geresd, Hercegtőttős (!), Németpalkonya (**b.** Horv. PM4 13), Nagyárpád (Horv. É. 11), Kozármisleny „Üszög" (BK 7, BKA) — H: Palé (**b.** 1. c. 13), Kisvaszar (1. c.) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 92), „Sötétvölgy" (Bartal 36) — O: Páprád „Tilos erdő", „Bükkhát" (Horv. É. 15, 16), Szentegát (**b.**!)

Calla palustris L. — Pécs (Maj.! 39) tantum Velencei-tó (?), erroneo publicata (K. Nendtv. 564, Horv. PM4 16)

Lemnaceae. Békalencsefélék.

222. **Lemna trisulca** L. (Keresztes békalencse)
Baranya (Maj. 39) — J: (Maj. K. apud Horv. PM2 11), Abaliget „barlang" (!) — Ma: Velény (!) — O: Drávaszabolcs (Simk. 202), Gordisa (Maj.! apud Horv. PM4 15), Sellye „Görű" (Boros MBL 1924 29), Pécs, Mecsekalja, Páprád „Bükkhát", Harkány (!)

223. **L. minor** L. (Kis békalencse)
Vulgaris. Közönséges.

224. **L. gibba** L. (Púpos békalencse)
Baranya (Maj. 39) — T: Mecsekszabolcs (Maj. K. apud Horv. PM2 11) — O: Kákics (Simk. 202), Pécs „Balokány", Gordisa (Horv. PM4 19), Sellye „Kápolnapuszta" (!)

225. **Spirodela polyrrhiza** (L) Schleid. (Bojtos békalencse)
J: Abaliget (Simk. 202) — O: Pécs „környéke" (Maj. 39), Gordisa (Maj! K. apud Horv. PM2 11), Drávaszabolcs (Simk. 202), Sellye „Görű" (Boros MBL 1924 29) — D: Földvári-tó (Boros MBL 1922 71), Dárda (Kit. 1. 26)

Juncaceae. Szittyófélék.

226. **Juncus subnodulosus** Schrk. (Tompalevelű szittyó)
Pécs „környéke" (Maj.! apud Horv. PM2 6)

227. **J. atratus** Krock. (Fekete szittyó)
Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 205) — D: Riha-tó (!)

228. **J. articulatus** L. (Fülemile szittyó)
Vulgaris. Közönséges.

229. **J. inflexus** L. (= **glaucus** Ehrh.) (Deres szittyó)
J: Magyarürög „Égervölgy" (!) — V: Villány (Simk. 204) — Ma: Palotabozsok (Bs.) — SZ: Szekszárd (Hollós MBL 1914 58) — O: Harkány (1. c.), Pécs „környéke" (Nendtv. 25, K.-Nendtv. 565, 567, Maj.!)

230. **J. effusus** L. (Béka szittyó)

J: Abaliget (!**b. compactus** Lec. et Curt. Boros apud Horv. Borbásia I 95) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 25, RK 592) — Z: Szászvár „Dobogó" (!) — H: Palé, Kisvaszar (!) — V: Villány (Simk. 204) — SZ: Szálka (Hollós 93) — O: Endrőc, Páprád „Bükkhát", Sellye (!)

231. **J. conglomeratus** L. (Csomós szittyó)

J: Kővágószőlős (Simk. 204), Abaliget (!) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 93) — O: Pécs „környéke" (Maj. 39), Sellye (!), Harkány (!Simk. 204)

232. **J. compressus** Jacq. (Laposszárú szittyó)

J: Kővágószőlős (!) — Z: Hosszúhetény (Simk. 204) — Ma: Villány (1. c.), Áta (!) — O: Pécs „környéke" (Maj.! 39), „Megyer" (NV!), Mecsekalja, Páprád (!) — D: Kisdárda (Knapp), Dárda (Simk. 204), Mohács (!)

233. **J. sphaerocarpus** Nees. (Gömbös termésű szittyó)

J: Kővágószőlős (Simk.! 205)

234. **J. bufonius** L. (Varangy szittyó)

Vulgaris. Közönséges.

? J. bulbosus L. — Baranya (Nendtv. 24) ? (Horv. PM 4 16)

J. filiformis L. — Baranya (Nendtv. 25) = *glaucus* (K.-Nendtv. 597 secundum exemplar Nendtvichi)

235. **Luzula Forsteri** (Sm.) DC. (Forster perjeszittyó)

J: (!), Magyarürög (Kárp.) — T: Pécs „Mecsek" (!Janka ÖBZ 1867 232), „Lapis" (NV!) — Z: Váralja (Zóly.) — V: Villány (Simk. 205) — Ma: Baksa (!), Ivánbattyán, Feked (Horv. É. 11, 12) — H: Bakóca „Hollófészek" (1. c. 13), Hőgyész (!), Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36), „Gurovica", Szálka (Hollós MBL 1914 58) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83)

236. **L. pilosa** (L) Willd. (Pillás perjeszittyó)

J: Abaliget „Katalin-erdő" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26), „Daindol" (Kit. 1. 8.), „Kisrét" (!NV!), „Lámpás", „Melegmányivölgy", „Árpádtető", Pécsbudafa (!) — H: Palé (Horv. É. 13) — SZ: Szekszárd, Szálka (Hollós 93) — ZS: Kaposújlak (Boros l. c.) — O: Marócsa (!)

237. **L. luzuloides** (Lam.) Dandy et Willmott (= **nemorosa** (Poll.) E. Mey.) (Fehér perjeszittyó)

J: (!**b. erythranthema** (Wallr.) Hay. (= *cuprina* Roch., *rubella* (Hoppe) Gaud. Simk. 205) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26), „Kisrét", „Melegmányivölgy", Komló (!) — Z: Zobák „Hármashegy" (!), Váralja (Zóly.)

238. **L. campestris** (L) DC. (Mezei perjeszittyó)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges.

L. spadicea (All.) Lam. et DC. — (Nendtv. 16) = *Juncus articulatus* (K.-Nendtv. 565)

L. silvatica (Huds.) Gaud. — (Maj. 39) erroneo publicata (K.-Nendtv. 564)

Liliaceae. Liliomfélék.

239. **Veratrum nigrum** L. (Fekete zászpa)
Baranya (Maj. 26, 39)
240. **V. album** L. (Fehér zászpa)
Baranya (Maj. 26, 39) — Z: (Maj.! apud Horv. l. c. *nigrum* lapsus calami PM4 15)
241. **Colchicum hungaricum** Janka (Magyar kikerics)
V: Harsány (!Janka ÖBZ 1867 102), Villány (!)
242. **C. autumnale** L. (Őszi kikerics)
In regione montana collinaque et O vulgaris. A hegy- és dombvidéken meg az O-ban közönséges.
Asphodelus albus Mill. — Ad limites territorii: Szigetvár-Drávatamási (Kit. apud N I 55)
? Anthericum liliago L. — SZ: „Bat" (Hollós 93)
243. **A. ramosum** L. (Hölye)
J: (!Kit. 1. 8), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17, Horv. PK28 5) — Z: (Kit. 1. 17), Pécsvárad (!) — V: Harsány (!Simk. 203, Kit. 1. 12), Beremend (1. c. 28) — SZ: Szekszárd „kápolna", „Petre", „Bat" (Hollós 93)
244. **Gagea pratensis** (Pers.) Dum. (Mezei tyúktaréj)
T: Pécs „Mecsek" (!Balek! ÖBW 1852 14), „Bálics" (Sz!), „Kozári vadászház" (!) — V: Harsány (!Simk. 204) — SZ: Szekszárd „Bat", Szálka (Hollós 93)
245. **G. lutea** (L) Ker. (Erdei tyúktaréj)
J: Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 39), „Lapis" (!K.-Nendtv. 567, 571), „Remeterét" (Sz!), „Szkokó", „Istenkút", Pécsbudafa (!) — Z: Hosszúhetény (!Simk. 204) — V: (!Harsány 1. c.) — Ma: Nagynyárád (Janka l. c. 161), Nagyárpád (Horv. É. 11), Németpalkonya (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 93), „Sötétvölgy" (!)
246. **G. pusilla** (Schm.) R. et Sch. (Kis tyúktaréj)
T: Pécs „Mecsek" (Horv. Borbásia I 94) — SZ: Szekszárd „Csatár", Szálka (Hollós 93)
247. **G. minima** (L) Ker. (Apró tyúktaréj)
J: Vöröshegy (!) — V: Harsány (!Simk. 204)
248. **G. arvensis** (Pers.) Dum. (Ugari tyúktaréj)
J: Abaliget „Katalin-erdő" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 9, 28), „Frühweiss", „Tettye" (!), „Bálics", „Daindol" (Sz!) — V: Harsány (Simk. 204)
249. **Allium vineale** L. (Bajuszos hagyma)
Z: Szászvár (Horv. Borbásia I 94)
250. **A. sphaerocephalum** L. (Bunkós hagyma)
J: Mecsekalja (Soó) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17) — V: Harsány (!Simk. 204, Kit. 1. 12) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Sötétvölgy" (Hollós 93)
251. **A. scorodoprasum** L. (Kígyós hagyma)
J: Mecsekalja, Kővágószőlős (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17), „Bányatelep" (!) — Ma: Borjád (Horv. É. 11) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Sötétvölgy" (Hollós 93) — O: Pellérd, Alsószentmárton (!)

252. **A. rotundum** L. (Ereszes hagyma)

J: (Horv. Borbásia I 94) — Z: Hosszúhetény (1. c., Bs.)

A. atroviolaceum Boiss. — Ad limites territorii — SZ: Szekszárd „Gurovica" (Hollós MBL 1924 58)

253. **A. ursinum** L. (Medve hagyma)

J: (!), Orfű, Hetvehely, Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17), „Kantavár" (!), Somogy (Bs.) — Z: (Horv. TTK 1934 293), Zobák (!) — V: Harsány (!Simk. 204) — Ma: Nagyárpád-Pécsudvard (!) — H: Kisvaszar, Palé (Horv. É. 13), Baranyajenő, Nagyterecsény, Szentbalázs (!), Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 93) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Okorág, Szentegát (!)

254. **A. atropurpureum** W. et K. (Bíborfekete hagyma)

Ma: Kistótfalu (Janka apud N II 19), Áta (!), Fazekasboda (Horv. PM4 18) — SZ: Szekszárd „alsó temető" (Hollós MBL 1914 58), „Csatár" (Hollós 93) — O: Pécs (Horv. PM4 18)

255. **A. angulosum** L. (Gyék hagyma)

Baranya (Nendtv. 17) — J: (Kit. 1. 8.), Kővágószőlős (Simk. 203) — SZ: Szekszárd „Palánk", Báta (Hollós 93) — O: Gordisa (!Boros MBL 1924 29), Matty (Simk. 203) — D: Dárda (1. c.), Riha-tó (Boros MBL 1922 71)

256. **A. montanum** Schm. (Hegyi hagyma)

T: Pécs „Mecsek" (Horv. PM2 7), „Bertalan-szikla" (PK28 5), „Lámpás" *(sub angulosum* Kit. 1. 7, 6)

257. **A. oleraceum** L. (Érdes hagyma)

J: (!), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 17), „Szkokó" (!) — Z: Pécsvárad (!) — V: Harsány (Kit.! apud Jáv. AMNH 1926 469 ?), Máriagyűd (Simk. 204)

258. **A. carinatum** L. (Szarvas hagyma)

Pécs „környéke" (Nendtv. 17, Maj.! 39)

259. **A. flavum** L. (Sárga hagyma)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17, Kit. 1. 6), „Bertalan-szikla" (Horv. PK28 5) — V: Harsány (!Kit. 1. 12, Simk. 203)

260. **A. paniculatum** L. (Bugás hagyma)

T: Pécs „Mecsek" (!)

A. ampeloprasum L. — Baranya (Nendtv. 17) erroneo publicatum (Horv. PM4 16)

261. **Lilium martagon** L. (Turbánliliom)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25), „Daindol", „Kantavár" (!Kit. 1. 8, 9) — Z: (!), Hosszúhetény (Kit. 1. 17, Horv. TTK 1934 292), Szászvár „Dobogó" (!) — V: Harsány (!Simk. 204) — Ma: Pécsudvard, Villánykövesd (Horv. É. 11), Fazekasboda, Erdősmecske, Görcsöny, Velény (!) — H: Palé, Kisvaszar (1. c. 13), Hőgyész (!), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Bat", „Sötétvölgy" (Hollós 93)

L. bulbiferum L. — J: (Maj.! 25, 39) residuum culturae. Olim.

262. **Fritillaria meleagris** L. (Császárkorona)

Baranya (Nendtv. 23) — Ma: Villány (K.-Nendtv. 570) — O: Sellye (1. c.), Drávafok (!) — D: Mohácsszige (Janka l. c. 161), Petárda (!)

Tulipa silvestris L. — Olim subspontanea — M: (Maj. 39, Ballay!) — J: (Maj. 39)

Erythronium dens-canis L. — **b.** *biscapus* Horv. — Ad limites territorii — ZS: Kadarkút (Jávorka: Magyar Flóra II. 1281), Görösgal (1. c., **b.** cum typo! Horv. Borbásia II 26)

263. **Scilla bifolia** L. (incl. **ssp. subtriphylla** Schur) (Csillagvirág)

b. biscapa Horv. — J: (!), Mecsekalja (!), Vöröshegy (**b.** Horv. Borbásia II 26), Magyarürög (Sz!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 9, 31), „Lámpás" (**b.** Horv. 1. c.) — V: Harsány, Villány (!Simk. 204) — Ma: Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 161), Pécsudvard (Horv. É. 11) — H: Hőgyész (1. c. 14) — SZ: Szekszárd „Bat", Szálka (Hollós 93) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83) — D: Bokerdő (Horv. Borbásia II 26)

264. **Ornithogalum sphaerocarpum** Kern. (Gömbtermésű sárma)

T: Pécs „Mecsek" (!) — Ma: Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 231) — V: Harsány (!)

265. **O. pyramidale** L. (Nyulánk sárma)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 28, Simk. 204, *Anthericum liliago* = O. p. BK 16, A) — V: Harsány (Simk. 204) — Ma: Nagynyárád (Janka l. c. 232)

266. **O. Gussonei** Ten. (Vékonylevelű sárma)

J: Magyarürög (Horv. PM2 7) — T: Pécs „Mecsek" (1. c.) — H: Bakóca (!) — O: Pécs „ótemető" (1. c.)

267. **O. umbellatum** L. (Ernyős sárma)

Vulgaris. Közönséges.

268. **O. Bouchéanum** (Kunth) Asch. (= *nutans* L. auct.) (Kónya sárma)

J: Magyarürög (!) — T: Pécs „Mecsek" (Horv. PM2 7) — SZ: Szekszárd, „Öcsényi hegy" (Hollós MBL 1914 58)

? O. pyrenaicum L. (= *flavescens* Lam.) — Ma: Nagynyárád (Janka 1. c.)

269. **Muscari comosum** (L) Mill. (Üstökös gyöngyike)

Vulgaris. Közönséges.

270. **M. tenuiflorum** Tausch. (Karcsú gyöngyike)

T: Pécs „Mecsek" (!) — V: Harsány (Soó) — Ma: Nagynyárád (Janka 1. c.)

271. **M. racemosum** (L) Mill. (Fürtös gyöngyike)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 27), „Szkokó", „Bányatelep", „Istenkút" (!) — V: Harsány (!) — Ma: Németpalkonya, Keresztes puszta (!) — SZ: Szekszárd (Bartal 93), „Bat", „Csatár", Szálka (Hollós 93)

272. **M. botryoides** (L) Mill. (Eperj gyöngyike)

J: (!), Boda, Magyarürög, Mecsekalja (!hic typus cum *b.* lus. *lacteialbum* Horv. Borbásia I. 95) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 27), „Bertalan szikla" (PK28 5), „Bányatelep", „Kozárivadászház", Mecsekszabolcs (!) — Z: (Horv. TTK 1934 293), Zobák, Hosszúhetény (!), Hármashegy (Kárp.) — V: Harsány (!Simk. 204) — Ma: Nagynyárád (!Janka 1. c. 161), Hercegszabar (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (!)

273. **Asparagus officinalis** L. (Spárga)

T: Pécs „környéke" (Nendtv. 18), „Makár" (Simk. 203) — V: Máriagyűd (!) — Ma: Geresd (!) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Gemenc" (Hollós 93)

A. tenuifolius Lam. — M: (Maj.!) non est *A. t.* (Horv. Borbásia I. 99, ergo ex Jávorka: A magyar flóra kis határozója 2. k. 64. delendum!)

274. **Ruscus hypoglossum** L. (Lónyelvű csodabogyó)

J: (!Simk. 203), Abaliget, Abaliget „Katalin-erdő", Husztót (Horv. PM2 7) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, 30, Horv. 1. c.), „Kisrét", „Lapis" (Horv. 1. c. hic cum **b. platyphyllus** Horv. Borbásia II 26), „Árpádtető", „Kantavár" (Horv. PM4 19), „Kozárivadászház", „Melegmányi völgy", „Istenkút" (!) — Z: Hosszúhetény (Simk. 203), Váralja-Püspöknádasd, Szászvár, Pécsvárad (!) — V: Harsány (!Simk. 203), „Feketehegy" (!) — Ma: Nagynyárád (Janka 1. c. 127) — H: Hajmás (Ambrózy apud Boros MBL 1924 30), Bakóca, Kisvaszar (Horv. É. 13, 12), Sásd Nagyterecsény (!) — ZS: Kishárságy „Margita puszta", Szentlászló, Gálosfa (Kit. 2. 14, 15), Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)

275. **R. aculeatus** L. (Szúrós csodabogyó, egértövis)

J: (!), Orfű (Horv. PM2 7), Hetvehely, Bükkösd, Abaliget (!), Vörös-hegy (Horv. PM4 19) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, 30), „Bertalan templom" (Maj. K. apud Horv. PM2 11), „Büdöskút", „Kirchenberg" (Fekete-Blattny 613), „Bányatelep", „Melegmányivölgy" (Horv. PM2 7), „Istenkút", „Mélyvölgy", Pécsbudafa (!), Mecsekszentkút (Soó) — Z: Hosszúhetény (Simk. 203), Óbánya „Hidegtető" (Horv. l. c.) — V: Harsány (!Kit. apud N I 57), „Feketehegy" (!) — Ma: Nagynyárád (Janka 1. c. 127), Németpalkonya „Törökcser" (Horv. PM4 19), Erdősmecske (Horv. É. 12), Kistótfalu (!) — H: Bakóca, Palé, Kisvaszar (1. c. 13, 12), Nagyhajmás (Hollós MBL 1912 279), Hajmás (Ambrózy apud Boros 1. c.), Nagyterecsény, Sásd, Szentkatalin (!), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36), „Bat" (Hollós 93), „Gurovica", „Óriás-h." (Bs.) — ZS: Szentlászló, Gálosfa (Kit. 2. 14), Kaposvár „Nádasdi erdő", Töröcske „Rapol" (!) — O: Sellye (Simk. 203), Páprád „Tilos erdő", „Bükkhát" (Horv. É. 15, 16), Okorág, Szentegát (!)

276. **Majanthemum bifolium** (L) Schm. (Árnyékvirág)

J: Magyarürög (K.-Nendtv. 567, 570) — O: Marócsa (1. c., NV!), Sellye (NV! apud Horv. PM4 15), Szentegát (!)

277. **Polygonatum latifolium** (Jacq.) Desf. (Széles levelű Salamonpecsét)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 28) — Ma: Bisse, Baksa (!) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Bat" (Hollós 93), „Sötétvölgy", „Remetekápolna" (Bartal 36)

278. **P. odoratum** (Mill.) Druce (= **officinale** All.) (Sok térdű Salamonpecsét)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29, **b. platyphyllum** Brügger Maj! apud Horv. Borbásia II 26), „Makár", „Kisrét" (!) — V: Harsány (!Simk. 202, Kit. 1. 12), Veresmart (Marsigli 69) — H: Lengyel (Jáv.-Zóly.) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Szentegát (!)

279. **P. multiflorum** (L) All. (Fürtös Salamonpecsét)

J: (!), Hetvehely (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29), „Daindol" (Kit. 1. 8), „Kisrét" (Sz!) — V: Harsány (!) — Ma: Kistótfalu (!) — H: Bakóca, Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36), Szálka (Hollós 93) — ZS: Kaposvár (KH!)

? P. verticillatum (L) All. — M: (Maj.! 39) erroneo publicata (K.-Nendtv. 564, Horv. PM2 3)

280. **Convallaria majalis** L. (Májusi gyöngyvirág)

J: Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 20), „Lapis" (!) — Z: (Horv. TTK 1. c.), Zobák, Püspökszentlászló (!) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 13), Kistótfalu (!) — H: Kisvaszar (1. c. 11), Baranyajenő, Hőgyész (!), Lengyel (Hollós 93), Kurd (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36), „Bat", „Borrév", Szálka (Hollós 93) — ZS: Nagyterecsény, Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Sámod (!)

281. **Paris quadrifolia** L. (Farkasszőlő)

J: (!), Orfű „Szuado" (cum *b.* lus. *5 folius)*, Mecsekalja, Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, 28), „Melegmányi-, Mélyvölgy", „Lámpás", „Lapis", Vágot, Mánfa „Sikonda" (!) — H: Palé, Kisvaszar (Horv. É. 13), Lengyel (Jáv.-Zóly.), Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 93) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14), Kaposszerdahely „Rapol" (!) — O: Szentegát (cum *b.* et *c. 6 folius!)*, Marócsa (cum *b.!)*

Amaryllidaceae. Amarilliszfélék.

282. **Galanthus nivalis** L. (Hóvirág)

J: Szentlőrinc, Abaliget, Bükkösd (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 9, 23, typus cum **a. major** Ten. Horv. Borbásia I 95, **b. isomicrochlamidaeus** Borb., **c.** lus. *abbatis Adulphi* Horv. l. c., *d. erdődensis* Prodán, **e.** lus. *biscapus* Beck 1. c. II 26), „Kisrét" (cum typo **f. biflorus** Beck, **g.** lus. *mecsekensis* Horv. 1. c. I 100 et IV, et adhuc multis formis teratologicis) „Bányatelep", „Remeterét", Pécsbudafa, Mánfa „barlang" *(h.* lus. *Margarethae* Horv. 1. c. I 96 et IV), Magyarszék (!) — Z: (Horv. TTK 1. c., **a.**!) — V: Harsány (!), Villány (!Simk. 203), Máriagyűd (!) — Ma: Németpalkonya, Geresd (!) — H: Kisvaszar, Bakóca (Horv. É. 13, 14), Nagyterecsény, Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36), „Bat" (Hollós 93) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Sellye „Gesnye", Szentegát, Bánfa, Okorág (!)

283. **L. aestivum** L. (Nyári tőzike)

J: Magyarürög (Horv. É. 5) — Z: Nagymányok-Hidas (!) — O: Pécs „környéke" (!Nendtv. 14, 25), Mecsekalja, Pellérd, Drávaszabolcs, Kákics, Endrőc (!) — D: Mohácssziget (Janka 1. c. 161), Kölked (!)

L. vernum L. — M: Tantum cultum! (Maj.!)

Narcissus pseudonarcissus L. — Culta et subspontanea — Baranya (!Nendtv. 27) — J: (Maj. 25, 38) — Z: Nagymányok (!) — Ma: Nagyárpád (K.-Nendtv. 571)

N. incomparabilis Curt. — Culta et subspontanea — J: (Simk. 203)

N. angustifolius Curt. — Tantum subspontanea? — Z: Nagymányok-Hidas (Horv. Borbásia I 94)

Dioscoreaceae. Jamszgyökérfélék.

284. **Tamus communis** L. (Pirító gyökér)

Baranya (!Kit. apud N I 57, Nendtv. 14, 32) — J: (!Kit. 1. 8), Hetvehely (**b. racemosa** Suessenguth Horv. Borbásia II 26) — T: Pécs „Mecsek" (!, RK 592, Kit. apud Jáv. AMNH 1936 71, cum typo: **c. cretica** (L) Boiss.

Horv. Borbásia I 96, **d. contracta** Suessenguth, f. *paucibaccata* Suessenguth 1. c. II 27), „Daindol", „Kantavár" (Kit. 1. 8), „Árpádtető" (Soó), „Lapis" (!) „Remeterét", Mánfa „Sikonda", Mecsekszentkút (!) — Z: Püspöknádasd (Simk. 203), Hosszúhetény (Kit. 1. 17, Horv. TTK 1. c.), Szászvár „Dobogó", Pécsvárad (Bs.) — V: Harsány (!Boros TTK 1925 165, Kit. 1. 12), Németpalkonya „Törökcser" (Horv. PM4 19) — Ma: Ivánbattyán, Erdősmecske (Horv. É. 12), Villánykövesd, Hercegszabar, Fazekasboda (!) — H: Kisvaszar (1. c. 13), Hőgyész (!Kit. 1. 14), Szentbalázs, Nagyteregcsény (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36), „Bat" (Hollós 93) — ZS: Szenttamás „Cserhegy" (Kit. 2. 14), Kaposvár „Nádasdi erdő", Töröcske „Rapol" (!) — O: Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 16), Alsószentmárton-Siklós (**d.** f. *pluribaccata* Suessenguth Horv. Borbásia II 27), Lakócsa, Sellye (!)

Iridaceae. Nőszirom félék.

285. **Iris pumila** L. (Apró nőszirom)

Baranya (Maj. 38) — V: Harsány (Simk. 203)

286. **I. variegata** L. (Tarka nőszirom)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 24), „Makár" (1. c. 14) — V: Harsány (!), Beremend (Kit. 1. 12, 28) — H: Hőgyész (!Kit. 1. 14) — SZ: Szekszárd „Bat", „Éleshát" (Hollós 93)

287. **I. pseudacorus** L. (Sárga nőszirom)

Vulgaris. Közönséges.

288. **I. sibirica** L. (Kék nőszirom)

O: Pécs „környéke" (!Maj. 38, NV!), Sellye (K.-Nendtv. 567, 571), Mecsekalja (!)

289. **I. spuria** L. (Korcs nőszirom)

Baranya (Maj.! 26, 38) — D: Nagynyárád-Sátorhely (Janka apud N II 22)

290. **I. graminea** L. (Pázsitos nőszirom)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 24), „Makár" (1. c. 14), Mecsekszabolcs (!) — Z: (Horv. PM2 9) — Ma: Nagynyárád (Janka apud N II 21) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36), „Bat", „Gurovica" (Hollós MBL 1914 58)

I. germanica L. — Culta et subspontanea — Pécs „Mecsek" (Nendtv. 24, K.-Nendtv. 571) — V: Harsány (!Kit. 1. 13) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 1. c.)

I. arenaria W. et K. — Ad limites territorii — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36)

291. **Gladiolus communis** L. (Dákoska)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23), Mecsekszentkút (!K.-Nendtv. 570)

? G. paluster Gaud. — T: Pécs (Ágh 74) — Olim? (Máthé BK 1934 266)

G. imbricatus L. — Ad limites territorii — SZ: Szekszárd „Vámerdő" (Bartal 36) secundum Máthé = *paluster* (1. c.)

?? Crocus Pallasii M. B. — V: Harsány (Tauscher apud Janka) ipse etiam dubitavit (ÖBZ 1870 319), Borbás etiam (ÖBZ 1874 252)

Orchidaceae. Kosborfélék.

292. **Cypripedium calceolus** L. (Boldogasszony-papucsa)
T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 38) — H: Bükkösd (Legit: G. Frindt professor hist. nat. de Pécs)

293. **Ophrys sphegodes** Mill. (= **araneifera** Huds.) (Párkányos bangó)
T: Pécs „Mecsek" (NT, Maj.!), Mecsekszabolcs (Nendtvich! apud Soó Bot. Arch. 1928 132) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 36, Hollós MBL 1914 58)

294. **O. muscifera** Huds. (Légyalakú bangó)
Baranya (Maj. 25) — SZ: Szekszárd „Remetekápolna" (Bartal 36)

295. **O. cornuta** Stev. **b. banatica** Rchb. f. (Szarvas bangó)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 27, Nendtvich! apud Soó 1. c. 135), „Lapis" (!1. c. 35), „Frühweiss" (Horv. PM2 7), „Bárántető" (Árpádtető 1. c. lapsus calami), „Mandulás" (Horv. PM4 19)
O. apifera Huds. — T: Pécs „Mecsek" (BK 15) = O. *cornuta* secundum picturam (BKA)
? O. fuciflora Sw. — Baranya (Nendtv. 27, Maj. 38, herbariis deest)

296. **Orchis morio** L. (Agár kosbor)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 27) — Z: Hosszúhetény-Zobák (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 94) — O: Mecsekalja, Sellye, Harkány (!)

297. **O. coriophora** L. (Poloskaszagú kosbor)
Baranya (Maj. 38) — Ma: Hegyszentmárton „Jánoshegy" ? (K.-Nendtv. 567, 571)

298. **O. tridentata** Scop. (Tarka kosbor)
T: Pécs „környéke" (Nendtv. 28, Maj.! 38), Mecsekszabolcs (Soó 1. c. 144) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 94), „Óriás-h." (Boros apud Soó 1. c.)

299. **O. ustulata** L. (Sömörös kosbor)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 28, NV!, Maj.! 38), Mecsekszabolcs (Nendtv. apud Soó 1. c. 143) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós MBL 1914 58)

300. **O. simia** Lam. (Majom kosbor)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 28, cum typo **b.** *albiflora* Horv. Borbásia II 27), „Lapis" (!Simk. 202), „Makár" (Soó 1. c. 145), „Lapis"-Vágot, „Csurgó" (!) — Z: Pécsvárad (Horv. PM2 10), Hosszúhetény (!) — V: Harsány (Legit: Kocsis laborans Degeni, revera hic et non ad Pécs? In herbario Degen)

301. **O. militaris** L. (Vitéz kosbor)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 27, Maj.! 38), „Lapis" (**b. platyloba** Zimm. Soó) — Ma: Keresztespuszta (!) — SZ: Szekszárd (**c. intercedens** Beck cum typo Bartal 36), „Bükk" (Hollós MBL 1914 58), „Óriás-h." (Boros! apud Soó l. c. 148)

302. **O. purpurea** Huds. (Bíboros kosbor)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 27, Horv. Borbásia I 99), „Mélyvölgy", Mecsekszentkút (!) — Z: Hosszúhetény (Horv. TTK 1934 292), Pécsvárad (Horv. PCGÉ34 10), Püspökszentlászló (!) — V: Harsány (!) — Ma:

Nagynyárád (Janka apud N II 22), Villánykövesd (Horv. É. 11), Kistótfalu (!) — H: Bakóca, Palé (Horv. É. 13), Hőgyész (!), Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 94), „Sötétvölgy" (Bartal 36), „Óriás-h.", „Gurovica" (Bs., **b. triangularis** Wirtg. Boros! apud Soó BK 1928 135) — ZS: Csertő (Kit. apud N I 63), Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)

303. **O. mascula** L. **ssp. signifera** Soó (Füles kosbor)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 27), „Lapis" (Horv. Borbásia I 98)

304. **O. palustris** Jacq. (Mocsári kosbor)
O: Pécs „környéke" (Maj.!), „Megyer" (NV! apud Horv. PM4 15), Old (!)

305. **O. elegans** Heuff. (Pompás kosbor)
O: Pécs-Nagyárpád (Horv. Borbásia I 94), Mecsekalja (!)

306. **O. pallens** L. (Sápadt kosbor)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 28), „Lapis", „Zsidóvölgy" (!) — Z: (Horv. TTK 1934 299)

307. **O. sambucina** L. (Bodzaszagú kosbor)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 28, Maj.! 38), „Lapis", „Nagymélyvölgy" (!) — Z: Zobák „Hidasi völgy" (!)

308. **O. maculata** L. (Foltos kosbor)
M: Pécs „Mecsek" (Maj.! apud Horv. PM2 4)

309. **O. latifolia** L. (Széleslevelű kosbor)
M: Pécs „környéke" (Nendtv. 27, Maj.! 38)

310. **Himantoglossum hircinum** (L) Spr. (Sodortajk)
T: Pécs „Mecsek" (!Kit. 1. 7 et apud Jávorka AMNH 1936 25, Nendtv. 27), „Makár" (1. c. 14, **b. heterotomum** Geith. Maj.! apud Horv. Borbásia II 27) — Z: Hosszúhetény, Pécsvárad (Janka apud N II 23) — V: Máriagyűd (Simk. 202) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 94), „Gurovica", „Óriás-h." (idem MBL 1914 58)

311. **Anacamptis pyramidalis** (L) Rich. (Ragikra)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 28), „Makár" (Maj. K. apud Horv. PM2 10), „Bertalan szikla", „Lapis" (!) — Z: Hosszúhetény (!), Pécsvárad (Janka apud N II 22) — V: Máriagyűd (!Simk. 202) — Ma: Erdősmecske (!) — H: Gödre-Gálosfa (Kit. 1. 26) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 94)

312. **Gymnadenia conopea** (L) R. Br. (Bibircsvirág)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 27, Maj. 38) — SZ: Szekszárd „Bükk" (Hollós 94)

? G. odoratissima (L) Rich. — Pécs „környéke" (Nendtv. 27) ? (Horv. PM4 16)

313. **Platanthera bifolia** (L) Rich. (Sarkvirág)

J: (!), Kővágószőlős (!), Magyarürög (Sz!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 27), „Kisrét", „Nagymélyvölgy", Mánfa „Sikonda" (!) — Z: Pécsvárad (!) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12) — H: Palé (1. c. 13), Nagyterecsény, Hőgyész, Szentbalázs (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 94), „Sötétvölgy" (**b. laxiflora** A. et G., **c. pervia** Rchb. Bartal 37), „Óriás-h." (Bs.) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14), Töröcske „Rapol" (!) — O: Marócsa (!)

314. **Cephalanthera rubra** (L) Rich. (Piros madársisak)

J: „Orfű" (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 22, Maj.! 38), „Krumplivölgy" (BKA), Mecsekszentkút (Nendtv. apud Soó Bot. Arch. 189) — Z: Pécsvárad (Bs.), Szászvár „Dobogó" (!) — H: Hőgyész (!)

315. **C. damasonium** (Mill.) Druce (= **alba** (Cr.) Simk.) (Fehér madársisak)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22), „Árpádtető", Mánfa „Sikonda" (!) — Z: (!) — V: Harsány (Simk. 202, Bs.) — Ma: Hercegszabar (!) — H: Palé, Bakóca (Horv. É. 13), Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Csatár", Szálka (Hollós 94), „Sötétvölgy" (Bartal 36), „Óriás-h." (Bs.) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)

316. **C. longifolia** (L) Fritsch (Kardos madársisak)

J: (!BK 11), Petőc (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22), „Nagymélyvölgy" (!), „Szaniszló-pihenő" (BKA), „Lapis", Mánfa (Soó) — Z: (!), Hosszúhetény, Püspökszentlászló, Szászvár „Dobogó" (!) — V: Harsány (Boros apud Soó 1. c. 188), Máriagyűd (!) — H: Bakóca, Kisvaszar (Horv. É. 13), Hőgyész, Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd „Óriás-h." (Bs.) — ZS: Töröcske „Rapol" (!)

317. **Epipactis palustris** (Mill.) Cr. (Mocsári nőszőfű)

O: Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 567), Sellye (Maj. K. apud Horv. PM2 11, NV!), Dráva (Kit. apud N I 69)

318. **E. microphylla** (Ehrh.) Sw. (Kislevelű nőszőfű)

T: Pécs „Mecsek" (NT, Maj.! 38, Simk. 202), „Kantavár" (Simk. apud Soó 1. c. 193) — Ma: Apátvarasd (Horv. É. 12), Geresd (!)

319. **E. atropurpurea** Rafin. (Sötétbarna nőszőfű)

T: Pécs (Maj.! apud Horv. PM2 6)

320. **E. helleborine** (L) Cr. (= **latifolia** (L) All.) (Széleslevelű nőszőfű)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22, **b. viridiflora** (Hoffm.) Irmisch Simk. apud Soó 1. c. 195), „Kisrét" (!) — Z: Pécsvárad, Hosszúhetény, Magyaregregy, „Márévár", Zobák, Szászvár „Dobogó" (!) — V: Harsány (Simk. 202) — Ma: Erdősmecske (!) — H: Kisvaszar (Horv. É. 12), Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd (**b.** Sadler! apud Soó 1. c.), „Bat", „Csatár", Báta (Hollós 94) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14), Töröcske „Rapol" (!)

ssp. varians (Cr.) A. et G. — SZ: Szekszárd (Sadler! apud Soó 1. c.)

321. **Limodorum abortivum** (L) Sw. (Gérbics)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, 25), „Lapis", „Mecsekszentkút" (K.-Nendtv. 571), „Krumplivölgy" (!) — V: Harsány (Simk. 202) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Gurovica", „Nagybükk", „Bat", Szálka (Hollós MBL 1914 58)

322. **Spiranthes spiralis** (L) Chevall. (Fűzértekercs)

T: Pécs „környéke" (Maj. K.), Mecsekjánosi (K.-Nendtv. 567, 571) — O: Harkányfürdő (!Lyka apud Boros MBL 1924 31)

323. **Listera ovata** R. Br. (Békakonty)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 22, Maj.!), „Mélyvölgy" (Soó 1. c. 181) — H: Szentbalázs (!) — SZ: Szekszárd (**b. platyglossa** Peterm. apud Soó 1. c.) „Bat", „Csatár" (Hollós 94) — ZS: Töröcske „Rapol" (!) — O: Marócsa (!)

324. **Neottia nidus avis** (L) Rich. (Madárfészek)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22., **b. glandulosa** Beck Soó 1. c. 183), „Bertalan-kápolna", „Árpádtető" (Soó), „Lapis" (Bs.), „Melegmányivölgy" (**b.**!), Komló (**b.**!) — V: Harsány (Simk. 202) — Ma: Kistótfalu (**b.**!), Villánykövesd (Horv. É. 11) — H: Kisvaszar, Palé (1. c. 12, 13), Nagyterecsény, Hőgyész, Szentbalázs (!), Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 94), „Sötétvölgy" (typus cum **b.**, Bartal 36), „Óriás-h." (Boros typus cum **b.** apud Soó 1. c.), „Gurovica" (Bs.) — ZS: Töröcske „Rapol" (!), Kaposvár (!KH!)

? Achroanthes monophyllos (L) Green. — Pécs (Sadler (herbario ejus autem deest) apud Reichenbach: Iconographia XIII 164)

Dicotyledones. Kétszíkűek.

Salicaceae. Fűzfafélék.

325. **Populus alba** L. (Fehér nyárfa)

Baranya (!Nendtv. 29) — T: Pécsbudafa (Fekete-Blattny 607) — Ma: Erdősmecske (!) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15) — O: Drávaszabolcs (!) — D: Karapancsa (Tuzson BK 1914 139), Kölked (**b. nivea** Willd. Horv. Borbásia I 96)

326. **P. tremula** L. (Rezgő nyárfa)

J: (!) — T: Pécs „környéke" (typus cum **b. villosa** Láng Nendtv. 29, Simk. 199) — Z: Zobák (!) — H: Bonyhádvarasd (Kit. 2. 14), Kisvaszar, Bakóca (Horv. É. 12, 13), Palé (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 101) — ZS: Gálosfa (Kit. 1. 15) — O: Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 15)

327. **P. nigra** L. (Fekete nyárfa)

Baranya (!Nendtv. 29) — J: Abaliget (Bs.) — H: Dombóvár-Ujdombóvár (Bs.) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15), Kaposújlak (Bs.) — O: Drávaszabolcs, Drávasztára-Zaláta (!) — D: Karapancsa (Tuzson 1. c.), Bokerdő (!)

328. **P. canescens** Sm. **(P. alba** × **P. tremula)** (Szürke nyárfa)

Pécs „környéke" (NT, K.-Nendtv. 568)

329. **Salix alba** L. (Fehér fűz)

J: Abaliget (!) — T: Pécs „környéke" (! typus cum **b. vitellina** L. Nendtv. 30, Maj.! 23, 37, Simk. 199), „Lámpás" (!), Mánfa (Fekete-Blattny 606) — Z: Magyaregregy, Hidas (!) — SZ: Szekszárd (Hollós 101) — O: Mecsekalja, Pellérd, Drávaszabolcs (!) — D: Karapancsa (Tuzson 1. c.), Kölked (!)

330. **S. fragilis** L. (Csörege fűz)

Vulgaris. Közönséges.

331. **S. triandra** L. (Mandolalevelű fűz)

J: Abaliget (!Bs.), Szatina (!) — O: Pellérd, Páprád „Borostyánpuszta" (!) — D: Laskó (**b. semperflorens** Host Simk. 199)

332. **S. purpurea** L. (Csigolyafűz)

T: Pécs „környéke" (Nendtv. 30, Simk. 199), „Lámpás" (Kit. 1. 7) — O: Páprád (!) — D: Bok-Bédaerdő (!), Laskó (Simk. 199)

? S. elaeagnos Scop. — Pécs „környéke" (NT)

333. **S. rosmarinifolia** L. (Rozmaringfűz)

O: Pécs „környéke" (Maj.!)

334. **S. viminalis** L. (Kosárkötő fűz)
Verisimiliter tantum culta et subspontanea. Őshonossága kétes.
Pécs „környéke" (Nendtv. 30) — O: Pellérd (culta!)
335. **S. cinerea** L. (Hamvas fűz)
T: Pécs „környéke" (Nendtv. 30), „Lajostárna" (K.-Nendtv. 572) — Z: Nagymányok-Hidas (!) — SZ: „Bat", Szálka (Hollós 101) — O: Gordisa „Dázsonypuszta" (!) — D: Bédaerdő (!)
? S. aurita L. — Pécs „környéke" (Nendtv. 30)
336. **S. caprea** L. (Kecskefűz)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — D: Bokerdő (!) — O: Sámod (!)

Juglandaceae. Diófafélék.

337. **Juglans regia** L. (Közönséges diófa)
Pécs „környéke" (!Nendtv. 13) — V: Harsány (!Bs.) — De spontaneitate disputatur. Őshonosságáról vitáznak. cf. BK. 1933 129, 1935 193.

Betulaceae. Nyírfafélék.

338. **Carpinus betulus** L. (Gyertyán)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 15), Szentegát, Okorág, Bánfa, Baranyahídvég (!)
339. **Corylus avellana** L. (Mogyoró)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Páprád (!) — D: „Réterdők" (Kit. 1. 28)
340. **Betula pendula** Roth (Nyírfa)
T: Pécs „Mecsek" (Fekete-Blattny 606, Maj.! apud Horv. PM4 16) — H: Hőgyész, Bőszénfa (!) — ZS: Szentlászló, Gálosfa (Kit. 2. 14, 15), Kaposvár (KH!) — O: Sellye (!)
B. pubescens Ehrh. — Pécs „környéke" (NT, Maj. 38 = *pendula* Horv. 1. c.) — Ad limites territorii — ZS: Németlad (Fekete-Blattny 615)
341. **Alnus incana** (L) Mnch. (Hamvas éger)
Baranya (Nendtv. 17, Maj. 38) Tantum olim. Talán csak egykor volt Baranyában.
342. **A. glutinosa** (L) Gärtn. (Mézgás éger)
J: Abaliget (!) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 17, Maj.! 38), Somogy (Bs.) — Z: Magyaregregy (!) — H: Kisvaszar (Horv. É. 12) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15), Kaposszerdahely „Rapol" (!) — O: Sellye (!Simk. 200), Drávaszabolcs (Kit. 1. 14), Sósvertike (!)

Fagaceae. Bükkfafélék.

343. **Fagus silvatica** L. (Bükkfa)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Szentegát (!) — J: (**b. carpinifolia** Dom. Boros! apud Kárp. BK 1937 198, **c. moesiaca** K. Maly Horv. Borbásia I. 96)

344. **Castanea sativa** Mill. (Szelíd gesztenye)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 24), „Kantavár" (Kit. 1. 9) — Z: Hosszúhetény (Simk. 200, Fekete-Blattny 125), Pécsvárad, Zengővárkony (!Fekete-Blattny 125), Váralja (Kit. 1. 24) — V: Harsány (Simk. 200) — Ma: olim Nagynyárád (Kogutovicz: Dunántúl és Kisalföld II 13), Dunaszekcső (Marsigli 56), Apátvarasd (Hunfalvy opus citatum III 630) — ZS: (Kogutovicz 1. c. I. 221), Töröcske (Fekete-Blattny 128)

345. **Quercus cerris** L. **v. austriaca** Willd. (Csertölgy)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Siklós (!Kit. 1. 15), Szentegát, Sellye (!)

346. **Q. pubescens** Willd. (= **lanuginosa** Lam.) (Molyhos tölgy)

M, V, Ma: vulgaris. M, V, Ma: közönséges. — V: Máriagyűd (**b. pendulina** Kit. Simk. Quercus Hungariae 29), Harsány (**c. dasyclados** Borb. = **Budayana** Haberle?, Kit.! apud Jávorka AMNH 1935 85, **d. undulata** !Kit. 1. c.) — H: Kurd (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd (Fekete-Blattny 604), „Bat", „Csatár" (Hollós 101) — ZS: Szigetvár-Szentlászló (Kit. 2. 14)

347. **Q. petraea** (Mattuschka) Lieblein (= **sessiliflora** Salisb.) (Kocsántalan tölgy)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — J: (**b. aurea** Wierzb. Horv. Borbásia I 96)

348. **Q. robur** L. (Kocsános vagy mocsári tölgy)

Vulgaris. Közönséges. — **b. australis** Heuff. — O: Rónádfa (Borbás EL 1887 728) — **c. brevipes** Heuff. — D: Dárda (Simk. 200) — **d. pilosa** Schur — O: Sellye (Horv. Borbásia I 96) — **e. tardiflora** Tschern. — Ma: Egerág — O: Siklós (ex verbis cancellariae silvarum status in Pécs)

349. **Q. Bedői** Borb. (**Q. lanuginosa** × **Q. robur**)

T: Pécs „Mecsek" (Simk. 1. c.)

Ulmaceae. Szilfafélék.

350. **Ulmus levis** Pall. (Vénic szil)

Baranya (NT, K.-Nendtv. 568) — SZ: Szekszárd (Fekete-Blattny 607), „Bat", „Csatár" (Hollós 101) — D: Karapancsa (Tuzson BK 1914 139), Kölked (!)

351. **U. campestris** L. (= **carpinifolia** Gleditsch, **foliacea** Gilib.) (Mezei szil)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Bánfa, Okorág, Szentegát (!) — D: Karapancsa (Tuszon 1. c.)

b. suberosa (Mnch.) Wahlbg. — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 33), „Lámpás" (Kit. 1. 7), „Árpádtető" (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17, Simk. 200)

c. latifolia Pers. — V: Harsány (Kit. 1. 13) — Ma: Vokány „Terentás" (1. c. 11)

352. **U. scabra** Mill. (Hegyi szil)

T: Pécs „Mélyvölgy" (Soó) — Z: (!) — V: Máriagyűd (!) — H: Kisvaszar (!)

b. pannonica Simk. — V: Harsány (Simk. EL 1898 176)

Moraceae. Eperfafélék.

Ficus carica L. — Fructuose culta et semisubspontanea — T: Pécs (!Nendtv. 13, 22)

353. **Humulus lupulus** L. (Komló)
Vulgaris. Közönséges.

345. **Cannabis sativa** L. (Kender) — Subspontanea, vulgaris. Elvadultan közönséges.

Urticaceae. Csalánfélék.

355. **Urtica urens** L. (Apró csalán)
Vulgaris. Közönséges.

356. **U. dioica** L. (Nagy csalán)
Vulgaris. Közönséges.

357. **Parietaria officinalis** L. (Falgyom)
T: Pécs (!Nendtv. 28, Simk. 199) — Z: Pécsvárad, Zengővárkony, Püspöknádasd (!) — V: Máriagyűd (Simk. 199)

Loranthaceae. Fagyöngyfélék.

358. **Loranthus europaeus** Jacq. (Fakín)
J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 567, Maj.! K., BK 9, A) — Z: Hármashegy (Kárp.) — V: Harsány (Simk. 180) — Ma: Püspöklak (Kit. 1. 21) — SZ: Szekszárd „Csatár", Szálka (Hollós 106) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás", Somogyhárságy-Toponár (Kit. 2. 14, 15)

359. **Viscum album** L. (Fagyöngy)
J: (Maj.!, Simk. 180), Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 34, BK 9, A) — H: Dombóvár-Ujdombóvár (Bs.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 37) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Almamellék (Bs.) — D: Kölked (!)

Santalaceae. Zsellérkefélék.

360. **Th. linophyllon** L. (= **intermedium** Schrad.) (Lenlevelű zsellérke)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 32, Maj.! 37), „Daindol" (Kit. 1. 8.) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Beremend (Kit. 1. 28) — Ma: Geresd (1. c. 20) — SZ: Szekszárd „Kálvária" (Bartal 37), „Sötétvölgy" (Hollós 106)

361. **Th. ramosum** Hayne (Homoki zsellérke)
J: Kővágószőlős (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 37., Simk. 197), „Tettye" (!) — Ma: Fazekasboda (!)

? Thesium bavarum Schrk. — T: Pécs „Mecsek" (Maj. 37! non est T. b.!, K.-Nendtv. 568, Simk. 197 herbario eius deest!)

Aristolochiaceae. Farkasalmafélék.

362. **Asarum europaeum** L. (Kapotnyak)
J: Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 18), „Kantavár" (!Kit. 1. 9.), „Bányatelep", „Istenkút" (!), „Nagymélyvölgy", Somogy (Bs.) — Z: (Horv. TTK 1. c.), Szászvár „Dobogó", Váralja-Püspöknádasd (!) —

V: Villány (!Simk. 197), Villánykövesd „Törökcser" (!) — Ma: Nagynyárád (Janka 1. c. 161), Borjád, Feked (Horv. É. 11, 12), Villánykövesd, Hercegszabar, Baksa, Görcsöny, Nagyárpád (!) — H: Kisvaszar, Palé, Bakóca (Horv. É. 11, 13), Szentkatalin, Szentbalázs, Nagyterecsény, Hőgyész (!), Kurd, Lengyel (Ják.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 37), „Bat", „Csatár", Szálka (Hollós 106) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 12), Kaposújlak (Boros VSz 1936 III 83), Kaposvár „Nádasdi erdő", „Tótfalui erdő", Töröcske „Rapol" (!) — O: Páprád „Tilos erdő", „Bükkhát" (Horv. É. 15, 16), Szentegát, Baranyahídvég, Marócsa (!)

363. **Aristolochia clematitis** L. (Farkasalma)

Vulgaris. Közönséges.

Polygonaceae. Keserűfűfélék.

364. **Rumex pulcher** L. (Csinos lórom)

J: Kővágószőlős (!) — T: Pécs (Maj! apud N I 90), „Tettye" (Soó) — V: Villány, Harsány (Simk. 198) — Ma: Fazekasboda (!) — H: Jágónak (Zsák) — SZ: Szekszárd „Remete", „Petre" (Hollós 101)

365. **R. maritimus** L. (Tengerparti lórom)

O: Siklós (Kit. apud N I 90, Kit.! apud Ják. AMNH 1936 10)

366. **R. paluster** Sm. (= **limosus** Thuill.) (Mocsári lórom)

Ma: Ócsárd (Zsák) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 101) — O: Harkány (Simk. 198), Matty (!) — Mohács (!)

367. **R. conglomeratus** Murr. (Murvás lórom)

Baranya (Nendtv. 30) — J: Abaliget (!) — V: Villány (Simk. 198) — Z: Szászvár „Dobogó" (!) — O: Páprád, Sámod „Bükkhát", Matty (!) — D: Karapancsa (Tuzson 1. c.), Mohács (!Knapp)

368. **R. sanguineus** L. (Erdei lórom)

J: (**b. viridis** Sibth. Horv. Borbásia II 27) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 34, **b.** Horv. 1. c.), „Kisrét" (!), „Tettye" (Soó) — Z: Püspöknádasd (Simk. 198) — V: Harsány (1. c. et Soó) — Ma: Fazekasboda (**b.** Horv. 1. c.), Görcsöny (!), Erdősmecske „Alapítványi erdő" (Horv. É. 12) — H: Kisvaszar (l. c.), Hőgyész (!) — ZS: Töröcske „Rapol" (!) — O: Czinderybogád „Bükkhát" (!)

369. **R. obtusifolius** L. (Réti lórom)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30), „Szkokó" (!), Mecsekszentkút (K.-Nendtv. 572) — V: Villány (Simk. 198), Máriagyűd „Tenkes" (Bs.) — Ma: Baksa (!) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — D: Mohács (Knapp)

b. ssp. silvester (Lam.) Fr. — Ma: Fazekasboda (!) — H: Dombóvár (Bs.) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 101) — O: Rónádfa (Borbás apud Rechinger BBC 1922 58) — D: Mohács (!)

c. ssp. transiens (Simk.) Rchb. f. — O: Rónádfa (Borbás apud Rechinger 1. c. 54)

d. ssp. agrestis (Simk.) Rchb. f. — O: Gusztávműve (1. c. 47)

370. **R. stenophyllus** Ledeb. (Keskenylevelű lórom)

O: Magyarbóly (Zsák)

371. **R. hydrolapathum** L. (Vízi lórom)

Pécs „környéke" (Maj. 37, K.-Nendtv. 565, BK 19, A) — O: Páprád (!) — D: Kisdárda (Knapp), Laskó (Simk. 198)

372. **R. crispus** L. (Fodros lórom)
Vulgaris. Közönséges.
373. **R. patientia** L. (Paréj lórom)
J: Mecsekalja (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — H: Palé (!) — ZS: Kaposvár (Lengyel 1. c. 54) — O: Pécs (!), Rónádfa (Rechinger Rep. sp. nov. 1933 249)
374. **R. Kerneri** Borb. (= **R. confertoides** Bihari) (Kerner-féle lórom)
J: Kővágószőlős, Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Borbás apud Bihari MBL 1928 74), Lapis-Vágot (!)
375. **R. acetosella** L. (Madársóska)
Vulgaris. Közönséges. — **b. multifidus** (L) Lam. et DC. — T: Pécs (Maj.! apud Horv. Borbásia II 27) — Ma: Baksa (!)
376. **R. acetosa** L. (Mezei sóska)
Vulgaris. Közönséges.
R. thyrsiflorus Fingerh. — T: Pécs (Horv. Borbásia I 94) — V: Harsány (l. c.) — Secundum Bihari tantum *acetosa.*
? R. aquaticus L. — Pécs (Nendtv. 30, K.-Nendtv. 565, Simk. 198)
R. scutatus L. — Culta et subspontanea — Pécs (Maj. 37) — V: Máriagyűd (Simk. 198)
377. **R. pratensis** M. et K. **(R. crispus × R. obtusifolius)** — **O:** Gusztávműve (Borbás apud Rechinger BBC 1932, 96)
378. **R. confusus** Simk. **(R. crispus × R. patientia)**
D: Veresmart (Bihari apud Rechinger Rep. sp. nov. 1933 272)
378. a. **R. erubescens** Simk. **(R. obtusifolius × R. patientia)**
O: Rónádfa (Borbás: A Balaton flórája 342)
379. **Polygonum amphibium** L. (Vidra keserűfű)
Baranya (Sz!) — Ma: Villány (**b. terrestre** Leyss. Simk. 197) — O: Sellye (**b.** 1. c.) — D: Mohács (MAN 256, **b.** Knapp)
380. **P. lapathifolium** L. (Lapulevelű keserűfű)
Vulgaris. Közönséges.
ssp. tomentosum (Schrk.) Danser — J: Abaliget (Simk. 198) — Z: Hosszúhetény (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 101) — O: Pécs, Magyarmecske „Gyöngyfa" (!)
b. Brittingeri Opiz — J: Abaliget (Horv. Borbásia I 96)
381. **P. persicaria** L. (Baraklevelű keserűfű)
Pécs „környéke" (!Maj.!, Simk. 198) — O: Pécs „Balokány", Páprád (!), Sellye (Simk. 198) — D: Dárda (Kit. 1. 26)
382. **P. minus** Huds. (Keskenylevelű keserűfű)
SZ: Báta (Hollós 101—2) — O: Pécs (!Kit. Add. 59, ! apud Jáv. AMNH 1935 70), Sellye (!), Harkány (Simk. 198) — D: Dárda (Kit. N I 88)
383. **P. mite** Schrk. (Szelíd keserűfű)
J: (!) — O: Pécs (!), Sellye (Simk. 198), Drávaszabolcs (Kit. 1. 14.)
384. **P. hydropiper** L. (Borsos keserűfű)
Pécs „környéke" (!Nendtv. 29, Maj.! 37) — O: Drávaszabolcs (Kit. 1. 14) — D: Dárda (1. c. 27)
385. **P. aviculare** L. (Madár keserűfű)
Vulgaris. Közönséges. — **b. erectum** Roth — V: Villány (!) — **c. rotundifolium** Schur — T: Pécs „Szkokó" (!) — Ma: Palotabozsok (Bs.)
P. orientale L. — Culta et subspontanea — Pécs (Maj.!), „Megyer"-Pellérd (NV!)

P. patulum M. B. *b. Kitaibelianum* Sadl. — T: Mecsekalja (Rácváros) „Rihmer-szőlő" (K.-Nendtv. 568, 572) secundum exemplar originale Nendtvichi = *persicaria* (Simk. 198)

386. **Fagopyrum dumetorum** (L) Schreb. (Sövény pohánka)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29), „Lapis" (Simk. 198) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 102)

387. **F. convolvulus** (L) H. Gross. (Szulák pohánka)

Vulgaris. Közönséges.

F. sagittatum Gilib. — Culta et subspontanea — V: Vokány „Terentás" (Simk. 198) — SZ: Szekszárd „Bat", Palatinca, Bonyhád (Hollós 102)

Chenopodiaceae. Labodafélék.

388. **Polycnemum Heuffelii** Láng (Heuffel-torzonja)

Pécs „környéke" (Balek ÖBW 1852 14) — J: (NV! apud Horv. PM4 15) — O: Harkány (Zsák)

389. **P. verrucosum** Láng (Bibircses torzon)

V: Harsány (1. c.) — Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 198) — D: Dárda (1. c.)

390. **P. arvense** L. (Mezei torzon)

Vulgaris. Közönséges. — **ssp. majus** (A. Br.) Briqu. — J: (NV! apud Horv. PM2 6), Kővágószőlős (Simk. 198) — T: Pécs „Mecsek" (1. c.) — Z: Váralja (1. c.) — O: Harkány (1. c.)

391. **Chenopodium botrys** L. (Rubianka libatalp)

T: Pécs „környéke" (Nendtv. 20, Maj.! 30), „Bányatelep" (Bs.) — SZ: Szekszárd „Bakta" (Hollós 102) — O: Sellye (!) — D: Dárda (Simk. 199)

392. **Ch. bonus Henricus** L. (Paraj libatalp)

J: (Simk. 199) — T: Pécs „Mecsek" (1. c., Nendtv. 20, NV!)

393. **Ch. polyspermum** L. (Sokmagvú libatalp)

Pécs „környéke" (Nendtv. 20, Maj.! 30) — H: Bükkösd (Zsák) — O: Sellye (Simk. 199) — D: Mohácssziget (Bs.)

394. **Ch. vulvaria** L. (Büdös libatalp)

J: Abaliget (Simk. 199) — Z: Püspöknádasd (1. c.) — O: Gordisa (1. c.), Pécs „környéke" (!Nendtv. 20) — D: Magyarbóly (Zsák)

395. **Ch. hybridum** L. (Pokolvarfű)

Pécs „környéke" (!Nendtv. 20, Maj.! 30) — Ma: Fazekasboda, Görcsöny (!), Kékesd (Kit. 1. 20) — SZ: Szekszárd (Hollós 102) — D: Mohács (!Knapp)

396. **Ch. opulifolium** Schrad. (Bangitalevelű libatalp)

Pécs „környéke" (!Maj. 30, NV!) — T: Pécs „Szkokó" (!) — D: Mohács (Knapp)

397. **Ch. album** L. (Fehér libatalp)

Vulgaris. Közönséges. — **b. viride** (L) Wahlbg. — T: Pécs (Kit. 1. 9) — D: Mohács (!)

398. **Ch. urbicum** L. (Faluszéli libatalp)

Pécs „környéke" (!Nendtv. 20, K.-Nendtv. 567) — T: Pécs „Szkokó" (!) — Ma: Kozármisleny (Kit. 1. 10) — O: Becefa, Botykapeterd (Kit. 1. 4)

399. **Ch. murale** L. (Kőfali libatalp)

Pécs „környéke" (Nendtv. 20) — D: Mohács (!)

400. **Ch. glaucum** L. (Fakó libatalp)
T: Pécs (!Nendtv. 20) — D: Mohács (Knapp) — SZ: Szekszárd (Hollós 102)
401. **Ch. rubrum** L. (Vörös libatalp)
Pécs „környéke" (Maj. 30) — D: Kisdárda (Knapp)
Ch. capitatum (L) Aschers. — Pécs (Maj. 30) tantum in horto (Maj.!)
Ch. ambrosioides L. — Culta et subspontanea — Baranya (Nendtv. 20, Kit. apud N I 85) — J: Kővágószőlős (Simk. 199) — T: Pécs „Mecsek" (Kit. 1. 6, 22, Maj.!) — Ma: Nagypeterd (Kit. 1. 30), Dunaszekcső (K.-Nendtv. 570, NV!) — O: Sellye (1. c.)
402. **Atriplex hortensis** L. (Kerti laboda)
Subspontanea — T: Pécs (Nendtv. 18, Simk. 199, BK 23, A)
403. **A. nitens** Schk. (Fényes laboda)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 13, 18, Maj.! 30)
404. **A. tatarica** L. (Tatár laboda)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 18), Szkokó" (!) — Ma: Fazekasboda (!) — SZ: Szekszárd „Bakta", Bonyhád (Hollós 102)
405. **A. rosea** L. (Fehér laboda)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 18, NV!) — Z: (Kit. 1. 19), Hosszúhetény (1. c. 17) — Ma: Kozármisleny (1. c. 10) — O: Botykapeterd (1. c. 4), Sellye (Simk. 199)
406. **A. hastata** L. (Dárdás laboda)
T: Pécs „környéke" (Maj. 30) — Ma: Somberek (Zsák) — SZ: Szekszárd (Hollós 102, Lengyel 1. c. 48) — ZS: Kaposvár (Lengyel 1. c. 53) — O: Szigetvár, Drávaszabolcs (Kit. 1. 4, 14), Sellye (**b. salina** Wallr. (= **incana** Neilr.) Simk. 199) — D: Mohács (Knapp)
407. **A. oblongifolia** W. et K. (Hosszúlevelű laboda)
Pécs „környéke" (!Nendtv. 18, BKA) — SZ: Szekszárd (Hollós 102)
408. **A. patula** L. (Terebélyes laboda)
T: Pécs „környéke" (!NT, NV!, BK 23 A), „Szkokó" (!) — Z: Pécsvárad (Zsák) — H: Bükkösd (Zsák) — SZ: Szekszárd „Bakta" (Hollós 102) — O: Szentlőrinc (Kit. 1. 4), Sellye (Simk. 199) — D: Mohács (Zsák)
409. **Kochia scoparia** (L) Schrad. (Kerti seprőfű)
Subspontanea — J: Abaliget (Bs.), Mecsekalja (!) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 13, 30, Maj.! 30, Kit. 1. 9) — Ma: Kékesd (1. c. 20), Palotabozsok (Bs.) — SZ: Szekszárd „várdomb" (Hollós 102) — O: Sellye (Simk. 199) — D: Mohács (Knapp, Zsák)
410. **K. laniflora** (Gmel.) Borb. (Homoki seprőfű)
O: Pécs „környéke" (Maj.! 30)
411. **Salsola ruthenica** Iljin (= **kali** L.) (Ballagófű)
T: Pécs „környék" (Maj.! 29), „Üszög" (Kit. 1. 21) — Z: Hidas (1. c. 10) — SZ: Bonyhád (Kit. 2. 14) — D: Mohács (Knapp)

Amaranthaceae. Amarántfélék.

412. **Amaranthus retroflexus** L. (Disznóparéj)
Vulgaris. Közönséges.
A. hypochrondriacus L. — Subspontanea — T: Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 566) — O: Drávasztára (Simk. 198)

A. caudatus L. — Subspontanea — Pécs (Maj.! 29) — SZ: Szekszárd „Bakta" (Hollós 102)

413. **A. albus** L. (Fehér amaránt)

Adventiva — T: Pécs (Horv. PM4 13), „Üszög" (Kit. 1. 10) — O: Sellye (!)

414. **A. angustifolius** Lam. (Cigányparéj)

J: (!Soó) — T: Pécs „környéke" (Maj. 29) — V: Siklós, Nagyharsány (Zsák) — D: Mohács (Knapp), Magyarbóly (Zsák)

415. **A. adscendens** Lois. (Zöld amaránt)

T: Pécs (!Nendtv. 17, Kit. 1. 9) — SZ: Szekszárd (Hollós 102) — O: Drávasztára (Simk. 198) — O: Dárda (1. c.), Mohács (Knapp)

416. **A. crispus** (Lesp. et Théven.) Terrac. (Bodros amaránt)

Adventiva — H: Dombóvár (Bs.) — D: Mohács (Horv. Borbásia I. 94)

417. **A. deflexus** L. (Vöröslő amaránt)

Adventiva — T: Pécs ‚környéke" (Nendtv. 17, Bs.) — H: Dombóvár (Bs.)

418. **A. blitoides** Watson (Labodás amaránt)

Adventiva — H: Dombóvár (Boros BK 1938 312)

Phytolaccaceae. Alkörmösfélék.

419. **Phytolacca americana** L. (Alkörmös)

Subspontanea — J: Magyarürög (BKA) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 28) — Ma: Túrony (Kit. 1. 14) — SZ: Szekszárd „Remete" (Hollós 102) — O: Drávasztára (Simk. 174) — D: Kisdárda (Zsák apud Soó Bot. Arch. 1927 353)

Portulaccaceae. Porcsinfélék.

420. **Montia fontana** L. **ssp. minor** Gmel. (= **verna** Neck.) (Monti-füve)

J: „Pöcök-hegyoldal" (Simk.! 175)

421. **Portulaca oleracea** L. (Kövér porcsin)

Vulgaris. Közönséges.

Caryophyllaceae. Szegfűfélék.

422. **Stellaria aquatica** (L) Scop. (Vízi csillaghúr)

Vulgaris. Közönséges.

423. **S. media** (L) Vill. (Tikhúr)

Vulgaris. Közönséges. — **b. neglecta** (Weihe) M. et K. — V: Villány (Simk. 173)

424. **S. holostea** L. (Olocsán csillaghúr)

J: (!Kit. 1. 8), Abaliget, Orfű, Szentlőrinc, Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 32), „Bányatelep", „Nagymélyvölgy" (!), „Kantavár" (!Kit. 1. 9), Pécsbudafa (!) — Z: (Horv. TTK. 1. c.), Zobák (!) — V: Harsány (!Simk. 173) — Ma: Villánykövesd, Feked (Horv. É. 11, 12), Németpalkonya, Borjád, Pellérd, Görcsöny, Baksa (!) — H: Kisvaszar, Bakóca (Horv. É. 13, 12), Hőgyész, Szentbalázs (!), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 37), „Bat", „Csatár", Belac, Bátaapáti

(Hollós 102) — ZS: Kaposújlak (Bs.), Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi, Tótfalui erdő" (!) — O: Okorág, Czinderybogád, Szentegát, Bánfa, Marócsa (!)

425. **S. graminea** L. (Pázsitos csillaghúr)
Vulgaris. Közönséges.

426. **S. palustris** Retz. (Mocsári csillaghúr)
T: Orfű „Sárkánykút" (K.-Nendtv. 568, 572)

427. **Cerastium glomeratum** Thuill. (Gomolyos madárhúr)
T: Pécs „környéke" (Nendtv. 20, Sz!) — Z: Zobák (!)

428. **C. brachypetalum** Desp. (Kisvirágú madárhúr)
J: Abaliget (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 20) — V: Harsány (!Simk. 172) — SZ: Szekszárd „Bükk" (Hollós MBL 1914 59) — **b. taurícum** (Spr.) Koch — T: Pécs „Mecsek" (Horv. Borbásia II 27)

429. **C. caespitosum** Gilib. (Gyepes madárhúr)
Vulgaris. Közönséges.

430. **C. semidecandrum** L. (Béka madárhúr)
V: Harsány (Simk. 172, Bs.)

431. **C. glutinosum** Fr. (Enyves madárhúr)
T: Pécs „Mecsek" (Simk. 172) — V: Harsány (1. c.) — Ma: Baksa (**b. agrícola** Murr.!) — SZ: Szekszárd (Bartal 37, Hollós 102), Zsibrik, Palatinca (l. c.)

432. **C. silvaticum** W et K. (Erdei madárhúr)
J: Orfű (Bs.), „Szuado" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, 20), „Nagymélyvölgy" (Soó), „Kismélyvölgy" (Simk. 173), Mánfa „Sikonda" (!) — Z: Püspöknádasd (Simk. 173), Pécsvárad (!) — ZS: Gálosfa (Kit. Add. 211), Töröcske „Rapol" (!) — O: Sellye (Simk. 173), Marócsa (!)

433. **C. arvense** L. (Parlagi madárhúr)
T: Pécs „környéke" (Maj.!)

434. **C. anomalum** W. et K. (Szíki madárhúr)
O: Pécs (Nendtv. 14, 20, NV!), „Megyer", Nagyárpád (K.-Nendtv. 570)
C. tomentosum L. — Cultum et subspontaneum — Pécs (!)

435. **Holosteum umbellatum** L. (Olocsán)
Vulgaris. Közönséges.

436. **Moenchia mantica** (L) Bartl. (Mönchia)
J: Orfű, Hetvehely, Mecsekalja (!), Kővágószőlős (Simk. 173), Abaliget (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, 20), „Bányatelep" (Simk. 173), „Szkokó", Mánfa „Sikonda", Komló (!) — Z: Hosszúhetény, Zobák, Hármashegy (!) — V: Harsány (!Janka apud N II 81), Máriagyűd (!) — Ma: Erdősmecske, Görcsöny, Baksa, Vokány, Kistótfalu (!) — H: Szentbalázs (!) — ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 34), Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi, Tótfalui erdő" (!) — O: Harkányfürdő (Janka apud N II 81), Pécs (!), „Megyer" (K.-Nendtv. 570), Páprád „Tilos erdő" (Horv. É. 15), Kákics (lus. *violacea* Anzavour!)

437. **Sagina procumbens** L. (Heverő szagyán)
J: (Simk. 173), Magyarürög (K.-Nendtv. 568, 572) — T: Pécs „környéke" (Maj. 29) — Z: Püspöknádasd (Simk. 173) — V: Máriagyűd (1. c.) — O: Harkány (1. c.)

438. **S. ciliata** Fr. **b. depressa** F. Schltz. (Pillás szagyán)
Baranya (Simk. 173) — J: (Simk.! 173) — Z: Püspöknádasd (1. c.) — ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 34) — O: Pécs, Harkány, Sellye (Simk.! 173)

439. **S. subulata** (Sw.) Presl. (Szálkás szagyán)
J: (l. c.), Kővágószőlős (1. c.), Magyarürög (Sz!) — T: Pécs „Szkokó" (!) — O: Harkány (Simk. 173)

440. **Minuartia viscosa** (Schreb.) Schinz et Thell. (Enyves lúdhúr)
Baranya (Maj. 29) — J: Kővágószőlős (Simk.! 172) — O: Sellye (Simk.! 172)

441. **M. fastigiata** (Sm.) Rchb. (Nyalábos lúdhúr)
T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 29, NV!, Simk. 172) — V: Harsány (!Janka ÖBZ 1867 127)

442. **M. setacea** (Thuill.) Hay. (Sertelevelű lúdhúr)
T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 29, K.-Nendtv. 566)

443. **M. verna** (L) Hiern. (= **caespitosa** (Ehrh.) Deg.) (Tavaszi lúdhúr)
T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 29, K.-Nendtv. 565, 566, BK 9) — V: Harsány (!Simk. 172) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 102)

444. **Arenaria serpyllifolia** L. (Kakukhúr)
Vulgaris. Közönséges.
ssp. leptoclados (Guss.) Oborny
V: Villány (Zsák) — SZ: Szekszárd „Remete" (Hollós 102)

445. **Moehringia trinervia** (L) Clairv. (Csitre)
J: (Bs.), Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 29), „Kantavár" (Kit. 1. 9.), „Mélyvölgy", „Árpádtető" (!) — Z: (Kit. 1. 18), Pécsvárad (!), Váralja (Zóly.) — V: Harsány (!Simk. 173) — Ma: Erdősmecske „Alapítványi erdő" (Horv. É. 12), Görcsöny, Borjád (!) — H: Palé (1. c. 13) — SZ: Szekszárd „Sárosalja erdő" (Hollós MBL 1914 59), „Óriás-h." (Bs.) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő", Töröcske „Rapol" (!) — O: Páprád „Tilos erdő" (Horv. É. 15), Marócsa (!)

? M. muscosa L. — Pécs (Maj. 29) — J: (Kit. 1. 8)

446. **Spergula arvensis** L. (Csibehúr)
T: Pécs „környéke" (Maj. 29), Mecsekjánosi (K.-Nendtv. 568, 572)

? S. pentandra L. — Pécs „környéke" (Maj. 29, Maj. K.)

447. **Spergularia rubra** (L) Presl. (Piros budavirág)
J: Petőc, Mecsekalja (!) — T: Pécs (Simk. 172), Mecsekjánosi (K.-Nendtv. 567, 571) — Z: Püspöknádasd (Simk. 172) — O: Sellye (1. c.), Harkány (Zsák)

448. **Herniaria glabra** L. (Kopasz porcika)
M: (Maj.!) — J: (!Simk. 173), Mecsekalja (!), Magyarürög (Kárp.)

449. **H. hirsuta** L. (Borzas porcika)
Baranya (Maj.! 29)

? H. incana Lam. — Baranya (Maj. 29)

450. **Scleranthus annuus** L. (Egynyári szikárka)
Vulgaris. Közönséges.

451. **S. perennis** L. (Évelő szikárka)
Pécs „környéke" (Maj.! 29)

452. **Agrostemma githago** L. (Konkoly)
Vulgaris. Közönséges.

453. **Viscaria vulgaris** Bernh. (Enyves szegfű)

J: (!Kit. 1. 8) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26), „Bányatelep", „Melegmányivölgy" (!)

454. **Silene cucubalus** Wib. (= **vulgaris** (Mnch.) Garcke) (Hólyagos habszegfű)

In regione montana vulgaris. Hegyvidéken közönséges. — D: Mohács (Knapp) — **b. latifolia** (Mill.) Sch. et Th. — T: Pécs „Mecsek" (Horv. Borbásia I 96) — **c. oleracea** Ficin — J: (Soó)

455. **S. otites** (L) Wib. **ssp. pseudootites** (Bess.) Gräbn. (Fodrosszirmú habszegfű)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 21 *sub otites)*, Havihegy (!) — V: Harsány (!Simk. 174, Kit. 1. 12 *sub otites)*, Beremend (1. c. 28 *sub otites)* — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár", „Petre" (Hollós 102 *sub otites)* — O: Gordisa (Horv. PM2 7)

456. **S. dichotoma** Ehrh. (Villás szegfű)

T: Pécs „környéke" (Nendtv. 19, 31), „Havihegy" (Simk.! 174) — Z: Hosszúhetény (WK. Ic. I. 28), Váralja (Kit. 1. 24)

457. **S. multiflora** (Ehrh.) Pers. (Sokvirágú habszegfű)

O: Pécs „környéke" (Maj.! apud Horv. PM2 6)

458. **S. nemoralis** W. et K. (Berki sziléne)

V: Harsány (!Kárpáti BK 1935 199), „Feketehegy" (1. c.) — *S. italica* Pers. *b. laxiflora* Neilr. — Pécs (Janka ÖBZ 1867 232) ad hoc pertineat?

459. **S. viridiflora** L. (Zöld virágú sziléne)

Baranya (Kit. apud N I 290) — J: (!Kit. 1. 8), Mecsekalja (!), Magyarürög (Kit. 1. 22) — T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 174), „Daindol", „Kantavár", „Lámpás" (Kit. 1. 8, 9, 22), Somogy „Ferkóirtás" (Bs.) — Z: Hosszúhetény (1. c. 17), Pécsvárad (Bs.), Szászvár „Dobogó" (!), Püspöknádasd (Simk. 174) — V: Villány (1. c.) — Ma: Vokány (Kit. 1. 11), Erdősmecske „Alapítványi erdő" (Horv. É. 12) — H: Kisvaszar (1. c.), Hőgyész (!) — ZS: Kaposszerdahely „Rapol" (!)

460. **S. nutans** L. (Kónya habszegfű)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — lus. *rubens* (Vest.) Rohrb. — T: Pécs „Lapis"-Vágot (Horv. Borbásia II 27)

S. armeria L. — Semispontanea — T: Pécs „Mecsek" (NT, Maj.!, K.-Nendtv. 568)

461. **Lychnis coronaria** (L) Desr. (Bársonyos szúnyogvirág)

J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 16, Kit. apud N I 292), „Kantavár" (1. c.), „Lámpás" (Kit. 1. 7.), „Makár" (Nendtv. 14) — V: Villány (Simk. 173) — Ma: Fazekasboda (Kit. apud N I 292), Nagynyárád (Janka 1. c. 57), Villánykövesd (Horv. É. 11), Borjád (1. c.), Hercegtőttős (!) — H: Lengyel (Jáv.-Zóly.), Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 102) — O: Alsószentmárton (!)

462. **L. flos-cuculi** L. (Kakukszegfű)

J: Abaliget (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26) — Z: Hosszúhetény (Simk. 173) — Ma: Erdősmecske, Bisse (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 37), „Bat" (Hollós 102) — ZS: Kaposvár (KH!) — O: Dráva szabolcs (!)

463. **Melandrium noctiflorum** (L) Fr. (Esti mécsvirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 31), „Kantavár" (Kit. 1. 31) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Villány (Simk. 173) — Ma: Borjád, Erdősmecske „Alapítványi erdő" (Horv. É. 11, 12) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 102) — O: Kémes (Zsák) — D: Magyarbóly (Zsák)

464. **M. album** (Mill.) Garcke (Fehér mécsvirág)

Vulgaris. Közönséges.

465. **M. diurnum** (Sibth.) Fr. (= **silvestre** (Schk.) Roehl.) (Piros mécsvirág)

J: Orfű „Szuado" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26, Maj.! 29), „Lapis", „Lámpás", „Mély"-, „Melegmányivölgy", Mánfa „Sikonda" (!) — Z: (!Simk. 173, lus. *albiflora!)*, Hosszúhetény „Bikarét" (!) — V: Máriagyűd, Kistótfalu (!)

466. **Cucubalus baccifer** L. (Szegfűbogyó)

J: (!Kit. 1. 8.) — T: Pécs „Mecsek" (PM. It. 142, NV!, BKA), „Daindol" (Kit. 1. 8.) — Z: Hosszúhetény (1. c. 17) — V: Villány (!), Harsány (!Simk. 172) — Ma: Geresd (Kit. 1. 21), Feked (Horv. É. 12) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Sötétvölgy", Belac, Szálka (Hollós 102) — O: Sellye, Gordisa (Boros MBL 1924 33), Sósvertike (!)

467. **Gypsophila muralis** L. (Dercefű)

Vulgaris. Közönséges.

G. acutifolia M. B. — Culta et subspontanea — Pécs „környéke" (NT, Maj. K.)

468. **G. paniculata** L. (Fátyolvirág)

O: Pécs „környéke" (Maj.! 29), Drávasztára (Simk. 173 frustra quaesivit!)

469. **Tunica saxifraga** (L) Scop. (Kőtörő szegfű)

H: Hőgyész (!) — O: Pécs „környéke" (Maj.! 29), Gordisa (!) — **b. rigida** (L) Boiss. — O: Harkány (Simk. 174)

470. **T. prolifera** (L) Scop. (Aszuszegfű)

J: (!), Mecsekalja (!) — T: Pécs „környéke" (!Nendtv. 21, Kit. 1. 6) — Z: Szászvár (!) — V: Harsány (!Simk. 173, Kit. 1. 12), Siklós, Beremend (1. c. 14, 28) — SZ: Bonyhád (Hollós 102) — O: Sellye (!Simk. 173), Alsószentmárton, Harkány, Baranyahídvég, Páprád „Bükkhát" (!)

471. **Vaccaria pyramidata** Medic. (Tinóöröm)

T: Pécs „környéke" (Nendtv. 31, Simk. 173) — V: Villány (1. c.) — SZ: Szekszárd „Bakta", Szálka (Hollós 102)

472. **Dianthus Pontederae** Kern. *(D. carthusianorum* auct.) (Magyar szegfű)

J: (!Kit. 1. 8), Szentlőrinc (!) — T: Pécs „környéke" (!Nendtv. 21, lus. *lactiflorus* Kárp. (1939) Horv. Borbásia II 27, sine nomine PM4 19 1936), Mecsekszabolcs (!) — Z: (!), Hosszúhetény (!) — V: Villány (!Simk. 173), Máriagyűd, Villánykövesd (!) — Ma: Borjád, Feked (Kit. 1. 12), Hercegszabar, Erdősmecske (!) — H: Hőgyész (cum *n. monstr. ramosus* Horv.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 37), „Csatár", Szálka, Alsónána (Hollós 102) — ZS: Kaposmérő (Kárp. apud Boros MBL 1924 34) — O: Kákics, Vajszló (!)

473. **D. giganteiformis** Borb. (Harsányi szegfű)

Z: Hármashegy (Kárp.) — V: Harsány (!Jávorka: Magyar Flóra 337)

474. **D. armeria** L. (Szeplő szegfű)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Páprád „Tilos erdő" (Horv. É. 15)
475. **D. armeriastrum** Wolfn. (Déli szegfű)
V: Harsány (Boros MBL 1924 33) — O: Sellye (Horv. PM4 18)
476. **D. barbatus** L. (Szakállas szegfű)
T: Pécs „Mecsek" (NT, Kit. 1. 7, Simk. 173), „Makár" (Nendtv. 21 *sub trifasciculato*, vide ibi!), „Daindol", „Lámpás" (Kit. 1. 8, 7, BK 22 A), Mecsekszabolcs (**b. ramosus** Horv. NV! apud Horv. II 27) — H: Kisvaszar (Horv. É. 12), Lengyel (Filarszky!) — SZ: Bonyhád (secundum Hollós 102 tantum subspontaneus, verisimiliter spontaneus!) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — O: Sellye (typus! cum **b.** Horv. Borbásia II 27), Rónádfa (Borbás! apud Soó Bot. Arch. 1927. 353—4)
? D. collinus W. et K. — J: (Kit. apud N I 286)
? D. serotinus W. et K. — Baranya (Maj.! 29) Numquid Majeri planta de territorio nostro sit?
D. trifasciculatus Kit. — (Nendtv. 14, K.-Nendtv. 570) = *barbatus* (Janka apud N II 82), addendum: verisimiliter b. *ramosus* Horv.
477. **Saponaria officinalis** L. (Szappanfű)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30), Komló (!) — SZ: Szekszárd „Bakta", „Remete", „Petre" (Hollós 102)

Nymphaeaceae. Tündérrózsafélék.

478. **Nymphaea** (= **Castalia) alba** L. (Fehér tündérrózsa)
O: Pécs „környéke" (Nendtv. 27), Drávaszabolcs (Simk. 176), Gordisa (1. c.), „Matty-tó" (!Boros MBL 1924 35) — D: Dárda (Kit. 1. 26), Kopács, Földvári-tó (Várady 68), Riha-tó (!)
479. **Nuphar luteum** (L) Sm. (Tavirózsa)
O: Pécs „környéke", Drávaszabolcs (!Simk. 176, Kit. 1. 14), Gordisa „Matty-tó" (!Boros MBL 1924 35), „Ódráva" (!) — D: Dárda (Kit. 1. 26.)

Ceratophyllaceae. Tócsagazfélék.

480. **Ceratophyllum submersum** L. (Síma tócsagaz)
O: Harkány (!Simk. 200), Sellye (Boros! apud Soó MBIM. 1928 68)
481. **C. demersum** L. (Érdes tócsagaz)
Ma: Villány (Simk. 200) — O: Sellye, Gordisa (Boros MBL 1924 35, Maj.!), „Matty-tó" (!) — D: Riha-tó (Boros MBL 1922 71)

Ranunculaceae. Boglárkafélék.

482. **Paeonia officinalis** L. **v. banatica** (Roch.) Gräbn. (Pünkösdi rózsa, pévenye)
M: (!Maj. 31) — Z: Pécsvárad (!Janka ÖBZ 1866 398), Hosszúhetény-Pécsvárad (!Kit. Add. 184), Püspökszentlászló (!), Hosszúhetény (!K.-Nendtv. 567, 571, 566 Kerner non credit!), „Bikarét" (Horv. TTK 1924 66), Hármashegy (Horv. PCGÉ 1934 10, Kárp.! apud Tatár o. c. 21.)

483. **Caltha palustris** L. (Mocsári gólyahír)
Vulgaris. Közönséges.
? Trollius europaeus L. — O: Pécs „környéke" (Maj.! apud Horv. PM2 4, Jávorka BK 1934 258)

484. **Helleborus odorus** W. et K. (Illatos hunyor)
M, V, Ma, H, SZ vulgaris. M, V, Ma, H, SZ közönséges. — ZS, D, deest. ZS, D hiányzik. — O: tantum ad limites. Csak a szélén. — Gyöngyfa-Magyarmecske „vasúti állomás" (!) — Formae: **b. angustifolius** Beck — T: Pécs „Mecsek" (Horv. Borbásia I 96) — Ma: Baksa, Hercegszabar (!) — H: Szentbalázs, Hőgyész, Nagyterecsény, Palé, Kisvaszar, Gyönk (!) — **c. latifolius** Beck — T: Pécs „Mecsek" (Horv. 1. c.) — V: Harsány (!) — Ma: Erdősmecske „Alapítványi erdő", Villánykövesd, Görcsöny, Borjád, Geresd (!) — **d. laceratus** K. Maly — T: Pécs „Mecsek", Komló (!) — Z: Szászvár „Dobogó" (1. c.) — V: Máriagyűd (!) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12) — H: Hőgyész (!) — **e. mecsekensis** Horv. — Z: (1. c.) — Praeterea multae formae ad enarratas vergentes. — **f. purpureiformis** Horv. — T: Pécs „Mecsek" (1. c.) — **g. Jávorkae** Horv. — H: Hőgyész (Horv. Borbásia II 27)
H. niger L. — Pécs „környéke" (Maj. 31) ut spontaneus certe erroneo publicatus jam (K.-Nendtv. 564)
H. purpurascens W. et K. — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 24), Orfű „Sárkánykút" (K.-Nendtv. 570) = *odorus* f. *purpureiformis* Horv. (Borbásia I. 76)
H. dumetorum W. et K. — Pécs „környéke" (Maj. 31) erroneo publicata (Horv. PM4 16)
H. viridis L. — Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 567) = *odorus.*

485. **Nigella arvensis** L. (Kandilla)
Vulgaris. Közönséges.
N. damascena L. Culta et subspontanea — Pécs (Maj.! 31, BK 41)

486. **Isopyrum thalictroides** L. (Galambvirág)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 24), „Lapis"-Vágot, „Bányatelep", „Nagymélyvölgy", Pécsbudafa (!) — Z: (Horv. TTK 1. c.), Hosszúhetény (Simk. 179), Szászvár (**b. pubescens** Wierzb. Horv. Borbásia II 27) — V: Villány (!Simk. 179) — Ma: Nagyárpád (**b.** Horv. 1. c.), Németpalkonya (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Sötétvölgy" (Hollós 103) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83)

487. **Actaea spicata** L. (Békabogyó)
T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 31), „Kantavár" (Kit. 1. 10, K.-Nendtv. 566, 569, Maj. K. apud Horv. PM2 10) — V: Zobák „Hidasi völgy" (Horv. PM4 18) — H: Kisvaszar (Horv. É. 12), Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Hollós 103) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14), Kaposvár „Nádasdi erdő", Töröcske „Rapol" (!)
Aquilegia vulgaris L. — Culta et forsitan tantum subspontanea — J: (Maj. 25, 31, hic secundum Maj. tantum subspontanea) — Z: Pécsvárad (!)

488. **Consolida regalis** S. F. Gray (Mezei szarkaláb)
Vulgaris. Közönséges. — *b. albiflora* Borb. — O: Pécs (Horv. Borbásia II. 27), Mecsekalja (!)

ssp. paniculata (Host) Soó — T: Pécs (Nendtv.! apud Soó ÖBZ 1922 244)

489. **C. orientalis** (Gay) Schröd. (Keleti szarkaláb)

Pécs (!Görlitz! apud Uechtritz ÖBZ 1866 287)

C. ajacis (L) Schur — Culta et subspontanea — T: Pécs „Mecsek" (Maj. 31, BKA) — V: Villány (!)

490. **Aconitum vulparia** Rchb. (incl. **b. galactonum** Rchb.) (Farkasölő sisakvirág)

J: (!Maj! apud Horv. PM2 4, Simk. 179), Orfű „Szuado", Hetvehely, Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 16), Somogy „Csatornavölgy" (Bs.) — Z: (!Kit. 1. 18), Szászvár „Dobogó" (!) — Ma: Vokány (1. c.), Apátvarasd (Horv. É. 12) — H: Kisvaszar (1. c. 13), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 103)

491. **A. anthora L.** (incl. **b. Jacquini** Rchb.) (Méregölő sisakvirág)

T: Pécs „Mecsek" (!PM. It. 142), „Havihegy" (!Maj. K. apud Horv. PM2 10), „Bertalan-szikla" (Horv. PK 28 5), „Lapis", „Tettye", Mecsekszentkút (K.-Nendtv. 569) — V: Harsány (Horv. PM2 9, Kit. 1. 12)

492. **Pulsatilla nigricans** Störck. (Fekete kökörcsin)

J: Magyarürög (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29), „Bányatelep" (!) — Z: Hosszúhetény (Simk. 179) — V: Harsány (!Simk. 179), „Feketehegy", Máriagyűd (Horv. PM4 19) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 37), „Bat" (Hollós 103), „Óriás-h." (Bs.)

493. **P. grandis** Wender. (Leánykökörcsin)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 9, 29), „Havihegy" (!Maj. K. apud Horv. PM2 10), „Bertalan-szikla", „Frühweiss" (!) — V: Harsány (Horv. PCGÉ 1937 19), „Feketehegy", Máriagyűd (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (!Bartal 37), „Bat", Szálka (Hollós 103)

494. **Anemone silvestris** L. (Erdei pápics)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17, Maj.! (**b. major** Janczewski!) 31), „Szaniszló-pihenő" (BKA), „Kőlyuk", „Árpádtető" (!) — Z: Hosszúhetény (**b.** Horv. Borbásia II 27), Püspöknádasd, Magyaregregy (!), Pécsvárad (**b.** Sz!) — SZ: Szekszárd „Petre", „Bat", „Csatár" (Hollós 103), „Óriás-h." (Bs.) — ZS: Kaposvár (KH!)

495. **A. ranunculoides** L. (Bogláros pápics)

J: (!), Hosszúhetény, Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17), „Bányatelep", „Lapis", „Nagymélyvölgy" (!hic cum **b. latisecta** Schur Horv. Borbásia II 27), Pécsbudafa, Magyarszék (!) — Z: (Horv. TTK 1. c.), Zobák, Püspöknádasd (!) — V: Villány (!Simk. 179) — Ma: Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 161), Németpalkonya, Villánykövesd (Horv. É. 11), Véménd (!), Ivánbattyán (**b.** Horv. Borbásia II 27), Baksa (**b.**!) — H: Bakóca (**b.** 1. c.), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.), Hőgyész (!Horv. É. 14) — SZ: Szekszárd „Bat", Szálka (Hollós 103) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Szigetvár (!) — O: Szentegát, Okorág, Harkány, Vajszló (!)

496. **A. nemorosa** L. (Berki szellőrózsa)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 17), „Lapis" (BK 6, Sz!) — H: Szatina-Kishajmás v. m. (Horv. PM4 18), Bakóca, Palé (Horv. É. 13) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 37) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Kaposvár „Nádasdi erdő", Töröcske „Rapol" (!)

497. **A. hepatica** L. (Májvirág)

J: (!), Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 9, 17, Kit. 1. 7, **b.** *rosea* Neumann Horv. Borbásia II 27), „Büdöskút", „Daindol", „Kantavár" (Kit. 1. 8, 9), „Kozári vadászház-Bányatelep" (**b.** 1. c.), „Havihegy", Pécsbudafa, Magyarszék (!), Somogy „Ferkóirtás" (Bs.) — Z: (Kit. 1. 18, Horv. TTK 1. c.), Zobák „Márévár" (Kit. 1. 25), Hosszúhetény, Szászvár „Dobogó", Váralja-Püspöknádasd (!), Hármashegy (Kárp.), Váralja (Zóly.) — V: Villány (Simk. 179), Diósviszló (Kit. 1. 30) — Ma: Baksa, Erdősmecske „Alapítványi erdő" (Horv. É. 12) — H: Gödreszentmárton „Hajmás" (Ambrózy apud Boros MBL 1924 36), Kisvaszar, Palé (Horv. É. 13), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.), Nagyterecsény, Szentbalázs (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy", „Kálvária" (Bartal 37), „Bat", „Csatár", Szálka, Bátaapáti (Hollós 103), Bonyhád (Pillich ex verbis) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14), Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)

498. **Clematis integrifolia** L. (Réti bércse)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 20, Simk. 179) — SZ: Szekszárd, „Sötétvölgy" (Hollós 103) — O: Pécs „környéke" (Maj. 25, 31), „Balokány" (Maj.! apud Horv. PM4 15) — D: Mohácssziget (!)

499. **C. vitalba** L. (Kuszó iszalag)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — **b. integrata** DC. — J: (!Soó)

500. **C. recta** L. (Egyenes iszalag)

Baranya (Maj. 31, Maj. K.) — Ma: Fazekasboda (!) — SZ: Szekszárd (Hollós 103)

C. viticella L. — Pécs „környéke" (Maj.! 31), ut spontanea certe false publicata (K.-Nendtv. 564)

501. **Myosurus minimus** L. (Egérfarkfű)

O: Pécs „környéke" (Maj.! 31) Olim. Egykor.

502. **Ranunculus foeniculaceus** Gilib. (= **circinatus** Sibth.) (Merev boglárka)

O: Drávasztára „Ódráva" (Simk. 179), Gordisa „Ódráva" (!Boros MBL 1924 36) — D: Riha-tó (Boros MBL 1922 71)

R. fluitans Lam. — Pécs „környéke" (Nendtv. 30) = *circinatus* (Simk. 179)

503. **R. aquatilis** L. (Vízi boglárka)

J: Abaliget (Kit. 1. 16) — D: Dárda (1. c. 26), Kisdárda (Knapp)

504. **R. trichophyllus** Chaix (Kis víziboglárka)

Z: Hidas (!). — In regione plana vulgaris. Síkságon közönséges.

505. **R. ficaria** L. (Saláta boglárka)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — D: Mohács (!) — **b. calthaefolius** (Rchb.) Bl. N. Sch. — T: Pécs „Mecsek" (Simk. 179) — V: Harsány (1. c.)

R. pedatus W. et K. — Ad limites territorii: Szigetvár, Sióagárd (!)

506. **R. illyricus** L. (Selymes boglárka)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30) — V: Harsány (!Simk. 179) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 103)

507. **R. flammula** L. (Béka boglárka)

Baranya (Maj. 31, Maj. K.)

508. **R. lingua** L. (Nádi boglárka)
Baranya (1. c., Nendtv. 30)
509. **R. sceleratus** L. (Torzsika)
T: Pécs „környéke" (!Nendtv. 30, Simk. 179), Komló (!) — D: Dárda (Kit. 1. 26)
510. **R. bulbosus** L. (Hagymás boglárka)
J: Kővágószőlős (Simk. 179), Abaliget (Boros MBL 1924 36) — T: Pécs „környéke" (!Nendtv. 20), Magyaregregy (!) — Z: Hosszúhetény (!) — H: Bakóca (!) — SZ: Szekszárd „Remete", „Sötétvölgy" (Bartal 37) — ZS: Kaposvár (KH!) — O: Szentlőrinc (Boros 1. c.), Drávaszabolcs (!)
511. **R. sardous** Cr. (Buborcs boglárka)
J: Kővágószőlős (Simk. 179) — T: Pécs „környéke" (!Nendtv. 30) — SZ: Szekszárd (Hollós 103) — D: Mohács (Knapp)
512. **R. repens** L. (Kúszó boglárka)
Vulgaris. Közönséges.
513. **R. arvensis** L. (Mezei boglárka)
Vulgaris. Közönséges. — **b. tuberculatus** Kit. — J: Kővágószőlős (Simk. 179)
514. **R. auricomus** L. (Változó boglárka)
T: Pécs „környéke" (!K.-Nendtv. 568, 572), „Mélyvölgy" (Sz!) — O: Pécs, „Megyer", Okorág, Szentegát (!)
515. **R. lanuginosus** L. (Gyapjas boglárka)
J: Orfű (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30), „Melegmányivölgy", „Lapis", „Kozári vadászház" (!), „Árpádtető" (Soó) — H: Szatina (!), Palé (É. Horv. 13), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Haramia-kút" (Hollós MBL 1924 59) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — O: Sellye (Simk. 179)
516. **R. acer** L. (Réti boglárka)
J: Abaliget (!) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 30), „Mélyvölgy (!) — Z: Zobák „Hidasi völgy" (!) — SZ: Szekszárd (Bartal 37), Bátaapáti (Hollós 103) — O: Mecsekalja, Drávaszabolcs (!)
517. **R. polyanthemos** L. (Sokvirágú boglárka)
Vulgaris. Közönséges. — **b. latifolius** Wallr. — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 30), „Lámpás" (Sz!)
518. **Thalictrum aquilegifolium** L. (Galamólevelű virnánc)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 32), „Mélyvölgy" (NV!), „Daindol" (Kit. 1. 9), „Lapis" (Bs.), „Remeterét" (!), „Szamárkút" (K.-Nendtv. 572), Orfű „Sárkánykút" (1. c.) — V: Harsány (!Simk. 179), Báni hegy (Janka apud N II 66) — Ma: Nagynyárád (1. c.), Fazekasboda, Hercegszabar (!) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 37), „Bat" (Hollós 103) — ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 36)
519. **Th. minus** L. (Közönséges virnánc)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 32), „Havihegy" (!) — Ma: Nagynyárád (Janka apud N II 66) — **b. flexuosum** Bernh. — T: Pécs „Mecsek", „Havihegy" (Simk. 180) — V: Harsány, Beremend (Kit. 1. 12, 28) — Ma: Geresd (1. c. 20) — SZ: Szekszárd „Bakta", „Kálvária", „Bat" (Hollós 103) — **c. medium** Murr. — Ma: Nagyárpád (Simk.!)
Th. pseudominus (Borb.) Jáv. — Pécs „környéke" (Nendtv. 32, Simk. 180) = *minus* c. (Horv. PM4 16)

520. **Th. flavum** L. (Sárga virnánc)

Pécs „környéke" (Nendtv. 32, BK 21 A) — H: Kisvaszar, Almamellék „Sasrét" (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Hollós 103) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14) — O: Harkány, Páprád „Borostyánpuszta", Magyarmecske, Gordisa (!), Sellye (!Simk. 180) — D: Laskó (1. c.), Karapancsa (Tuzson BK 1914 139), Mohácsszige (Bs.)

521. **Th. lucidum** L. (Borkóró virnánc)

J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 32) — V: Villány (Simk. 179) — O: Drávaszabolcs, Drávasztára (1. c.), Sámod (!)

b. angustissimum Cr. — O: Sámod (Horv. Borbásia II 27)

522. **Adonis vernalis** L. (Tavaszi hérics)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 16, cum **b. minor** Dieudonne!), „Havihegy" (!) — Z: Hosszúhetény (! cum typo **b.** Horv. Borbásia I 96), Pécsvárad (Bs.) — V: Harsány (!Janka ÖBZ 1867 127), Máriagyűd (!) — Ma: Nagynyárád (1. c. 161), Fazekasboda (!) — H: Hőgyész (Horv. É. 14) — SZ: Szekszárd (Bartal 37), „Csatár", „Bat", Szálka (Hollós 103)

523. **A. flammea** Jacq. (Lángszínű hérics)

Pécs (Csapody BK 1935 196) — Z: Hosszúhetény (!) — Ma: Nagyárpád (Simk. 179), Áta (Zsák), Fazekasboda (Horv. PM4 18), Hird (Csapody 1. c.) — H: Bonyhád (l. c.)

524. **A. aestivalis** L. (Nyári hérics)

Pécs „környéke" (!Nendtv. 16.) — Z: Hosszúhetény (!) — Ma: Fazekasboda (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (103), Szekszárd (Bs.) — O: Mecsekalja (!)

Berberidaceae. Sóskafafélék.

525. **Berberis vulgaris** L. (Sóskafa)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 38), „Bertalan kápolna" (Maj.!) — M: Spontaneitas dubitatur; jam a Kitaibelo non est visa, ut spontanea (Kit. 1. 9) A Mecseken való őshonos előfordulása kétséges. — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 102) — ZS: Kaposvár (KH!)

Mahonia aquifolium Nutt. — Culta et subspontanea — H: Kisvaszar (Horv. Borbásia II 26)

Papaveraceae. Mákfélék.

526. **Chelidonium majus** L. (Vérehulló fecskefű)

Vulgaris. Közönséges.

527. **Glaucium corniculatum** (L) Curt. **v. phoeniceum** (Cr.) DC. (Veres szarumák)

Baranya (Kit. apud N I 247) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 13, 23, Simk. 178) — H: Bonyhádvarasd (Kit. 2. 14) — O: Szentlőrinc (Kit. 1. 5) — D: Mohács (Knapp)

G. flavum Cr. — Cultum et subspontaneum — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 13, 23, Maj. 25, 31)

528. **Papaver dubium** L. praecipue **v. albiflorum** Boiss. (Bujdosó mák)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 28), „Makár" (Sz!), „Szkokó", „Lapis"-Vágot (!) — V: Villány (Simk. 178) — SZ: Szekszárd (Hollós 103)

529. **P. rhoëas** L. (Pipacs)
Vulgaris. Közönséges. — **b. strigosum** Bönningh. — SZ: Bonyhád (Hollós 103)
P. somniferum L. — Cultum et subspontaneum — Pécs (Maj. 31) — V: Harsány (Simk. 178)
530. **Corydalis cava** (Mill.) Schw. et Kte. (incl. f. *albiflora* (Kit.) Rchb.) (Odvas keltike)
J: (!), Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 20), „Bányatelep", „Istenkút", „Lapis", Magyarszék, Pécsbudafa (!) — Z: (Horv. TTK. 1. c.), Hosszúhetény (Simk. 178), Zobák (!) — V: Villány (!1. c.) — Ma: Nagynyárád (Janka 1. c. 161), Ivánbattyán, Nagyárpád (Horv. É. 11), Villánykövesd, Véménd (!) — H: Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.), Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (!Bartal 37), „Bat" (Hollós 103) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83)
531. **C. solida** (Mill.) Sw. (Ujjas keltike)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 20, lus. *roseifloraque!)*, „Makár" (Sz!), V: Harsány (!Simk. 178, f. *trichophoraque* Zsák!) — H: Palé (Horv. É. 13), Kurd-Lengyel (Jáv.-Zóly.)
? C. pumila (Host) Rchb. — Baranya (Jávorka: A magyar flóra kis határozója. 2. k. 121)
532. **Fumaria officinalis** L. (Orvosi füstike)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 23) non ad *Schleicheri* pertinet?, (**b. banatica** Hausk. (Simk. 178), Mecsekszentkút (**c. minor** Koch l. c.) — Z: Váralja, Püspöknádasd (1. c.) — V: Harsány (1. c. cum **d. floribunda** Peterm., typus Bs., Soó)
533. **F. rostellata** Knaf. (Csőrös füstike)
Ma: Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 232)
534. **F. Schleicheri** Soy. Willm. (Közönséges füstike)
Vulgaris. Közönséges.
535. **F. Vaillantii** Lois. (Szürke füstike)
J: Kővágószőlős (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23), „Szkokó" (!), „Makár" (Simk. 178) — V: Máriagyűd (1. c.) — SZ: Szekszárd (Bartal 37), „Remete", Mórágy (Hollós 103) — D: Mohács (Knapp, Simk. 178)
F. parviflora Lam. — Introducta — Pécs (Nendtv. 23)
F. capreolata L. — Pécs „környéke" (Nendtv. 13, 23) = *officinalis* (Simk. 178)

Cruciferae. Keresztesek.

536. **Lepidium perfoliatum** L. (Felemás levelű zsázsa)
T: Pécs „környéke" (Maj. 31, K.-Nendtv. 567), „Bányatelep" (Maj. K.) — V: Harsány (Simk. 177) — SZ: Szekszárd „Remete" (Hollós 104)
537. **L. campestre** (L) R. Br. (Mezei zsázsa)
Vulgaris. Közönséges. — T: Pécs „Mecsek" (**b. simplex** Paquy., **c. pluricaule** Thell. Horv. Borbásia II 27)
538. **L. draba** L. (Útszéli zsázsa)
Vulgaris. Közönséges.
539. **L. ruderale** L. (Büdös zsázsa)
Vulgaris. Közönséges.

540. **L. virginicum** L. (Virginiai zsázsa)
Introductum — Pécs (Horv. PM4 13)
L. sativum L. — Cultum et subspontaneum — Pécs (Nendtv. 25, NV!)
?? L. cartilagineum (J. May.) Thell. — Pécs (Maj. ?? apud Horv. PM2 7)

541. **Coronopus squamatus** (Forskal) Asch. (= **procumbens** Gilib.) (Varjúláb)
T: Pécs (Simk. 177) — V: Villány (Simk. 177) — Ma: Nagynyárád, Majs (Janka apud N II 76), Hercegtőttős (Simk. 177), Fazekasboda (**b. procumbens** Muschler Horv. Borbásia II 27) — O: Nagypeterd (Kit. apud N I 267), Szentlőrinc (Boros MBL 1924 36), Sellye, Gordisa, Harkány (Simk. 177) — D: Pélmonostor (Janka 1. c.), Riha-tó (Boros MBL 1922 71), Kistapolca-Siklósnagyfalu (Bs.)

542. **Biscutella levigata** L. (Pajzspár)
T: Pécs „Mecsek" (Maj.! et NV! apud Horv. PM2 6)

543. **Thlaspi perfoliatum** L. (Átalbuvó tarsolyfű)
J: (!), Abaliget (**b. simplicissimum** DC., **c. multicaule** F. Zimmermann et Thell. Horv. Borbásia II 27), Mecsekalja (**b.** 1. c.) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 32, **b., c.,** Horv. 1. c.), „Bányatelep", „Istenkút", „Szkokó", Pécsbudafa (!) — V: Harsány (!Simk. 178) — Ma: Nagyárpád (Horv. É. 11), Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 161), Németpalkonya (**b., c.**!) — SZ: Szekszárd (Bartal 38, Hollós 104) — O: Magyarszentiván (!) — D: Mohács (Simk. 178)

544. **Th. arvense** L. (Mezei tarsolyfű)
Vulgaris. Közönséges.

545. **Alliaria officinalis** Andrz. (Kányazsombor)
Vulgaris. Közönséges.

546. **Sisymbrium officinale** (L) Scop. (Keserű zsombor)
Vulgaris. Közönséges.

547. **S. sophia** L. (Sebforrasztó zsombor)
Vulgaris. Közönséges.

548. **S. strictissimum** L. (Magas zsombor)
Baranya (Nendtv. 31) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Püspöknádasd (Simk. 178), Magyaregregy (!) — Ma: Fazekasboda (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 104)

549. **S. altissimum** L. (= **sinapistrum** Cr.) (Magyar zsombor)
Baranya (Kit. 1. 22) — SZ: „Remete" (Bartal 38), „kápolna" (Hollós 104)

550. **S. orientale** L. (Hamvas zsombor)
J: Magyarürög (Sz!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 31), „Szkokó", „Bányatelep" (!) — Z: Hosszúhetény, Pécsvárad (!) — V: Harsány (!Simk. 178) — Ma: Püspöklak (Kit. 1. 20), Nagyárpád (!) — SZ: Szekszárd „Bödő" (Bartal 38), „Éleshát" (Hollós 104) — D: Mohács (Knapp)
S. irio L. — Introducta — Pécs „környéke" (Nendtv. 31)

551. **S. Loeselii** L. (Borzas zsombor)
Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 568) — SZ: Szekszárd „Csatár", „várdomb" (Hollós 104) — D: Mohács (Knapp), Dárda (NV!)

552. **Myagrum perfoliatum** L. (Légyfogó)
Pécs (Nendtv. 14, 27, Maj. K.)

553. **Calepina irregularis** (Asso) Thell. (Matyó)
J: Abaliget, Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19), „Bányatelep", „Havihegy" (!) — Z: Hosszúhetény (!Simk. 176) — V: Harsány (!1. c.) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11), Téseny (Zsák), Baksa, Vokány (!) — H: Bakóca (Horv. É. 13), Kurd (Jáv.-Zóly.) — O: Pécs (Horv. PM2 10), Alsócún, Szentlőrinc (Zsák), Harkányfürdő, Gordisa „Dázsony" (!)
554. **Isatis tinctoria** L. (Festő csülleng)
Spontanea in territorio nostro? — Baranya (Maj.! 31)
555. **Sinapis arvensis** L. (incl. **b. orientalis** (L) Murr.) (Vadrepce)
Vulgaris. Közönséges.
556. **S. alba** L. (Fehér mustár)
Subspontanea — Pécs (Nendtv. 31, Maj. 30, Maj. K., Simk. 177)
557. **Diplotaxis muralis** (L) DC. (Fali kányazsázsa)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 21), „Bárántető", „Istenkút" (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 16), Pécsvárad (Soó) — V: Harsány (Simk. 177) — Ma: Pécs „Üszög", Nagypall (Kit. 1. 10, 20) — SZ: Szekszárd „Bakta" (Hollós 103) — O: Beremend (Kit. 1. 29)
558. **D. tenuifolia** (L) DC. (Szabdalt kányazsázsa)
Pécs „környéke" (Nendtv. 21) — Ma: Pécs „Üszög" (Horv. PM2 8) — D: Mohács (Knapp)
D. viminea (L) DC. — Pécs (Maj.! 30) = *tenuifolia* secundum Majeri plantam (Horv. PM4 16)
559. **Brassica elongata** Ehrh. (Harasztos káposzta)
Baranya (Nendtv. 18, NT, Maj. 30, Maj. K.)
560. **B. campestris** L. (Kerekrépa)
Subspontanea — Pécs (Nendtv. 18) — Z: Püspöknádasd (Simk. 176)
561. **B. napus** L. (Repce)
Subspontanea — Pécs (Maj. 30) — D: Mohács (Simk. 176)
562. **B. nigra** (L) Koch (Fekete mustár)
Subspontanea — T: Pécs „környéke" (!Nendtv. 31, BKA) — V: Villány (Simk. 176)
563. **Raphanus raphanistrum** L. (Repcsén retek)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30) — SZ: Szekszárd (Hollós 103)
564. **Rapistrum perenne** (L) All. (Rekenyő)
Pécs (Nendtv. 19, Simk. 177) — SZ: Szekszárd „Kálvária", „Csatár" (Hollós 103)
565. **Barbarea vulgaris** R. Br. (Borbálafű)
Vulgaris. Közönséges.
? B. praecox R. Br. — Adventiva — Pécs „környéke" (NT, Maj. K.) — O: Sellye (K.-Nendtv. 566—9)
566. **Rorippa islandica** (Oeder) Borb. (Mocsári kányafű)
Pécs (!Maj, 30) — O: Gordisa (Boros MBL 1924 37) — D: Laskó (Simk. 177), Karapancsa (Tuzson BK 1914 139), Kisdárda (Knapp), Mohács (Knapp, MAN 300)
567. **R. amphibia** (L) Bess. (Iszapzsázsa)
O:, D: vulgaris. O:, D: közönséges.
b. auriculata (DC.) Rchb. — O: Sellye (Simk. 177)
c. variifolia (DC.) Rchb. — O: Drávaszabolcs (Horv. Borbásia II 27)

568. **R. austriaca** (Cr.) Bess. (Parti kányafű)
Vulgaris. Közönséges.

569. **R. silvestris** (L) Bess. (Közönséges kányafű)
Vulgaris. Közönséges.

570. **Armoracia rusticana** (Lam.) Gärtn. (= **lapathifolia** Gilib.) (Torma)
Subspontanea — Pécs (!Nendtv. 20) — D: Mohács, Kisdárda (Knapp)
A. macrocarpa (W. et K.) Baumg. — Culta et subspontanea (Nendtv. 20)

571. **Cardamine** (= **Dentaria**) **bulbifera** (L) Cr.) (Hagymás fogasír)
J: Abaliget (!), Orfű (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 21), „Mélyvölgy", „Kantavár", „Lámpás" (!), „Kozári vadászház" (**b.** f. *albiflora* Horv. Borbásia II 28) — Z: (Horv. TTK 1. c.), Zobák, Váralja-Püspökszentlászló (!) — V: Villány (!Simk. 177), Németpalkonya „Törökcser" (Horv. PM4 19) — Ma: Borjád, Feked, Villánykövesd (Horv. É. 12, 11), Hercegszabar, Ivánbattyán, Görcsöny (!) — H: Palé, Bakóca (1. c. 13, 14), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.), Hőgyész, Szentbalázs, Kisvaszar (!), Nagyterecsény (**b.**!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38), „Csatár", „Bat" (Hollós 104) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Szentegát (!), Páprád „Tilos erdő" (Horv. É. 15)

572. **C. Waldsteinii** Hort. Kew. (= **D. trifolia** W. et K.) (Hármaslevelű fogasír)
T: Pécs „Mecsek" (Borbás TTK 1897 208, herbario eius deest!)

573. **C.** (= **D.**) **enneaphylla** (L) Cr. (Ikrás fogasír)
J: (!typus cum **b. polyantha** Beck Horv. Borbásia II 28), Orfű „Szuado" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 21, **c. alternifolia** Haussmann Horv. 1. c.), „Melegmányivölgy" (Horv. 1. c.), „Mélyvölgy", Orfű „Vízfő", Pécsbudafa (!) — ZS: Kaposújlak (Boros 1. c.)

574. **C. impatiens** L. (Virágrugó kakuktorma)
J: (!K.-Nendtv. 570), Orfű (Bs.), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19), „Árpádtető", „Mélyvölgy" (!Soó), Mánfa „Sikonda" (!) — Z: (!), Magyaregregy „Márévár" (Kit. 1. 25), Zobák, Szászvár „Dobogó" (!) — H: Lengyel (Jáv.-Zóly.), Nagyterecsény (!) — ZS: Kaposújlak (Boros 1. c.), Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)

575. **C. hirsuta** L. (Borzas foszlár)
J: Abaliget (!) — T: Pécs „Büdöskút" (Simk. 177) — H: Szatina (!) — ZS: Kaposújlak (Boros 1. c.)

576. **C. pratensis** L. (Réti kakuktorma)
J: Magyarürög, Abaliget, Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19), „Mélyvölgy", „Bányatelep", „Istenkút", Pécsbudafa (!) — Z: Nagymányok-Hidas, Szászvár (!) — V: Villány (Simk. 177) — Ma: Németpalkonya (!) — H: Szentkatalin, Újdombóvár (!), Bakóca (Horv. É. 13) — ZS: Kaposújlak (Bs.) — O: Pécs „Megyer" (Maj. K.), Sellye, Bánfa, Okorág, Szentegát, Harkányfürdő, Gordisa „Dázsony" (!), Szentlőrinc (Boros MBL 1924 37) — D: Mohács, Béda-, Bokerdő (!)
C. amara L. — Ad limites territorii — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1. c.)

577. **Lunaria rediviva** L. (Évelő holdviola)

J: Magyarürög (BK 16, A)

L. annua L. — Semispontanea — T: Pécs „Mecsek" (!Sz!), „Lámpás" (!), „Lapis", „Bálics", (**b. Echfaelleri** Wiesb. Horv. Borbásia II 26)

578. **Capsella bursa-pastoris** (L) Medic. (Pásztortáska)

Vulgaris. Közönséges. — **b. apetala** Opiz — O: Szentlőrinc (Boros MBL 1924 37) — **c. integrifolia** DC. — V: Villány (Simk. 176) — **d. parvula** Beck — SZ: Szekszárd „Parásztai szőlő" (Bartal 38)

C. rubella Reut. — Ad limites territorii — Introducta — H: Dombóvár (Csapody BK 1935 196)

579. **Camelina sativa** (L) Cr. (Sárgarepce)

Semispontanea — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 19, Maj.! 31, NV!, Simk. 176) — Ma: Áta, Téseny (Zsák) — SZ: Szekszárd (Hollós 104) — ZS: Kaposvár (Lengyel: A magyar lucernamag . . 52) — O: Siklós, Alsócún, Kémes (Zsák)

580. **C. microcarpa** Andrz. et **v. pilosa** DC. (Gomborka)

Vulgaris. Közönséges.

581. **Neslia paniculata** (L) Desv. (Sömörje)

T: Pécs (Nendtv. 27, Maj. K., Sz!) — V: Harsány (Soó)

582. **Draba verna** L. (Tavaszi daravirág)

Vulgaris. Közönséges. — **b. stenocarpa** Jord. (= **Krockeri** Andrz.) — O: Szentlőrinc (Boros MBL 1924 37) — **c. majuscula** (Jord.) Hay. et Wibir. — V: Harsány (Simk. 177) — **d. spathulata** Láng *(praecox* auct.) — T: Pécs „Mecsek" (!) — V: Harsány (!, 1. c.), Máriagyűd (!)

583. **D. nemorosa** L. (Ligeti daravirág)

Pécs (Maj.! apud Horv. PM2 6)

584. **D. muralis** L. (Kövi daravirág)

J: Magyarürög (Kárp.) — O: Harkányfürdő (Janka ÖBZ 1867 232, Janka! ex herbario Degeni apud Pflanzenreich. IV. 105. 307), Mecsekalja (Horv. Borbásia I 94)

? D. lasiocarpa Roch. — T: Pécs „Mecsek" (Maj.! apud Horv. PM2 4), Majeri planta de territorio nostro ??

585. **Arabidopsis Thaliana** (L) Heynh. (Lúdfű)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 17, Simk. 176), Mecsekszabolcs (NV!), „Istenkút" (!) — V: Harsány (Simk. 176, **b. pusilla** (Petit) Briquet. Horv. Borbásia II 28) — Ma: Németpalkonya (!) — H: Szentkatalin (!) — O: Okorág (!) — D: Kisdárda (Knapp)

586. **Turritis glabra** L. (Toronyszál)

J: Abaliget (Bs.), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 33) — Z: Hosszúhetény (Simk. 178) — V: Harsány (1. c., Bs.) — Ma: Baksa (!) — H: Kisvaszar-Magyaregregy (Horv. É. 13), Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 104) — O: Alsószentmárton (Horv. É. 16)

587. **Arabis turrita** L. (Tornyos ikravirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 17), „Kantavár" (Kit. apud N I 250), „Lapis", „Lámpás". „Bányatelep" (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. c.) — SZ: Szekszárd „Óriás-h." (Bs.)

588. **A. auriculata** Lam. (Füles ikravirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 176) — V: Harsány (!Janka apud N II 71,

Simk. 176, **b. dasycarpa** Andrz. 1. c.), Siklós (Janka 1. c.) — SZ: Szekszárd „Remetekápolna" (Bartal 38)

589. **A. hirsuta** (L) Scop. (Borzas ikravirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17, **b. sagittata** (Bert.) Rchb. Richter L.! apud Tuzson MTÉ 1916 429), „Kantavár" (Kit. 1. 9.) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Harsány (Simk. 176) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38) — O: Rónádfa (**c. etrusca** Tuzs. — **d. integra** Tuzs. Borbás! apud Tuzson 1. c. 424), Endrőc, Lakóca (!)

590. **Cardaminopsis arenosa** (L) Hay. (Közönséges kövi foszlár)

J: (Ballay!), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17, **b. petrogena** (Kern.) Jáv. Simk. 176) — V: Villány (**b.** 1. c.) — Ma: Erdősmecske (!)

591. **C. hispida** (Mygind.) Hay. (Ritkás szőrű kövi foszlár)

Olim. Egykor. — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 17, Maj. 30), „Havihegy" (secundum Nendtvich V. jam tempore Simonkai extincta fuit 176)

592. **Erysimum cheiranthoides** L. (Violás repcsény)

Pécs „környéke" (Nendtv. 22, Maj.! 30) — Z: Pécsvárad (Kit. 1. 18) — O: Drávasztára (Simk. 177) — D: Püspökpuszta (Boros MBL 1922 71) —

593. **E. repandum** L. (Fürtös repcsény)

T: Pécs (!Nendtv. 22, Simk. 177) — D: Mohács (Knapp)

594. **E. pannonicum** Cr. (= **erysimoides** (L) Fritsch) (Magyar repcsény)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges.

595. **E. diffusum** Ehrh. (Szürke repcsény)

Pécs (Maj.! 30, Maj. K.) — SZ: Szekszárd „Öcsényi-h." (Bs.)

E. silvestre (Cr.) Kern. — Pécs „környéke" (Nendtv. 22) = *erysimoides* (K.-Nendtv. 565)

596. **Alyssum alyssoides** L. (Közönséges ternye)

Vulgaris. Közönséges.

597. **A. desertorum** Stapf. (Pusztai ternye)

J: Boda (!) — T: Pécs (Balek ÖBW 1852 14, Maj.! 30, NV!, Simk. 176) — V: Harsány (Janka apud N II 74) — Ma: Vokány (!)

598. **A. montanum** L. (Hegyi ternye)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17, Kit. 1. 6) — V: Harsány (!)

599. **Berteroa incana** (L) DC. (Hamuka)

Vulgaris. Közönséges.

600. **Euclidium syriacum** (L) R. Br. (Táskazár)

Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 567) — J: Kővágószőlős (Simk. 177) — H: Szigetvár „Domolos" (Maj. K. apud Horv. PM2 11, NV!)

601. **Hesperis tristis** L. (Szomorú estike)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 30., K.-Nendtv. 567, Simk. 177) — V: Harsány (!1. c., Kit. 1. 12)

602. **H. silvestris** Cr. (= **runcinata** W. et K.) (Kacúros estike)

Baranya (WK. Ic. II 221) — J: Kővágószőlős (Simk. 177), Mecsekalja (Horv. Borbásia I. 96), Magyarürög (Richter! apud Borbás MBL 1902 376) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, Kit. 1. 9), „Istenkút", „Szkokó", „Bányatelep-szamárkút" (K.-Nendtv. 571), Mecsekszabolcs (1. c.), Mecsekszentkút (Soó) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17, Kárp.), Pécsvárad (Kit. 1. 18, Bj.) — Ma: Nagyárpád (Simk. 177) — H: Cserdi-Helesfa (Kit. 1. 15)

603. **H. matronalis** L. (Esti viola)
J: Cserdi-Bükkösd (Kit. 1. 23) — T: Pécs „Mecsek" (NT, Maj.! 30, Kit. 1. 9), „Lámpás" (Kit. 1. 23) — Z: (Simk. 177), Pécsvárad (Kit. 1. 23, **b. candida** Kit. Boros apud Horv. Borbásia I 96), Hármashegy, Hosszúhetény (NV!)
604. **Conringia orientalis** (L) Andrz. (Nyilasfű)
Baranya (Maj.! 30, Maj. K.)
Matthiola bicornis S. Sm. — Culta et subspontanea — Pécs „Szkokó" (Horv. Borbásia I 95)

Resedaceae. Rezedafélék.

605. **Reseda luteola** L. (Sárgás rezeda)
J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30) — Z: Váralja, Hosszúhetény (Kit. 1. 14, 17), Szászvár (!) — V: Harsány (!Simk. 176) — Ma: Áta (!) — SZ: Szekszárd „Remete" (Hollós 104) — O: Siklós, Nagypeterd (Kit. 1. 30, 4)
606. **R. lutea** L. (Vad rezeda)
Vulgaris. Közönséges. — **b. papillosa** Borb. — Pécs (Horv. Borbásia I 97)
607. **R. phyteuma** L. (Terpedt rezeda)
J: Mecsekalja (!Soó) — T: Pécs „Mecsek" (!NT, Maj. 31) — Z: Pécsvárad, Hosszúhetény (Kit. apud N I 268), Váralja (Kit. 1. 24), Püspökszentlászló (!) — V: Harsány (!Simk. 176) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11), Áta (Zsák) — D: Mohács (Knapp)

Droseraceae. Harmatfűfélék.

608. **Aldrovanda vesiculosa** L. (Aldrovanda)
Olim. Kiveszett. — O: Gordisa, Sellye (Simk.! 175)
? Drosera rotundifolia L. — Forte olim. Talán egykor? — O: Gordisa (Maj.!, NV! apud Horv. PM2 4)
? D. anglica Huds. — Forte olim. Talán egykor? — O: Gordisa (Maj.! 1. c.)

Crassulaceae. Varjúhájfélék.

609. **Sedum maximum** (L) Krock. (Bablevelű varjúháj)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 31, Kit. 1. 7.), „Makár" (Maj.!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — SZ: Szekszárd „Bat", „kápolna" (Hollós 106) — D: Beremend (Kit. 1. 28)
610. **S. hispanicum** L. (Deres varjúháj)
Adventiva — D: Dráva (Kit. 1. 29, Kit. apud Horv. Borbásia I 94)
611. **S. album** L. (Kis varjúháj)
T: Pécs (!Sz!)
612. **S. acre** L. (**incl. b. Krajinae** Dom.) (Borsos varjúháj)
Vulgaris. Közönséges.
613. **S. Hillebrandii** Fenzl. (Homoki varjúháj)
Z: Pécsvárad (Janka ÖBZ 1868 135)

614. **S. sexangulare** L. (= **boloniense** Lois.) (Szelíd varjúháj)
J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!K.-Nendtv. 568, Maj. K.), „Tettye" (Soó), „Makár" (NV!) — Z: Hosszúhetény (Simk. 180), Zengővárkony (!) — V: Harsány (Bs., Soó) — Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 180) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 106)
S. reflexum L. — Culta et subspontanea — Pécs (!BKA)
S. annuum L. — T: Pécs „Mecsek" (BK 18) secundum BKA = *reflexum* (Horv. PM4 17)
615. **Sempervivum hirtum** Juslen (Sárga fülfű)
J: (!Simk. 180), Kővágószőlős (!) — T: Pécs „Mecsek" (!**b. glabrescens** Sabr. Janka ÖBZ 1867 404 *sub sobolifero)*, „Bertalan-szikla" (Horv. PK 28 5), „Havihegy" (Simk. 180)
616. **S. Schlehani** Schott. (Rózsás fülfű)
Baranya (Jávorka: A nagyar flóra kis határozója 2. k. 142) — V: Harsány (Bs.)
S. tectorum L. — Culta et subspontanea — J: Abaliget (Bs.) — T: Pécs (!Nendtv. 31)

Saxifragaceae. Kőrontófélék.

617. **Saxifraga tridactylites** L. (Háromujjú kőrontó)
J: Abaliget (**b. exilis** (Poll.) Engler. Horv. Borbásia II 28) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 31, **b.**!) — V: Harsány (!Simk. 180, **b.**!), Németpalkonya (!)
618. **S. bulbifera** L. (Gumós kőtörőfű)
J: Magyarürög (Sz!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 31), Orfű „Sárkánykút" (Simk. 180), Mánfa (Soó), „Bányatelep" (!) — Z: Hosszúhetény, Zobák (!) — O: Harkányfürdő, Sellye, Mecsekalja (!)
619. **Chrysosplenium alternifolium** L. (Veselke)
J: Abaliget (Kit. 1. 16), Orfű „Szuado" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 20), „Büdöskút" (NV!), „Mélyvölgy", „Kőlyuk" (!), Pécsbudafa (!) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)
Ch. oppositifolium L. — M: (Maj.! 29) erroneo publicatum (K.-Nendtv. 564), Majeri planta non est de territorio nostro, ut spontaneum (Horv. PM2 4)
620. **Ribes grossularia** L. (Pöszméte)
Baranya (!Nendtv. 30) — Z: Hosszúhetény (!Simk. 180)
R. nigrum L. — Culta? (Nendtv. 30, NT, Maj. 30, Maj. K.)

Rosaceae. Rózsafélék.

621. **Spiraea media** Schm. (Bajnóca)
T: Pécs „Mecsek" *(!, sub oblongifolia* W. et K. WK Ic. II 261) — V: Harsány (Kit. apud N I 325 *sub oblongifolia* W. et K., Bs.) — Formae: **a. oblongifolia** (W. et K.) Dippel — T: Pécs „Mecsek" (Zólyomi: Kertészeti Szemle 1936 148) — **b. mollis** (K. Koch et Bouché) C. K. Schneider— T: Pécs „Mecsek" (1. c., f. *submollis* Zóly. Bs.) — V: Harsány (1. c., f. *submollis* Zóly. Bs.)
S. salicifolia L. — Ad limites territorii — ZS: Kaposvár (KH!)

622. **Aruncus vulgaris** Raf. (= **silvester** Kostel.) (Tündérfürt)

J: (Horv. PM4 18), Magyarürög „Égervölgy", Orfű (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 32), „Peknyáki völgy" (BK 15, A), „Lámpás", „Árpádtető" (Horv. l. c.), Somogy „Csatornavölgy" (Bs.) — Z: Szászvár „Dobogó", Magyaregregy „Hidasi völgy", „Márévár" (!) — ZS: Kaposvár (KH!)

623. **Cotoneaster orientalis** (Mill.) Borb. (Nagylevelű madárbirs)

Olim. Egykor. — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 13, 27, NT, Maj.! apud Horv. PM2 9), „Tettye" (K.-Nendtv. 571)

624. **C. integerrima** Medic. (Molyhos madárbirs)

T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 25, 27), „Havihegy" (Maj. K., Simk. 169), „Tettye" (Balek! in herbario Ballay)

625. **Pirus piraster** (L) Borkh. (Vadkörte, vackor)

Vulgaris. Közönséges. — **b. achras** Gärtn. — Baranya (Maj.! 28) — T: Pécs „Mecsek" (!) — H: Bakóca „Hollófészek" (!)

626. **Malus silvestris** (L) Mill. (Vadalma)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 29) — H: Kisvaszar (Horv. É. 21)

627. **Sorbus domestica** L. (Fojtóska)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29, Kit. 1. 9), „Kantavár" (1. c. 10) — Z: Hosszúhetény (1. c. 17) — SZ: Szálka (Hollós 106) — ZS: Szentlászló, Gálosfa (Kit. 2. 14, 15)

628. **S. aucuparia** L. (Madár berkenye)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 25, 28, Simk. 169) — **b. lanuginosa** Kit. — J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (Horv. Borbásia I 97), „Bányatelep" (!) — H: Nagyterecsény, Bakóca „Hollófészek" (!)

629. **S. torminalis** (L) Cr. (Barkócafa)

J: (**b. semitorminalis** Borb.!), Hetvehely (!), Kővágószőlős (Fekete-Blattny 610) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29, **b.** Horv. Borbásia II 28), Vasas (Fekete-Blattny 610), Mecsekszentkút (!) — Z: Pécsvárad (Fekete-Blattny 610), Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Váralja-Püspöknádasd (**b.** Horv. 1. c.) — V: Villány (Simk. 169) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12), Fazekasboda (!) — SZ: Szekszárd „Keselyűs" (Bartal 38), „kápolna", „Bat", Szálka (Hollós 106) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14)

630. **S. cretica** (Lindl.) Fritsch (Déli berkenye)

M: (Jávorka 1. c. 149, Maj!)

631. **Crataegus oxyacantha** L. (Cseregalagonya)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 27, Kit. 1. 7.), „Daindol", „Kantavár" (1. c. 8, 9), „Lapis", „Tettye" (!) — Z: Kárász (Kit. 1. 26) — H: Bakóca (Horv. É. 13) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — D: Réterdő (Kit. 1. 28), „Bokerdő" (!)

632. **C. monogyna** Jacq. (Egybibés galagonya)

Vulgaris. Közönséges.

633. **C. nigra** W. et K. (Fekete galagonya)

D: Mohács, Karapancsa (Tuzson BK 1914 139), Bokerdő (!MAN)

634. **C. Degeni** Zsák **(C. nigra × C. monogyna)**

D: Bokerdő (Horv. Borbásia I 97)

635. **Rubus idaeus** L. (Málna)

J: (ex verbis turistarum) — T: Pécs „környéke" (Maj.! 27) — V: Máriagyűd (Simk. 168)

636. **R. caesius** L. (incl. **b. arvalis** Rchb.) (Hamvas szeder)
Vulgaris. Közönséges.
637. **R. tomentosus** Borkh. (Molyhos szeder)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 30), „Makár" (NV!) — Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 168) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 107)
638. **R. candicans** Wh. (Fehéres szeder)
J: (Simk. 168) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 30, Maj.! 25, 27) — Z: Mága (Kit. 1. 25) — V: Harsány „Dobogó" (Simk. 168) — H: Gödreszentmárton (Kit. 1. 26), Kisvaszar (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 107)
639. **R. bifrons** Vest. (Rózsás szeder)
Ma: Feked (Horv. Borbásia II 26)
640. **R. discolor** Wh. N. (Kétszínű szeder)
J: (!), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!), „Tettye" (Horv. PM2 7) — Ma: Fazekasboda (!) — ZS: Töröcske „Rapol" (!) — O: Sellye, Páprád „Bükkhát" (!)
641. **R. hirtus** W. et K. (Borzas szeder)
Baranya (WK. Ic. II. 150) — J: Orfű (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30), „Kantavár" (Kit. 1. 9) — Z: Magyaregregy, Mága (1. c. 26, 25) — V: Harsány (Simk. 168, **b. crassus** Hol. secundum Boros !Gayer in Jávorka: Magyar Flóra 508)
642. **R. agrestis** W. et K. **(R. caesius × R. tomentosus)**
V: Harsány (Simk. 168)
? R. nemorosus Hayne — Baranya (Nendtv. 30)
643. **Fragaria moschata** Duchesne (= **elatior** (Thuill.) Ehrh.) (Kerti szamóca)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23), „Kozári vadászház", „Árpádtető", „Mélyvölgy" (!) — Z: Hosszúhetény, Magyaregregy, Zobák (!), Pécsvárad (Soó) — V: Harsány (Simk. 168) — H: Bakóca (Horv. É. 13) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38), „Bat" (Hollós 107) — ZS: Kaposvár (KH!)
644. **F. vesca** L. (Erdei szamóca)
Vulgaris. Közönséges.
645. **F. viridis** Duchesne (= **collina** Ehrh.) (Csattogó eper)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11) — H: Bakóca (1. c. 13), Szatina (!) — O: Sellye (!)
646. **Potentilla rupestris** L. (incl. **b. gracilis** A. et G.) (Kövi pimpó)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29, Simk. 168, Tuzson BK 1908 212), „Kantavár" (Simk. 168), „Lapis" (Soó), „Kozári vadászház" (f. *glandulosa* Th. Wolf. Horv. Borbásia II 28) — Ma: Villánykövesd (f. *glandulosa* Th. Wolf. 1. c.)
647. **P. alba** L. (Fehér pimpó)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29), „Lapis" (!Sz!), „Kantavár" (Kit. 1. 10), „Bányatelep" (!), Vágot (!) — Z: Hosszúhetény (Simk. 168) — V: Németpalkonya „Törökcser" (!)
648. **P. micrantha** Ram. (Apróvirágú pimpó)
J: (!Kit. 1. 8), Magyarürög (Kárp.), Abaliget (Horv. PM2 8), Mecsekalja (**b. rosea** Panč. Horv. Borbásia II 28), Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29?, Balek ÖBW 1852 14, **b.** Horv. 1. c.), „Kozár" (Maj. K. apud Horv. PM2 11), „Lapis"-Vágot (Sz!), „Bányatelep", Pécs-

budafa (Horv. PM4 19), Somogy (Horv. PM2 8) — Z: (!Kit. 1. 18), Pécsvárad (1. c. 23), Hosszúhetény (Simk. 168), Váralja-Püspöknádasd, Szászvár (!) — Ma: Pécsudvard (Horv. É. 11) — H: Lengyel (Ják.-Zóly.), Szentkatalin (!) — SZ: Szekszárd „Bat", Szálka (Hollós 107) — ZS: Töröcske „Rapol" (!)

649. **P. supina** L. (Henye pimpó)

Pécs „környéke" (Maj. 28, Maj. K., K.-Nendtv. 568) — Ma: Villány (Simk. 168) — SZ: Szekszárd „Remete", Báta (Hollós 107) — O: Harkány (Zsák) — D: Dárda (Kit. 1. 26)

650. **P. anserina** L. (Liba pimpó)

Vulgaris. Közönséges. — **b. sericea** Hayne — SZ: Szekszárd „ebesi csárda" (Hollós 107)

651. **P. erecta** (L) Räuschel (Vérontófű)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 29, Maj. 28, Maj.! **b. strictissima** (Zimm.) Hay.), Mánfa „Sikonda" (**b.** Horv. Borbásia II 28), Komló (!) — O: Sellye (**b.** 1. c.), Gordisa (Simk. 168), Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 16), Sámod (**b.**!)

652. **P. reptans** L. (Indás pimpó)

Vulgaris. Közönséges.

653. **P. adscendens** W. et K. (Szürke pimpó)

J: (Simk. 168) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 29, BK 16, A, Sz!) „Makár" (Simk. 168), Somogy (Bs.) — V: Villány (Simk. 168)

654. **P. argentea** L. (Ezüstös pimpó)

Vulgaris. Közönséges. — **b. tenuiloba** (Jord.) Sw. — J: (Horv. Borbásia I 97) — T: Pécs „Lapis" (Horv. 1. c.) — **c. impolita** (Wahlbg.) Tratt. — J: (Horv. 1. c.) — T: Mecsekszabolcs (!) — **d. dissecta** Wllr. — Ma: Erdősmecske „Alapítványi erdő" (Horv. É. 12)

655. **P. leucopolitana** P. J. Müll. (Szürke pimpó)

Z: (!Soó! Horv. PM4 13) — V: Harsány (Kárp.! 1. c.)

656. **P. recta** L. (Magas pimpó)

J: (Soó) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 29), „Istenkút" (!) — V: Harsány (!), Villány (Simk. 168) — Ma: Görcsöny (!) — **b. pilosa** Willd. — T: Pécs „Mecsek" (f. *auriflora* Borb. Borbás MOTV 1894 277) — Ma: Erdősmecske (!) — SZ: Szekszárd „Kis Bükk", „Éleshát", „Gurovica" (Hollós MBL 1914 59) — **c. leucotricha** Borb. — J: (Horv. Borbásia I 97)

657. **P. heptaphylla** L. (= **rubens** (Cr.) Zimm.) (Vörösszárú pimpó)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29), „Bányatelep", „Kisrét" (!) — Z: (!), Zobák (!) — V: Feketehegy (!), Beremend (Kit. 1. 28) — Ma: Fazekasboda (1. c. 20) — H: Lengyel (Ják.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38), „Bat" (Hollós 107) — D: Beremend (Kit. 1. 28)

658. **P. arenaria** Borkh. *(verna* auct.) (Homoki pimpó)

J: Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 168, **b. concolor** Th. Wolf Borbásia II 28), „Bányatelep", „Havihegy" (!) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Harsány (!Simk. 168, Kit. 1. 12, **b.**!), Máriagyűd (!) — Ma: Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 161), Nagyárpád (Horv. É. 11), Fazekasboda (!) — H: Szentkatalin (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 107), „Sötétvölgy" (**c. meridionalis** A. et G. Bartal 38) — D: Mohács (Simk. 168)

659. **Waldsteinia geoides** Willd. (Waldstein-pimpó)

T: Pécs „Mecsek" (!WK. Ic. I. 80, Nendtv. 14, 34, Maj. 24, 27, Simk. 168)

660. **Geum urbanum** L. (Gyömbérgyökér)
Vulgaris. Közönséges.
G. rivale L. — M: Pécs (Maj.! 27) erroneo publicatum (K. Nendtv. 564), non est de territorio nostro, ut spontaneum (Horv. PM2 4)

661. **Filipendula ulmaria** (L) Maxim. (Legyezőfű)
Pécs „környéke" (Maj. 27, **b. quinqueloba** (Baumg.) Podpera Maj.! apud Horv. Borbásia I 97) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 106) — ZS: Kaposszerdahely „Rapol" (!)

662. **F. hexapetala** Gilib. (Tündérfürt)
J: (!), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 32), „Bárány-tető" (!) — V: Máriagyűd (!) — H: Hőgyész (!) — O: Harkányfürdő (!) — D: Beremend (Kit. 1. 28)

663. **Alchemilla arvensis** (L) Scop. (Palástfű)
T: Pécs „Mecsek" (NT, Simk. 168), „Gesztenyés" (Maj. K. apud Horv. PM2 10) — Z: Püspöknádasd (Simk. 168) — V: Máriagyűd (1. c.) — ZS: Kaposmérő (Jáv.! apud Palitz R.: Magyarország Alchemillái 14)
A. silvestris Schm. — M: (Maj. 27) erroneo publicata (K.-Nendtv. 564)

664. **Agrimonia eupatoria** L. (Koldustetű, párló)
Vulgaris. Közönséges.

665. **Aremonia agrimonioides** (L) Neck. (Aremónia)
J: Szatina-Kishajmás v. á. (Horv. PM4 18) — T: Pécs „Mecsek" (!NT), „Nagymélyvölgy" (Simk. 167), „Kantavár" (!Maj. K. apud Horv. PM2 10), „Lapis", „Kisrét" (!Sz!) — H: Nagyterecsény, Palé (!) — ZS: Töröcske „Rapol" (!)

666. **Sanguisorba officinalis** L. (Őszi vérfű)
Pécs „környéke" (Maj. 27, **b. auriculata** Scop. Maj.! apud Horv. Borbásia I 97) — O: Sellye (K.-Nendtv. 568, 572, Simk. 168)

667. **S. minor** Scop. (Csabaíre)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29) — Z: Hosszúhetény (Simk. 168) — V: Harsány (1. c.), Máriagyűd (!) — SZ: Szekszárd (Bartal 38), „Bat", „Petre" (Hollós 107) — D: Mohács (!)
ssp. muricata (Spach.) A. et G. — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 29, Bs., Soó) — V: Hosszúhetény (!WK. Ic. II. 217 ut species), Váralja (Kit. 1. 24) — V: Harsány (Kit. 1. 12, Soó)

668. **Rosa arvensis** Huds. (Erdei rózsa)
Baranya (RK 79) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30, Kit. 1. 7), „Lámpás" (1. c.), „Kantavár" (1. c. 9) — Z: (!RK 567), Hosszúhetény, Váralja (Kit. 1. 18, 21) — Ma: Erdősmecske „Alapítványi erdő" (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Petre" (Hollós 107) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szent Tamás-psz." (Kit. 2. 14) — **a. repens** Scop. — Ma: Feked (!) — **b. pilifolia** Borb. — T: Pécs (Borbás MTK 1880 344) — O: Rónádfa, Magyarmecske, Gusztávműve (1. c., ad formam sequentem pertineat?) — **c. baldensis** Kern. — J: Vöröshegy (Horv. Borbásia I 97) — T: Pécs „Mecsek" (1. c.), „Bányatelep" (!), Mecsekszentkút (Soó) — Z: Szászvár „Dobogó" (Horv. 1. c.) — V: Harsány (Soó) — Ma: Geresd (Horv. 1. c.), Görcsöny (!) — H: Palé (Horv. É. 13), Kisvaszar (!) — ZS: Töröcske „Rapol" (!) — O: Páprád „Bükkhát" (!)

669. **R. gallica** L. *(pumila* auct.) (Parlagi rózsa)
J: (Kit. 1. 8.), Kővágószőlős (Simk. 168) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — V: Siklós (l. c. 14) — O: Rónádfa (Borbás 1. c. 369) — D: Dráva „torkolat" (Marsigli 71) — **a. haplodonta** Borb. — SZ: Szekszárd „Gurovica" (Bs.) — **b. pannonica** Wiesb. — T: Pécs „Mecsek", „Létics-parlag" (!) — V: Harsány (Boros apud Horv. Borbásia I 97) — **c. austriaca** Cr. — T: Pécs „Bányatelep" (!), Mecsekszentkút (Soó) — SZ: Szekszárd „Petre", „Bat", „Csatár" (Hollós 108)

670. **R. eglanteria** L. (= **rubiginosa** L.) (Rozsdaszínű rózsa)
T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 27, BK 16, A) — Ma: Geresd (!**b. umbellata** Leers.)

671. **R. elliptica** Tausch. **b. Szabói** Borb. (Elliptikus rózsa)
O: Rónádfa, Gusztávműve (Borbás 1. c. 485)

672. **R. agrestis** Savi *(sepium* auct.) (Mezei rózsa)
J: (Simk. 168) — V: Harsány (1. c.)

673. **R. dumetorum** Thuill. (Berki rózsa)
V: Villány (Simk. 168) — **b. hemitricha** Rip. — O: Rónádfa, Gusztávműve (Borbás 1. c. 436) — **c. hirta** H. Br. — T: Pécs „Mecsek" (!) — V: Harsány (Bs.) — **d. leptotricha** Borb. — SZ: Szekszárd „Óriás-h." (Bs.) — **e. platyphylla** Rau. — T: Pécs „Mecsek" (Soó) — Ma: Hercegszabar (!) — **f. solstitialis** Bess. — T: Pécs „Mecsek" (Soó) — V: Harsány (!) — **g. urbica** Lém. — H: Hőgyész (!)

674. **R. canina** L. (Vadrózsa, gyepű rózsa)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30) — Z: Pécsvárad (RK 567) — **b. Desvauxii** H. B. — V: Harsány (!Bs.) — **c. fissidens** Borb. — O: Magyarmecske (Borbás 1. c. 414) — **d. flexibilis** Déségl. — J: Orfű (Bs.) — O: Magyarmecske (Borbás 1. c. 415) — **e. frondosa** Stev. — T: Pécs „Mecsek" (!) — **f. hispidula** Rip. — T: Pécs „Mecsek" (!) — **g. lutetiana** Lem. — T: Pécs „Mecsek" (Simk. 168) — V: Harsány (Soó) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 107), „Öcsényi-h." (Bs.), Mórágy, Bátaapáti, Szálka (Hollós 107) — **k. nitens** Schur — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 107) — **i. psilogyna** Borb. — O: Magyarmecske (Borbás 1. c. 415) — **j. semibiserrata** Borb. — T: Pécs „Tettye" (Soó) — **h. syntrichostyla** Rip. — O: Magyarmecske (Borbás 1. c. 414)

ssp. dumalis Bechst. — V: Harsány (Simk. 168) — **a. typica** — T: Pécs „Mecsek" (!) — **b. biserrata** Mérat. — O: Rónádfa, Gusztávműve (Borbás 1. c. 419) — **c. calophylla** Christ. — T: Pécs „Mecsek" (!) — **d. cladoleia** Rip. — V: Harsány (Soó) — **e. eriostyla** Rip. et Déségl. — T: Pécs „Mecsek" (!) — V: Harsány (Soó) — **f. firmula** God. — J: Orfű (Boros apud Horv. Borbásia I 97) — Z: (!), Hosszúhetény (!) — **g. glaucina** Rip. — V: Harsány (Boros apud Horv. Borbásia I 97) — **h. innocua** Rip. — T: Pécs „Mecsek" (!) — Z: Pécsvárad (Soó) — V: Harsány (!) — Ma: Geresd (!) — **i. levistyla** Rip. — Z: Hosszúhetény (!) — **j. ovifera** Borb. — O: Rónádfa (Borbás 1. c. 466) — **k. podolica** Tratt. — Z: Hosszúhetény (!) — V: Harsány (Soó) — **l. rubelliflora** Rip. — SZ: Szekszárd „Öcsényi-h." (Bs.) — **m. sarmentoides** Pug. — V: Harsány (!) — **n. squarrosidens** Borb. — O: Rónádfa (Borbás 1. c. 408) — **o. transsilvanica** Schur — V: Harsány (Boros apud Horv. Borbásia I 97)

675. **R. vosagiaca** Desp. (= **glauca** Vill.) (Szürkelevelű rózsa)
b. falcata Pug. — **O:** Rónádfa (Borbás 1. c. 459) — **c. subcoerulascens** Borb. (ad *glaucam)* — O: Rónádfa (1. c.) — **d. subleiostylis** Borb. — O: Rónádfa (1. c. 460)

676. **R. coriifolia** Fr. (Keménylevelű rózsa)
Pécs „környéke" (Nendtv. 30)

677. **R. spinosissima** L. (= **pimpinellifolia** L.) (Jaj-rózsa)
T: Pécs „Mecsek" (Maj. 28, Maj. K., Soó) — V: Harsány (Kit. 1. 12)

678. **Prunus nana** (L) Stokes (Törpe mandula)
Baranya (NT) — Pécs (? Kit. apud N I 326) — V: Harsány (1. c., Maj. K.) — D: Harsány-Mohács (Kit. 1. 22.)

679. **P. spinosa** L. (incl. **b. dasyphylla** Schur) (Kökény)
Vulgaris. Közönséges.

680. **P. avium** L. (**a. silvestris** (Kirschl.) Dierb.) (Vad cseresznyefa)
J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29), „Kisrét", „Lámpás" (!) — Z: (!Fekete-Blattny 611), Pécsvárad (!) — Ma: Baksa, Hercegszabar (!) — H: Lengyel (Ják.-Zóly.), Újdombóvár, Bakóca (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 107)

681. **P. fruticosa** Pall. (Cseplesz meggy)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29), „Makár" (Maj.! apud Horv. PM4 15) — V: Harsány (!) — Ma: Pécs „Üszög" (!) — SZ: Szekszárd „Kálvária" (Bartal 38), „Bat", „Csatár" (Hollós 107)

682. **P. mahaleb** L. (Sajmeggy)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29, NT, Maj.! 25, 27, Maj. K.)

Leguminosae. Hüvelyesek vagy pillangós virágúak.

683. **Genista germanica** L. (Német rekettye)
J: (!Kit. 1. 3), Abaliget (Kit. 1. 16), Magyarürög (Kárp.), Hetvehely (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23), „Makár", „Feketehegy" (K.-Nendtv. 570), „Bányatelep", „Árpádtető", Mánfa „Sikonda" (!) — Z: Mázа (Kit. 1. 26), Zobák, Hosszúhetény, Zengővárkony (!) — V: Siklós (Kit. 1. 14) — ZS: Kaposmérő (Ják. apud Boros MBL 1924 39), Szentlászló (Kit. 2. 14)

684. **G. pilosa** L. (Selymes rekettye)
J: (!), Abaliget (Kit. 1. 16) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23, Kit. 1. 10), „Tettye", „Istenkút" (!)
G. ovata W. et K. — Typus — J: (Simk. 164) erroneo publicata, tantum *v. nervata* Kit. (Horv. PM4 17)

685. **G. ovata** W. et K. **v. nervata** Kit. (Szőrös rekettye)
Formae: **b. baranyaënsis** Horv. — **c. mecsekiensis** Horv. — J: (!Kit. apud N I 329, **b., c.** Horv. Borbásia I 97), Magyarürög (Kit. apud N I 329) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23, **b.** Horv. 1. c.), „Lámpás", „Daindol" (Kit. 1. 7, 8), „Makár", „Kantavár" (K.-Nendtv. 571), „Lapis" (Soó) — Z: Hosszúhetény (Kit. apud N I 328), Hármashegy (**c.**!), Szászvár „Dobogó" (**b.** Horv. 1. c.), Pécsvárad (**b.**!) — Ma: Erdősmecske (**b.** Horv. É. 12) — H: Palé, Kisvaszar (**b.** 1. c. 13, 12), Bakóca (1. c. 13, **c.**!), Lengyel (Ják.-Zóly.), Nagyteregcsény, Hőgyész (**b.**!) — ZS: Töröcske „Rapol" (**b.**!) — O: Páprád „Tilos erdő" (!)

686. **G. tinctoria** L. (Festő rekettye)

J: (!Kit. 1. 8, Simk. 164), Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Kit. 1. 6, Nendtv. 23) — V: Harsány (Simk. 164), Beremend (Kit. 1. 28) — H: Lengyel (Hollós 107) — SZ: Szekszárd „Petre", „Kálvária", „Csatár" (Hollós 107) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14)

ssp. elata (Mnch.) Wender

Vulgaris. Közönséges. — **b. hungarica** Kern. — T: Pécs „Mecsek" (Borbás MOTK 1894 277) — **c. pubescens** Láng — J: Orfű (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 23), Somogy „Csatornavölgy" (Bs.) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12) — O: Páprád „Bükkhát" (1. c. 15)

687. **Laburnum anagyroides** Medic. (Aranyeső)

Culta et spontaneitas ejus est valde dubia. Művelik, őshonossága nagyon kétes. (Horv. PM4 19) — J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 21), „Kantavár" (Kit. Add. 303, K.-Nendtv. 570), „Lámpás" (Kit. 1. 7) — Z: Pécsvárad (Kit. apud N I 329) — SZ: Szekszárd (hic certe tantum subspontanea Bartal 38)

688. **Sarothamnus scoparia** (L) Wimm. (Seprőzanót) — Quoad spontaneitatem v. 687.

Pécs „környéke" (!K.-Nendtv.) — T: Komló (!) — H: Szigetvár „Domolos" (NV!) — ZS: Kaposújlak (Bs.) — O: Sellye (!)

689. **Cytisus procumbens** (W. et K.) Spr. (Kitaibel zanótja)

T: Pécs „Mecsek" (Maj. K.), (BK 12 secundum picturam *Genista pilosa!)*

690. **C. nigricans** L. (Fürtös zanót)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — **b. australis** Feyn. — T: Pécs „Mecsek" (Maj.! apud Horv. Borbásia II 28)

691. **C. supinus** L. [= **capitatus** Scop.) (Gombos zanót)

a. typus, b. aggregatus Schur, **c. leucotricho-aggregatus** Borb., **d. biflorens** Host, **e. pannonicus** Simk. — J: (!Kit. 1. 8, **b.**!), Abaliget (**b.** Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (1. c. 6, Nendtv. 21, **c., d.** Horv. Borbásia II 28, **a., b.**!), „Lámpás", „Daindol", „Kantavár" (Kit. 1. 7, 8, 9) — Z: Márévár (1. c. 25), Pécsvárad (**b.** Soó), Hosszúhetény, Szászvár „Dobogó" (**b.**!), Zobák (**c.**!) — V: Villány (Simk. 164), Harsány (**e.** Kit. apud Ják. AMNH 1929 104) — Ma: Erdősmecske (**b.** Kit. 1. 12), Geresd, Görcsöny (**b.**!) — H: Kisvaszar (Horv. É. 12, **b.**!), Bakóca (1. c. 13), Hőgyész (**b.**!), Bonyhádvarasd (Kit. 2. 14) — SZ: Szekszárd „Csatár", „kápolna", Mórágy, Bátaapáti (107) — ZS: Szentlászló, Gálosfa (Kit. 2. 14, 15), Kaposvár (KH! apud Horv. É. 15), Töröcske „Rapol" (!) — O: Páprád „Bükkhát" (Kit. 1. 15, **b.**!), Siklós-Alsószentmárton (**b.**!)

692. **C. Heuffelii** Wierzb. (Heuffel-zanót)

T: Pécs „Mecsek" (Borbás MOTV 1894 277, herbario ejus deest!)

693. **C. austriacus** L. (Buglyos zanót)

J: (Kit. 1. 8), Magyarürög (1. c.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 21, Kit. 1. 7), „Bertalan-szikla" (Horv. PM2 8), „Tettye", „Havihegy", „Lámpás", „Bányatelep" (!), „Daindol" (!Kit. 1. 9) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 16) — V: Nagyharsány (!1. c. 12), Máriagyűd (!Simk. 164) — Ma: Pécs „Üszög", Nagypall (Kit. 1. 10, 20), Erdősmecske (1. c. 21, Horv. É. 12), Villánykövesd (1. c. 11), Fazekasboda (!) — H: Lengyel (Hollós 107, Ják.-

Zóly.), Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Remete" (Bartal 38), „Bat", „Csatár", „Kálvária", „Petre" (Hollós 107) — O: Nagypeterd (Kit. 1. 4), Drávaszabolcs (!)

694. **C. leucotrichus** Schur (Fehérszőrű zanót)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (Simk. MTK 1888 377, Horv. PM2 7) — Z: Hosszúhetény (Simk. 1. c.), Váralja-Püspökszentlászló, Püspökszentlászló (!) — H: Bakóca (Horv. É. 13) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14)

C. elongatus W. et K. — M: (Simk. 164) = *leucotrichus* (Horv. PM4 17)

695. **C. ratisbonensis** Schaeff. **b. cinereus** Host (Selymes zanót)

V: Harsány (!RK 567, Kit.! apud Jávorka AMNH 1929 102)

696. **Ononis pusilla** L. (= **Columnae** All.) (Sárga iglice)

T: Pécs „Mecsek" (Ballay! apud Horv. PM4 13)

697. **O. hircina** Jacq. (Nehézszagú iglice)

Vulgaris. Közönséges. — **ssp. semihircina** (Simk.) Soó **b. spinosiformis** (Simk.) Soó — V: Máriagyűd (Simk. Természetrajzi Füzetek 1877 103—5) — O: Matty-Alsószentmárton (!) — D: Dárda (Simk. 1. c.)

698. **O. spinosa** L. (Tövises iglice)

J: (!) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 27, **b. pseudorepens** BK 22, A) — Z: Hosszúhetény (Simk. 165) — V: Harsány (!), Villány (1. c.) — Ma: Nagyárpád (K.-Nendtv. 571) — H: Vásárosdombó (Kit. 1. 26) — SZ: Szekszárd, „Bat", Bonyhád (Hollós 107) — O: Sellye (NV!) — D: Dárda (Simk. 165), Réterdő (Kit. 1. 28)

699. **Trigonella procumbens** Rchb. (= **Besseriana** Ser.) (Sziki lepkeszeg)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 26 NV!), „Mészkemencék" (K.-Nendtv. 571), 1873 jam extincta (Simk. 165)

700. **T. monspeliaca** L. (Francia lepkeszeg)

J: Kővágószőlős (Simk. 166) — T: Pécs „Mecsek" (1. c.) — V: Harsány (1. c., Bs.)

701. **T. gladiata** Stev. (Bakszarvú lepkeszeg)

V: Harsány (Simk.! 162, 166, Vajda László!)

T. melilotus-coeruleus (L) A. et G. — Culta et subspontanea — T: Pécs „környéke" (!Nendtv. 26), „Lámpás" (Kit. 1. 7.) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14) — O: Drávasztára (Simk. 165)

702. **Medicago lupulina** L. (Komlós lucerna)

Vulgaris. Közönséges. — Ma: Fazekasboda (**b. glandulosa** Mertens et Koch Horv. Borbásia II 28)

703. **M. sativa** L. (Takarmány lucerna)

Subspontanea, vulgaris. Elvadultan közönséges. — SZ: Báta (f. *albiflora* Hollós 107)

704. **M. falcata** L. (Sárkelep lucerna)

Vulgaris. Közönséges. — T: Pécs „Mecsek" (**b. pseudoprostrata** Hausm. Horv. Borbásia II 28)

705. **M. prostrata** Jacq. (Cseplesz lucerna)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv., **b. declinata** (Kit.) Urban!), „Tettye" (**b.**!)

706. **M. arabica** (L) Huds. (Arab lucerna)

Adventiva — J: (!), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, 26), „Vasfürdő" (Maj. K. apud Horv. PM2 11), „Sz. János-kút"

(K.-Nendtv. 571), „Bárányteto" (!) — Z: Püspöknádasd (Simk. 165) — V: Kistótfalu (!) — O: Pécs „Megyer" (!K.-Nendtv. 571), Pellérd, Málom (Horv. PM4 19), Nagyárpád, Máriagyüd-Harkányfürdő (!)

707. **M. hispida** Gärtn. **b. denticulata** Willd. (Szúrós lucerna)
Adventiva — J: Magyarürög (Sz!) — Z: Püspöknádasd (Simk. MTK 1878 541)

708. **M. minima** (L) Desr. (Apró lucerna)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26, **b. recta** Willd. verg.!) — V: Harsány (!Kit. 1. 12, Simk. 165, **b.** Horv. Borbásia I 97, **c. brachiacantha** Kern. Simk. 165) — SZ: Mórágy (Hollós 107)

709. **M. varia** Martyn **(M. falcata × M. sativa)**
Pécs „környéke" (Nendtv. 26, Maj. 26, Maj. K.)

710. **Melilotus dentatus** (W. et K.) All. (Fogas somkóró)
O: Pécs „környéke" (Nendtv. 14, 26, Maj. 26, Maj. K.), Gordisa „Dázsony" (!)

711. **M. altissimus** Thuill. (Réti somkóró)
O: Gusztávműve (**b. paluster** (W. et K.) R. et F. Borbás MBL 1902 107) — D: Virágos (Kit. 1. 27), Riha-tó (**b.** Boros MBL 1922 71)

712. **M. officinalis** (L) Medic. (Orvosi somkóró)
Vulgaris. Közönséges.

713. **M. albus** Medic. (Fehér somkóró)
J: Abaliget (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26, Kit. 1. 9), Mánfa „Sikonda", Komló (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 16) — H: Szigetvár „Domolos" (1. c. 4), Kisvaszar (!) — SZ: Szekszárd, Bonyhád (Hollós 107) — O: Sellye (!) — D: Riha-tó (!)

714. **Trifolium fragiferum** L. (Eper lóhere)
Vulgaris. Közönséges.

715. **T. procumbens** L. (= **campestre** Schreb.) (Mezei lóhere)
Vulgaris. Közönséges.

716. **T. agrarium** L. (= **strepens** Cr.) (Zörgő lóhere)
J: (Kit. 1. 8.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 33) — Z: Szászvár „Somlyó" (!) — V: Villány (Simk. 166) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 107)

717. **T. dubium** Sibth. (Kis lóhere)
Baranya (NT, Maj. 26) — J: Kővágószőlős (!) — Ma: Geresd (!) — SZ: Zsibrik, Palatinca (Hollós 107)

718. **T. filiforme** L. (= **micranthum** Viv.) (Cérna lóhere)
Baranya (NT, Maj. K.) — J: Kővágószőlős (!Simk. 166)

719. **T. montanum** L. (Hegyi lóhere)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Pécs-Nagyárpád (!)

720. **T. parviflorum** Ehrh. (Apróvirágú lóhere)
J: Kővágószőlős (Simk.! 166)

721. **T. hybridum** L. (Korcs lóhere)
Vulgaris. Közönséges.

722. **T. repens** L. (Fehér lóhere)
Vulgaris. Közönséges.

723. **T. rubens** L. (Pirosló lóhere)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 33), „Lámpás", „Daindol" (Kit. 1. 7, 8) — V: Harsány (Simk. 166) — SZ: Szekszárd „Petre", „Csatár", Szálka (Hollós 107)

724. **T. alpestre** L. (Bérci lóhere)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Czinderybogád „Bükkhát" (!)

725. **T. ochroleucum** Huds. (Vajszínű lóhere)

J: Abaliget (Kit. 1. 16), Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 33, Simk. 166) — Z: Zengővárkony (!) — V: Harsány, Villány (1. c.) — H: Kisvaszar (Horv. É. 13) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — O: Sellye (!)

726. **T. pannonicum** L. (Magyar lóhere)

Baranya (Maj. 25, herbario ejus deest!)

727. **T. medium** L. (Tekergős lóhere)

J: (Kit. 1. 8) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 33, Sz!), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Z: Hosszúhetény, Váralja, Magyaregregy, Kárász (1. c. 17, 24, 26) — V: Harsány, Villány (Simk. 166) — Ma: Feked (Horv. É. 12) — H: Kisvaszar (l. c.) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 107) — ZS: Töröcske „Rapol" (!)

728. **T. pratense** L. (Réti lóhere)

Vulgaris. Közönséges. — **b. sativum** Schreb. — Culta et subspontanea. Művelik és vadon is nő. — **c. expansum** (W. et K.) Hausskn. — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 13, 33)

729. **T. pallidum** W. et K. (Halvány lóhere)

T: Pécs (Sz!), „Szkokó" (Horv. Borbásia I 99) — O: Harkány (Janka 1. c. 231)

730. **T. striatum** L. (Sávos lóhere)

Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 568) — T: Pécs „Mecsek" (Simk. 166) — V: Harsány (1. c.) — D: Laskó (Simk.!)

731. **T. diffusum** Ehrh. (Buglyos lóhere)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 13, 33, NT, Maj. 26), „Makár" (K.-Nendtv. 572, Maj. K.)

732. **T. incarnatum** L. (Bíborhere)

Culta et subspontanea. Művelik és elvadul. — Pécs (Sz!) — J: Hetvehely (!) — V: Harsány, Kistótfalu (!)

733. **T. arvense** L. (Herehura fű)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — **b. Brittingeri** Weitenw. — J: Mecsekalja (Horv. Borbásia I 97)

734. **Anthyllis polyphylla** Kit. (Magyar szapuka)

J: Orfű (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 26), „Lapis" (!), Komló (!) — V: Harsány (Soó) — SZ: Szekszárd „Remete" (Bartal 38), „Csatár" (Hollós 107), „Gurovica" (Bs.) — D: Mohács (Simk. 163), Riha-tó (!)

735. **A. vulneraria** L. (Partim ad 734. pertineat?) (Nyúlszapuka)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 17), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Ma: Téseny (Zsák) — D: Mohács (Knapp)

736. **Dorycnium germanicum** (Gremli) Rouy (= **sericeum** (Kov.) Borb.) (Selymes dárdahere)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 26) — T: Harsány (!) — V: Hosszúhetény (!) — ZS: Töröcske „Rapol" (!)

737. **D. herbaceum** Vill. (Berzedtszőrű dárdahere)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 21, Kit. 1. 6), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Z: Hosszúhetény (!Kit. 1. 18) — V: Villány (Simk. 164), Beremend (Kit. 1. 28), Harsány (!) — Ma: Nagypall, Geresd (Kit. 1. 20, 21), Fazekasboda (!), Vokány „Terentás" (Simk. 164), Feked (Horv. É. 12) — H: Kisvaszar (1. c.), Lengyel (Hollós 107) — SZ: Szekszárd „Remete", „Csatár" (Hollós 107) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — O: Sellye (!)

738. **Lotus siliquosus** L. (Bársony kerep)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 26, BK 8, A) — SZ: Szekszárd (!Hollós 108)

739. **L. corniculatus** L. (Szarvaskerep)

Vulgaris. Közönséges. — **b. hirsutus** Koch — SZ: Szekszárd „Remete" (Bartal 38)

ssp. tenuifolius (L) Hartm. — Pécs „környéke" (!BK 12, A) — V: Harsány (Simk. 164) — SZ: Bonyhád (Hollós 107) — O: Sellye (Simk. 164) — D: Mohács (Knapp)

740. **Galega officinalis** L. (Kecskeruta)

Vulgaris. Közönséges.

Robinia pseudoacacia L. — Culta et subspontanea (!NT)

741. **Colutea arborescens** L. (Pukkantó dudafürt)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 20, Kit. 1. 6, 7), „Lámpás" (1. c.), „Lapis", „Szkokó" (!), Vasas (Fekete-Blattny 612) — Z: Pécsvárad (1. c., Kit. 1. 18), Hosszúhetény (1. c. 17) — V: Harsány (1. c. 12, Soó) — Ma: Püspöklak (Kit. 1. 21) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd (Bartal 38), „Bat", „Csatár" (Hollós 108), „Öcsényi-h." (Bs.)

C. orientalis Mill. — Subspontanea — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38)

? Astragalus exscapus L. — Baranya (Maj.! 27)

742. **A. glycyphyllus** L. (Édeslevelű csüdfű)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Sellye, Alsószentmárton (!)

743. **A. cicer** L. (Hólyagos csüdfű)

J: (Soó) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 18, Kit. 1. 9, Maj.! 27, BK 22, A) — Z: Püspöknádasd (!) — V: Villány (Simk. 163), Harsány (!) — SZ: Szekszárd, „Csatár" (Hollós 108)

744. **A. austriacus** Jacq. (Kisvirágú csüdfű)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 18), „Galgen" (nunc Zsolnay-mauzoleum, K. Nendvt. 569) — V: Harsány (!Janka apud N II 106)

745. **A. onobrychis** L. (Hosszúzászlós csüdfű)

J: Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 18, Kit. 1. 7, **b. rigidus** Schur Horv. Borbásia II 28) — Z: Majos (Kit. 2. 14) — V: Harsány (Simk. 163, **b.** Soó) — Ma: Fazekasboda (!) — SZ: Szekszárd „Remete", „Petre" (Hollós 108) — Zs: Kaposvár (KH!)

A. vesicarius L. *v. albidus* (W. et K.) Beck — Ad limites territorii — SZ: Szekszárd „Oszoly" (Bartal 38)

746. **Glycyrrhiza echinata** L. (Ednámkóró)

O: Pécs „környéke" (Maj. 26, Maj. K., NV!), Pécs „Megyer"-Keszü (K.-Nendtv. 567, 570, Maj.!)

G. glabra L. — Culta et subspontanea — Baranya (Nendtv. 23) — V: Harsány (Simk. 164)

747. **Coronilla varia** L. (Tarka koronafürt)
Vulgaris. Közönséges. — lus. *alba* Pluskal — Ma: Feked (Horv. Borbásia II 28)
748. **C. coronata** L. (Sárga koronafürt)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 20, Kit. 1. 7.), „Daindol" (1. c. 8), „Remeterét" (!)
C. scorpioides (L) Koch — M: (BK 14) secundum picturam = *Medicago prostrata* (Horv. PM4 17)
749. **Onobrychis viciaefolia** Scop. (Takarmány baltacím)
Culta et subspontanea. Művelik és elvadul. — J: Hetvehely (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 24, Maj.! 27), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Z: (!), Hosszúhetény (1. c. 17) — Ma: Kékesd (1. c. 20) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38)
750. **O. arenaria** (Kit.) DC. (Homoki baltacím)
T: Pécs „Mecsek" (!Borbás MOTV 1894 277, herbario ejus locus inventionis est valde confusus), „Lapis"-Vöröshegy (Soó) — SZ: Szekszárd „Bat", „Petre", „kápolna" (Hollós 108)
751. **Vicia hirsuta** (L) Gray (Borzas bükköny)
J: Hetvehely (!), Orfű (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22), „Kantavár" (Kit. 1. 9), „Makár" (Sz!), Mánfa „Sikonda" (!) — V: Villány (Simk. 164) — Ma: Feked (Horv. É. 12), Görcsöny (!) — H: Hőgyész (!) — O: Drávaszabolcs, Pécs-Nagyárpád (!) — D: Mohács (Knapp)
752. **V. tetrasperma** (L) Schreb. (Négymagvú bükköny)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22, NV!, Maj.! 27) — H: Bükkösd (Zsák)
753. **V. silvatica** L. (Ligeti bükköny)
T: Mecsekszentkút-Magyarürög (!Kit. apud N I 343, Kit. 1. 8, Horv. Borbásia I 99)
754. **V. pisiformis** L. (Borsóka bükköny)
J: (!Simk. 164), Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 34, Maj.! 27, Maj. K.), „Lámpás" (Kit. 1. 7) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15)
755. **V. dumetorum** L. (Csere bükköny)
J: Hetvehely (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 34, Maj.! 27), Somogy (Bs.) — H: Kisvaszar (Horv. É. 12) — SZ: Szekszárd „Haramia-kút" (Hollós MBL 1914 59)
756. **V. cassubica** L. (Vitéz bükköny)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34, Maj.! 27), Somogy (Bs.) — Z: Püspöknádasd (Simk. 164)
? V. onobrychioides L. — T: Pécs „szőlők" (Schult. 1. c. II. 328)
757. **V. cracca** L. (Kaszanyüg bükköny)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34) — V: Harsány (Simk. 167) — H: Szalatnak (Kit. 1. 26) — SZ: Szekszárd (**b. linearis** (Peterm.) Koch Bartal 38), „Bat", „Csatár", Mórágy, Bátaapáti (Hollós 108)
ssp. tenuifolia Roth
J: Magyarürög (Simk. 167) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 34, Maj. 34, Maj. K., Simk. 167)
758. **V. villosa** Roth (Szöszös bükköny)
Vulgaris. Közönséges.
759. **V. glabrescens** Koch (Kopaszodó bükköny)
Z: Hosszúhetény (Simk.! 167) — V: Villány (1. c.)

760. **V. lathyroides** L. (Apró bükköny)

J: Mecsekalja, Abaliget (!), Magyarürög (Sz!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34, Maj.! 27) — V: Harsány (!Simk. 167) — H: Szatina (!)

761. **V. serratifolia** Jacq. (Fogas bükköny)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, 34, Maj.! 25, 27) — V: Harsány (Simk. 167) — Ma: Nagynyárád-Majs (Janka apud N II 107) — H: Cserdi (!) — O: Gusztávműve-Magyarszentiván (Horv. PM4 19)

762. **V. pannonica** Cr. (Dunamelléki bükköny)

J: Abaliget (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 14, 34, Maj.! 27, Simk. 167, Sz!) — Z: Püspöknádasd (!) — V: Harsány (Simk. 167) — Ma: Ivánbattyán (Horv. É. 11, **b. angustifolia** Borb. Horv. Borbásia II 28), Geresd, Kistótfalu (!) — H: Bakóca (Horv. É. 13) — SZ: Szekszárd (Hollós 108) — ZS: Kaposszentjakab, Cserénfa (!)

763. **V. striata** (Mnch.) M. B. (Csíkos bükköny)

T: Pécs „környéke" (Sz! apud Horv. PM2 7) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Bödő" (Bartal 38), „gemenci út" (Hollós 108)

764. **V. sepium** L. (Gyepübükköny)

J: (!Simk. 167), Magyarürög (!), Orfű (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34, NV!), „Szkokó" (!), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Ma: Baksa, Villánykövesd (!) — H: Lengyel (Ják.-Zóly.), Szatina (!) — SZ: Szekszárd „Gurovica" (Bs.) — D: Bokerdő (!)

765. **V. lutea** L. (Sárga bükköny)

J: Magyarürög (Simk. 167) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 34, Maj.! 27, Sz!) — Z: Püspökszentlászló (Boros MBL 1924 39) — V: Villány (1. c., Simk. 167, Zsák) — Ma: Fazekasboda (!) — ZS: Kaposvár (KH! apud Horv. É. 15) — O: Kákics (!)

766. **V. sordida** W. et K. (Szennyes bükköny)

Vulgaris. Közönséges. — **b. Biebersteinii** (Bess.) Borb. — J: Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Borbás MOTV 1894 277) „Bányatelep" (!) — V: Harsány (Soó)

767. **V. grandiflora** Scop. (non typica, transiens in *sordidam)* (Nagyvirágú bükköny)

J: Hetvehely (Horv. PM4 19) — T: Pécs „környéke" (Sz! Horv. PM2 7)

768. **V. angustifolia** L. (incl. **b. segetalis** (Thuill.) Kostel.) (Szüklevelű bükköny)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34) — Ma: Szalánta-Túrony, Fazekasboda (!), Vokány „Terentás" (Simk. 167) — H: Bakóca (!) — SZ: Szekszárd, „Bat", „Csatár" (Hollós 108)

769. **V. sativa** L. (Takarmány bükköny)

Culta et subspontanea. Művelik és elvadul. — Pécs (Nendtv. 34, NV!, Maj. 27, BKA) — Z: Magyaregregy (!) — SZ: Szekszárd (Bartal 38) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15) — D: Riha-tó (!)

770. **Lathyrus aphaca** L. (Levéltelen lednek)

J: Orfű (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (NT, K.-Nendtv. 567, Maj! 25, 27, Maj. K.)

771. **L. nissolia** L. (Kacstalan lednek)

J: (!Simk. 164), Petőc (Horv. PM4 19), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 25, Maj.! 24, 27), „Büdöskút" (Bs.), „Lapis", „Kis-

rét" (!), Komló (!) — V: Harsány (Simk. 164), Máriagyűd (!) — H: Hőgyész, Nagyterecsény (!) — ZS: Töröcske „Rapol" (!)

772. **L. hirsutus** L. (Borzas lednek)

J: (!), Kővágószőlős (Simk. 164), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 25, Simk. 164, Sz!) — Z: Szászvár „Dobogó" (!) — V: Villány (!1. c.) — H: Palé (Horv. E. 13) — O: Sellye (!Simk. 164), Sósvertike, Páprád „Bükkhát" (!), Vajszló (**b. pusillus** Schuster Horv. Borbásia II 28)

773. **L. sphaericus** Retz. (Téglaszínű lednek)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, 15), „Makár" (!1. c. 36, NV!), „Bárány-tető" (Horv. PM4 19), „Tettye" (!) — V: Villány (!Nendtv. 36), Máriagyűd (!)

774. **L. tuberosus** L. (Mogyorós lednek)

Vulgaris. Közönséges.

775. **L. pratensis** L. (Parlagi lednek)

J: (!), Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25), „Melegmányi völgy" (!) — V: Villány (Simk. 164) — Ma: Áta (!), Palotabozsok (Bs.) — H: Kisvaszar (**b. tenerrimus** Schur Horv. Borbásia II 28), Bakóca (E. Horv. 13) — SZ: Szekszárd, „Csatár", „Keselyüs" (Hollós 108) — ZS: Kaposvár (KH!) — O: Páprád „Borostyánpuszta" (!)

776. **L. silvester** L. (Érdei lednek)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 57, BK 17, A), „Lapis" (!) — V: Harsány (Simk. 164) — Ma: Kistótfalu (!) — SZ: Szekszárd „Csatár", „várdomb", Szálka, Báta (Hollós 108) — ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 40) — O: Alsószentmárton (**b. platyphyllus** (Retz.) Aschers. Horv. É. 16.)

777. **L. latifolius** L. (= **megalanthus** Steud.) (Nagyvirágú lednek)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 25, BKA) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Harsány (!Simk. 164), Máriagyűd (!) — H: Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Gurovica" (Bs.) — D: Dárda (Simk. 164)

778. **L. versicolor** (Gmel.) Beck (Koloncos lednek)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 28), „Lapis", „Bálics" (Horv. PM2 9), „Szaniszló-pihenő" (!)

779. **L. niger** (L) Bernh. (Fekete lednek)

J: (!), Mecsekalja, Hetvehely (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 28, lus. *albiflora* Beck Horv. Borbásia II 28), „Daindol", „Kantavár" (Kit. 1. 8, 9), „Árpádtető", Mánfa „Sikonda" (!) — Z: Pécsvárad (Soó) — V: Siklós (1. c. 14), Harsány (!) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11), Erdősmecske, Görcsöny, Áta, Hercegszabar (!) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38), „Csatár", Bátaapáti (Hollós 108), Szekszárd „Gurovica" (Bs.) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)

780. **L. vernus** (L) Bernh. (Tavaszi lednek)

J: Magyarürög, Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 28, **b.** *albiflorus* (Rchb.) Wohlf. Horv. Borbásia I 97), „Mélyvölgy", „Bányatelep" (!), „Kantavár" (Kit. 1. 9), „Lapis" (!Bs.), „Istenkút", Pécsbudafa (!) — Z: (Horv. TTK 1. c.), Váralja (Zóly.), Püspöknádasd-Váralja (**b.** Horv. 1. c.), Zobák (!) — Ma: Erdősmecske „Alapítványi erdő" (**c. angustifolius** (Endl.) Rouy Horv. É. 12) — H: Bakóca, Kisvaszar, Palé (Horv. É. 14, 12, 13), Szentkatalin, Hőgyész, Szentbalázs (!), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38), „Bat", „Csatár" (Hollós 108) — ZS:

Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Kaposvár (KH! apud Horv. É. 15), „Nádasdi erdő", Töröcske „Rapol" (!) — O: Szentegát „Pupos erdő" (!), Drávasztára-Zaláta (c. Horv. Borbásia I 97)

781. **L. venetus** (Mill.) Rouy (Tarka lednek)

J: (!), Hetvehely, Petőc (Horv. PM4 19), Orfű (**b. banaticus** (Wierzb.) Borb. Boros apud Horv. Borbásia I 97), Vöröshegy (Kárp.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, 28), „Lajostárna", „Kantavár" (K.-Nendtv. 571), „Melegmányivölgy", „Lapis"-Vágot, „Mélyvölgy", „Árpádtető" (!, **c. rigidus** Láng Soó), Mecsekszabolcs, Mánfa „Sikonda" (!) — Z: Zobák, „Hidasi völgy" (Horv. PM4 19), Hosszúhetény (!) — V: Harsány (Jávorka: Magyar Flóra 656), „Feketehegy" (Kárp.', Kistótfalu (!) — Ma: Erdősmecske „Alapítványi erdő" (Horv. É. 12), Baksa (!) — H: Bakóca, Kisvaszar (1. c. 13, 12), Hőgyész, Palé, Szentbalázs (!), Bükkösd (**b.**!) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)

L. sativus L. — Culta et subspontanea — Pécs „környéke" (Maj. 27, Sz!) — Z: Hosszúhetény (Simk. 164) — O: Harkányfürdő (!)

782. **Pisum elatius** Stev. (Magas borsó)

Z: Szászvár (!) — V: Villány (!Simk. 165, 166) — Ma: Fazekasboda (Horv. PM4 19), Vokány „Terentás" (Simk. 165, 166) — SZ: Szekszárd (Bs.) — O: Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 16), Sósvertike, Baranyahídvég-Vajszló (!)

P. arvense L. — Culta et subspontanea — Pécs „környéke" (Nendtv. 28, Maj. K.)

Spartium junceum L. — Pécs „környéke" (Maj.! 26), forte culta (Horv. PM4 17)

Geraniaceae. Gólyaorrfélék.

783. **Geranium phaeum** L. (Fodros gólyaorr)

J: Orfű (Bs.), „Szuado" (!), Hetvehely, Szentlőrinc (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23), „Mélyvölgy" (!K.-Nendtv. 570, Maj.!), Komló, Mánfa „Sikonda" (!) — V: Villány (Simk. 170), Máriagyűd (!) — Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 170), Kistótfalu (!) — H: Palé, Kisvaszar (Horv. É. 13), Cserdi, Husztót (!) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14), Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi erdő (!) — O: Páprád „Tilos erdő" (Horv. É. 15)

784. **G. Robertianum** L. (Nehézszagú gólyaorr)

Vulgaris. Közönséges. — f. *Bernettii* A. Schwartz — O: Czinderybogád „Bükkhát" (Horv. Borbásia II 28)

785. **G. lucidum** L. (Csillogó gólyaorr)

T: Pécs „Mecsek" (!, Maj!), „Makár" (Sz!), „Lapis" (!) — Ma: Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 232)

786. **G. divaricatum** Ehrh. (Berzedt gólyaorr)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 23), „Makár" (Sz!), Mecsekalja, Mecsekszabolcs (K.-Nendtv. 570) — Z: Hosszúhetény (WK Ic. II. 31, cf. Kit. apud Jáv. AMNH 1929 163)

787. **G. molle** L. (Puha gólyaorr)

Baranya (Maj.! 28) — O: Harkányfürdő (!) — **b. stipulare** (G. Kunze) K. Maly — H: Kisvaszar (!) — Ma: Kisasszonyfa (Nendtv. apud Simk. 170, NV!), Ócsárd (!)

788. **G. columbinum** L. (Galambláb gólyaorr)
J: Abaliget (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!NT) — Z: (Kit. 1. 18), Váralja (1. c. 24) — V: Villány, Harsány (!Simk. 170, Soó) — H: Feked (Horv. É. 12) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 105) — O: Sellye (Simk. 170), Kémes (Zsák)
789. **G. dissectum** Jusl. (Sallangos gólyaorr)
J: Abaliget (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 23, BK 11, A) — Ma: Görcsöny (!) — SZ: Szekszárd „Kis-Bükk" (Hollós MBL 1914 59)
790. **G. rotundifolium** L. (Kereklevelű gólyaorr)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 23, Maj.! 28) — V: Harsány (!Simk. 170)
791. **G. pusillum** Burm. (Apróvirágú gólyaorr)
Vulgaris. Közönséges.
792. **G. pyrenaicum** Burm. (Pireneusi gólyaorr)
T: Pécs „Mecsek" (!BKA apud Horv. Borbásia I 94)
793. **G. sanguineum** L. (Piros gólyaorr)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23, Kit. 1. 9), „Daindol" (1. c. 9.) — V: Harsány (!1. c. 12), Beremend (1. c. 28) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Remetekápolna" (Bartal 38), „Petre", „Bat", „Csatár" (Hollós 105)
794. **G. pratense** L. (Mezei gólyaorr)
Adventiva — Pécs „környéke" (Maj.! apud Horv. PM2 4) — ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 40), Kaposvár (KH! apud Horv. É. 15)
? G. silvaticum L. — Pécs (Maj.! apud Horv. PM2 4)
795. **Erodium cicutarium** (L) L'Hérit. (Bürök gémorr)
Vulgaris. Közönséges.

Oxalidaceae. Madársóskafélék.

796. **Oxalis acetosella** L. (Erdei madársóska)
J: Orfű „Szuado", Szentkatalin (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 28), „Mélyvölgy" (!Maj!, Sz!), Pécsbudafa, Komló, Somogy (!) — Z: Szászvár „Dobogó", Püspöknádasd (!) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12) — H: Nagyterecsény, Szentkatalin (!), Kisvaszar (1. c. 13) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 38), Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)
797. **O. stricta** L. (Lóherelevelű madársóska)
T: Pécs (!Simk. 170, Maj!), „Makár" (Sz!) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 105) — O: Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 15)
798. **O. corniculata** L. (Szürke madársóska)
Pécs „környéke" (!Nendtv. 28, **b. subacaulis** Chast. Soó Bot. Arch. 1927 356)

Linaceae. Lenfélék.

799. **Linum catharticum** L. (Béka len)
J: (Kit. 1. 8) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25) — V: Villány (Simk. 170) — Ma: Palotabozsok (Bs.) — SZ: Szekszárd (Hollós MBL 1924 59) — D: Ríha-tó (!)
800. **L. flavum** L. (Sárga len)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 25), „Makár" (Maj.! apud Horv. PM4 15), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Z: Pécsvárad (1. c. 19) — V: Beremend (1. c. 28),

Harsány (Simk. 170) — SZ: Szekszárd „Remete", „Bat" (Hollós 105) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14) — D: Dráva „torkolat" (Marsigli 64)

801. **L. gallicum** L. (= **trigynum** L.) (Francia len)

J: Boda (Kit. apud N I 309) — O: Harkány, Drávasztára (Simk.! 170)

802. **L. hirsutum** L. (Borzas len)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 25), „Daindol" (Kit. 1. 8), „Bertalan-szikla" (Horv. PK 28 6), „Frühweiss" (BK 18, A) — Z: Hosszúhetény, Váralja (Kit. 1. 17, 24), Pécsvárad (!) — V: Harsány (!Sim. 170), Siklós (**b. glabrescens** Kováts exs.), Beremend (Kit. 1. 28) — Ma: Nagypall, Geresd (Kit. 1. 26) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 105)

803. **L. usitatissimum** L. (Házi len)

Culta et subspontanea. Művelik és elvadul. — Pécs (Nendtv. 25, Sz!) — V: Harsány (Simk. 170)

804. **L. tenuifolium** L. (Árlevelű len)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25), „Tettye", „Havihegy" (!), „Frühweiss" (BK 18, A) — Z: Hosszúhetény, Váralja (Kit. 1. 17, 24) — V: Harsány (!Simk. 170) — Ma: Geresd (Kit. 1. 20), Erdősmecske (!), Feked (Horv. É. 12) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 105)

805. **L. austriacum** L. (Hegyi len)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25), „Bertalan-szikla" (Horv. PK 28 6) — V: Harsány (!Simk. 170) — Ma: Hercegszabar (!) — SZ: Szekszárd, „Bat" (Hollós 105)

806. **L. perenne** L. (Évelő len)

Baranya (Nendtv. 25, Maj. 25) — J: Abaliget (Kit. apud N I 309) — Z: Pécsvárad (1. c.), Hosszúhetény (lus. *albiflora!)* — Ma: Nagypall (Kit. 1. 20)

Rutaceae. Rutafélék.

807. **Dictamnus albus** L. (Ezerjófű)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 21, Kit. 1. 7), „Árpádtető" (!) — Z: Hosszúhetény (!1. c. 17), Magyaregregy (!) — V: Harsány (!Simk. 171), Máriagyűd (!) — Ma: Hercegszabar (!) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38), „Bat", „Csatár", „Éleshát" (Hollós 105), „Óriás-h." (Bs.)

Polygalaceae. Pacsirtafűfélék.

808. **Polygala major** Jacq. (Nagy pacsirtafű)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 28, Maj! 31) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38)

809. **P. comosa** Schrk. (Üstökös pacsirtafű)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 28, Simk. 172), „Lapis" (Soó) — Z: Hosszúhetény-Zobák (!) — Ma: Kistótfalu (!), Feked (Horv. É. 12) — H: Bakóca (1. c. 13) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38), „Remete", „Bat" (Hollós 105) — O: Drávaszabolcs, Kákics (!)

810. **P. amarella** Cr. (Kisvirágú pacsirtafű)

Pécs „környéke" (Sz! apud Horv. PM2 7)

Euphorbiaceae. Kutyatejfélék.

811. **Mercurialis annua** L. (Egynyári szélfű)
Pécs „környéke" (Nendtv. 26), „Basamalom" (!)

812. **M. perennis** L. (Évelő szélfű)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26, NV!, Maj.! 28), „Lapis", „Istenkút" (!) — Z: Hosszúhetény (Simk. 171) — V: Harsány, Villány (!1. c.) — H: Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38), „Bat", „Csatár" (Hollós 105) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő", Kaposszerdahely „Rapol" (!) — O: Szentegát (!)

813. **M. ovata** Sternb. et Hoppe (Tojásdad levelű szélfű)
J: Vöröshegy (Kárp.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 26), „Tettye", „Szkokó" (!K.-Nendtv. 571), „Bányatelep", „Lapis" (!), „Havihegy" (Simk. 171) — V: Villány (Simk.! apud Pflanzenreich. IV. 147. 279)

814. **Euphorbia platyphylla** L. (Nagylevelű kutyatej)
Pécs „környéke" (Nendtv. 22, NV!, Simk. 171) — J: Magyarürög (Kit. 1. 8) — Z: Szászvár „Dobogó" (!) — V: Villány (Simk. 171) — SZ: Szekszárd „Bakta" (Hollós 105) — ZS: Kaposvár (KH!) — O: Sellye (Simk. 171), Nagypeterd (Kit. 1. 4), Sámod (!) — D: Dárda (1. c. 26), Mohács (Knapp)

815. **E. stricta** L. (Merev kutyatej)
V: Harsány (!Simk. 171) — O: Kákics (!)

816. **E. polychroma** Kern. (Színeváltó kutyatej)
J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22, Kit. 1. 6 *sub dulci)*, „Bányatelep", „Kisrét", „Lámpás" (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Váralja (!1. c. 24) — V: Villány (!Simk. 171), Máriagyűd (!) — Ma: Fazekasboda, Németpalkonya, Baksa (!) — H: Hőgyész, Szentkatalin (!), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38), „Bat", „Remete" (Hollós 105), „Gurovica" (Bs.) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Harkány (!)

817. **E. dulcis** L. (Édes kutyatej)
J: Magyarürög (Kárp.!) — V: Harsány (Simk. 171) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14)

818. **E. palustris** L. (Mocsár kutyatej)
O: Pécs „környéke" (!Nendtv. 22), Pellérd, Harkányfürdő, Nagyárpád (!), Drávaszabolcs (!Kit. 1. 14), Máriagyűd „Büdös-tó" (1. c.) — D: „Rét-erdő" (1. c. 29), Karapancsa (Tuzson BK 1914 139), Kölked (!)

819. **E. helioscopia** L. (Napraforgó kutyatej)
Vulgaris. Közönséges.

820. **E. villosa** W. et K. (Bozontos kutyatej)
Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11) — O: Vajszló (!)

821. **E. Seguieriana** Neck. (Pusztai kutyatej)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22, Kit. 1. 6, **b. perumbellans** Borb. NV! apud Horv. Borbásia I 98, **c. homophylla** Láng! 1. c.), „Lapis" (!) — Z (!), Hosszúhetény (!Kit. 1. 17) — Ma: Nagypall (1. c. 20), Pécsudvard (Horv. É. 11), Feked (1. c. 12, **b.**!), Németpalkonya (!) — H: Hőgyész (!) — D: Mohács (Knapp)

822. **E. glareosa** Pall. (Magyar kutyatej)

Pécs (Maj! apud Horv. PM2 6) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 105)

E. nicaeensis All. — Pécs „környéke" (Nendtv. 22, Maj! 28) = *glareosa* (Horv. 1. c.)

823. **E. salicifolia** Host (Fűzlevelű kutyatej)

Baranya (!K.-Nendtv. 567)

824. **E. cyparissias** L. (Közönséges kutyatej)

Vulgaris. Közönséges.

825. **E. esula** L. (Sárfűtej)

T: Pécs (!Maj. 26, 28), „Gyárváros" (Simk. 171) — Z: Püspöknádasd (!) — Ma: Kékesd (Kit. 1. 20) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 38) — O: Szentlőrinc (Kit. 1. 4) — D: Dárda (1. c. 26)

826. **E. virgata** W. et K. (Vesszős kutyatej)

Vulgaris. Közönséges.

827. **E. lucida** W. et K. (Fényes kutyatej)

T: Pécs (K.-Nendtv. 567) — SZ: Szekszárd (Hollós 105) — In planis vulgaris. Síkságon közönséges.

828. **E. amygdaloides** L. (Erdei kutyatej)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 15)

829. **E. exigua** L. (Apró kutyatej)

Pécs (Nendtv. 22, Maj! 28, Simk. 171) — O: Sellye (1. c.) — D: Mohács (Zsák)

830. **E. peplus** L. (Vézna kutyatej)

Pécs (Maj. 28) — O: Harkány (Zsák)

831. **E. falcata** L. (Tarló kutyatej)

T: Pécs (Nendtv. 22, Simk. 171) — V: Harsány (1. c.) — SZ: Szekszárd, „várdomb" (Hollós 105)

Callitrichaceae. Mocsárhúrfélék.

832. **Callitriche polymorpha** Lönnr. (Változó mocsárhúr)

T: Pécs „Mecsek" (Simk.! 200, **b. limicola** Soó (sub *stagnali)* apud Soó MBIM 1928 63) — Z: Püspöknádasd „Lapátvár" (1. c. partim **b.**) — Ma: Vokány „Terentás" (1. c.) Palotabozsok (Boros apud Soó 1. c.)

833. **C. verna** L. (Tavaszi madárhúr)

T: Pécs (Maj.! 29), „Nagymélyvölgy" (Simk. 200) — Ma: Palotabozsok „Weiher" (Boros MBL 1924 40, ad 832 pertineat?) — O: Pécs „Megyer" (Maj. K. apud Horv. PM2 10), Sellye (Simk.! 200, **b. minima** Rchb. apud Soó 1. c. 63)

Anacardiaceae. Szömörcefélék.

834. **Cotinus coggygria** Scop. (Cserszömörce)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 30)

Celastraceae. Kecskerágófélék.

835. **Euonymus verrucosa** Scop. (Bibircs kecskerágó)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — Z: Hosszúhetény (**b. laevifolia** Beck Horv. Borbásia II 29)

836. **E. europaea** L. (Csíkos kecskerágó)
Vulgaris. Közönséges. — T: Pécs „Mecsek" (**b. angustifolia** (Schltz.) Roy Horv. 1. c.)

Staphyleaceae. Hólyagfafélék.

837. **Staphylea pinnata** L. (Hólyagfa)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 32), „Lámpás" (!Kit. 1. 7), „Daindol" (1. c. 8), „Lapis" (!) — Z: (Fekete-Blattny 608), Pécsvárad (Soó) — V: Harsány (!Simk. 172, Kit. 1. 13), Veresmart (Marsigli 73) — Ma: Vokány (1. c. 11), Hercegszabar, Baksa (!) — H: Kisvaszar (!), Lengyel, Kurd (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd (Fekete-Blattny 611), „kápolna", „Bat", „Csatár" (Hollós 105) — ZS: Kishárságy „Szenttamás-Cserhegy" (Kit. 2. 14), Gálosfa (1. c. 15)

Aceraceae. Juharfafélék.

858. **Acer tataricum** L. (Feketegyűrű juharfa)
Baranya (!Kit. apud N I 298, apud Jáv. AMNH 1926 450) — J: Magyarürög (Kit. 1. 8), Hetvehely, Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 13, 16, Kit. 1. 7), „Istenkút" (!), „Lámpás", „Daindol" (1. c. 8), „Luftkolonie" (Fekete-Blattny 609) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — V: Siklós, Máriagyűd, Beremend (1. c. 14, 30, 27) — Ma: Siklósvokány (1. c. 16) — H: Szalatnak, Gödre-Gálosfa (1. c. 26) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 29), „Bat" (Hollós 105) — ZS: Kaposvár, Zselickisfalud (Fekete-Blattny 615), Gálosfa, Szentlászló, Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2, 15, 14) — O: Szentlőrinc (Kit. 1. 30) — D: Dunaszekcső, Bár-Mohács, „Réterdő" (1. c. 22, 28)

839. **A. platanoides** L. (Jókori juharfa)
M: (!Nendtv. 16) — Z: (Fekete-Blattny 608), Magyaregregy-Kárász (!) — V: Harsány (!) — Ma: Kistótfalu (!) — H: Nagyterecsény (!), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 105) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15), Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)

840. **A. pseudo-planatus** L. (Hegyi juharfa)
J: Mecsekalja, Hetvehely (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 16, Simk. 172, NV!) — Z: (!1. c.), Pécsvárad (!)

841. **A. campestre** L. (Mezei juharfa)
Vulgaris. Közönséges.
ssp. leiocarpum (Opiz) Pax **a. austriacum** (Tratt.) DC. — T: Pécs „Mecsek" (NT) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Bat" (Hollós 105) — **b. suberosum** (Dumort.) Rogow. — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 39)
ssp. marsicum (Guss.) Hay. **v. trifidum** Borb. — T: Pécs „Mecsek" (Horv. Borbásia I 98)

Balsaminaceae. Nenyuljhozzámfélék.

842. **Impatiens noli-tangere** L. (Nenyuljhozzám)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 24, BK 22, A)

Rhamnaceae. Bengefélék.

843. **Rhamnus cathartica** L. (Varjútövis)
Vulgaris. Közönséges.
? Rh. tinctoria W. et K. — M: (Janka apud N II 88)

844. **Frangula alnus** Mill. (Kutyabenge)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 30), „Lámpás", „Daindol" (Kit. 1. 7, 8) — Ma: Hercegszabar (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Hollós MBL 1914 59) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15) — O: Sellye (Simk. 171), Gordisa (Boros MBL 1924 40), Siklós (Kit. 1. 14), Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 15), Okorág, Sósvertike (!) — D: „Réterdő" (Kit. 1. 28), Riha-tó (!)
Paliurus spina Christi Mill. — Culta et subspontanea — T: Pécs „Mecsek" (Soó)

Vitaceae. Szőlőfélék.

845. **Vitis silvestris** Gmel. (Ligeti szőlő)
SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 105) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15.) — O: Siklós (!), Máriagyűd (Kit. 1. 14, 28), Sósvertike, Endrőc (!) — D: „Réterdő" (1. c. 30)

Tiliaceae. Hársfafélék.

846. **Tilia tomentosa** Mnch. (Magyar hársfa)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Alsószentmárton, Szentegát (!) — **a. petiolaris** DC. — V: Harsány (!) — **b. calvescens** Schur — T: Pécs „Mecsek" (!) — Ma: Villánykövesd (!) — **c. sessilinguis** Borb. — Baranya (Wagner Mitt. Deutsch. Dendr. Ges. 1933. sep. 52) — **d. subcalvescens** Wagn. — Pécs (Wagner 1. c.)

847. **T. cordata** Mill. (Kislevelű hársfa)
J: (Fekete-Blattny 607, Kit. 1. 8), Abaliget (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 32), „Daindol", „Kantavár" (Kit. 1. 8, 9) — Z: (1. c. 18), Máza (1. c. 25), Pécsvárad (!) — Ma: Püspöklak (1. c. 21) — H: Gödre (1. c. 26), Kisvaszar, Palé (Horv. É. 12, 13) — ZS: Szigetvár-Szentlászló (Kit. 2. 14), Kaposújlak (Bs.), Kaposvár (KH!)

848. **T. platyphyllos** Scop. (Nagylevelű hársfa)
J: (Kit. 1. 8) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 32, Kit. 1. 7), „Lámpás", „Kantavár" (1. c., 9) — Z: (1. c. 18), Máza (1. c. 25), Püspöknádasd (Fekete-Blattny 607)

849. **T. rubra** DC. (Veres hársfa)
b. Frivaldszkyanorum Borb. — Pécs (Wagner 1. c. 13)
Tiliarum species, formae et hybridae non expresse spontaneae notatae v. 1. c. apud Wagner.

Malvaceae. Mályvafélék.

850. **Abutilon Theophrasti** Medik. (= **Avicennae** Gärtn.) (Szépasszony tenyere)

O: Pécs „környéke" (Nendtv. 31, Maj.! 29), Drávaszabolcs (Kit. apud N I 295), Sellye (Simk. 174) — D :Laskó (1. c.)

851. **Lavatera thuringiaca** L. (Papsajt)

Vulgaris. Közönséges.

852. **Althaea hirsuta** L. (Borzas ziliz)

T: Pécs „környéke" (!Nendtv. 16) — Z: (Simk. 174), Hosszúhetény, Pécsvárad (Janka apud N II 85) — V: Harsány (Simk. 174) — O: Pécs-Nagyárpád (K.-Nendtv. 569) — D: Dráva „torkolat" (Marsigli 53)

853. **A. cannabina** L. (Kender ziliz)

T: Pécs „Mecsek" (!PM. It. 142), „Makár" (Maj.! apud Horv. PM4 15), „Bálics" (Horv. Borbásia I 99) — Z: Pécsvárad (!Kit. apud N I 293), Váralja (Kit. 1. 24) — V: Máriagyűd „Tenkes" (Bs.) — Ma: Geresd (Kit. 1. 21) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Hollós 104)

854. **A. officinalis** L. (Orvosi ziliz)

Vulgaris. Közönséges.

855. **A. biennis** (Winterl) Borb. (Halvány ziliz)

Baranya (Kit. 1. 22, Simk. 175) — J: Magyarürög (Kit. 1. 8), Szentlőrinc (K.-Nendtv. 569) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 17) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Pécsvárad (K.-Nendtv. 569), Zengővárkony (!) — V: Harsány (Bs.) — Ma: Feked (!) Püspöklak (Kit. 1. 26) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár", Belac (Hollós 104), Mórágy (Bs.) — D: Kistapolca (Kit. 1. 14)

856. **Malva alcea** L. (Csillagszőrös mályva)

Pécs „környéke" (Nendtv. 26, BKA, Maj!, Balek!) — Ma: Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 404) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit 2. 14) — O: Sellye (!K.-Nendtv. 571), „Kápolnap." (Simk. 175), Baranyahídvég „Bükkhát" (Horv. É. 16)

857. **M. silvestris** L. (Erdei mályva)

Vulgaris. Közönséges. — **b. hispidula** Beck — SZ: Szekszárd (Bartal 39)

858. **M. neglecta** Wallr. (Papsajt mályva)

Vulgaris. Közönséges.

859. **M. pusilla** With. (Apró mályva)

Pécs „környéke" (!Nendtv. 26) — SZ: Szekszárd „Remete" (Hollós 104) — D: Mohács (Knapp)

860. **Hibiscus trionum** L. (Varjúmák)

Vulgaris. Közönséges.

Hypericaceae. Orbáncfűfélék.

861. **Hypericum humifusum** L. (Heverő orbáncfű)

Pécs „környéke" (Maj.!) — O: Sellye (!Simk. 174), Harkány (Zsák)

862. **H. acutum** Mnch. (Mocsári orbáncfű)

J: (!) — O: Pécs, Gordisa (Simk. 174), Páprád (!) — D: Dárda (Kit. 1. 26)

863. **H. perforatum** L. (incl. **b. angustifolium** DC.) (Közönséges orbáncfű)
Vulgaris. Közönséges.

864. **H. hirsutum** L. (Borzas orbáncfű)
J: (!), Kővágószőlős (Simk. 174), Vöröshegy, Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 24, Kit. 1. 7), „Daindol" (1. c. 8), „Kisrét" (!) — Z: Hosszúhetény, Szászvár (!) — V: Villány (Simk. 174), Siklós (Kit. 1. 14) — Ma: Borjád, Erdősmecske (Kit. 1. 11, 12), Németpalkonya, Hercegtőttős, Hercegszabar, Baksa, Görcsöny (!) — H: Kisvaszar, Bakóca, Palé (Horv. É. 12, 13), Hőgyész, Szentbalázs (!), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 104) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14), Kaposvár „Nádasdi erdő", Töröcske „Rapol" (!) — O: Páprád „Tilos erdő", „Bükkhát" (Horv. É. 15, 16), Szentegát, Alsószentmárton, Besence, Sellye, Sósvertike (!)

865. **H. montanum** L. (incl. **v. elegantissimum** Cr.) (Hegyi orbáncfű)
J: (!Kit. 1. 8), Magyarürög „Égervölgy", Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 30), „Kantavár" (Kit. 1. 9) — Z: Szászvár „Dobogó" (!) — V: Máriagyűd (Simk. 174) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12) — H: Kisvaszar (1. c.) — SZ: Szekszárd „Csatár", Szálka (Hollós 104)
H. elegans Steph. — M: (BK 21) = (secundum BKA) *perforatum!*

866. **H. maculatum** Cr. (Foltos orbáncfű)
M: (Nendtv. 24, Maj. 30., Maj. K.) — V: Harsány (Kit. Add. 245 secundum N I 296)

Elatinaceae. Látonyafélék.

867. **Elatine alsinastrum** L. (Pocsolya látonya)
O: Sellye „Kápolna p." (Simk.! 174, Moesz MBL 1908 16)

868. **E. ambigua** Wight. (Kétéltű látonya)
O: Sellye „Kápolna p." (1. c.)

Tamaricaceae. Tamariskafélék.

869. **Myricaria germanica** (L) Desv. (Csermely ciprus)
Pécs „környéke" (Nendtv. 32, Maj. 30, rara Maj. K.)

Cistaceae. Szuharfélék.

870. **Helianthemum ovatum** (Viv.) Dun. (Közönséges tetemtoldó)
J: (!Kit. 1. 8), Orfű (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 175, Kit. 1. 6), „Bányatelep" (!), „Bertalan-szikla" (Horv. PK28 5) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — V: Harsány (!), Beremend (Kit. 1. 12, 28), Máriagyűd (!) — Ma: Feked (Horv. É. 12), Fazekasboda (!) — SZ: Szekszárd (Bartal 39), „Bat", „Csatár" (Hollós 104) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15)

871. **H. nummularium** (L) Dun. (Molyhos tetemtoldó)
M: Pécs „környéke" (Nendtv. 24, NV!) — V: Harsány (!)

872. **H. canum** (L) Baumg. (Szürke tetemtoldó)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 24), Bárántytető (!) — V: Harsány (!Kit. Add. 200, Kit.! apud Jáv. AMNH 1926 570)

873. **Fumana vulgaris** Spach. (Naprózsa)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 24, Kit. apud N I 269), „Tettye" (!) — V: Máriagyűd (Simk. 175)

Violaceae. Ibolyafélék.

874. **Viola odorata** L. (Illatos ibolya)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34) — Z: (!) — V: Harsány (!Simk. 175) — Ma: Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 161), Pécsudvard (Horv. É. 11), Baksa, Hercegszabar (!) — H: Kurd (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd, „Bat" (Hollós 104) — O: Málom, Sellye (!)
875. **V. cyanea** Čel. (Kék ibolya)
J: Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (Horv. PM4 13, lus. *roseiflora* et *pallidiflora!)*, „Szkokó" (!), „Lapis" (Soó) — Z: (!) — V: Harsány (Horv. 1. c.) — ZS: Kaposvár (KH!)
876. **V. alba** Bess. (Fehér ibolya)
J: Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 175, **b.** lus. *violacea* Wiesb., Horv. PM4 14), „Bányatelep", „Szkokó" (!), „Árpádtető", Magyarszék (!), Pécsbudafa (**b.** Horv. 1. c.) — Z: (!Simk. 175, **b.** Horv. 1. c.), Hosszúhetény, Szászvár (!), Zobák, Püspöknádasd (**b.**!) — V: Harsány (!), Villány (Simk. 175) — Ma: Pécsudvard (**b.** Horv. É. 11), Baksa, Görcsöny, Hercegszabar (!) — H: Kurd (Jáv.-Zóly.), Hőgyész, Nagyteregcsény, Magyarszék, Szentkatalin (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 104) — ZS: Törőcske „Rapol" (!) — O: Marócsa (!)
877. **V. hirta** L. (Borzas ibolya)
J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34) — Z: Hosszúhetény (Simk. 175) — V: Harsány (1. c., Bs.), Németpalkonya (!) — Ma: Villánykövesd, Apátvarasd (Horv. É. 11, 12) — H: Kisvaszar (1. c.) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 104) — O: Sellye, Alsószentmárton (!)
878. **V. ambigua** W. et K. (Csuklyás ibolya)
Baranya (Nendtv. 34, Maj. 30, Maj. K.)
879. **V. mirabilis** L. (Csodás ibolya)
T: Pécs „Mecsek" (NV!, Soó) — V: Villány (Simk. 175) — Ma: Borjád (Horv. É. 11) — H: Lengyel (Jáv.-Zóly.), Hőgyész (!)
880. **V. rupestris** Schm. **v. arenaria** (DC.) Beck (Homoki ibolya)
Baranya (Nendtv. 34, Maj. 30, Maj. K.)
881. **V. silvestris** Lam. (Erdei ibolya)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — Lusus: 1. *pallescens* Neum., 2. *albiflora* Lange, 3. *rosea* Neum., 4. *lilacina* Cell. — T: Pécs „Mecsek" (1, 2, 3, 4, Horv. Borbásia II 29) — O: Bánfa, Okorág, Marócsa, Szentegát (1, 2) — D: Mohács-Sátorhely (!)
882. **V. Riviniana** Rchb. (Nagyvirágú ibolya)
T: Pécs „Mecsek" (Horv. PM2 7), „Lámpás", „Bányatelep" (!) — Z: Zobák (1. c.) — Ma: Hercegszabar (!) — H: Szatina-Kishajmás v. á., Nagyteregcsény (!), Kurd-Lengyel (Jáv.-Zóly.), Palé, Bakóca (Horv. É. 13) — O: Sellye (!)
883. **V. canina** L. (Ebviola)
J: Petőc (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 34, Maj.! 30, BK 7), „Lámpás" (Sz!) — Z: Zobák (!)

884. **V. montana** L. (Hegyi ibolya)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34) — Z: Hosszúhetény (!)
885. **V. erecta** Gilib. (= **elatior** Fr.) (Nyulánk ibolya)
O: Pécs „környéke" (!Nendtv. 34), Szentlőrinc (Horv. PM4 19), Bánfa, Vásárosszentgál (!)
886. **V. tricolor** L. (Háromszínű árvácska)
J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34), „Bálics" (!) — V: Harsány (!)
ssp. luteola (Schur) Soó — T: Pécs „Mecsek" (Horv. PM2 7) — Z: (1. c.)
887. **V. arvensis** Murr. (Mezei árvácska)
Vulgaris. Közönséges. — **b. segetalis** (Jord.) Gr. — SZ: Szekszárd „Remete" (Bartal 39) — **c. agrestis** Jord. — T: Pécs „Tettye" (Horv. Borbásia I 98) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 39)
888. **V. kitaibeliana** R. et Sch. (Törpe árvácska)
T: Pécs „Mecsek" (non typica Horv. PM2 9) — V: Harsány (!Simk. 175)
889. **V. perplexa** Gremli **(V. mirabilis × V. silvestris)**
ZS: Töröcske „Rapol" (!)
890. **V. permixta** Jord. **(V. odorata × V. hirta)**
T: Pécs: Mecsek (Horv. PM2 14)
891. **V. vindobonensis** Wiesb. **(V. odorata × V. cyanea)**
Z: (1. c.) — V: Harsány (1. c.)
892. **V. adulterina** Godr. **(V. alba × V. hirta)**
V: Harsány (1. c.)
893. **V. intermedia** Rchb. (= **nemorosa** N. W. M.) **(V. silvestris × V. Riviniana)**
T: Pécs „Tettye" (Horv. Borbásia I 98), „Lámpás" (!) — Z: Váralja-Püspöknádasd (!) — V: Harsány (!) — Ma: Baksa (!) — H: Szentbalázs (!) ZS: Kaposvár „Nádasdi, Tótfalui erdő" (!)

Thymelaeaceae. Boroszlánfélék.

894. **Thymelaea passerina** (L) Coss. (Cicó)
J: Boda (!) Magyarürög (Kit. 1. 10) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 32, NV!), „Makár" (Maj! apud Horv. PM4 15), Vasas (Kit. 1. 18) — V: Harsány (Kit. 1. 12), Villány, Máriagyűd (Simk. 197) — Ma: Palotabozsok (Bs.), Somberek (Zsák) — H: Bükkösd (Zsák) — O: Szentlőrinc (Kit. 1. 5), Siklós, Harkány (Zsák) — D: Mohács (Zsák)
895. **Daphne cneorum** L. (Henye boroszlán)
Pécs (Ballay exsicc. apud Horv. PM4 13)
896. **D. mezereum** L. (Farkas boroszlán)
M: (!Nendtv. 21) — J: Abaliget, Petőc (!), Hetvehely (Horv. Borbásia I 99) — T: Mánfa „Sikonda" (Horv. l. c.) — Z: Szászvár (!) — H: Kisvaszar, Palé (Horv. É. 12, 13), Bakóca, Nagyterecsény, Szentbalázs, Egyházbér ad Szatina (!) — ZS: Gálosfa, Szentlászló (Kit. 2. 15, 14), Kaposújlak (Bs.), Kaposvár „Nádasdi erdő", Kardosfa-pszt. „Rapol" (!) — O: Szentegát „Púpos erdő" (!)

Lythraceae. Füzényfélék.

897. **Peplis portula** L. (Tócsahúr)
T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 29, Simk. 169), Mecsekszabolcs (K.-Nendtv. 567, 571) — V: Villány, Máriagyűd (Simk. 169) — O: Sellye (1. c.)

898. **Lythrum hyssopifolia** L. (Törpe füzény)
Pécs „környéke" (Nendtv. 26, Simk. 169) — V: Villány, Máriagyűd (1. c.) — ZS: Böszénfa „Lukafa-psz." (K.-Nendtv. 571) — O: Drávaszabolcs (Boros MBL 1924 41), Sellye (!)

899. **L. salicaria** L. (Réti füzény)
Vulgaris. Közönséges.

900. **L. virgatum** L. (Vesszős füzény)
Baranya (Nendtv. 26) — Ma: Nagynyárád (Janka apud N II 92) — SZ: Szekszárd (Hollós 106)

Oenotheraceae. Ligetszépefélék.

901. **Epilobium hirsutum** L. (Borzas füzike)
Vulgaris. Közönséges. — **b. villosissimum** Koch — SZ: Szekszárd „Csatár", „Bat", Szálka (Hollós 106)

902. **E. parviflorum** Schreb. (Kisvirágú füzike)
Vulgaris. Közönséges.

903. **E. lanceolatum** Seb. et Mauri (Lándzsás füzike)
J: (Horv. Borbásia I 94), Mecsekalja (!) — Z: Szászvár „Dobogó" (1. c.), Pécsvárad (Boros apud Horv. 1. c.) — Ma: Geresd (Horv. 1. c.)

904. **E. montanum** L. (Hegyi füzike)
J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22), Komló (!) — Z: Magyaregregy „Somos" (!), Püspöknádasd (Simk. 169) — Ma: Vokány „Terentás" (1. c.), Erdősmecske (Kit. 1. 12) — H: Kisvaszar, Palé (Horv. É. 12, 13) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Bat", Szálka, Belac (Hollós 106) — O: Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 16)

905. **E. collinum** Gmel. (Dombi füzike)
Baranya (Jávorka: Magyar Flóra 745, v. subsequentia) — V: Harsány (!Simk! 169 *sub E. montanum b. lanceolatum* Koch, correxit Jávorka)

906. **E. roseum** Schreb. (Rózsás füzike)
Pécs „környéke" (Sz!) — J: Mecsekalja (!) — D: Mohács (Knapp)

907. **E. tetragonum** L. (= **adnatum** Griseb.) (Négyélű füzike)
Baranya (Nendtv. 22) — Z: Püspöknádasd (Simk. 169) — Ma: Nagyárpád (NV!), Palotabozsok (Bs.) — O: Harkány (Simk. 169), Magyarbóly (Zsák), Sellye (!) — D: Mohács (Knapp)

908. **E. Lamyi** F. Schltz. (Szürkezöld füzike)
T: Somogy „Ferkóirtás" (Boros apud Horv. Borbásia I 94)

909. **E. obscurum** Schreb. (Sötétzöld füzike)
D: Dárda (Simk. 169)

910. **E. palustre** L. (Mocsári füzike)
Pécs „környéke" (BK 23 A) — O: Sellye (Simk. 169)

911. **E.** (= **Chamaenerion**) **angustifolium** L. (Deréce)
Vulgaris. Közönséges.

912. **Oenothera biennis** L. (Ligetszépe)

Exceptis montanis vulgaris. Hegyvidéket kivéve gyakori.

Oe. muricata L. — Adventiva — J: Boda (Horv. Borbásia II 26)

913. **Circaea lutetiana** L. (Varázslófű)

J: (!Simk. 169) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 20), „Kisrét" (!), „Kantavár" (Kit. 1. 10), Somogy (!) — Z: (Kit. 1. 18), Püspöknádasd (Simk. 169), Szászvár, Magyaregregy „Márévár" (!) — V: Harsány (Simk. 169) — Ma: Borjád, Erdősmecske (Horv. É. 12) — H: Kisvaszar (1. c.), Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd, „Csatár", Szálka (Hollós 106) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — O: Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 15), „Tilos erdő", Alsószentmárton, Kákics, Sellye, Sósvertike (!)

C. alpina L. — M: (Maj. 29) erroneo publicata (K.-Nendtv. 564)

Hydrocaryaceae. Sulyomfélék.

914. **Trapa natans** L. (Sulyom)

Baranya (Nendtv. 33, Kit. apud N I 314) — **O:** Gordisa (!Simk. 169, Maj!), „Ódráva" (!Boros MBL 1924 42), Drávasztára (!Simk. 169), Petárda (Kit. 1. 29) — D: Kisdárda (Knapp), Kopács, Bellye (Várady 74), Riha-tó (!)

Halorrhagidaceae. Süllőhínárfélék.

915. **Myriophyllum verticillatum** L. (Gyűrűs süllőhínár)

Baranya (Maj. 29, Maj. K.) — Ma: Villány (Simk. 169) — O: Drávasztára (1. c., typus cum **b. pinnatifidum** Wallr. Simk.! apud MBIM 1928 72), Gordisa „Ódráva" (!Boros 1. c., typus cum **b.** apud Soó 1. c.) — D: Kisdárda (Knapp), Riha-tó (!)

916. **M. spicatum** L. (Füzéres süllőhínár)

Baranya (Maj.! 29, Maj. K.) — **O:** Gordisa (!Simk. 169) — D: Riha-tó (!Boros MBL 1922 71)

917. **Hippuris vulgaris** L. (Vízi lófark)

Baranya (Maj. K.) — **O:** Gordisa (Maj!, Simk.! 169 apud Soó **b. terrestris** Schwarz 1. c. 75) — D: Laskó (Simk. 169), Földvári-tó (Boros! MBL 1922 71, apud Soó **c. fluviatilis** Kunth 1. c.)

Araliaceae. Borostyánfélék.

918. **Hedera helix** L. (Borostyán)

J: (!), Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23) — Z: (Kit. 1. 18), Magyaregregy „Márévár" (!) — V: Harsány (Simk. 181, Kit. 1. 13) — Ma: Villánykövesd, Erdősmecske (Horv. É. 11, 12), Geresd, Baksa, Görcsöny (!) — H: Kisvaszar, Palé, Bakóca (1. c. 12, 13). Lengyel, Kurd (Jáv.-Zóly.), Hőgyész, Szentbalázs (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 39), „Bat", „Csatár" (Hollós 105) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15), Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Bánfa, Okorág, Szentegát, Marócsa, Páprád (!) — D: (Fekete-Blattny 771)

Umbelliferae. Ernyősök.

919. **Hydrocotyle vulgaris** L. (Vízi gázló)

O: Pécs „környéke" (forte ad Dráva) (Maj! apud Horv. PM2 4)

920. **Sanicula europaea** L. (Gombernyő)

J: (!), Hetvehely (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30), „Árpádtető", „Mélyvölgy" (!), „Büdöskút" (Bs.), Komló, Mánfa „Sikonda" (!) — Z: (!), Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Pécsvárad (!) — V: Harsány (Simk. 182) — Ma: Borjád (Horv. É. 11), Kistótfalu, Erdősmecske (!) — H: Kisvaszar, Bakóca (1. c. 13), Nagyterecsény, Hőgyész, Szentbalázs (!), Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 39), „Bat", „Csatár" (Hollós 105), „Gurovica" (Bs.) — ZS: Kaposvár „Nádasdi, Tótfalui erdő" (!) — O: Páprád (Horv. É. 15), Marócsa, Szentegát (!)

921. **Astrantia major** L. (Zápóca)

Baranya (Maj. 31)

922. **Eryngium campestre** L. (Mezei iringó)

Vulgaris. Közönséges.

923. **Chaerophyllum aromaticum** L. (Fürészes baraboly)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 27), „Lámpás" (Kit. 1. 7) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 106)

924. **Ch. aureum** L. (Arany baraboly)

b. maculatum (Willd.) Boiss. — J: (**b.**!), Hetvehely (!), Vöröshegy (Kárp.) — T: Pécs „Mecsek" (NT, !Kit. apud N I 222), „Lámpás" (Kit. 1. 23), „Kisrét" (!K.-Nendtv. 567, 570), „Mélyvölgy", „Remeterét" (Simk. 181), „Lapis" (Maj. K. apud Horv. PM2 11, **b.**!), Melegmányivölgy" (**b.**!), „Büdöskút" (**b.** Bs.), „Bertalan-kápolna" (Kit. 1. 10)

925. **Ch. temulum** L. (Bódító baraboly)

J: Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 27), „Kisrét" (!Simk. 181) — Z: (!Kit. 1. 18) — V: Villány, Harsány (Simk. 181) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11), Kistótfalu, Hercegszabar (!) — H: Kisvaszar (1. c. 13), Hőgyész, Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 106) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)

926. **Ch. bulbosum** L. (Csemege baraboly)

T: Pécs „környéke" (!Nendtv. 27, NV!) — V: Harsány (Simk. 181) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 106)

927. **Anthriscus vulgaris** Pers. (= **scandix** (Scop.) Aschers.) (Berzenke turbolya)

V: Harsány (Simk. 181) — SZ: Szekszárd (Bartal 39) — O: Pécs „környéke" (Maj. 32, NV!), „Megyer" (Maj.! apud Horv. PM4 15)

928. **A. trichospermus** Schult. (Közönséges turbolya)

Vulgaris. Közönséges.

929. **A. silvester** (L) Hoffm. (Erdei turbolya)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 31), „Mélyvölgy" (Soó) — O: Pécs „Megyer" (Maj.!)

A. cerefolium (L) Hoffm. — Culta et subspontanea — Pécs (Nendtv. 20, Maj.!, Sz!)

930. **Torilis arvensis** (Huds.) Lk. (Vetési tüskemag)

J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 33, NV!) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Villány, Harsány (Simk. 182) — SZ: Szekszárd (Hollós 106) — O: Harkány (!1. c.), Drávaszabolcs (!), Szentlőrinc (Lengyel: A magyar lucernamag . . 51)

931. **T. rubella** Mnch. (= **anthriscus** (L) Gmel.) (Bojtorjános tüskemag)

Vulgaris. Közönséges.

932. **Caucalis latifolia** L. (Begence)
Pécs „környéke" (Nendtv. 19, NV!, Maj.! 32, Maj. K.) — Z: Hosszúhetény (Simk. 182)
933. **C. lappula** (Weber) Grande (= **daucoides** L.) (Közönséges ördögbocskor)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19), „Tettye", „Szkokó" (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17, Simk. 181) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11), Fazekasboda (!) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Gurovica" (Bs.), Bátaapáti, Zsibrik (Hollós 106)
934. **C. muricata** Bischoff. (Bibircses ördögbocskor)
D: Mohács (Zsák)
C. leptophylla L. — Pécs „környéke" (Nendtv. 19) erroneo publicata (Horv. PM4 17)
935. **Orlaya grandiflora** (L) Hoffm. (Nagyvirágú laputurbolya)
J: Magyarürög (Kit. 1. 8), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19), „Báránytető" (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — V: Harsány (!Simk. 181, Kit. 1. 12), Beremend (1. c. 28) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15)
936. **Smyrnium perfoliatum** L. (Özsaláta)
T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 32)
937. **Conium maculatum** L. (Foltos bürök)
Vulgaris. Közönséges.
938. **Bupleurum rotundifolium** L. (Kereklevelű buvákfű)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19, Kit. 1. 6), „Báránytető" (!) — Z: Hosszúhetény (1. c. 17) — SZ: Szekszárd „Remete" (Bartal 39), „Bakta" „Bat" (Hollós 105)
939. **B. tenuissimum** L. (Gindár buvákfű)
O: Pécs „környéke" (Maj. 32, herbario ejus autem deest)
940. **B. junceum** L. (Tejelő buvákfű)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 19) — V: Beremend (Kit. 1. 28), Harsány (Bs.)
941. **B. affine** Sadler (Vöröslő buvákfű)
Baranya (Kit. apud N I 208) — J: Magyarürög (Kit. 1. 8) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 32) — Z: Hosszúhetény (Simk. 181) — V: Harsány (Boros BK 1923 70, Kit. 1. 12), Máriagyűd (Simk. 181) — O: Harkány (1. c.)
942. **B. falcatum** L. (Sarlós buvákfű)
T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 32, Maj. K.)
943. **Trinia glauca** (L) Dum. (Szürke trinia)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 33), „Frühweiss" (!BK 12, A), „Havihegy" (!) — V: Harsány (!Bs.), Máriagyűd (!) — Ma: Pécs „Megyer" (Maj.!)
944. **T. Kitaibelii** M. B. (Kitaibel triniája)
V: Harsány (Kit.! apud Jávorka AMNH 1934 195)
Apium graveolens L. — Culta et subspontanea — Pécs (Nendtv. 17) — J: Abaliget (Bs.)
945. **Cicuta virosa** L. (Csomorika)
Pécs „környéke" (Nendtv. 20) — D: Laskó „Óduna" (Simk. 181)
946. **Falcaria vulgaris** Bernh. (Sarlófű)
Vulgaris. Közönséges.

947. **Carum carvi** L. (Kömény)

J: Kővágószőlős (Simk. 181), Abaliget, Hetvehely (!) — T: Pécs (Nendtv. 19), „Lámpás" (!), „Mélyvölgy" (Soó), Mánfa (!) — Z: Hosszúhetény (!Simk. 181), Zobák (!) — Ma: Erdősmecske, Villánykövesd (!) — H: Hőgyész, Szentkatalin (!), Lengyel (Jáv.-Zóly.) — ZS: Cserénfa (!)

948. **Pimpinella major** (L) Huds. (Nagy földi tömjén)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 32, Maj. K., Simk. 182) — Ma: Vokány „Terentás" (1. c.) — Z: Püspökszentlászló (K.-Nendtv. 571, NV!), Hosszúhetény (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 105) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — b. *rosea* (Koch) Hay. — T: Pécs „Mecsek" (!Soó)

949. **P. saxifraga** L. (Hasznos földi tömjén)

Vulgaris. Közönséges.

950. **Aegopodium podagraria** L. (Podagrafű)

J: Mecsekalja, Hetvehely (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 32), „Istenkút", Mánfa „Sikonda", Komló (!) — Z: (!), Püspöknádasd (!) — V: Harsány (Simk. 181) — Ma: Villánykövesd, Ivánbattyán (Horv. É. 11), Erdősmecske, Bisse (!) — H: Kisvaszar, Palé (1. c. 12, 13), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.), Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 105), „Gurovica" (Bs.) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő", Töröcske „Rapol" (!)

951. **Sium erectum** Huds. (Kis békakorsó)

T: Pécs (Nendtv. 31), „Kismélyvölgy" (Simk. 182) — V: Villány (1. c.) — Ma: Vokány „Terentás" (1. c.), Nagyárpád (K.-Nendtv. 572), Palotabozsok (Bs.)

952. **S. latifolium** L. (Nagy békakorsó)

Pécs „környéke" (Maj.! 32) — V: Villány (Simk. 182) — SZ: Szekszárd „Keselyűs", Báta (Hollós 105) — O: Sámod, Matty (!) — D: Mohács, Kisdárda (Knapp)

953. **Seseli hippomarathrum** L. (Szilkés gurgolya)

Baranya (Maj. 32, Maj. K.) — V: Harsány (!Kit. apud N I 211) — SZ: Szekszárd „kálvária", „kápolna" (Hollós 106)

954. **S. annuum** L. (Közönséges gurgolya)

Vulgaris. Közönséges.

955. **S. osseum** Cr. (= **dévényense** Simk.) (Szürkezöld gurgolya)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 32), „Makár" (Simk. 182), „Lámpás", „Daindol" (Kit. 1. 7, 9), „Tettye" (Horv. PK28 6) — V: Beremend (Kit. 1. 28), Harsány (!) — Ma: Geresd (Kit. 1. 20)

? S. leucospermum W. et K. — Baranya (WK. Ic. I. 92)

956. **Libanotis montana** Cr. (Tömjénillat)

T: Pécs (Maj.! 32) — Ma: Geresd (Kit. 1. 21)

957. **Oenanthe aquatica** (L) Poir. (Mételykóró)

Pécs „környéke" (Nendtv. 27, Maj.! 32) — In planis vulgaris. Síkságon közönséges.

958. **Oe. fistulosa** L. (Bördös borgyökér)

ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 43) — O: Pécs (Maj.! 32), Sellye (Simk. 181), Páprád, Pellérd (!)

959. **Oe. silaifolia** M. B. (Gyűrűs borgyökér)

J: Kővágószőlős (**b. media** Griseb. Simk. 181) — T: Pécs (BK 19, A) — Ma: Nagynyárád (**b.** Janka ÖBZ 1867 231) — SZ: Bonyhád (**b.** Hollós 105)

960. **Aethusa cynapium** L. (Ádáz)

J: Magyarürög (Simk. 181, NV!) — T: Pécs (!Nendtv. 16), „Kismélyvölgy" (Simk. 181), „Daindol" (Kit. 1. 8), „Gyárváros" (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — SZ: Szekszárd „Kis Bükk", „Sötétvölgy" (**b. cynapoides** (M. B.) Hall. Wohlf. Hollós MBL 1914 59) — O: Drávaszabolcs (Boros MBL 1924 43) — D: Mohács (Knapp)

Silaum silaus (L) Sch. et Th. (= *flavescens* Bernh.) — Pécs „környéke" (Nendtv. 24) erroneo publicata (Horv. PM4 17)

961. **Selinum carvifolia** L. (Derezle)

M: (Maj.! 32, Simk. 182, Kit. apud N I 214) — Z: Szászvár „Dobogó" (!) — V: Villány (Simk. 182) — Ma: Vokány „Terentás" (1. c.) — O: Sellye (1. c.) — D: „Réterdő" (Kit. 1. 25)

962. **Angelica silvestris** L. (Angyalgyökér)

T: Pécs (Nendtv. 17, Maj.! 32, Simk. 181, BKA, Kit. 1. 9), „Lámpás" (1. c. 7) — V: Harsány (Simk. 181) — Ma: Palotabozsok (!) — H: Almamellék (!) — SZ: Szekszárd, Báta (Hollós 106) — O: Sósvertike (!) — D: „Réterdő" (Kit. 1. 29)

A. archangelica L. — M: (BK 23) = (secundum picturam) *Laserpitium latifolium* (Horv. PM4 17)

963. **Peucedanum carvifolia** (Cr.) Vill. (Keménylevelű kocsord)

Baranya (Kit. apud N I 215) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 32, K.-Nendtv. 567, Kit. 1. 7), „Lámpás", „Kantavár" (1. c., 9) — Z: Hosszúhetény (!1. c. 17) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — O: Pécs „Megyer" (Maj. K. apud Horv. PM2 11), Sellye (Simk. 182), Siklós, Nagypeterd (Kit. 1. 14, 31)

964. **P. arenarium** W. et K. (Homoki kocsord)

O: Pécs (Sadler! apud Reichenbach: Flora germanica excursoria 460)

965. **P. alsaticum** L. (Buglyos kocsord)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 23, Simk. 182), „Lámpás", „Daindol" (Kit. 1. 7, 9) — Z: Hosszúhetény (!1. c. 17), Pécsvárad (!) — V: Máriagyűd (Simk. 182, Bs.), Beremend (Kit. 1. 28), Villánykövesd (!) — Ma: Kékesd (1. c. 20) — SZ: Szekszárd „Kálvária", „Petre", „Csatár" (Hollós 106) — O: Sellye (Simk. 182)

966. **P. palustre** (L) Mnch. (Mocsári kocsord)

O: Sellye (Simk.! 182)

967. **P. cervaria** (L) Lap. (Szarvas kocsord)

T: Pécs „Mecsek" (!PM It. 142), „Daindol", „Kantavár" (Kit. 1. 8, 10), „Makár" (Simk. 182), „Tettye" (Horv. PK28 6), „Szkokó", „Lapis"-Vágot (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Zengővárkony (!) — V: Siklós, Beremend (Kit. 1. 14, 28) — Ma: Nagypall (1. c. 20) — SZ: Szekszárd „Petre", „Bat", „Csatár" (Hollós 106)

968. **P. oreoselinum** (L) Mnch. (Citrom kocsord)

Pécs „környéke" (Nendtv. 31, Maj. K.) — V: Harsány (Simk. 182) — O: Sellye (1. c.), Siklós (Kit. 1. 14, Horv. É. 16)

? P. officinale L. — Baranya (Maj. 32)

969. **Pastinaca sativa** L. (Paszternák)

Vulgaris. Közönséges.

970. **Heracleum sphondylium** L. (Medvetalp)

J: Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 24), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Pécsvárad (!) — V: Villány (!Simk. 181),

Kistótfalu (!) — Ma: Hercegszabar, Görcsöny (!) — H: Palé, Kisvaszar (Horv. É. 13) — SZ: Szálka (Hollós MBL 1914 59) — ZS: Töröcske „Rapol" (!) — O: Siklós-Alsószentmárton (!)

v. angustisectum Gremli (= **angustifolium** auct.) — V: Villánykövesd (!Kárp. BK 1935 199)

v. angustissimum Wohlf. — V: Harsány (!)

ssp. sibiricum (L) A. et G. (= **Heracleum sibiricum** L.) — Baranya (Janka apud N II 61)

971. **Tordylium maximum** L. (Magtaraj)

J: Magyarürög (Kit. 1. 8), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 32, Kit. 1. 7), „Makár" (Maj.! apud Horv. PM4 15), „Szkokó" (!), Somogy (Bs.!) — V: Harsány (!Simk. 182) — Z: Hosszúhetény (1. c.), Pécsvárad (!) — Ma: Feked (Horv. É. 12) — H: Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd „Remete", „Bat" (Hollós 106) — ZS: Kaposvár-Töröcske (!)

972. **Laser** (= **Siler) trilobum** (L) Borkh. (Háromkaréjú sujtár)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 32), „Lapis" (Simk. 182) — Z: Püspöknádasd (1. c.), Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Pécsvárad (!) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 106)

973. **Laserpitium pruthenicum** L. (Rutén bordamag)

J: Magyarürög (Kit. apud N I 219) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25, RK 565, Kit.! apud Jávorka AMNH 1929 202), „Lámpás", „Daindol" (Kit. 1. 7, 8) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Siklós (Kit. 1. 14) — Ma: Erdősmecske (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 106) — ZS: Szentlászló (Kit. apud N I 219) — O: Drávaszabolcs (1. c.)

974. **L. latifolium** L. (Széleslevelű bordamag)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 32), „Lámpás", „Daindol" (Kit. 1. 7, 8), „Makár" (Maj.!), „Lapis" (**b. asperum** (Cr) Neilr. Horv. Borbásia I 98), Somogy (Bs.) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17)

975. **Daucus carota** L. (Vad sárgarépa)

Vulgaris. Közönséges.

Cornaceae. Somfélék.

976. **Cornus mas** L. (Húsos som)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 20, Kit. 1. 7), „Daindol" (Kit. 1. 8), „Lapis" (Fekete-Blattny 612) — Z: (!1. c.), Hosszúhetény (Kit. 1. 18) — V: Harsány (!Janka ÖBZ 1867 127), Máriagyűd (!) — Ma: Fazekasboda (Kit. 1. 20), Nagyárpád, Pécsudvard (!) — H: Kisvaszar (Horv. É. 12), Szentkatalin (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 105) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás", Gálosfa (Kit. 2. 14, 15)

977. **C. sanguinea** L. (Veresgyűrű som)

Vulgaris. Közönséges.

Pyrolaceae. Körtikefélék.

978. **Pyrola rotundifolia** L. (Kereklevelű körtike)

T: Pécs-Zobák (Kárpáti! BK 1935 199)

979. **P. minor** L. (Kislevelű körtike)

T: Pécs-Zobák (!Kárpáti! 1. c.), Mánfa „Melegmányivölgy" (!) — Z: Szászvár „Dobogó" (!)

980. **Monotropa hypopithys** L. (Fenyőspárga)
J: (Maj. K. apud Hor. PM2 11), Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (NT, Simk. 182, BK 19, A), „Kantavár" (Simk. 182) — Z: Püspöknádasd (1. c.), Szászvár „Dobogó" (!) — Ma: Lovászhetény (Visnya!), Feked (!)

Primulaceae. Kankalinfélék.

981. **Primula vulgaris** Huds. (Közönséges kankalin)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Sellye (Horv. PM4 19), Gyöngyfa-Magyarmecske, Bánfa, Okorág, Szentegát, Nagybicsérd, Siklós, Harkány, Vajszló (!) — b. *albiflora* Evers. — Magyarszentiván (1. c., Horv. Borbásia II 29) — D: Deest. Hiányzik.
P. veris Huds. — Pécs (Maj.! 35), in territorio nostro non est spontanea!
982. **Androsace maxima** L. (Nagy gombafű)
T: Pécs (!Nendtv. 9, 17), „Szokókó", „Bálics", „Csoronika", „Krumplivölgy" (!), „Frühweiss" (Horv. PM2 8) — Z: Hosszúhetény (Bs.) — V: Harsány (Simk. 182) — Ma: Hímesháza (Horv. 1. c.)
983. **A. elongata** L. (Cingár gombafű)
T: Pécs „Mecsek" (Maj.! apud Horv. PM2 6)
984. **Lysimachia nummularia** L. (Pénzlevelű lizinka)
Vulgaris. Közönséges.
985. **L. vulgaris** L. (Közönséges lizinka)
Vulgaris. Közönséges. — **b. paludosa** Baumg. — O: Pécs „környéke" (NT), Sellye (Maj. K., NV!)
L. thyrsiflora L. — Pécs (Nendtv. 26) postea ab ipso mutata est in *vulgarem b.* (Simk. 183)
L. nemorum L. — M: (Maj.!) spontaneitas est valde dubia (Horv. PM2 4)
986. **L. punctata** L. (Pettyegetett lizinka)
J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26), „Bányatelep" (!), „Kantavár" (Kit. 1. 9) — Z: (Kit. 1. 18), Váralja (1. c. 24) — V: Harsány (Simk. 183) — Ma: Vokány „Terentás" (1. c.) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 101) — ZS: Szentlászló (Kit. 2, 14) — O: Sámod „Kígyós erdő" (!)
987. **Anagallis arvensis** L. (Piros tikszem)
Vulgaris. Közönséges.
b. coerulea (Schreb.) Baumg. (= **A. feminea** Mill. pro specie)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17, Sz!) — V: Harsány (!) — Ma: Fazekasboda (!) — SZ: Szekszárd, Bonyhád (Hollós 101)
988. **Centunculus minimus** L. (Centike)
Baranya (Simk. 183, Maj!) — J: (Simk. 183), Kővágószőlős (1. c.) — T: Pécs (1. c.) — Z: Hosszúhetény (1. c.) — V: Máriagyűd (1. c.) — O: Sellye, Harkány (1. c.)
989. **Cyclamen europaeum** L. (Vad ciklámen, disznórépa)
M: tantum culta! (Sz!, Horv. PM2 9) — Ma: Olim. Egykor. — Birján (K.-Nendtv. 570) — Ad limites territorii — ZS: Lipótfa „Csermely" (!), Szenna ad Kaposvár (Ex litteris inspectoris silvarum Papp Z.)
Plumbaginaceae — Statice sinuata L. — Culta et subspontanea — Pécs (Horv. PM2 7)

Oleaceae. Olajfafélék.

990. **Fraxinus ornus** L. (Virágos kőris)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — **b. rotundifolia** Lam. — Baranya (Rochel: Pl. Ban. 44)

991. **F. excelsior** L. (Magas kőris)
J: Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 28, **b. pendula** Ait. Maj.! K.) — Z: (Fekete-Blattny 609) — SZ: Szekszárd (Hollós 97) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15), Kaposvár (KH!) — O: Páprád „Borostyánpuszta", „Bükkhát" (Horv. É. 15), Okorág, Szentegát, Bánfa, Sósvertike (!) — D: Kölked (!)

992. **Ligustrum vulgare.** L. (Fagyal)
Vulgaris. Közönséges.
Syringa vulgaris L. — Culta et subspontanea — Pécs (!Nendtv. 13, 32, Sz!)

Gentianaceae. Tárnicsfélék.

993. **Centaurium uliginosum** (W. et K.) Beck (Keskenylevelű földepe)
J: Abaliget (Simk. 189, herbario ejus deest) — SZ: Szekszárd (Hollós 97)

994. **C. umbellatum** Gilib. (Százforintos fű)
Praecipue **typus** — **austriacum** Ronn. — J: (!), Abaliget (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22) — V: Villány, Harsány (Simk. 189, Zsák) — Ma: Vokány „Terentás" (1. c.), Feked (Horv. É. 12) — H: Kisvaszar (1. c.), Nagyterecsény (!), Lengyel (Hollós 97) — SZ: Bat, Csatár, Szálka (1. c.) — O: Sósvertike, Páprád „Borostyánpuszta", Sellye (!) — D: Riha-tó (Boros MBL 1922 71)
b. stenanthum (Borb.) Ronn. — SZ: Szekszárd (Hollós apud Borbás Botan. Central. 1894 163)
ssp. austriacum Ronn. — T: Pécs (Nendtvich! apud Egey Ind. Horti 1932 3)

995. **C. pulchellum** (Sw.) Druce (Csinos földepe)
J: Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 22, Sz!) — V: Villány, Harsány (Simk. 189) — Ma: Palotabozsok (Bs.) — H: Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy", Báta (hic etiam lus. *albiflora* Kit. Hollós 97), Szekszárd (**b. stenotomum** Borb. 1. c.) — O: Nagyárpád, Sellye, Matty (!), Páprád (**c. emarginatum** (W. et K.) Borb. Horv. Borbásia I 98) — D: Riha-tó (!)

996. **Gentiana cruciata** L. (Szent László tárnics)
J: (!Maj. K. apud Horv. PM2 11) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 23, NV!), „Havihegy" (Horv. 1. c.), „Daindol" (Kit. 1. 9), Pécsbudafa (Bs.) — Z: (!Simk. 190), Püspöknádasd (1. c.), Hosszúhetény (!) — V: Harsány „Dobogó" (Simk. 190), Beremend (Kit. 1. 28) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 97), „Gurovica" (Bs.) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14), Töröcske „Rapol" (!) — D: Dárda (1. c. 26)

997. **G. pneumonanthe** L. (Kornis tárnics)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 23, Maj. 24, 32), „Gesztenyés" (Maj. K. apud Horv. PM2 11)

998. **Blackstonia acuminata** (Koch et Ziz) Dom. (= **serotina** (Koch) Beck) (Kései gyíkpohár)

D: Riha-tó (Boros MBL 1922 71)

999. **Menyanthes trifoliata** L. (Vidrafű)

Baranya (Nendtv. 26, Kit. apud N I 160) — **O:** Pécs (NV!), „Megyer" (Maj! apud Horv. PM4 15)

1000. **Nymphoides orbiculata** Gilib. (= **flava** Hill.) (Tündérfátyol)

O: Pécs „környéke" (Nendtv. 34), Gordisa (!Simk. 190), „Ódráva" (!Boros MBL 1924 44), Drávasztára-Zaláta (1. c.) — D: Dárda (Kit. 1. 26), Mohács, Földvári-tó (Boros MBL 1922 71), Riha-tó (!)

Apocynaceae. Télizöldfélék.

1001. **Vinca minor** L. (Télzöld meténg)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34, Kit. 1. 6), „Kantavár" (1. c. 10), „Bányatelep", „Lapis" (!), „Büdöskút" (Bs.), Mánfa „Sikonda" (!) — Z: Szászvár, Püspöknádasd (!), Hosszúhetény (Simk. 190) — V: Villány (1. c.), Németpalkonya „Törökcser" (!) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12), Németbóly, Görcsöny (!) — H: Lengyel (Hollós 97, Jáv.-Zóly.), Szentbalázs, Hőgyész, Nagyterecsény, Szentkatalin (!), Kisvaszar (Horv. É. 12) — SZ: Szekszárd „Remete" (Bartal 39), „Bat", „Csatár", „Sötétvölgy", Szálka (Hollós 97), „Gurovica" (Bs.) — ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 44), Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Kaposvár „Tótfalui erdő", Kaposszerdahely „Rapol" (!) — O: Okorág (!)

1002. **V. herbacea** W. et K. (Fűlevelű meténg)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 34), „Tettye", „Lapis" (!) — V: Harsány (!Simk. 190, Kit. 1. 12, 22) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 97)

V. major L. — Culta et subspontanea — Pécs (!Maj. 25, Horv. Borbásia I 95)

Asclepiadaceae. Méreggyilokfélék.

1003. **Cynanchum vincetoxicum** (L) Pers. (Méreggyilok)

Vulgaris. Közönséges.

Asclepias syriaca L. — Culta et subspontanea — Baranya (Maj. 32) — O: Drávaszabolcs (Horv. PM2 7), Feketevíz (Csapody BK 1935 196)

Convolvulaceae. Szulákfélék.

1004. **Cuscuta pentagona** Engelm. (Nagy aranka)

J: Abaliget (Bs.) — V: Villány (!, **b. calycina** Engelm. Boros MBL 1924 44), Siklós (Bs.) — Ma: Áta, Somberek (Zsák) — H: Bükkösd (Zsák) — O: Gyöngyfa (Rónádfa), Páprád (!), Drávasztára-Zaláta (Boros 1. c.) — D: Magyarbóly (Zsák), Mohács, Riha-tó (Boros MBL 1922 71)

1005. **C. brevíflora** Vis. (Kisvirágú aranka)

D: Kopács (Simk.! 186)

1006. **C. europaea** L. (Közönséges aranka)

Pécs „környéke" (Nendtv. 21, NV!, Maj. 33, Maj. K.) — SZ: Szekszárd (Bartal 39)

1007. **C. epithymum** (L) Murr. (Kakukfűfojtó aranka)
Baranya (Maj. 33, Simk. 186) — J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „Tettye" (!) — Ma: Palotabozsok (Bs.) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 94)

1008. **C. trifolii** Bab. et Gibs. (Herefojtó aranka)
Z: Pécsvárad (Zsák) — V: Villány (Zsák), Siklós (!Zsák) — Ma: Ócsárd (Zsák) — H: Jágónak (Zsák), Bükkösd (Lengyel: A magyar lucernamag . . 49) — ZS: Kaposvár (1. c.) — O: Pellérd, Harkány (Zsák, Bs.), Sellye (!) — D: Riha-tó (Boros MBL 1922 71), Mohács (Zsák)

1009. **Convolvulus arvensis** L. (Mezei szulák)
Vulgaris. Közönséges.

1010. **C. cantabrica** L. (Borzas szulák)
J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 20, Kit. apud N I 177, lus. *albiflora* Horv.!), „Makár" (Nendtv. 14), „Lámpás" (Kit. 1. 7), „Istenkút", „Havihegy", „Tettye" (!) — V: Harsány (!Kit. apud N I 177), Máriagyűd (!)

1011. **Calystegia sepium** (L) R. Br. (Sövény szulák)
Vulgaris. Közönséges.
Hydrophyllaceae — Phacelia tanacetifolia Benth. — Culta et subspontanea — Pécs (!BKA)

Borraginaceae. Érdeslevelűek.

1012. **Heliotropium europaeum** L. (Európai kunkor)
J: Boda (!Kit. 1. 15) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 24) — Z: Püspöknádasd (Simk. 187) — Ma: Pécs „Üszög", Nagypall (Kit. 1. 10, 20) — H: Szigetvár „Domolos" (1. c. 4) — O: Bolmány (1. c. 29), Harkány (Simk. 187) — D: Mohács (Knapp)

1013. **Omphalodes scorpioides** (Hke.) Schrk. (Békaszem)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 21), „Makár" (Horv. PM4 19) — Z: Pécsvárad (1. c.) — V: Harsány (1. c. 14)

1014. **Cynoglossum officinale** L. (Ebnyelvű fű)
Vulgaris. Közönséges.
C. creticum Mill. — Introducta — T: Pécs „Mecsek" (Simk.! 187) — V: Harsány (Kit. apud N I 176)
Rindera umbellata (W. et K.) Bunge. — Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 567) erroneo publicata (Horv. PM4 17)

1015. **Lappula myosotis** Mnch. (= **echinata** Gilib.) (Koldustetű)
Vulgaris. Közönséges.
L. deflexa (Whlbg.) Garcke — Pécs „környéke" (N I 177) erroneo citata (Nendtv. secundum Simk. 187, cf. Horv. PM4 17)

1016. **Asperugo procumbens** L. (Magiszák)
T: Pécs (!Nendtv. 18) — Z: Pécsvárad (!) — SZ: Szekszárd (Bartal 39) — O: Pécs (!)

1017. **Symphytum tuberosum** L. (Gumós nadálytő)
J: Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 32, **b. longifolium** Beck Maj.! apud Horv. Borbásia I 98), „Lapis", „Kisrét", „Bányatelep", Komló (!) — Z: Püspöknádasd-Váralja (**b.**!) — V: Villány (!Simk. 187) — Ma: Villánykövesd, Németpalkonya, Erdősmecske (Horv. É. 11, 12), Herceg-

szabar, Pellérd (!) — H: Kisvaszar, Palé, Bakóca (1. c. 12, 13, **b.**!), Szentkatalin, Hőgyész (!), Kurd, Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 39), „Óriás-h." (Bs.) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14), Kaposújlak (Boros VSz 1936 83), Kaposvár „Nádasdi erdő", Töröcske „Rapol" (!) — O: Sellye (**b.** Horv. Borbásia I 98), Bogdása, Alsószentmárton, Páprád, Szentegát (!)

1018. **S. officinale** L. (Orvosi nadálytő)

Vulgaris. Közönséges. — **b. ochroleucum** DC. — O: Marócsa (!)

1019. **Anchusa Barrelieri** Vitm. (Ágas atracél)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 17), „Kálvária-Mecsek" (Maj. K. apud Horv. PM2 10), „Lapis", „Bárányteto" (!) — Z: Hosszúhetény (!), Pécsvárad (Janka apud N II 52), Váralja (Kit. 1. 24), Majos (Kit. 2. 14) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 94)

1020. **A. italica** Retz. (= **azurea** Mill.) (Kék atracél)

Baranya (!Kit.! apud Jávorka AMNH 1926 476) — Pécs „környéke" (!Nendtv. 14, BK 13, A) — Z: Pécsvárad, Váralja (Kit. 1. 19, 24), Zobák (Horv. PM4 18) — V: Harsány (Simk. 186, Zsák), Máriagyűd (Kit. 1. 14) — Ma: Kékesd, Püspöklak (1. c. 20), Fazekasboda (Horv. 1. c.), Görcsöny, Hercegszabar (!) — SZ: Szekszárd „gemencei út" (Hollós 94)

1021. **A. officinalis** L. (Orvosi atracél)

Vulgaris. Közönséges.

1022. **Lycopsis arvensis** L. (Farkasszem)

Pécs „környéke" (Maj. K.) — Z: Szászvár (!)

1023. **Nonnea pulla** (L) DC. (Apácavirág)

Vulgaris. Közönséges.

?? Alkanna tinctoria (L) Tausch. *b. parviflora* Borb. — Pécs „környéke" (Maj.! 33)

1024. **Pulmonaria officinalis** L. (Orvosi tüdőfű)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Sellye (Horv. PM6 19), Páprád (Horv. É. 16), Bogdása, Lakócsa, Marócsa, Szentegát (hic cum lus. *albiflora* Tausch.)

1025. **P. mollissima** Kern. (Bársonyos tüdőfű)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29), „Bányatelep", „Lapis" (!), „Büdöskút" (Bs.) — Z: Hosszúhetény, Váralja-Püspöknádasd (!) — V: Harsány „Feketehegy" (!) — Ma: Nagynyárád (Janka 1. c. 232), Baksa (!) — H: Lengyel (Jáv.-Zóly.)

1026. **Myosotis scorpioides** L. (Mocsári nefelejts)

Vulgaris. Közönséges.

1027. **M. micrantha** Pall. (Apró nefelejts)

Vulgaris. Közönséges.

1028. **M. versicolor** (Pers.) Sm. (Tarka nefelejts)

Baranya (Nendtv. 27, Maj. 33, Maj. K.)

1029. **M. sparsiflora** Mikan. (Lazavirágú nefelejts)

J: Kővágószőlős (Simk. 187) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 27) — Z: Pécsvárad (Soó) — V: Harsány (Bs., Soó) — H: Kurd-Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Remete" (Bartal 39)

1030. **M. collina** Hoffm. (Borzas nefelejts)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 33), „Bányatelep" (!) — V: Harsány (!Simk. 187) — H: Bakóca (Horv. É. 13) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 94)

1031. **M. arvensis** (L) Hill. (Parlagi nefelejts)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 27) — Ma: Fazekasboda, Baksa (!) — SZ: Szekszárd „Kálvária" (Bartal 39), „Csatár", „Bat" (Hollós 94) — ZS: Kaposvár (KH!) — O: Sellye (!)

1032. **M. silvatica** (Ehrh.) Hoffm. (Erdei nefelejts)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 27), „Bányatelep" *(lus. lactea* Boenningh. Horv. Borbásia II 29), „Mélyvölgy" (!), Melegmányivölgy (Csapody!) — Z: Hosszúhetény (!) — H: Szentkatalin (!) — ZS: Kaposvár (KH! apud Horv. É. 15)

1033. **Lithospermum officinale** L. (Kőmagvú gyöngyköles)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Harsány (!Simk. 187) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 94)

1034. **L. arvense** L. (Mezei gyöngyköles)

Vulgaris. Közönséges. — **b. strigulosum** Dom. — V: Harsány (Horv. Borbásia II 29)

1035. **L. purpureo-coeruleum** L. (Erdei gyöngyköles)

J: Abaliget (Bs.), Szentlőrinc, Hetvehely (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25, Kit. 1. 7), „Istenkút", Mánfa „Sikonda" (!) — Z: Hosszúhetény (!Kit. 1. 17) — V: Harsány (Simk. 187) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11), Hercegszabar, Baksa, Görcsöny (!) — H: Bakóca (Horv. É. 13), Hőgyész, Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 39), „Bat" (Hollós 94) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14), Töröcske „Rapol" (!) — O: Alsószentmárton (!)

1036. **Onosma Visianii** Clem. (Borzas vértő)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 27 verisimiliter *ad arenarium* pertinet!) — V: Harsány (Kit. apud N I 171 vide notam praecedentem) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 94)

1037. **O. arenarium** W. et. K. (Homoki vértő)

T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 187) — V: Harsány (!Kit.! apud Jávorka AMNH 1906 428, Simk. 187), Máriagyűd (1. c.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Hollós 94)

O. stellulatum W. et K. — Baranya (Nendtv. 27) erroneo publicata (Horv. PM4 17)

1038. **Cerinthe minor** L. (Szeplőlapu)

Vulgaris. Közönséges.

1039. **Echium italicum** L. (= **altissimum** Jacq.) (Magas kígyószisz)

J: Nagypeterd, Kővágószőlős, Magyarürög (Kit. 1. 4, 5, 8) — T: Pécs (!Nendtv. 21), „Tettye" (Borbás MOTV 1894 277) — V: Máriagyűd (Kit. 1. 14, 30), Harsány (Simk. 187) — Ma: Borjád (Horv. É. 12), Püspöklak (Kit. 1. 20) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 94) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14) — O: Kistapolca (Kit. 1. 14, Bs.), Páprád „Borostyánpuszta" (Horv. É. 15), Kákics, Magyarmecske, Szigetvár, Nagybicsérd (!)

1040. **E. vulgare** L. (Terjőke vagy közönséges kígyószisz)

Vulgaris. Közönséges. — **b. Wierzbickii** Haberle — V: Harsány (Simk. 187)

1041. **E. rubrum** Jacq. (Piros kígyószisz)

Baranya (Nendtv. 21, Maj. 33, herbariis deest!)

Verbenacae. Vasfűfélék.

1042. **Verbena officinalis** L. (Vasfű)
Vulgaris. Közönséges. — V: Villány (lus. *albiflora!)*

Labiatae. Ajakosak.

1043. **Ajuga chamaepitys** (L) Schreb. (Kalinca infű)
Vulgaris. Közönséges.
1044. **A. Laxmanni** (L) Benth. (Szennyesvirágú infű)
Baranya (WK. Ic. I. 71) — Z: Pécsvárad (Janka 1. c. 66, Kit. 1. 18, Bs.), Pécsvárad-Bátaszék (K.-Nendtv. 572) — Ma: Fazekasboda (!), Geresd, Püspöklak (Kit. 1. 20, 22) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 39), „Csatár", „Bat", „Petre", „Bakta" (Hollós 96), „Óriás-h." (Bs.) — D: Bár-Mohács (Kit. 1. 21), Mohács (Kit.! apud Jávorka AMNH 1936 72)
1045. **A. reptans** L. (Ostorindás infű)
J: (!), Mecsekalja, Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 16) — Z: (!), Nagymányok-Hidas (lus. *albiflora* Zirpsi), Hosszúhetény (Simk. 188) — V: Villány (1. c.) — Ma: Baksa, Villánykövesd (!), Pécsudvard (Horv. É. 11) — H: Bakóca, Hőgyész, Kurd, Nagyterecsény, Szentbalázs, Szentkatalin (!), Lengyel (Jáv.-Zóly.) — ZS: Kaposújlak (Bs.), Kaposvár „Nádasdi erdő", Töröcske „Rapol" (!) — O: Sellye, Bogdása, Nagybicsérd, Okorág, Bánfa, Szentegát, Marócsa, Lakócsa, Sellye (!), Czinderybogád „Bükkhát" (Horv. É. 16)
1046. **A. genevensis** L. (Közönséges infű)
Vulgaris. Közönséges. — lus. *roseiflora* Koch — T: Pécs (Horv. Borbásia II 29) — Ma: Pellérd, Hercegszabar (!) — lus. *albiflora* Syr. — J: Hetvehely (!)
A. pyramidalis L. — M: (Nendtv. 16, Maj. 34) = *genevensis* (Horv. PM4 17)
1047. **Teucrium scordium** L. (Vízi gamandor)
O: Pécs (Nendtv. 32), Drávasztára (Simk. 189), Drávaszabolcs (Kit. 1. 14), Magyarbóly (Zsák), Kistapolca (Bs.) — D: Dárda (Kit. 1. 26)
1048. **T. chamaedrys** L. (Sarlós gamandor)
Vulgaris in regione montana collinaque. Hegy- és dombvidéken közönséges. — V: Pécs „Mecsek" (lus. *albiflora* Horv.!)
1049. **T. botrys** L. (Fürtös gamandor)
Pécs „környéke" (Nendtv. 32, NV!) — Z: (RK 564), Pécsvárad (Kit.! apud Jávorka AMNH 1936 72, Zsák), Hosszúhetény (Simk. 189)
1050. **Scutellaria hastifolia** L. (Dárdalevelű csukóka)
T: Pécs (Nendtv. 31, Borbás MOTV 1894 277, Maj.! NV!) — V: Villány (Simk. 189) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Bat", Belac (Hollós 96) — O: Sellye (!Simk. 189), Páprád, Nagyárpád, Pellérd (!)
1051. **S. galericulata** L. (Vízparti csukóka)
Pécs „környéke" (Nendtv. 31, BK 19, A) — Ma: Villány (Simk. 189) SZ: Szekszárd (Hollós 96) — O: Sellye (Simk. 189), „Kápolnapuszta" (!), Drávaszabolcs (Kit. 1. 14), Gusztávműve (**b. hirsuta** Sauter in Dalla Torre et Sarnthein Horv. Borbásia II 29)

1052. **S. altissima** L. (Magas csukóka)

J: (!), Mecsekalja, Vöröshegy (Kárp.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 31), „Lámpás", „Kantavár" (Kit. 1. 23, 9), „Melegmányivölgy" (Horv. PM2 8), „Lapis" (!), Mecsekszentkút (!FEA IX. 568) — V: Harsány (!Simk. 189) — Z: (!Simk. 189, Kit. 1. 18), Pécsvárad (WK. Ic. II. 133), Szászvár „Dobogó" (!) — Ma: Németbóly, Nagynyárád (!Janka apud N II 50), Borjád (Horv. É. 12) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Ebes", „Sötétvölgy" (Hollós 96), „Óriás-h." (Bs.)

S. simplex Nendtv. — Pécs „környéke" (NT) = *hastifolia* non ramosa? (Simk. 189)

S. latifolia Kit. — Z: (RK 6) = *altissima* (Janka apud N II 50)

Lavandula officinalis Chaix (= *spica* L.) — Culta et subspontanea — M: (!Maj. 33)

1053. **Marrubium vulgare** L. (Orvosi pemetefű)

Vulgaris. Közönséges.

1054. **M. peregrinum** L. (Fehér pemetefű)

J: Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 26, Kit. 1. 6) — V: Harsány (!1. c. 12) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 95) — D: Mohács (Knapp)

1055. **M. remotum** Kit. (Korcs pemetefű)

Pécs „környéke" (Kit. apud Schultes II. 161, Nendtv. 14, 26) — V: Harsány (!) — Ma: Nagynyárád (Janka apud N II 51)

1056. **Sideritis montana** L. (Sármányvirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 31, Kit. 1. 6, 15), „Makár" (BKA) — Z: Hosszúhetény, Váralja (Kit. 1. 17, 24) — V: Harsány (!Simk. 189) — Ma: Kékesd (Kit. 1. 20) — SZ: Szekszárd (Hollós 95) — ZS: Kaposvár (Lengyel: A magyar lucernamag . . 55)

1057. **Nepeta pannonica** L. (Bugás macskamenta)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 27, Maj.! 34, Maj. K.)

1058. **N. cataria** L. (Illatos macskamenta)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 27, Maj.! 34, Maj. K.) — Z: (Kit. 1. 18) — V: Villány (Simk. 189) — SZ: Szekszárd „Bat", Bonyhád (Hollós 95) — O: Sellye (Simk. 189)

1059. **Glechoma hederacea** L. (Kerek repkény)

Vulgaris. Közönséges. **b. magna** Mérat. — Ma: Baksa (!)

ssp. hirsuta (W. et K.) Herm. — Vulgaris. Közönséges. — In multis formis.

1060. **Prunella grandiflora** (L) Jacq. (Nagyvirágú gyíkfű)

M: (Nendtv. 29) — J: (Simk. 189) — Z: (Kit. 1. 18) — V: Harsány „Dobogó" (Simk. 189) — Ma: Nagyárpád (1. c.) — SZ: Szekszárd, „Bat", „Csatár" (Hollós 96)

1061. **P. vulgaris** L. (Közönséges gyíkfű)

Vulgaris. Közönséges.

1062. **P. laciniata** L. (Fehér gyíkfű)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29, Kit. 1. 6.) — V: Villány (Simk. 189) — Ma: Feked (Horv. É. 12) — H: Palé (1. c. 13) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 96) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15), Töröcske „Rapol" (!) — O: Harkány (!)

1063. **P. intermedia** Link (= **pinnatifiifida** Pers.) **(P. laciniata × P. vulgaris)**

J: Kővágószőlős (!) — Z: Zengővárkony, Szászvár „Dobogó" (Horv. Borbásia I 98) — Ma: Gilvánfa (1. c.) — **b. elatior** Salis-Marschl. — Ma: Erdősmecske (!)

1063. a. **P. bicolor** Beck **(P. grandiflora × P. laciniata)**

SZ: Szekszárd (Hollós ! apud Borbás: A Balaton flórája 369)

1064. **Melittis melissophyllum** L. (Mecsektea, méhfű)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges.

1065. **Phlomis tuberosa** L. (Macskahere)

Pécs „környéke" (Maj.! 34)

1066. **Galeopsis ladanum** L. (Piros kenderkefű)

T. Pécs „Mecsek" (Nendtv. 23, NV!, Maj.! 34, Maj. K.), „Daindol" (Kit. . 8)

1067. **G. angustifolia** Ehrh. (Keskenylevelű kenderkefű)

T: Pécs (!) — Z: Hosszúhetény (Simk. 188) — V: Harsány (1. c.) — SZ: Szekszárd, „Csatár" (Hollós 96) — O: Drávaszabolcs (**b. canescens** (Schult.) Rchb. Boros MBL 1924 44)

1068. **G. tetrahit** L. (Tarka kenderkefű)

T: Pécs (Nendtv. 23, NT!, Maj. 34, Maj. K.) — Z: (Kit. 1. 18)

1069. **G. speciosa** Mill. (Szőrös kenderkefű)

J: Boda, Magyarürög „Egervölgy" (!) — T: Pécs (Nendtv. 23, Borbás Term. Fűz. 1879 69, BK 24, A), „Daindol" (Kit. 1. 8.) — H: Kisvaszar (!) — Z: Szászvár (!) — SZ: Szekszárd „Bat", Báta (**b. sulphurea** Jord. Hollós 96) — O: Sellye (**b.** Simk. 188, Borbás 1. c. 70), Siklós (!)

1070. **G. pubescens** Bess. (Pelyhes kenderkefű)

J: Vöröshegy (!) — T: Pécs (Nendtv. 23, Maj. 34), Komló (!) — Z: Hosszúhetény, Püspöknádasd (Simk. 188), Szászvár „Dobogó" (!) — Ma: Erdősmecske-Geresd (!) — H: Kisvaszar (!), Lengyel (Hollós 96) — SZ: Bonyhád, Szekszárd „Bat" (cum typo: **b. heterotricha** Borb. Hollós 96) — ZS: Kaposszerdahely „Rapol" (!) — O: Sellye (Simk. 188), Páprád (Horv. É. 15)

G. dubia Leers. — Pécs „környéke" (Maj. 34, K.-Nendtv. 567) = (secundum plantam Nendtvichi) *speciosa* b. *sulphurea* (Simk. 188)

1071. **Lamium galeobdolon** (L) Cr. (Sárga árvacsalán)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Marócsa, Páprád „Bükkhát" (!)

1072. **L. amplexicaule** L. (Bársonyos árvacsalán)

Vulgaris. Közönséges.

1073. **L. purpureum** L. (Piros árvacsalán)

Vulgaris. Közönséges. — lus. *niveum* Baumg. — O: Pécs (!)

1074. **L. album** L. (Fehér árvacsalán)

M: (Nendtv. 25, Maj. 34, Maj. K.) — V: Harsány (!) — H: Kurd (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd (Bartal 39)

1075. **L. maculatum** L. (Foltos árvacsalán)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Marócsa (!) — **b. nemorale** Rchb. — T: Pécs „Lapis" (!) — Z: Pécsvárad (Soó) — **c. crenatum** (Peterm.) Beck — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 39)

1076. **Leonurus cardiaca** L. (Szúrós gyöngyajak)
Vulgaris. Közönséges.
1077. **L. marrubiastrum** L. (Pemete gyöngyajak)
Pécs „környéke" (Nendtv. 25, Maj. 34, Maj. K.) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 95) — O: Sellye (Simk. 188), Gordisa (NV! apud Horv. PM4 15) — D: Mohács (Knapp), Magyarbóly (Zsák)
1078. **Ballota nigra** L. (Peszterce)
Vulgaris. Közönséges. — lus. *leucantha* Beck — V: Harsány (!)
1079. **Stachys officinalis** (L) Trevis. (Orvosi tisztesfű)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Sellye (!) — **b. glabrata** Koch — Pécs (Simk. 189) — **c. hirsuta** L. — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 95)
1080. **S. annua** L. (Tarlóvirág)
Vulgaris. Közönséges.
1081. **S. recta** L. (Hasznos tisztesfű)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 32), „Bányatelep", „Bárántető" (!), „Tettye" **(b. angusta** Borb. Soó) — Ma: Fazekasboda **(b.** Horv. Borbásia II 29) — V: Beremend (Kit. 1. 28), Harsány, Máriagyűd (!) — SZ: Szekszárd, „Bat", „Csatár" (Hollós 95)
1082. **S. silvatica** L. (Erdei tisztesfű)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Páprád „Tilos erdő", „Bükkhát" (Horv. É. 15, 16), Kákics (!)
1083. **S. palustris** L. (Mocsári tisztesfű)
Vulgaris. Közönséges. — **b. petiolata** Čelak. — O: Sellye (Horv. Borbásia II 29) — **c. sessilis** Čelak. — Baranya (Horv. 1. c.)
1084. **S. alpina** L. (Havasi tisztesfű)
J: (!), Vöröshegy, Orfű (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 14, 32), „Kisrét", „Remeterét" (!) — Z: Püspöknádasd (Simk. 189), Szászvár „Dobogó", Pécsvárad (!)
1085. **S. germanica** L. (Fehér tisztesfű)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 32, NV!, Maj.! 24, 34, BK 24, A) — V: Villány (Simk. 189) — Ma: Borjád (Horv. É. 12), Hercegtőttős (!) — SZ: Szekszárd (Hollós 95) — ZS: Szigetvár (Kit. 2. 14) — O: Matty (1. c.), Sellye, Czinderybogád „Borostyánpuszta", „Bükkhát" (Horv. É. 15, 16)
? S. arvensis L. — Baranya (Maj. 34, herbario ejus autem deest!)
1086. **Salvia glutinosa** L. (Enyves zsálya)
J: Magyarürög „Égervölgy" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 30), „Makár", „Árpádtető" (!), „Daindol", „Kantavár" (Kit. 1. 8, 9), „Nagymélyvölgy" (Bs.) — Z: Püspöknádasd (Simk. 189), Szászvár (!) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12), Görcsöny (!) — H: Palé, Kisvaszar (1. c. 13), Hőgyész, Nagyterecsény (!), Kurd, Nagymányok (Hollós 95), Lengyel (Jáv.-Zóly.) — SZ: Szekszárd „Bat", „Sötétvölgy" (Hollós 95) — ZS: Szigetvár (Kit. 2. 14), Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Siklós (!Kit. 1. 14)
1087. **S. verticillata** L. (Lózsálya)
Vulgaris. Közönséges. — **b. polytoma** Borb. — Ma: Borjád, Erdősmecske (Horv. Borbásia I 98)
1088. **S. aethiopis** L. (Magyar zsálya)
Baranya (Maj.! 33, Maj. K.-Nendtv. 568)

1089. **S. austriaca** Jacq. (Osztrák zsálya)

J: Mecsekalja (Horv. PM4 19) — T: Pécs (Maj. 33, Maj. K, K.-Nendtv. 568), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Z: Zobák-Hosszúhetény (Horv. 1. c.) — SZ: Szekszárd, Szálka (Hollós 95)

1090. **S. nemorosa** L. (Ligeti zsálya)

Vulgaris. Közönséges.

1091. **S. pratensis** L. (Réti zsálya)

Vulgaris. Közönséges. — **b. laciniata** (Jord.) Gren. — J: Mecsekalja (Horv. PM2 7) — lus. *rubicunda* (Wenderoth) Vilmorin — T: Pécs „Mecsek", „Bányatelep" (!) — H: Kisvaszar (Horv. Borbásia II 29)

1092. **S. silvestris** L. **(S. pratensis × S. nemorosa)**

Pécs „környéke" (Maj. 33, Maj. K., Simk. 189, Ballay exsicc.) — J: Mecsekalja (!) — Z: (!) — SZ: Szekszárd, Belac, Szálka, Bonyhád (Hollós 95)

S. **sclarea** L. — Subspontanea — Pécs (Nendtv. 13, 30, Ballay exsicc.) — T: „Daindol"-Magyarűrög (RK 6, Kit. apud Jávorka AMNH 1936 23, Kit. 1. 8)

S. officinalis L. — Culta et subspontanea — J: (Maj. 25, 33)

1093. **Melissa officinalis** L. (Mézfű)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26, Kit. 1. 9), Mecsekszentkút (K.-Nendtv. 571), Somogy (Bs.) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17)

1094. **Satureja vulgaris** (L) Fritsch (Borsfű pereszlény)

Vulgaris. Közönséges.

1095. **S. acinos** (L) Scheele (Csombor pereszlény)

Vulgaris. Közönséges.

1096. **S. silvatica** (Bromf.) K. Maly (Erdei pereszlény)

J: (!Kit. 1. 8), Boda (1. c. 15) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 32, Kit. 1. 7), „Kantavár" (1. c. 9), „Nagymélyvölgy" (Bs.) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Püspöknádasd (Simk. 188) — V: Harsány (!) — H: Nagyterecsény (!) — Ma: Hercegtőttős (1. c.), Vokány, Fazekasboda, Virágos (Kit. 1. 11, 20, 27) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár", Szálka (Hollós 95) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14) — O: Vajszló „Cseri erdő" (Horv. É. 16)

1097. **S. Pillichiana** J. Wagner **(S. intermedia × S. vulgaris)**

O: Harkány (Pillich apud Horv. Borbásia II 29)

S. montana L. — M: (Maj. 33) = (secundum Maj!) *Thymus vulgaris* L. (Horv. PM4 17)

1098. **Origanum vulgare** L. (Szurokfű)

Vulgaris. Közönséges.

1099. **Thymus Marschallianus** Willd. (Keskenylevelű kakukfű)

T: Pécs „Mecsek" (??Nendtv. 32, BK 18) — SZ: Szekszárd (Borbás MTK 1892 90, **b. subhirtus** Borb. Bartal 39), Bonyhád, Bátaapáti, Zsibrik, Mórágy (Hollós 95)

1100. **Th. brachyphyllus** Opiz (Rövidlevelű kakukfű)

b. stenophyllus Opiz — SZ: Szekszárd „Öcsényi-h." (Bs.)

1101. **Th. decipiens** H. Br. (Kisded kakukfű)

b. tirolensis Lyka — V: Harsány (Bs.) — **c. trichophorus** Lyka

(× **Ortmannianus** Opiz) — V: Harsány (Bs.) — **d. pachyneurus** Lyka — V: Harsány (Soó)

1102. **Th. glabrescens** Willd. (Kopaszodó kakukfű)

Vulgaris. Közönséges. — **a.** (× **euryphyllus** Lyka) — J: Abaliget (Bs.) — **b. sparsipilus** Borb. (× **albipellis** Lyka) — T: Pécs „Mecsek" (Lengyel!) — **c. euryphyllus** Borb. — J: Abaliget (Bs.!) — T: Pécs (Borbás MTK 1892 103, Nendtv.!, Lengyel!) — V: Harsány (Bs.) — (× **euryphyllastrum** Lyka) — T: Pécs (Soó) — (× **serpens** Opiz) — T: Pécs (Csapody!) — **d. cyclophyllus** Lyka — J: Abaliget (Bs., locus classicus!) — **e. budensis** Lyka — V: Harsány (Soó) — **f. euryphyllastrum** Lyka — T: Pécs „Mecsek" (!Lyka! apud Jávorka: Magyar Flóra 894) — V: Harsány (Bs.!) — **g. serpens** Opiz — J: Abaliget (Bs.) — T: Pécs (Lengyel), „Büdöskút" (Bs.) — Z: (Csapody!), Pécsvárad (Soó) — V: Harsány (Bs.!) — **h. loessaceus** Lyka — V: Harsány (Soó) — **i. transdanuvianus** Lyka — T: Pécs (Nendtv.!, Lengyel!) — SZ: Szekszárd „Öcsényi-h." (Bs.) — (× **albipellis** Lyka) — V: Villány (Wagner!) — (× **euryphyllastrum** Lyka) — T: Pécs (Nendtv.!) — (× **Th. decipiens** H. Br. **b. tirolensis** Lyka) — V: Villány (Wagner!) — **j. albipellis** Lyka — T: Pécs „Mecsek" (Soó) — (× **sparsipilus** Borb.) — T: Pécs (Lengyel!) — (**Th. auctus** Lyka f. *ellipticus* Opiz) — T: Pécs (Kümmerle-Jávorka!)

1103. **Th. auctus** Lyka (Termetes kakukfű)

b. Eisenstenianus Opiz — V: Harsány (Bs.) — **c. Hackelianus** Opiz (× **Th. glabrescens** Willd. f. *euryphyllastrum* Lyka) — T: Pécs (Jávorka et Kümmerle!) — **Th. glabrescens** Willd. (× **d. ellipticus** Opiz) — V: Harsány (Bs.)

1104. **Th. clivorum** Lyka (Dombvidéki kakukfű)

Baranya (!Lyka apud Jávorka: Magyar Flóra 895) — J: Mecsekalja (!) — T: Pécs (!) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Harsány (!) in formis. — **b. Borosianus** Lyka — Baranya (Lyka in Jávorka 1. c.) — T: Pécs „Mecsek" (!) — V: Harsány (!Trautmann!, Bs.), Máriagyűd (!) — O: Harkányfürd: (Lyka!) — **Th. glabrescens** Willd. (× **clivorum** Lyka **b. Borosianus** Lyka) — O: Harkány (Lyka!) — **c. Trautmannii** Lyka — V: Harsány (locus classicus! Lyka MBL 1930 2) — **d. Huljakii** Lyka — V: Harsány (Trautmann!)

1105. **Th. praecox** Opiz (Korai kakukfű)

V: Harsány (Simonkai MTK 1892 593)

1106. **Th. montanus** W. et K. (Hegyi kakukfű)

J: (!Kit. 1. 8) — T: Pécs (Nendtv. 32, Maj.! 33) — Z: Váralja (Kit. 1. 24) — V: Villány (Simk. 189) — Ma: Püspöklak (Kit. 1. 21) — ZS: (Kit. ined.) — **b. eunervius** Lyka — J: Abaliget (Bs.!) — T: Pécs (Boros MBL 1924 45) — O: Sellye (1. c.), Harkányfürdő (Lyka!) — **c. danubialis** Simk. — O: Sósvertike (!)

1107. **Th. parviflorus** Opiz (Kisvirágú kakukfű)

J: Abaliget (Bs.!)

1108. **Th. chamaedrys** Fr. (Vékony kakukfű)

b. ovatus Mill. — O: Rónádfa (Borbás MTK 1892 69) — **c. pallens** Opiz — Z: Pécsvárad (!) — **d. procerus** Lyka — Z: Zengővárkony (!)

Th. effusus Host — Ad limites territorii — ZS: Kaposmérő (Jávorka!)

1109. **Lycopus europaeus** L. (Vízi peszérce)
Vulgaris. Közönséges.

1110. **L. exaltatus** L. (Magas peszérce)
Baranya (Kit. apud N I 161) — T: Pécs „környéke" (NT, Maj.! 33), Pécs „Kismélyvölgy" (Simk. 188) — O: Sellye (1. c.), Pécs „Megyer" (Maj. K. apud Horv. PM2 11), Nagypeterd, Beremend, Drávaszabolcs (Kit. 1. 4, 13, 14)

1111. **Mentha pulegium** L. (Csombor menta)
In planis vulgaris. Síkságon közönséges. — **b. erecta** Wirtbg. — H: Almamellék „Sasrét" (!) — **c. sphenoides** Top. — O: Sósvertike (!) — **d. strongylophylla** Top. — J: (!)

1112. **M. longifolia** (L) Huds. (Erdei menta)
Vulgaris. Közönséges. — **b. transmota** Des. et Dur. (× **planitiensis** (Top.) Trtm.) — Z: Hosszúhetény (!) — **c. balsamiflora** (H. Br.) Trtm. — O: Drávaszabolcs (Boros MBL 1924 49) — **d. pachylodes** (Bq.) Trtm. — O: Gordisa (1. c.) — **e. brevifrons** Borb. — T: Pécs „Mecsek" (!) — (× **planitiensis** (Top.) Trtm.) — O: Matty (!) — f. *paramecophyllon* (Top.) Trtm. Z: Hosszúhetény (!) — **g. Hollósyana** Borb. — SZ: Szekszárd „Petre", „Bat" (Hollós 95) — O: Gordisa (Boros 1. c.), Harkányfürdő (Bs.) — **h. leioneura** Borb. — O: Sellye (1. c.) — **i. phaecoma** (Bq.) Trtm. — O: Zaláta (1. c.) — **j. Rocheliana** (Borb. et Br.) Trtm. — ZS: Kardosfa (!), Almamellék „Sasrét" (!) — (× **planitiensis** Top.) Trtm. — H: Kisvaszar (!) — **k. planitiensis** (Top.) Trtm. — Z: Hosszúhetény (!) — f. *brevifolia* Trtm. — Pécs (!) — **l. planitiensis** (Top.) Trtm. vergens in **Porcii** (Prod.) Trtm. — Z: Hosszúhetény (!) — O: Szentlőrinc (!) — **m. planitiensis** (Top.) Trtm. (× **tomentosa** d'Urv.) — O: Máriagyűd (Boros BK 1937 98) — **n. illyrica** (Borb. et Br.) Trtm. — O: Pécs „Megyer" (!) — **o. Dumortieri** Des et Dur. — O: Sellye (Boros MBL 1924 49)

1113. **M. excedens** Trtm.
Baranya (Horv. Borbásia II 26) — O: Sellye (1. c.), Gordisa „Dázsonypsz." (!) — **b.** (× **M. longifolia** (L) Huds. f. *integerrima* Trtm.) — O: Sósvertike (!)

1114. **M. excedentiformis** Trtm.
b. brevifrondosa Lengy. et Trtm. (× **M. longifolia** (L) Huds. **p. integerrima** Trtm.) — Pécs (Maj.!) — **b. brevifrondosa** Lengy. et Trtm. (× **M. longifolia** (L) Huds. **l. planitiensis** (Top.) Trtm.) — Pécs (Maj.!)

1115. **M. dumetorum** Schult. (Zöld menta)
b. viridior (Borb.) Trtm. — **O:** Gordisa (Boros MBL 1924 49)

1116. **M. aquatica** L. (Vízi menta)
Ad ripas aquarum vulgaris. Vízpartokon közönséges. — **b. polyanthetica** (Top.) Trtm. — Ma: Palotabozsok (Bs.) — D: Mohácssziget (Bs.) — **b. denticulata** Strail. f. *pontica* Top. — O: Zaláta (Boros MBL 1924 49) — **c. riparia** (Schreb.) Trtm. f. *Lobeliana* Becker — Pécs (!Maj!) — **d. perhirsuta** (Borb.) Trtm. (× **c. riparia** (Schreb.) Trtm. f. *Ortmannia* Op.) — Baranya (Bs.) — **e. perhirsuta** (Borb.) Trtm. (× **incisoserrata** Strail) — O: Máriagyűd (Boros BK 1937 98) — **f. perhirsuta** (Borb.) Trtm. (× **purpurea** Host) — O: Máriagyűd (1. c.)

1117. **M. arvensis** L. (Mezei menta)
In planis vulgaris. Síkságon közönséges. — SZ: Szekszárd (Hollós 95) — **b. austriaca** Jacq. f. *obtuso-dentata* Top. — O: Drávaszabolcs (!)
1118. **M. gentilis** L. (Nemes menta)
Culta et subspontanea. Művelik és elvadul. — **O:** Sellye (Simk. 189) — D: Laskó (1. c.) — **b. resinosa** Opiz — Pécs (Maj.!)
1119. **M. verticillata** L. (Örvös menta)
ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14) — **b. ballotaefolia** Op. f. *ovatifolia* Top. — D: Mohácssziget (Bs.)

Solanaceae. Burgonyafélék.

1120. **Nicandra physaloides** (L) Gärtn. (Szilkesark)
Adventiva — Pécs „környéke" (NT) — T: Mecsekszabolcs (K.-Nendtv. 571) — O: Gordisa (Maj. K. apud Horv. PM2 11)
1120. a. **Lycium halimifolium** Mill.
Subspontanea. Meghonosodott. — T: Pécs (!Nendtv. 13, 26) — SZ: Szekszárd (Bartal 39)
1121. **Atropa belladonna** L. (Maszlagos nadragulya)
J: Boda, Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 18), „Mélyvölgy" (!NV!), „Büdöskút" (Bs.), „Melegmányivölgy", „Létics", „Lapis"-Vágot, Komló (!) — Z: Szászvár, Magyaregregy „Márévár" (!) — H: Lengyel (Filarszky!) — V: Harsány (Simk. 186) — ZS: Kishárságy „Margita-psz." (Kit. 2. 14)
? Scopolia carniolica Jacq. — Ad limites territorii — ZS: Kishárságy „Szenttamás" (Kit. apud N I 179)
1122. **Hyosciamus niger** L. (Beléndek)
Vulgaris. Közönséges.
1123. **Physalis alkekengi** L. (Zsidócseresznye)
J: Boda (!), Orfű (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 28), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Z: Szászvár, Magyaregregy „Márévár" (!) — V: Harsány (!) — H: Szentbalázs (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 39), „Remete", „Csatár", „Bat" (Hollós 94) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás (Kit. 2. 14) — O: Gordisa (Boros MBL 1924 49), Kistapolca (Bs.)
1124. **Solanum dulcamara** L. (Ebszőlő)
Vulgaris. Közönséges.
1125. **S. luteum** Mill. (= **villosum** (L) Lam.) (Bozontos csucsor)
Pécs (NV! apud Horv. PM2 6)
1126. **S. nigrum** L. (Fekete csucsor)
Vulgaris. Közönséges.
1127. **Datura stramonium** L. (Csattanó maszlag)
Vulgaris. Közönséges.

Scrophulariaceae. Tátogatók.

1128. **Verbascum phoeniceum** L. (Lila ökörfarkkóró)
J: Mecsekalja, Hetvehely (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 33) — V: Harsány (!Kit. 1. 12) — Ma: Kistótfalu, Hercegszabar (!) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 39) — D: Dráva „torkolat" (Marsigli 55)

1129. **V. blattaria** L. (incl. **b. blattariforme** Griseb.) (Molyűző ökörfarkkóró)

J: (!), Vöröshegy (!), Abaliget (Bs.) — T: Pécs (Nendtv. 33), Mánfa „Sikonda" (!) — V: Villány (Simk. 185) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 39), „Bat", „Petre" (Hollós 96) — O, D: Vulgaris. Közönséges.

1130. **V. phlomoides** L. (Szöszös ökörfarkkóró)

Vulgaris. Közönséges.

1131. **V. thapsus** L. (Molyhos ökörfarkkóró)

Pécs „környéke" (Nendtv. 33, Maj. 24, 34, Maj. K.) — O: Sellye (NV!)

1132. **V. lychnitis** L. (Csilláros ökörfarkkóró)

Pécs „környéke" (Nendtv. 33, BK 16, A) — V: Harsány (!), Villány (!Simk. 185, Kit. 1. 12)

1133. **V. speciosum** Schrad. (Kiváló ökörfarkkóró)

J: Vöröshegy (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 34, Maj. K.), „Lámpás", „Havihegy", „Bányatelep" (!), „Lapis" (Soó) — Ma: Görcsöny (!)

1134. **V. pulverulentum** Vill. (Pamutos ökörfarkkóró)

O: Pécs „környéke" (Nendtv. 33), Pécs-Szigetvár (K.-Nendtv. 568), Kemse (Simk. 185), Drávaszabolcs, Drávasztára-Zaláta (Boros MBL 1924 50), Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 16), Sellye, Baranyahídvég, Harkányfürdő (!)

1135. **V. austriacum** Schott (Osztrák ökörfarkkóró)

J: (!), Abaliget (Bs.) — T: Pécs (!Simk. 185, Maj!) — Z: Pécsvárad (Bs.) — V: Harsány (!Simk. 185) — Ma: Palotabozsok (Bs.), Feked (Horv. É. 12) — SZ: Szekszárd „Bonyhád" (**b. virens** Host.), „Csatár" (Hollós 96) — ZS: Kaposmérő (Jávorka apud Boros MBL 1924 50), Kaposvár (!) — O: Drávaszabolcs, Drávasztára-Zaláta (Boros 1. c.)

1136. **V. nigrum** L. (Fekete ökörfarkkóró)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 33, BK 21, A, Kit. 1. 7), „Daindol" (Kit. 1. 5) — Z: Hosszúhetény (1. c. 17) — Ma: Feked (Horv. É. 12) — H: Újdombóvár (Bs.), Kisvaszar (!) — SZ: Báta (Hollós 96) — ZS: Kaposvár (KH!) — O: Szigetvár (Kit. 1. 4), Pécs „Balokány", „Megyer" (!) — D: Riha-tó (Boros MBL 1922 71)

1137. **V. Schottianum** Schrad. **(V. austriacum × V. speciosum)**

J: Mecsekalja (Jávorka!)

1138. **V. crenatum** Borb. **(V. phlomoides × V. austriacum)**

T: Pécs „Nagymélyvölgy" (Simk. 186)

1139. **V. rubiginosum** W. et. K. **(V. phoeniceum × V. austriacum)**

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 13, 33, NT, Maj. 24, 34, Maj. K.), „Lapis" (K.-Nendtv. 572)

1140. **V. mixtum** Ram. **(V. floccosum × V. nigrum)**

O: Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 568), Drávasztára (Simk.! apud Borbás ÖBZ 1879 318), Drávaszabolcs, Gordisa, Drávasztára-Zaláta (!Boros 1. c.), Kemse (Simk. 186 *sub floccosum × austriacum* Boros 1. c.)

1141. **V. ignescens** Tausch. (= **Schmidlii** Kern.) **(V. lychnitis × V. phoeniceum)**

V: Harsány (Boros apud Horv. Borbásia I 98)

Cymbalaria muralis C. M. Sch. — Subspontanea — T: Pécs (Maj. 35, Sz!), Pécsbudafa (Bs.) — O: Kistapolca (Boros BK 1937 99)

1142. **Kickxia spuria** (L) Dum. (Kétszínű tátika)

J: Abaliget (Simk. 184) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 25, Maj.! 35, Maj. K.) — Ma: Somberek (Zsák) — O: Harkány (Zsák)

1143. **K. elatine** (L) Dum. (Cseplesz tátika)

J: Abaliget (Simk. 184) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 25, NV!, Simk. 184) — Z: Pécsvárad (Zsák) — V: Máriagyűd (Simk. 184), Siklós (Zsák) — Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 184), Ócsárd, Somberek (Zsák) — H: Jágónak, Bükkösd (Zsák) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 96) — O: Drávaszabolcs (Boros 1. c.), Pellérd (Zsák) — D: Mohács, Magyarbóly (Zsák)

1144. **Linaria vulgaris** L. (Közönséges gyujtoványfű)

Közönséges. Vulgaris. — **b.** *monstr. peloria* — T: Pécs (!Róna PTTK 1909 124) — Z: Hosszúhetény (!) — SZ: Báta (Hollós 96)

1145. **L. angustissima** (Lois.) Borb. (Keskenylevelű gyujtoványfű)

Baranya (Maj. 34, Maj. K.) — J: (!Simk. 184), Kővágószőlős (1. c.), Mecsekalja (!)

1146. **L. genistifolia** (L) Mill. (Rekettyelevelű gyujtoványfű)

J: (!Kit. 1. 8., **b. angustifolia** Schur Horv. Borbásia I 98), Magyarürög (**b.** 1. c.), „Égervölgy" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25, Kit. 1. 7) — Z: Hosszúhetény (1. c. 17) — V: Harsány (!Simk. 184, Kit. 1. 12), Beremend, Máriagyűd (1. c. 28, 14, 30) — Ma: Pécs „Üszög" (1. c. 10), Fazekasboda (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár", „Éleshát", „Várdomb", „vám" (Hollós 96)

1147. **Antirrhinum orontium** L. (Vetési oroszlánszáj)

Baranya (Kit. apud N I 185, Nendtv. 17, Maj! 34, Maj. K.)

A. majus L. — Culta et subspontanea — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 17, Kit. 1. 6)

1148. **Chaenorhinum minus** (L) Lge. (Tátos fű)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25) — V: Villány, Harsány (Simk. 184) — O: Drávasztára (1. c.)

1149. **Scrophularia vernalis** L. (Tavaszi görvényfű)

J: (NV! apud Horv. PM4 15) — Z: (!Kit. 1. 18), Hosszúhetény (!K.-Nendtv. 572), Püspöknádasd (Simk. 184), Magyaregregy (Kit. apud Jávorka AMNH 1936 40), „Márévár" (Kit. 1. 25), Hármashegy (Kárp.), Váralja (!)

1150. **S. Scopolii** Hoppe (Bársonyos görvényfű)

J: Orfű (Boros MBL 1924 51), Vöröshegy (Kárp.) — T: Pécs (Maj. 34, Simk. 184), Mecsekszabolcs (Maj. K. apud Horv. PM2 11) — Z: Hosszúhetény (Horv. PM2 8) — H: Szigetvár „Domolos" (Balek ÖBW 1852 14) — O: Harkány (Zsák)

1151. **S. nodosa** L. (Közönséges görvényfű)

J: (!), Kővágószőlős (Simk. 184) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 31), „Daindol" (Kit. 1. 8), „Kisrét", Komló (!) — Z: (!Kit. 1. 18) — V: Harsány (Simk. 184) — Ma: Áta, Görcsöny (!) — H: Kisvaszar, Palé (Horv. É. 13), Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Remete" (Hollós 96) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Marócsa, Vajszló (!) — D: Dárda (Simk. 184)

1152. **S. alata** Gilib. (Vízi görvényfű)

Baranya (Nendtv. 31) — J: Abaliget (!) — Z: Magyaregregy „Márévár" (!) — V: Villány (Simk. 184) — Ma: Feked (Horv. É. 12) — H: Lengyel (Jáv.-Zóly.)

1153. **Gratiola officinalis** L. (Csikorgófű)

J: (!), Kővágószőlős (Simk. 184) — SZ: Belac (Hollós 96) — In planis vulgaris. Síkon közönséges.

1154. **Limosella aquatica** L. (Iszaprojt)

Ma: Villány (Simk. 184) — O: Pécs „környéke" (Maj. 34, Maj. K. NV!), Gordisa (Maj! apud Horv. PM4 15, **b. tenuifolia** (Hoffmann) Fiek. Borbásia II 29), Sellye (Simk. 184) — D: Mohács (Knapp)

1155. **Lindernia pyxidaria** All. (Lindernia)

O: Sellye „Kápolnapsz." (Simk. 184), Gordisa (Boros 1. c. 51) — D: Jenőfalva (Zsák)

1156. **Veronica scutellata** L. (Mocsári veronika)

Baranya (Nendtv. 33) — Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 185) — O: Drávaszabolcs (Kit. 1. 14), Sellye (!)

1157. **V. anagalloides** Guss. (Póléképű veronika)

J: Mecsekalja (**b. levistipes** Borb. Soó) — Ma: Villány (Simk. 184) — O: Gordisa (Boros 1. c.), Matty (!) — D: Dárda (Kit. 1. 26)

1158. **V. anagallis-aquatica** L. (Pólé veronika)

Ad aquas vulgaris. Vízek partján közönséges.

1159. **V. scardica** Griseb. (Kislevelű veronika)

Ma: Palotabozsok „Weiher" (Boros BK 1920 43)

1160. **V. beccabunga** L. (Deréce veronika)

J: Boda (!) — T: Pécs „környéke" (Nendtv. 33, Simk. 185) — Z: Magyaregregy „Hidasi völgy" (!)

1161. **V. chamaedrys** L. (Ösztörüs veronika)

Vulgaris. Közönséges. — **b. pilosa** (Schm.) Keller (BK 1940 153) — T: Pécs „Mecsek" (Simk.! apud Keller 1. c. 154) — H: Vaszar (**b.** Horv. Borbásia II 29)

1162. **V. officinalis** L. (Orvosi veronika)

J: (!Kit. 1. 8), Mecsekalja, Magyarürög „Égervölgy" (!), „Pálirtás" (Jávorka-Kümmerle! apud Keller BK 1940 148) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 33) — Z: (!Kit. 18), Zengővárkony, Magyaregregy „Hidasi völgy" (!) — Ma: Baksa, Geresd, Hercegszabar, Erdősmecske (!) — H: Palé (Horv. É. 13), Hőgyész, Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 96)

1163. **V. montana** Jusl. (Hegyi veronika)

J: (Simk. 185), Orfű „Szuado" (Kárp.) — T: Pécs „Mecsek" (!K.-Nendtv. 568, 573), „Kisrét-Lapis" (!), „Árpádtető"-Zobák (!) — Z: Hosszúhetény (Kárp.! apud Keller 1. c. 158) — ZS: Kishárságy „Margita-psz. (Kit. 2. 14), Cserénfa (!)

1164. **V. prostrata** L. (Lecsepült veronika)

Vulgaris. Közönséges.

1165. **V. Jaquinii** Baumg. (Szabdaltlevelű veronika)

Ma: Püspöklak (Kit. apud N I 188) — **b. latisecta** (Borb.) Keller — Z: Hosszúhetény (Horv.! apud Keller 1. c. 138) — **c. pinnatifida** Koch — Baranya (Maj!) — Z: Pécsvárad (Janka! apud Keller 1. c.), Hosszú-

hetény (!) — Ma: Fazekasboda (!) — **d.** transitus **bihariensis** (Kern.) Keller — Z: Pécsvárad (Janka! apud Keller 1. c. 140)

1166. **V. austriaca** L. (= **dentata** Schm.) (Fogaslevelű veronika)

T: Pécs „Mecsek" (!K.-Nendtv. 568) — V: Harsány (!Simk. 184, lus. *albiflora* Horv.!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 40), „Csatár" (Hollós 97) — **b. praeterita** (Beck) Watzl — T: Pécs (Richter! apud Keller 1. c. 143) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 40) — **c. stenophyllos** Keller *(angustifolia* Kern.) — SZ: Szekszárd (Hollós 97)

1167. **V. teucrium** L. (= **pseudo-chamaedrys** Jacq.) (Gamandor veronika)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 33), „Kantavár" (Kit. 1. 9), „Remeterét", „Havihegy" (!) — V: Harsány (!Simk. 184) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Bat" (Hollós 97)

1168. **V. maritima** L. (Hosszúlevelű veronika)

O: Pécs „környéke" (NT), Sellye (K.-Nendtv. 572), Matty (Simk. 185) — **b. geniculata** Host — O: Gordisa „Dázsony" (Horv. PM2 7)

1169. **V. spuria** L. **ssp. foliosa** (W. et K.) Härle (Fattyú veronika)

D: Laskó (Simk. 185)

1170. **V. incana** L. (Szürke veronika)

V: Harsány (Kit. Add. 141, **b. canescens** Schrad. Kit.! apud Jávorka AMNH 1936 103)

1171. **V. spicata** L. (Macskafarkú veronika)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — **b. hybrida** (L) Huds. — Baranya (Nendtv. 33) — V: Villány (Simk. 185) — O: Drávasztára (1. c.) — **c. ramosa** Fr. Zimmermann — J: (Horv. Borbásia II 29) — **d. subcanescens** Schur — T: Pécs „Mecsek" (!Simk.!, Nendtv. T.!) — V: Villány (!Simk., f. *harsányensis* Horv. 1. c.)

1172. **V. orchidea** Cr. (Pompás veronika)

T: Pécs „környéke" (Maj. 35, Maj. K., K.-Nendtv. 56), Pécs „Mecsek" (Nendtv. 33), „Makár" (1. c. 14) — V: Villány (Simk.!) — SZ: Szekszárd, „Bat", „Csatár" (Hollós 96) — O: Drávasztára (Simk.!)

1173. **V. triphyllos** L. (Ujjaslevelű veronika)

T: Pécs (!Nendtv. 33) — V: Harsány (!Simk. 185) — Ma: Németpalkonya, Téseny (!), Áta (Zsák) — SZ: Szekszárd (Hollós 96) — ZS: Kaposújlak (Bs.)

1174. **V. verna** L. (Tavaszi veronika)

Baranya (Maj. 35, Maj. K.)

1175. **V. Dillenii** Cr. (Dillenius-veronika)

J: Kővágószőlős *(V. verna* (cf. Simk.! 185) correxit Jávorka in *Dillenii* Horv. Borbásia I 94)

1176. **V. acinifolia** L. (Démutkalevelű veronika)

J: „Pöcökhegyoldal" (Simk.! 184)

1177. **V. arvensis** L. (Ugari veronika)

Vulgaris. Közönséges.

1178. **V. praecox** All. (Korai veronika)

J: (Simk. 184) — V: Harsány (1. c.)

1179. **V. serpyllifolia** L. (Kakuk veronika)

J: Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 33) — Z: (Kit. 1. 18) —

V: Villány (Simk. 185) — Ma: Baksa (!) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14) — O: Sellye (!)

1180. **V. hederifolia** L. (Borostyánlevelű veronika)

Vulgaris. Közönséges.

1181. **V. persica** Poir. (Perzsa veronika)

Vulgaris. Közönséges.

1182. **V. polita** Fr. (Mezei veronika)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 33, Simk. 185) — Z: Püspöknádasd (l. c.) — V: Harsány (Bs.) — Ma: Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 161) — SZ: Szekszárd (Bartal 40), „Bat" (Hollós 96)

V. cymbalaria Bodard — Adventiva — Pécs (NV! apud Horv. PM2 4)

V. angustifolia Nendtv. — Pécs „környéke" (NT) = (secundum Simk. 185) *maritima.*

1183. **Digitalis grandiflora** Mill. (= **ambigua** Murr.) (Sárga gyűszűvirág)

J: (Simk. 184, Kit. 1. 18) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 21), „Lapis" (!) — V: Harsány (!Simk. 184, Kit. 1. 12) — Ma: Hercegszabar, Geresd (**b. ramosa** Horv. in Borbásia II 29) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 96) — O: Siklós-Alsószentmárton (Horv. É. 16)

1184. **D. lanata** Ehrh. (Gyapjas gyűszűvirág)

Baranya (Nendtv. 14, 21) — Ma: Nagyárpád (K.-Nendtv. 570, Balek! apud N I 185, NV!, Simk. 184) — O: Kácsfalu-Pélmonostor (Janka apud N II 54), Magyarszentiván (Horv. PM4 19)

1185. **D. ferruginea** L. (Rozsdás gyűszűvirág)

Baranya (NT) — V: Villány (!K.-Nendtv. 570), Beremend (Kit. 1. 27) — Ma: Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 56), Majs-Nagynyárád (Janka apud N II 54), Borjád-Hercegtőttős (Horv. Borbásia I 99) — D: Mohács (Simk. 184, Nendtvich K.!)

? D. lutea L. — M: (NT!, Maj.! 34, Maj. K., K.-Nendtv. 567), spontanea?

D. laevigata W. et K. — M: (Nendtv. 21) = (secundum K.-Nendtv. 565) *ferruginea!*

1186. **Melampyrum cristatum** L. (certe tantum) **ssp. Ronnigeri** Pöverl. (Taréjos csormolya)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26, Horv. PM4 13) — H: Nagymányok (Hollós 97) — **b. solstitiale** Ronn. — T: Pécs „Tettye" (Horv. Borbásia I 98)

1187. **M. arvense** L. (Mezei csormolya)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26), „Havihegy" (!), „Daindol" (Kit. 1. 9) — Z: Hosszúhetény (!) — Ma: Fazekasboda, Feked (!)

1188. **M. barbatum** W. et K. (Szakállas csormolya)

J: Kővágószőlős (!Kit. 1. 16) — T: Pécs (!Nendtv. 14, 26) — Z: Váralja (Kit. 1. 24) — Ma: Téseny (Zsák) — SZ: Szekszárd, Bátaapáti (Hollós 97) — O: Harkány, Alsócún (Zsák) — **b. purpureobracteatum** Schur — Z: Pécsvárad, Hosszúhetény (Boros! apud Soó Rep. 1926—7 138) — O: Rónádfa (Richter L.! 1. c.), Drávaszabolcs (Boros! 1. c.)

1189. **M. nemorosum** L. (Kéküstökű csormolya)

In regione montana colinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 16) — **b. heterotrotrichum** Ronn. — J: Abaliget (Boros apud Soó 1. c. 147) — V: Harsány (Simk.!, Boros!

1. c.) — O: Rónádfa, Lakócsa (Borbás! et Boros! 1. c.) — **c. latissimum** Borb. — J: Abaliget (Bs. apud Horv. Borbásia I. 98) — Ma: Geresd (1. c.) — *d. albidum* Svanlund — T: Pécs „Mecsek" (Horv. Borbásia I 98)

ssp. silesiacum Ronn. **b. diversipilum** Ronn. et Hay. — Z: Püspöknádasd (Soó 1. c. 149)

1190. **M. pratense** L. (Réti csormolya)

J: (!Kit. 8) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 26) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár", Szálka (Hollós 97)

ssp. vulgatum Pers. **b. lanceolatum** Spenn.

J: (!) — T: Pécs „Kisrét" (!), Somogy „Csatornavölgy" (tantum ssp. Bs.) — Z: Pécsvárad, Szászvár „Dobogó" (!) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12) — H: Palé (1. c. 13) — O: Sellye — **c. commutatum** Tausch. f. *murorum* Beauv. — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv.!, Simk.! apud Soó 1. c. 179) — O: Sellye (Boros apud Soó 1. c.)

M. silvaticum L. — Baranya (Maj. 35) erroneo publicata (Horv. PM4 17)

1191. **Euphrasia Rostkoviana** Hayne (Orvosi szemvidító)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 22, Maj. 35, Maj. K.) — V: Villány, Máriagyűd (Simk. 184, herbario eius deest)

1192. **E. ericetorum** Jord. (Közönséges szemvidító)

T: Pécs „Mecsek" (!NV! Kit. 1. 7), „Daindol" (1. c. 9) — Z: Zengővárkony (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Hollós 97) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14)

E. gracilis Fr. — M: (BK 17) erroneo publicata (Horv. PM4 17)

1193. **Orthantha lutea** (L) Kern. (Fogörömfű)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 22, Kit. 1. 7), „Daindol" (1. c. 9), „Tettye" (Horv. PK28 6), „Havihegy" (!) — V: Harsány, Beremend (Kit. 1. 12, 28) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 97)

1194. **Odontites rubra** Gilib. (Fogfű)

Pécs „környéke" (!Nendtv. 22) — Z: Hosszúhetény (Simk. 184)

1195. **Rhinanthus crista-galli** L. (Csörgő kakascímer)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 16), „Mánfa" (Soó) — Z: Hosszúhetény (!) — Sz: Szekszárd „Bat" (Hollós 96) — ZS: Cserénfa (!) — O: Kákics, Pécs-Árpád (!) — **b. stenophyllus** (Schur) Wettst. — J: Abaliget (Boros apud Soó Rep. 1929 208—9), Hetvehely (Horv. Borbásia I 98) — Z: Hosszúhetény, Püspökszentlászló (f. *elatior* (Schur) Soó Boros! apud Soó Rep. 1. c.) — Ma: Áta (Horv. Borbásia I 98) — O: Drávaszabolcs (1. c.)

1196. **Rh. major** Ehrh. (Nagy kakascímer)

J: Magyarürög (Soó 1. c. 216) — T: Pécs (!Nendtv. 16, Nendtv.! apud Soó 1. c.) — Z: Hosszúhetény, Püspökszentlászló (Boros! apud Soó 1. c.) — V: Máriagyűd (!)

1197. **Pedicularis palustris** L. (Posvány kakastaréj)

O: Gordisa (Maj.! apud Horv. PM2 7)

1198. **Lathraea squamaria** L. (Vicsorgó)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25), „Bálics" (BKA), „Mélyvölgy" (!), „Istenkút", Pécsbudafa (!) — Z: (!) — O: Szentegát (!)

Orobanchaceae. Szádorgófélék.

1199. **Orobanche ramosa** L. (Dohányfojtó szádorgó)
Baranya (Nendtv. 28) — V: Máriagyűd (Simk. 184) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Dorog" (Hollós 97) — O: Gordisa (Boros MBL 1924 52), Pécs „Újhegy" (!)

1200. **O. arenaria** Borkh. (Homoki szádorgó)
Baranya (Maj. 34) — SZ: Szekszárd, „Csatár" (Hollós 97)

1201. **O. purpurea** Jacq. (Bíbor szádorgó)
T: Pécs (Nendtv. 29, NV!, Sz!) — Z: Szászvár (!)

1202. **O. alba** Steph. (Kakukfű szádorgó)
J: „Zsongorkő" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 34, NV!, b. *hololeuca* Borb. Horv. Borbásia I 98), „Tettye" (!) — V: Harsány (Simk. 183) — SZ: Szekszárd „Petre", „Éleshát" (Hollós 97), „Öcsényi-h." (Bs.)

1203. **O. reticulata** Wallr. (Recés szádorgó)
T: Pécs „Tettye" (f. *pallidiflora* W. et Gr. Soó), Pécs (Beck in Pflanzenreich IV. 261. 157) — Ma: Nagyárpád (Simk. 183)

1204. **O. minor** Smith. (= **barbata** Poir.) (Lóhere szádorgó)
Baranya (Maj. 34) — V: Harsány (Simk. 183)

1205. **O. picridis** F. Schltz. (Keserű gyökér szádorgó)
V: Harsány (Boros! apud Horv. Borbásia I 94, Beck: Monographie der Gattung Orobanche. 1890. Bibl. Bot. 19. 247, Beck 1. c. 202)

1206. **O. lutea** Baumg. (Sárga szádorgó)
T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 184, BKA), Komló (!) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Harsány (Soó) — SZ: Szekszárd „Óriás-h." (Bs.)

1207. **O. caryophyllacea** Sm. (Galajfojtó szádorgó)
T: Pécs (Nendtv. 28, Sz!), Mecsekszentkút (Soó) — V: Harsány (Simk. 183, Bs.) — Ma: Nagyárpád (1. c.), Málom (!)

1208. **O. major** L. (Nagy szádorgó)
Baranya (Nendtv. 29, NT, Maj. 34, Maj. K.) — SZ: Szekszárd „Éleshát", „Kálvária" (Hollós 97)

O. crenata Forsk. — Baranya (Maj. 34) erroneo publicata (Horv. PM4 17)

Lentibulariaceae. Rencefélék.

1209. **Utricularia vulgaris** L. (Közönséges rence)
Ma: Villány (Simk. 183) — O: Gordisa „Ódráva" (Boros MBL 1924 52) — D: Mohács (!Boros MBL 1922 71), Riha-tó (!)

1210. **U. Bremii** Heer. (Bremi-rence)
Ma: Villány (Simk.! Jávorka: Magyar Flóra 1028)

U. minor L. — Ma: Villány (Simk.! 183) ipse correxit in *Bremii!*

Globulariaceae. Gubóvirágfélék.

1211. **Globularia Willkommii** Nym. (Közönséges gubóvirág)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Bat" (Hollós 97)

Plantaginaceae. Útifűfélék.

1212. **Plantago indica** L. (Homoki útifű)

O: Pécs „környéke" (Maj.! 37), Sellye (!Simk. 197, NV!), Máriagyűd (Simk. 197, Kit. 1. 14), Siklós (1. c.)

1213. **P. argentea** Chaix (Ezüstös útifű)

T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 197), „Bertalan-szikla" (Horv. PK28 4) — V :Harsány (WK. Ic. II. 165, Kit.! apud Jávorka AMNH 1935 57, Bs.)

1214. **P. lanceolata** L. (Lándzsás útifű)

Vulgaris. Közönséges. — **b. sphaerostachya** M. et K. — Z: Zobák (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 97) — **c. dubia** (L) Bég. — Pécs (Nendtv. 28)

1215. **P. altissima** L. (Magas útifű)

Pécs (Simk. 197) — SZ: Szekszárd (Hollós 97) — D: Dárda (Simk. 197), Mohács (!Knapp)

1216. **P. media** L. (Közepes útifű)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges.

1217. **P. major** L. (Nagy útifű)

Vulgaris. Közönséges. — **b. paucíflora** (Gilib.) f. *uliginosa* Schm. — Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 197)

? P. Gerardi Schult. (= *carinata* Schrad.) — O: Sellye „Endesi puszta" (Horv. PM2 4)

Rubiaceae. Buzérfélék.

1218. **Sherardia arvensis** L. (Csillagfű)

J: Kővágószőlős (Simk. 191) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj!, Sz!) — Z: Püspöknádasd (Simk. 191), Pécsvárad (Soó), Váralja (Kit. 1. 24) — V: Harsány, Máriagyűd (!) — Ma: Villánykövesd (Horv. É. 11), Vokány, Kistótfalu (!), Téseny (Zsák) — H: Mecsekjánosi (K.-Nendtv. 572) — ZS: Kaposvár (Lengyel: A magyar lucernamag . . 55) — O: Pécs „Megyer" (!), Kémes, Alsócún, Szentlőrinc (!)

1219. **Asperula taurina** L. **v. leucanthera** Beck (incl. lus. *lilacina* Horv.) (Olasz müge)

J: Magyarürög (Kárp.), „Égervölgy" (Horv. PM4 18), Vöröshegy (Horv. PM4 18) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 18), „Mélyvölgy", „Lapis" (!K.-Nendtv. 569), „Remeterét" (!Simk. 190), „Kozári vadászház" (!) — Z: (Simk. 190), Pécsvárad (!Janka apud N II 47), Magyaregregy „Hidasi völgy" (Horv. l. c.) — V: Harsány (!Simk. 190), Máriagyűd (!) — Ma: Németpalkonya (Horv. É. 11)

1220. **A. odorata** L. (Szagos müge)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Páprád „Bükkhát", „Tilos erdő" (Horv. É. 16, 15), Marócsa, Szentegát, Sámod, Baranyhídvég, Sellye, Siklós (!)

1221. **A. glauca** (L) Bess. (Szürke müge)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 18, **b. hirsuta** Wallr. Horv. Borbásia I 98), „Kantavár" (Kit. 1. 9), „Frühweiss" (BKA), „Melegmányivölgy" (!) — V: Harsány (!Simk. 190) — Ma: Nagynyárád (Janka apud N II 47) — SZ: Szekszárd „Remete" (**b.** Bartal 40), Mórágy, Bátaapáti (Hollós 97)

1222. **A. tinctoria** L. (Festő müge)
Baranya (Maj. 32) — Ma: Geresd (Kit. apud N I 152)
1223. **A. cynanchica** L. (Ebfojtó müge)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Drávaszabolcs (!) — D: Dárda (Simk. 190)
1224. **Galium pedemontanum** (Bell.) All. (incl. **b. reflexum** Presl.) (Apró galaj)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 13, 23, Simk. 191) — V: Harsány (l. c.) — Z: Hosszúhetény (!) — SZ: Zsibrik, Palatinca (Hollós 98)
1225. **G. cruciata** (L) Scop. (Keresztes galaj)
Vulgaris. Közönséges.
1226. **G. vernum** Scop. (Tavaszi galaj)
J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 23), „Kisrét", „Lapis", „Árpádtető" (!) — Z: Hármashegy (Kárp.) — Ma: Nagynyárád (Janka ÖBZ 1867 161), Fazekasboda (!) — H: Szentbalázs (!) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)
1227. **G. aparine** L. (Ragadós galaj)
Vulgaris. Közönséges.
ssp. spurium (L) Hartm. **b. Vaillantii** (DC.) Koch
Pécs (Simk. 191) — H: Jágónak (Zsák) — O: Alsócún (Zsák)
1228. **G. uliginosum** L. (Posvány galaj)
Baranya (Maj. 32)
1229. **G. divaricatum** Lam. (Berzedt galaj)
J: (!Simk. 191), Kővágószőlős (1. c.), Magyarürög (Bs.), Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (Simk. 191) — V: Máriagyűd (1. c.) — O: Harkány (1. c.)
1230. **G. palustre** L. (Mocsári galaj)
J: Magyarürög (!) — T: Pécs (Maj. 32, Simk. 191) — Z: Hosszúhetény, Püspöknádasd (1. c.) — V: Villány (1. c.) — Ma: Fazekasboda (!) — O: Nagyárpád, Alsószentmárton, Marócsa, Pellérd, Páprád (!), Harkány (!, Simk. 191) — **b. lanceolatum** Uechtr. — O: Harkány (Horv. PM4 13)! Drávasztára (Simk. 191), Harkány (!)
1231. **G. Schultesii** Vest. (Fénytelen galaj)
J: Boda, Abaliget (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Borbás MOTV 1894 277), „Lapis" (Soó), Komló (!) — Z: Hosszúhetény, Szászvár „Dobogó" (!) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12), Görcsöny (!) — H: Palé (1. c. 13), Nagyterecsény, Szentbalázs (!) — SZ: Szekszárd „Csatár", Szálka (Hollós 98) — ZS: Töröcske „Rapol", Kaposvár „Nádasdi erdő" (!)
G. silvaticum L. — M: (Nendtv. 23) = *Schultesii* (Horv. PM4 17)
1232. **G. verum** L. (Tejoltó galaj)
Vulgaris. Közönséges. — **b. verosimile** R. et Sch. — J: (Horv. Borbásia II 29) — T: Pécs „Mecsek" (1. c. I 98) — Z: (Bs.)
1233. **G. mollugo** L. (Közönséges galaj)
Vulgaris. Közönséges. — **b. pycnotrichum** H. Br. — Pécs (Simk. 191)
ssp. elatum (Thuill.) Lange — J: Abaliget (Horv. Borbásia I 98) — T: Pécs „Mecsek" (1. c.) — Z: Hosszúhetény (!) — Ma: Hercegszabar (!) — H: Kisvaszar (Horv. É. 13), Palé (!) — O: Páprád „Bükkhát" (1. c. 16), Vajszló (f. *brachyastrum* Borb. et H. Br. Horv. Borbásia II 30)

1234. **G. erectum** Huds. (Felálló galaj)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 23, **b. transsilvanicum** Schur Borbás: A Balaton flórája 359, **c. eriosomum** l. c.)
1235. **G. lucidum** All. (Spárgalevelű galaj)
J: Abaliget (!, **b. scabridum** DC.!) — T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 191, **b.** Horv. PM4 13), Mecsekszentkút (!) — Z: (Horv. PM2 8), Szászvár „Dobogó" (!) — V: Harsány (!Simk. 191) — Ma: Erdősmecske (!)
G. pumilum Murr. — M: (Nendtv. 23) erroneo publicata (Horv. PM4 17)
Rubia tinctorum L. — Olim residuum culturae — Pécs (Maj.! 32, NV!, K.-Nendtv. 568, 672)

Caprifoliaceae. Bodzafélék.

1236. **Sambucus ebulus** L. (Földi bodza)
Vulgaris. Közönséges.
1237. **S. nigra** L. (Fekete bodza)
Vulgaris. Közönséges.
1238. **S. racemosa** L. (Fürtös bodza)
T: Pécs „Mecsek" (Maj. 32, Maj. K., Borbás! l. c.)
1239. **Viburnum opulus** L. (Kánya bangita)
T: Pécs (!Nendtv. 34, Kit. 1. 9), „Kismélyvölgy" (Simk. 190), Komló (!), Mánfa (Soó) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Zobák, Magyaregregy „Hidasi völgy" (!) — H: Kisvaszar (Horv. É. 12), Sásd (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Sötétvölgy" (Hollós 98) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15) — O: Páprád (!) — D: „Rét erdő" (Kit. 1. 28), Mohács, Bokerdő (!)
1240. **V. lantana** L. (Ostorménfa)
J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34), „Bálics" (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — Ma: Fazekasboda (1. c. 20), Villánykövesd, Feked (Horv. É. 11, 12), Hercegszabar (!) — H: Kisvaszar (1. c.), Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár", Bátaapáti (Hollós 98), Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 40)
1241. **Lonicera caprifolium** L. (Jerikói lonicer-cserje)
T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 25, 32), „Lapis", „Árpádtető", „Tettye", „Bányatelep" (!) — V: Villány-Máriagyűd (!Simk. 160, 190, Kit. 1. 14), Németpalkonya „Törökcser' (Horv. PM4 19) — Ma: Pécsudvard (Horv. É. 11), Erdősmecske, Villánykövesd, Kistótfalu, Fazekasboda, Görcsöny, Baksa, Hercegszabar (!), Dunaszekcső (Kit. 1. 21) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 40), „Bükk", „Bat" (Hollós 58), „Óriás-h." (Bs.) — O: Siklós (!)
1242. **L. xylostemum** L. (Ükörke)
T: Pécs „Mecsek" (Maj. 25, 32, Maj. K., Simk. 190)
L. periclymenum L. — M: (Nendtv. 25) = *caprifolium* (Simk. 190)

Adoxaceae. Pézsmaboglárfélék.

1243. **Adoxa moschatellina** L. (Pézsmaboglár)
J: (Simk. 181) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 32), „Lapis" (K.-Nendtv. 569), „Rigoder" (Maj. K. apud Horv. PM2 10), „Szt. János-kút" (Maj.! apud Horv. PM4 15) — H: Szentbalázs (!) — ZS: Kaposújlak (Boros VSz 1936 83)

Valerianaceae. Macskagyökérfélék.

1244. **Valerianella coronata** (L) DC. (Koronás galambbegy)
V: Harsány (!Janka! apud N II 30)
1245. **V. dentata** Poll. (Fogas galambbegy)
J: Kővágószőlős (Simk. 197) — T: Pécs (!Nendtv. 22) — V: Harsány (Simk. 197) — Ma: Áta, Téseny (Zsák) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 40) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15) — O: Kémes, Alsócún (Zsák)
1246. **V. rimosa** Bast. (Füles galambbegy)
J: Orfű (Simk. 197), Abaliget (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 197) — V: Harsány (!Janka apud N II 30) — Ma: Nagynyárád (1. c.) — H: Palé (!) — SZ: Szekszárd „Kis Bükk" (Hollós MBL 1914 58) — O: Sellye (Boros MBL 1924 52), Kákics (!)
1247. **V. pumila** (Willd.) DC. (= **membranacea** Lois.) (Hártyás galambbegy)
T: Pécs „Mecsek" (Simk. 197, Nendtv. T.!) — V: Harsány (1. c.)
1248. **V. olitoria** (L) Poll. (Saláta galambbegy)
Vulgaris. Közönséges.
1249. **V. carinata** Lois. (Hasábos galambbegy)
T: Pécs (Simk. 197) — V: Harsány (Simk.! 197)
V. eriocarpa Desv. — Pécs (K.-Nendtv. 565, 567) erroneo publicata!
1250. **Valeriana officinalis** L. (Mezei macskagyökér)
J: Abaliget (Bs.) — T: Pécs (!Nendtv. 33), „Lapis", „Istenkút", „Árpádtető" (!) — Ma: Erdősmecske (!) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 98) — O: Drávaszabolcs (!)
1251. **V. dioica** L. (Kétlaki macskagyökér)
J: Magyarürög (!) — T: Pécs (Nendtv. 33, BKA), Mecsekszentkút (Sz!) — Z: Hidas (!) — O: Pécs „Balokány" (Simk. 197), Kovácshida (!)

Dipsacaceae. Mácsonyafélék.

1252. **Dipsacus pilosus** L. (Szőrös mácsonya)
M: (Maj. 37) — Z: (Simk. 195), Püspöknádasd (1. c.) — SZ: Szekszárd, Báta (Hollós 98)
1253. **D. laciniatus** L. (Héjakút mácsonya)
J: Abaliget (Simk. 196, lus. *albiflora* Bs.) — T: Pécs (Nendtv. 21) — Z: Szászvár (!) — H: Kisvaszar (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy", Báta (Hollós 98) — O: Nagyárpád, Szentlőrinc (!), Sellye (Simk. 196)
1254. **D. silvester** Huds. (Erdei mácsonya)
J: Abaliget (Simk. 196) — T: Pécs (Nendtv. 21) — H: Kisvaszar (!) — SZ: Szekszárd, Báta, Szálka (Hollós 98) — O: Páprád (!), Sellye (Boros MBL 1924 52) — D: Mohács (!)
1255. **D. pseudosilvester** Schur **(D. laciniatus × D. silvester)**
O: Sellye (Boros 1. c.)
1256. **Cephalaria transsilvanica** (L) Schrad. (Fejvirág)
Vulgaris. Közönséges.
1257. **Succisa pratensis** Mnch. (Ördögharaptafű)
Pécs (Nendtv. 32) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — O: Pécs (!**b. hirsuta** Rchb.)

1258. **Succisella inflexa** (Kluk) Beck (Csonkaír)

O: Pécs „környéke" (Maj.! 37, Sz!), Sellye (Simk. 196), Gordisa (Boros MBL 1924 52), Gilvánfa (Maj. K. apud Horv. PM2 11)

1259. **Knautia arvensis** (L.) Coult. (Mezei varfű)

Vulgaris. Közönséges. — f. *pratensis* (Schm.) Szb. — O: Pécs, Baranyahídvég „Bükkhát" (Horv. É. 16) — **b. rosea** (Baumg.) Borb. — Ma: Nagynyárád (Janka! apud Szabó Mon. Knautia 249) — **c. budensis** Simk. — T: Pécs „Mecsek" (Borbás Knautia 71) — V: Harsány (Soó), Villánykövesd (!) — Ma: Feked (Horv. É. 12), Hercegszabar (!)

1260. **K. drymeia** Heuff. (Magyar varfű)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Páprád (Horv. É. 15), Marócsa (!)

1261. **K. Szabói** Lengy. **(K. drymeia × K. arvensis** f. *pratensis)*

T: Pécs „Mecsek" (Lengyel MBL 1926 402)

K. dipsacifolia (Host) Gren. et Godr. — M: (Nendtv. 31) = *drymeia!*

1262. **Scabiosa ochroleuca** L. (Vajszínű ördögszem)

Vulgaris. Közönséges.

1263. **S. columbaria** L. (Galambszínű ördögszem)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 18, Maj.! 37, Maj. K., BK 24)

Cucurbitaceae. Tökfélék.

1264. **Bryonia alba** L. (Gönye)

J: Kővágószőlős (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19), „Havihegy" (!) — V: Villány (!Simk. 175) — Ma: Feked (Horv. É. 12) — SZ: Szekszárd „Bat", „Bakta" (Hollós 101)

Elaterium cordifolium Mnch. *(Ecballium elaterium* (L.) Rich.) — Culta et forte olim subspontanea — Pécs „környéke" (Maj.! 30)

Campanulaceae. Harangvirágfélék.

1265. **Campanula glomerata** L. (Csomós harangvirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Z: Pécsvárad (!) — V: Beremend (Kit. 1. 28) — H: Nagymányok (Hollós 100) — SZ: Szekszárd, Szálka, Alsónána (Hollós 100) — **b. farinosa** Roch. — J: (Horv. Borbásia II 30) — T: Pécs „Mecsek" (1. c., f. *rotundata* Beck, f. *glaucophylla* Schloss. et Vuk.) — Z: Zobák (1. c.) — O: Sámod (1. c.) — **c. aggregata** (Willd.) Koch — V: Harsány (1. c.)

1266. **C. cervicaria** L. (Villás harangvirág)

Baranya (Kit. apud N I 147) — J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19) — H: Kisvaszar (Horv. É. 13) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 100) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14) — O: Siklós (!Kit. 1. 14), Páprád „Borostyán-psz." (Horv. É. 15), Sellye (!)

1267. **C. sibirica** L. (Pongyola harangvirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19, lus. *albiflora* Horv.!) — Z: Váralja (Kit. 1. 24) — V: Harsány (!Simk. 191), Máriagyűd (!) — Ma: Villánykövesd, Feked (Horv. É. 11, 12), Kistótfalu, Hercegszabar (!) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 40), „Petre", „Éleshát" (Hollós 100), „Öcsényi-h." (Bs.) — D: Mohács (Simk. 191)

1268. **C. rapunculoides** L. (Kánya harangvirág)

J: (!Simk. 191), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19) — Z: Hosszúhetény (!) — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 100)

1269. **C. trachelium** L. (Csalánlevelű harangvirág)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — H: Nagyterecsény (lus. *albiflora* Horv.!) — O: Siklós (!)

1270. **C. bononiensis** L. (Olasz harangvirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19, Kit. 1. 6) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — V: Harsány (!Simk. 191) — H: Kisvaszar (Horv. É. 13) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár", Belac (Hollós 100—1)

1271. **C. rotundifolia** L. (Kereklevelű harangvirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19), „Tettye" (K.-Nendtv. 569), „Havihegy" (!Simk. 191)

1272. **C. persicifolia** L. (Baracklevelű harangvirág)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — **b. dasycarpa** Kit. — V: Harsány (Soó) — SZ: Szekszárd (Hollós 100) — **c. hispida** Lej. — Ma: Feked (Horv. É. 12) — **d.** lus. *pleniflora* — Z: (!)

1273. **C. rapunculus** L. (Répagyökerű harangvirág)

Baranya (Maj. 35, Maj. K) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — V: Máriagyűd (Simk.! 191)

1274. **C. patula** L. (Terebélyes harangvirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19), „Mélyvölgy" (!) — Z: (!), Hosszúhetény (!) — Ma: Hercegszabar (!) — H: Lengyel (Hollós 100), Kisvaszar (Horv. É. 13), Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd, „Bat", „Csatár", Szálka (l. c. 100) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14), Cserénfa (!) — **b. flaccida** Wallr. — J: Orfű (Simk. 191) — V: Villány (1. c.) — H: Palé (Horv. É. 13)

? C. macrostachya Kit. — Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 191, herbario ejus deest)

? C. lingulata W. et K. — ZS: Kaposvár (Portenschlag apud N I 147)

1275. **Legousia speculum-Veneris** (L) Fisch. (Tükörvirág)

J: Mecsekalja (!) — T: Pécs (Nendtv. 19) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Villány (NV! apud Horv. PM4 15, Soó) — Ma: Nagyárpád (K.-Nendtv. 569), Németbóly (!) — SZ: Mórágy (Hollós 101) — O: Magyarszentiván, Sellye, Pécs (!)

1276. **Asyneuma canescens** (W. et K.) Griseb. et Sch. (Harangcsillag)

T: Pécs „Mecsek" (? Soó) — V: Harsány (WK. Ic. I. 13)

? Phyteuma spicatum L. — M: (Maj. 35, herbario ejus deest) ? (Horv. PM4 17)

? Ph. orbiculare L. — Pécs (Maj.! apud Horv. PM2 4)

1277. **Jasione montana** L. (Csékcsillag)

M: (!Nendtv. 24, Kit. 1. 16) — J: (!Simk. 191), Abaliget (Kit. 1. 16), Magyarürög (!Bs.), Mecsekalja (!), „Makár" (BK 17, A)

Compositae. Fészkesek.

1278. **Eupatorium cannabinum** L. (Sédkender)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Páprád „Bükkhát" (!) — D: Dráva „torkolat" (Marsigli 62)

1279. **Solidago serotina** Ait. (Kései istápfű)
Z: Hidas-Bonyhád (Boros! apud Soó Bot. Archiv. 1927 358) — Ma: Baksa (!) — ZS: Kaposmérő (Jávorka apud Boros MBL 1924 53) — O: Gordisa (!), Drávaszabolcs (!Boros 1. c.), Sósvertike (!), Páprád (Horv. É. 15)
S. canadensis L. — Subspontanea — T: Pécs „Kismélyvölgy" (Simk. 196)

1280. **S. virga-aurea** L. (Aranyvessző)
J: Kővágószőlős (Simk. 196), Magyarürög „Égervölgy" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 31) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 98)

1281. **Bellis perennis** L. (Százszorszép)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Endrőc, Okorág (!) — f. *colorata* Peterm. — T: Pécs „Istenkút" (Horv. Borbásia II 30)

1282. **Aster linosyris** (L) Bernh. (Aranyfürt)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 20), „Daindol" (Kit. 1. 9), „Havihegy" (!) — V: Harsány (!Kit. 1. 12), Beremend (l. c. 28) — Ma: Geresd (l. c. 20) — Sz: Szekszárd „Petre", „Csatár" (Hollós 98)

1283. **A. punctatus** W. et K. (Réti őszirózsa)
O: Siklós „Alt-psz." (Koch! apud Soó BK 1924—5 62), Pécs-Nagyárpád (cum **b. canescens** Simk. Horv. Borbásia I 99) — D: Nagynyárád-Sátorhely (Janka apud N II 31, Janka! apud Soó 1. c.)

1284. **A. amellus** L. (Csillag őszirózsa)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 18), „Havihegy" (!Horv. PM2 10) — V: Harsány (!), Máriagyűd (Bs.!) — Ma: Nagypall (Kit. 1. 20), Apátvarasd (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 98)

1285. **A. pannonicus** Jacq. *(tripolium* auct.) (Magyarföldi őszirózsa)
O: Pécs (Nendtv. 18, Maj! apud Horv. PM2 6) Olim. Egykor.

1286. **A. salignus** Willd. (Bugás őszirózsa)
Subspontanea. Elvadultan. — Pécs (!Maj.!)
A. versicolor Willd. — Subspontanea — Pécs (Horv. Borbásia I 95)
A. lanceolatus Willd. — Subspontanea — T: Pécs „Mecsek" (!) — D: Kisdárda, Jenőfalva (Zsák! apud Soó 1. c. 60)
A. dumosus L. — Subspontanea — Pécs (Horv. Borbásia II 26)

1287. **Stenactis ramosa** (Walter) B. S. P. (Ligeti seprence)
Vulgaris. Közönséges.

1288. **S. annua** (L) Nees. (Egynyári seprence)
O: Páprád, Czinderybogád (!)

1289. **Erigeron canadensis** L. (Betyárkóró)
Vulgaris. Közönséges.

1290. **E. acer** L. (Küllőrojt)
J: Abaliget (Simk. 193) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 22, Simk. 193, **b. serotinus** (Weihe) Wirtgen Maj! apud Horv. Borbásia II 30, Sz!) — Z: Püspöknádasd (Simk. 193) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 98)

1291. **Micropus erectus** L. (Topagyom)
Pécs (K.-Nendtv. 567, Maj. K.)

1292. **Filago germanica** L. (Német penészvirág)
J: (!, et **b. virescens** W. et Gr. Simk. 193), Mecsekalja (!), Magyarürög (**b.** Bs.) — T: Pécs (!Nendtv. 23, Kit. 1. 6) — V: Harsány (Simk. 193), Villány (1. c., Zsák) — Ma: Feked (!) — H: Nagyterecsény (!) — O: Matty (**b.** Simk. 193), Harkány (Zsák), Sellye, Páprád, Baranyahídvég (!)

1293. **F. arvensis** L. (Mezei penészvirág)
J: Boda, Vöröshegy (!) — T: Pécs (Nendtv. 23), „Makár" (BKA) — H: Lengyel (Hollós 99) — SZ: Szekszárd „Bat", „Éleshát" (1. c.)

1294. **F. minima** (Sm.) Pers. (= **montana** L.) (Hegyi penészvirág)
M: (Nendtv. 23) — J: (!, Kit. 1. 8), Magyarürög (Maj. K. apud Horv. PM2 11) — O: Harkány-Matty (Simk. 193)

1295. **Antennaria dioica** (L) Gärtn. (Macskatalp)
M: (Nendtv. 23, Maj.) — J: Magyarürög (NV!), „Égervölgy" (!)

1296. **Gnaphalium uliginosum** L. **v. pilulare** (Wahlbg.) Koch (Iszapgyopár)
T: Pécs (Maj.! 35, Maj. K., Simk. 194) — V: Villány, Máriagyűd (1. c.) — H: Mecsekjánosi (K.-Nendtv. 570), Nagyterecsény (!) — SZ: Báta (Hollós 99) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14) — O: Páprád „Borostyán-psz." (!), Harkány (Zsák), Sósvertike (!)

1297. **G. luteo-album** L. (Halvány gyopár)
T: Pécs (Simk. 193) — V: Villány (!1. c.) — D: Laskó (1. c.)

1298. **G. silvaticum** L. (Erdei gyopár)
M: (NT, Maj.! 35) — J: (!), Abaliget (Bs.) — Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 193)

1299. **Helichrysum arenarium** (L) DC. (Szalmagyopár)
M: (Nendtv. 23, Maj. K.) — T: Pécs „Makár" (Maj.! apud Horv. PM4 16)

1300. **Inula helenium** L. (Örvénygyökér)
T: Pécs (Nendtv. 24), „Kismélyvölgy" (Simk. 194) — Ma: Szilvás (Maj! apud Horv. PM4 16) — H: Mágocs (Bs.), Kisvaszar (!), Bonyhádvarasd (Kit. 2. 14)

1301. **I. conyza** DC. (Erdei peremizs)
T: Pécs „Mecsek" (!PM. It. 142), „Lámpás", „Kantavár" (!Kit. 1. 7, 9), „Szkokó" (!) — Z: Hosszúhetény (1. c. 17) — V: Harsány (Simk. 194) — SZ: Szekszárd „Csatár", Alsónána, Szálka (Hollós 98)

1302. **I. ensifolia** L. (Kardos peremizs)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 24), „Daindol" (Kit. 1. 8.), „Havihegy" (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Pécsvárad (!) — V: Harsány (!Simk. 194), Beremend (Kit. 1. 28) — Ma: Geresd (l. c. 20) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 98) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15)

1303. **I. salicina** L. (Fűzlevelű peremizs)
M: (Nendtv. 24, Maj. 35) — T: Pécs „Daindol" (Kit. 1. 8) — Z: Pécsvárad, Hosszúhetény (!) — V: Villány (!Simk. 194) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Bat" (Hollós 98) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Siklós (Kit. 1. 14) — D: Dárda (Simk. 194)

1304. **I. spiraeifolia** L. (Baranyai peremizs)

T: Pécs „Mecsek" (!PM. It. 142, **b. pseudolitoralis** Borb. Borbás!, **c. simplex** Rohl Horv. Borbásia II 30), „Makár" (Simk. 194), „Tettye", „Frühweiss", „Bányatelep" (Horv. PM2 8) — V: Harsány (!Kit. 1. 12), „Dobogó" (Simk. 194)

1305. **I. hirta** L. (Borzas peremizs)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 24), „Lapis" (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 98)

1306. **I. germanica** L. (Aranyka)

M: (Nendtv. 24) — J: Mecsekalja (!) — T: Pécs „Makár" (K.-Nendtv. 570, 571, Simk. 194) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 98)

1307. **I. britannica** L. (Réti peremizs)

Vulgaris. Közönséges.

1308. **I. oculus-Christi** L. (Selymes peremizs)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 24, Maj.! 35)

1309. **I. hybrida** Baumgt. **(I. ensifolia × I. germanica)**

T: Pécs „Mecsek" (Balek ÖBW 1852 14), „Makár", „Havihegy" (Maj. K. apud Horv. PM2 11)

1310. **I. Vrabélyiana** Kern. **(I. salicina b. aspera** (Poir.) Hay. × **ensifolia)**

V: Harsány „Dobogó" (Simk. 194)

1311. **I. litoralis** Borb. **(I. ensifolia × I. spiraeifolia)**

V: Harsány (Zsák)

1312. **I. adriatica** Borb. **(I. hirta × I. spiraeifolia)**

T: Pécs „Mecsek" (Horv. Borbásia I 98), „Tettye" (Soó)

1313. **I. microcephala** Borb. **(I. salicina × I. spiraeifolia)**

T: Pécs „Mecsek" (Horv. 1. c., Soó)

1314. **Pulicaria vulgaris** Gärtn. (Parlagi bolhafű)

Vulgaris. Közönséges.

1315. **P. dysenterica** (L) Bernh. (Réti bolhafű)

Baranya (Nendtv. 24) — J: Magyarürög „Égervölgy" (!) — T: Pécs „Kismélyvölgy" (Simk. 194), „Lámpás" (Kit. 1. 7) — SZ: Bonyhád, Belac, Szálka (Hollós 98) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14) — O: Nagypeterd, Máriagyűd „Büdös-tó" (Kit. 1. 4, 14), Kákics, Sellye, Siklós, Drávaszabolcs (!)

1316. **Carpesium cernuum** L. (Bókoló türempik)

Baranya (Kit. apud N I 114, Nendtv. 19, Maj. 36) — Z: (Simk. 192), Hosszúhetény (l. c.) — Ma: Vokány (Kit. 1. 10) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Hollós 99) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — O: Sellye (Boros MBL 1924 53) — D: „Réterdő" (Kit. 1. 29)

1317. **C. Wulfenianum** Schreb. (Fürtös türempik)

Baranya (Kit. apud N I 114, Nendtv. 19) — **O:** Kemse, Drávasztára (Simk. 192), Gordisa (1. c., Maj.!), Harkányfürdő (Boros 1. c.) — D: „Réterdő" (Kit. 1. 29)

Buphthalmum salicifolium L. — M: (BK 12) = (secundum BKA) *Doronicum hungaricum* (Horv. PM2 9)

1318. **Ambrosia artemisiifolia** L. (Ambrózia)

H: Palé (!) — O: Gordisa „Dázsony" (Horv. Borbásia I 95), Endrőc, Páprád (!)

1319. **Xanthium spinosum** L. (Szúrós szerbtövis)
Vulgaris. Közönséges.
1320. **X. strumarium** L. (Bojtorjános szerbtövis)
Vulgaris. Közönséges.
1321. **Bidens tripartita** L. (Subás farkasfog)
In humidis vulgaris. Vízes helyeken közönséges.
1322. **B. cernua** L. (Bókoló farkasfog)
Baranya (Nendtv. 18) — Ma: Erdősmecske (Kit. 1. 21) — O: Sellye (Simk. 192)
1323. **Galinsoga parviflora** Cav. (Gombvirág)
Pécs (!Maj.! 25, 35, BK 25, A) — Z: Hosszúhetény (!)
1324. **Anthemis cotula** L. (Büdös pipitér)
Baranya (Nendtv. 17) — Z: Pécsvárad (!) — V: Beremend (Kit. 1. 13) — Ma: Nagyárpád (Simk. 192), Somberek (Zsák) — SZ: Bonyhád (Kit. 2. 14), Szekszárd, Bátaapáti, Zsibrik (Hollós 99) — O: Szigetvár (Kit. 1. 4) — D: Mohács (Knapp)
1325. **A. austriaca** Jacq. (Szöszös pipitér)
T: Pécs (Nendtv. 17), „Makár" (Simk. 192) — Z: Hosszúhetény (!) — Ma: Feked (Horv. É. 12) — SZ: Szekszárd (Bartal 40), „Öcsényi-h." (Bs.), Bátaapáti (Hollós 99)
1326. **A. tinctoria** L. (Festő pipitér)
J: (!Kit. 1. 8, Simk. 192), Mecsekalja (!) — T: Pécs (!Nendtv. 17, Kit. 1. 7, **b. tomentosa** Beckhaus. Horv. Borbásia II 30), „Daindol" (Kit. 1. 8) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — SZ: Szekszárd, „Csatár", „Bakta" (Hollós 99)
1327. **A. arvensis** L. (Mezei pipitér)
T: Pécs (!Nendtv. 17) — H: Majos (Kit. 2. 14)
1328. **A. ruthenica** M. B. (Homoki pipitér)
T: Pécs (Simk. 192) — SZ: Szekszárd (Hollós 99)
1329. **Achillea ptarmica** L. (Kenyérbél cickafark)
Baranya (Maj.! 36)
1330. **A. nobilis** L. **v. ochroleuca** Boiss. (= **v. Neilreichii** (Kern.) Beck) (Nemes cickafark)
Baranya (Nendtv. 16, Maj.! 36) — Z: Pécsvárad-Püspöknádasd (K.-Nendtv. 566, 569) — D: Dráva „torkolat" (Marsigli 53)
1331. **A. setacea** W. et K. (Sertelevelű cickafark)
T: Pécs (Nendtv. 16), Mecsekszentkút (K.-Nendtv. 569)
1332. **A. asplenifolia** Vent. (Piros cickafark)
T: Orfű (!), Pécs „Istenkút" (!) — Ma: Palotabozsok (Boros apud Horv. Borbásia I 95), Erdősmecske, Olasz (!) — H: Hőgyész, Palé (!) — ZS: Kaposszerdahely „Rapol" (!) — O: Sósvertike (!)
1333. **A. millefolium** L. (Közönséges cickafark)
Vulgaris. Közönséges.
ssp. collina (Becker) Weiss — Vulgaris. Közönséges.
ssp. pannonica (Scheele) Hay. — T: Pécs (!Nendtv. 16)
A. crithmifolia W. et W. — Pécs „környéke" (Nendtv. 16) = *nobilis* (K.-Nendtv. 565)
A. tanacetifolia All., *ssp. stricta* (Schleich.) Hay. (Nendtv. 16), *distans*

W. et K. — Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 566) erroneo publicata (Horv. PM4 17)

1334. **Matricaria matricarioides** (Less.) Porter (Sugártalan székfű)
Adventiva — **O:** Kákics (Horv. PM4 13)

1335. **M. chamomilla** L. (Orvosi székfű, kamilla)
Vulgaris. Közönséges.

1336. **M. inodora** L. (Ebszékfű)
Vulgaris. Közönséges. — **b. monocephala** Junge — T: Pécs „Lapis" (Horv. Borbásia II 30)

1337. **M. tenuifolia** (Kit.) Simk. (Bánsági székfű)
T: Pécs „Lapis" (Horv. PM4 13)

1338. **Chrysanthemum vulgare** (L) Bernh. (Varádics)
Vulgaris. Közönséges.

1339. **Ch. segetum** L. (Vetési aranyvirág)
Baranya (Maj. 36) Olim. Egykor.

1340. **Ch. corymbosum** L. (Sátoros aranyvirág)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29, Kit. 1. 7), „Lapis" (!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17), Pécsvárad (!) — V: Harsány, Beremend (Kit. 1. 12, 28) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Bartal 40), „Bat", „Csatár", „Remete" (Hollós 99) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2, 14)

1341. **Ch. parthenium** (L) Pers. (Őszi aranyvirág)
Subspontanea. Elvadultan. — J: Magyarürög (Horv. PM2 8) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 29), „Bányatelep" (Horv. PM4 18)

1342. **Ch. serotinum** L. (= **uliginosum** (W. et K.) Pers.) (Tiszaparti aranyvirág)
O: Pécs „környéke" (NT), Sellye (K.-Nendtv. 572, NV!) — D: Dárda-Bellye, Eszék (Kit. Add. 79), Kisdárda (Knapp)

1343. **Ch. leucanthemum** L. (Margaréta)
Vulgaris. Közönséges.

1344. **Artemisia salina** Willd. (Szíki üröm)
O: Pécs „környéke" (Maj.!) Olim. Egykor.

1345. **A. absinthium** L. (Fehér üröm)
Vulgaris. Közönséges.

1346. **A. vulgaris** L. (Fekete üröm)
Vulgaris. Közönséges.

1347. **A. campestris** L. (Mezei üröm)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 18, Maj.! 36) — V: Harsány (Kit. 1. 12), Máriagyűd (Bs.) — Z: Szászvár (**b. lednicensis** Roch.) — Ma: Geresd (**b.** Kit.! apud Jáv. AMNH 1926 492, 494) — SZ: Báta (Hollós 99)

1348. **A. austriaca** Jacq. (Selymes üröm)
M: (Maj.! 36)

1349. **A. pontica** L. (Bárány üröm)
V: Harsány (Kit. 1. 12 et apud Horv. Borbásia I 95) — SZ: Szekszárd „Petre", „Bat", „Csatár", Báta (Hollós 99)

1350. **A. Lobelii** All. **v. saxatilis** (W. et K.) Borb. (Sziklai üröm)
T: Pécs „Mecsek" (!PM. It. 142), „Tettye", „Szkokó", „Havihegy", „Bárántető" (!) — V: Harsány (!RK 563, Kit.! apud Jávorka AMNH 1926 494), Máriagyűd (Bs.!)

1351. **A. scoparia** W. et K. (Seprő üröm)
J: Abaliget (Simk. 192) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 18), „Havihegy" (!) — Z: Hosszúhetény, Váralja, Pécsvárad (Kit. 1. 16, 19, 24) — V: Harsány (!), Máriagyűd (Kit. 1. 14, 30) — Ma: Újpetre (RK 563), Nagypall, Pécs „Üszög" (Kit. 1. 20, 9) — H: Szalatnak (1. c. 22) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15) — O: Sellye (Simk. 192), Gordisa (Horv. PM2 10), Becefa (Kit. 1. 4)

1352. **A. annua** L. (Egyéves üröm)
Subspontanea. Elvadultan. — Pécs (Boros apud Horv. Borbásia I 95)

1353. **Tussilago farfara** L. (Martilapu)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Páprád „Bükkhát" (!) — D: (Csapó J. o. c. 164), Mohács (!)

1354. **Petasites hybridus** (L) G. M. Sch. (Közönséges acsalapu)
J: Magyarürög (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 33), „Kisrét", „Gyárváros", Pécsbudafa (!) — Z: Váralja, Püspöknádasd, Zobák, Magyaregregy „Márévár", Hosszúhetény (!Simk. 195) — H: Szentkatalin, Kisvaszar (**b. cinereo-tomentosus** Ortm. Horv. É. 12) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Hollós 98) — ZS: Cserénfa (!) — D: Kisdárda (Knapp), Mohácssziget (Jávorka: A magyar flóra kis határozója 2. k. 311)

1355. **Erechtites hieracifolia** (L) Raf. (Keresztlapu)
H: Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd „Remetekápolna" (Bartal 40)

1356. **Doronicum hungaricum** (Sadl.) Rchb. f. (Magyar zergevirág)
J: (!), Mecsekalja (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 21), „Lapis", „Kisrét" (!BK 8, A), „Büdöskút" (Bs.) — V: Máriagyűd (Horv. PM4 14), Harsány (Jávorka: Magyar Flóra 1135, Kárp.)

1357. **D. caucasicum** M. B. (Kaukázusi zergevirág)
J: Orfű „Szuado" (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 21), „Kisrét" (!1. c. 30), „Bányatelep" (Horv. PM2 8) — V: Harsány (!Boros BK 1923 70), „Feketehegy" (Kárp.) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 99), „Gurovica", Szálka (Hollós MBL 1914 58)

1358. **D. Sopianae** Gay. et Szita (**D. caucasicum** × **D. hungaricum**)
T: Pécs „Mecsek" (!Gayer MBL 1932 44—5, Nendtvich apud Janka ÖBZ 1867 232), „Lapis" (Gayer 1. c.)

1359. **Senecio vulgaris** L. (Közönséges aggófű)
Vulgaris. Közönséges.

1360. **S. silvaticus** L. (Erdei aggófű)
J: (Simk. 195, NV!) — T: Pécs „Mecsek" (1. c., NT, Maj.! 36) — Z: Püspöknádasd (Simk. 195) — SZ: Szekszárd „Csatár", Szálka (Hollós 99)

1361. **S. viscosus** L. (Enyves aggófű)
J: (K.-Nendtv. 568, 572, Simk.! 195) — T: Pécs „Mecsek" (Simk.! 195) — Z: Püspöknádasd (1. c.)

1362. **S. erucifolius** L. **b. tenuifolius** (Jacq.) A. et G. (Keskenylevelű aggófű)
T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 31), „Daindol" (Kit. 1. 9) — V: Beremend, Siklós (1. c. 28, 30) — Ma: Pécs „Üszög" (1. c. 10) — SZ: Szekszárd (Hollós 99) — ZS: Gálosfa (Kit. 2. 15) — O: Sellye (Simk. 195), Matty (!) — D: Földvári-tó (Boros MBL 1922 71)

1363. **S. jacobea** L. (Szent jakabnapi aggófű)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges.

1364. **S. erraticus** Bertol. (incl. **ssp. barbareifolius** Krocker) (Vízi aggófű)
J: (Bs.) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 31), „Kisrét" (!) — Z: (Simk. 195), Püspöknádasd (1. c.), Szászvár „Dobogó" (!) — Ma: Nagyárpád (!NV! apud Horv. PM4 16), Borjád (!) — SZ: Szekszárd, Bonyhád (Hollós 99) — O: Pécs „Balokány", Kákics, Sellye (!)

1365. **S. nemorensis** L. (Berki aggófű)
J: Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (Kit. 1. 7, **b. ovatus** Willd. Nendtv. 31) — Z: Püspöknádasd „Újbánya" (Simk. 195)
S. Fuchsii Gmel. — M: (Maj. 36) erroneo publicata!

1366. **S. doria** L. **ssp. Biebersteinii** Lindem. (Kövér aggófű)
Baranya (Maj.! 36) — Ma: Nagynyárád (Janka apud N II 36) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Hollós 99) — O: Siklós (Kit. apud N I 119), Tapolca (Kit. 1. 14)

1367. **S. paludosus** L. (Mocsári aggófű)
SZ: Szekszárd „Bat", Báta (Hollós 99) — O: Matty (Simk. 195), Sellye (K.-Nendtv. 568, 572), Pécs „Megyer" (Horv. PM4 16), Gordisa (Boros MBL 1924 54), Drávaszabolcs (!) — D: Harsány (PM. It. 16), Dráva „torkolat" (Marsigli 58)
S. abrotanoides L. — Pécs (Maj. 36) erroneo publicata (K.-Nendtv. 564)

1368. **Calendula officinalis** L. (Körömvirág)
Subspontanea. Elvadultan. — M: (Nendtv. 19) — V: Harsány (Soó) — Ma: Nagyárpád (K.-Nendtv. 569) — SZ: Szekszárd, „Bakta", „Remete" (Hollós 99)

1369. **Echinops multiflorus** Lam. (Szamárkenyér)
J: Magyarürög (!Kit. 1. 8, NV!), „Mecsekalja", Magyarürög (!NV!) — T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 21), „Tettye" (Simk. 193), „Lámpás" (Kit. 1. 8) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Bat" (Hollós 99) — O: Pécs „Balokány" (!)

1370. **Xeranthemum annuum** L. (Ékes vasvirág)
J: Magyarürög, Kővágószőlős (Kit. 1. 5, 10) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 34) — Z: Hosszúhetény (!) — V: Harsány (!Simk. 195) — Ma: Geresd (Kit. 1. 21)

1371. **X. foetidum** Mnch. (Hengeres vasvirág)
Baranya (Nendtv. 34) — V: Villány (Janka apud N II 36)

1372. **Carlina vulgaris** L. (Közönséges bábakalács)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19) — Ma: Püspöklak (Kit. 1. 21) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14)
ssp. intermedia (Schur) Hay. — J: (Horv. Borbásia I 95) — V: Harsány (1. c.) — H: Nagyterecsény (!) — SZ: Szekszárd „Bat", Alsónána, Szálka (Hollós 99)

1373. **Arctium tomentosum** Mill. (Pókhálós bojtorján)
T: Pécs (!Nendtv. 17) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Csatár", „Bat" (Hollós 100) — D: Sellye (!)

1374. **A. lappa** L. (Közönséges bojtorján)
Vulgaris. Közönséges.

1375. **A. minus** (Hill) Bernh. (Kis bojtorján)
Vulgaris. Közönséges.
1376. **A. subracemosum** (Simk.) Nym. **(A. lappa × A. minus)**
D: Püspökpuszta (Boros MBL 1922 71)
1377. **A. mixtum** Nym. **(A. minus × A. tomentosum)**
T: Pécs „Mecsek" (Simk.! apud Máthé in Tisia 1937 240)
1378. **Jurinea mollis** (L) Rchb. (Hangyabogáncs)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 13, 31), „Bárányút", „Tettye" (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Éleshát" (Hollós 100)
1379. **Carduus nutans** L. (Bókoló bogáncs)
Baranya (Nendtv. 19) — H: Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd, „Petre" (Hollós 100)
1380. **C. hamulosus** Ehrh. (Horgas bogáncs)
Baranya (Nendtv. 19, Maj. 36, Maj. K., herbariis deest!)
1381. **C. collinus** W. et K. (Magyarföldi bogáncs)
Olim introducta. Egykor behurcolták. — Pécs „környéke" (NT, K.-Nendtv. 566, Maj. 36, Maj. K.)
1382. **C. acanthoides** L. (Útszéli bogáncs)
Vulgaris. Közönséges.
1383. **C. crispus** L. (Fodros bogáncs)
Baranya (Nendtv. 19, Maj. 19, herbario ejus deest, Maj. K.)
1384. **Cirsium vulgare** (Savi) Airy-Shaw (= **lanceolatum** (L) Scop.) (Lándzsás aszat)
Vulgaris. Közönséges.
1385. **C. Boujartii** (Pill. et Mitterp.) Schltz. Bip. (Pécsvidéki aszat)
T: Pécs „Tettye" (Simk.!) — O: Pécs (PM. It. 143)
1386. **C. eriophorum** (L) Scop. (Gyapjas aszat)
T: Pécs (1. c. 142, Simk. 192) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 16) — O: Szentlőrinc (1. c. 5)
1387. **C. arvense** (L) Scop. (Vetési aszat)
Vulgaris. Közönséges. — **b. horridum** W. et Gr. — J: (Simk. 192) — **c. vestitum** W. et Gr. — Pécs (Horv. Borbásia I 98)
1388. **C. brachycephalum** Jur. *(Chaillettii* Jur.) (Kisfészkű aszat)
O: Máriagyűd „Büdös-tó" (Boros BK 1937 38), Pécs „környéke" (!Maj. 36), „Megyer" (Maj.! apud Horv. PM4 16), Nagyárpád (!) — D: Laskó (Simk. 192)
1389. **C. palustre** (L) Scop. (Mocsári aszat)
Pécs „környéke" (Maj.! 36, K.-Nendtv. 567)
1390. **C. canum** M. B. (Szürke aszat)
Vulgaris. Közönséges.
1391. **C. pannonicum** (L. f.) Lk. (Pannoniai aszat)
T: Pécs (Nendtv. 20, Maj. 36, Maj. K. Simk. 192) — V: Villány (1. c.)
1392. **C. oleraceum** (L) Scop. (Halvány aszat)
H: Szentbalázs-Szigetvár (!) — ZS: Kaposmérő (Jáv. apud Boros MBL 1924 54), Kaposszerdahely „Rapol", Kaposvár-Szigetvár (!), Szentlászló (Kit. 2. 14)
C. rivulare (Jacq.) All. — Ad limites territorii — ZS: Kaposmérő (Jávorka apud Boros MBL 1922 55), Kaposújlak (Boros VSz 1936 83)

1393. **Onopordon acanthium** L. (Szamártövis)
Vulgaris. Közönséges.
1394. **Crupina vulgaris** Cass. (Magvasodró)
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19) — V: Harsány (!Simk. 192) — Z: Hosszúhetény (Horv. PM2 8)
1395. **Serratula tinctoria** L. (Festő zsoltina)
Formae: **a. lancifolia** Gray — **b. heterophylla** Wallr.
T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 31, **b.**!), „Daindol" (Kit. 1. 8), „Remeterét" (**a., b.**!) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 17) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 100) — ZS: Szentlászló (Kit. 2. 14) — O: Nagyárpád (**b.**!)
1396. **S. lycopifolia** (Vill.) Kern. (Fénylő zsoltina)
T: Pécs „Mecsek" (!Lengyel BK 1932 155)
1397. **S. radiata** (W. et K.) M. B. (Sugaras zsoltina)
T: Pécs „Mecsek" (!PM. It. 142, WK. Ic. I. 9, Kit.! apud Jávorka AMNH 1926 533), „Lapis" (!) — V: Harsány (!WK. Ic. I. 9)
1398. **Centaurea solstitialis** L. (Sáfrányos búzavirág)
T: Pécs „környéke" (Nendtv. 19, Maj! 36, **b. Adami** (Willd.) Heuff. f. *semi-Adami* (Simk.) Hay. Nendtv.! apud Wagner in Centaurea 53) — Z: Hosszúhetény (Kit. 1. 16) — V: Harsány (!Simk. 193), Siklós, Máriagyűd (Kit. 1. 30, 11) — SZ: Szekszárd, „Bat" (Hollós 99)
1399. **C. calcitrapa** L. (Útmenti búzavirág)
T: Pécs (PM. It. 142, Maj.! 36, Simk. 193) — Ma: Pécs „Üszög" (Kit. 1. 10) — SZ: Szekszárd, „Bat" (Hollós 99) — ZS: Szigetvár-Csertő (Kit. 2. 14) — O: Harkány (Simk. 193), Nagypeterd, Beremend, Magyarbóly, Bolmány, Botykapeterd (Kit. 1. 4, 13, 27, 29, 31), Gordisa, Kistapolca (Bs.), Alsószentmárton (!)
1400. **C. jacea** L. (Imola búzavirág)
J: (!), Magyarürög (!) — T: Pécs (Nendtv. 19, BKA) — H: Lengyel (Hollós 99) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár", Bonyhád (1. c.) — O: Sellye (!)
1401. **C. pannonica** (Heuff.) Hay. (Magyar búzavirág)
Baranya (Wagner o. c. 126, non ad 1402 petineat, saltem ex parte?) — SZ: Szekszárd, „Bat", „Gurovica" (Hollós 99) — ZS: Kaposvár (Lengyel 1. c.), Törőcske „Rapol" (!)
1402. **C. banatica** Roch. (Bánsági búzavirág)
J: Abaliget (Boros MBL 1922 71), Boda (!) — T: Pécs(!1. c.), „Tettye", Mecsekszabolcs (!), Somogy (Bs.) — Z: Magyaregregy „Márévár" (!) — Ma: Palotabozsok (1. c.), Borjád, Apátvarasd (Horv. É. 12), Fazekasboda, Baksa, Pécsdevecser, Görcsöny, Németbóly, Hercegtőttős, Erdősmecske (!) — H: Palé, Kisvaszar (Horv. É. 13), Nagyterecsény (!) — ZS: Kaposvár (!) — O: Sellye (Boros MBL 1924 55), Vásárosszentgál, Matty, Pécs „Balokány" (!) — D: Veresmart (Marsigli 63), Riha-tó (!Boros MBL 1922 71)
1403. **C. carniolica** Host (Kereklevelű búzavirág)
D: Riha-tó (Boros MBL 1922 71)
1404. **C. stenolepis** Kern. (Keskenypikkelyű búzavirág)
J: (Simk. 193) — T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! apud Horv. PM2 9), „Lámpás", „Daindol" (Kit. 1. 7, 8) — Z: Hosszúhetény (1. c.) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 99)

1405. **C. axillaris** Willd. (Tarka búzavirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19, **b. stricta** W. et K. Nendtv.! apud Wagner 63), „Tettye" (!), „Makár" (K.-Nendtv. 570)

1406. **C. rhenana** Bor. (Rajnavidéki búzavirág)

O: Drávaszabolcs (Horv. PM2 7)

1407. **C. micranthos** Gmel. (Közönséges búzavirág)

Vulgaris. Közönséges.

1408. **C. cyanus** L. (Kék búzavirág)

Vulgaris. Közönséges. — H: Baranyajenő (lus. *pallidiflora* Horv. Borbásia II 30)

1409. **C. Sadleriana** Janka (Magyarföldi búzavirág)

H: Lengyel (Hollós 99) — SZ: Szekszárd „Petre", „Csatár" (1. c.)

1410. **C. spinulosa** Roch. (Töviskés búzavirág)

Baranya (Bohatsch! apud Wagner 74) — J: Mecsekalja (!, **b. hajdonicalis** Wagn. Soó) — T: Pécs „Mecsek" (!) — SZ: Szekszárd (Hollós 99) — O: Sellye (!)

1411. **C. scabiosa** L. (Vastövű búzavirág)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19) — Z: Hosszúhetény (!Kit. 1. 17) — V: Harsány (!), Beremend (1. c. 28) — Ma: Pécs „Üszög", Püspöklak (1. c. 10, 20) — D: Mohács (Knapp)

1412. **C. Lengyelii** Wagn. **(C. carniolica × C. banatica)**

O: Drávasztára-Zaláta (Boros MBL 1924 56), Sellye-Sósvertike (!) — D: Riha-tó (!Boros MBL 1922 71)

C. montana L. — M: (Nendtv. 19, Maj.! 36) = (secundum Maj.!) *axillaris* (Horv. PM4 17)

C. austriaca Willd. — M: (Kit. apud N I 123, Maj.! 36) = (secundum Maj.!) *austriaca* (1. c.)

C. nigra L. — T: Pécs „Kantavár" (Kit. apud N I 122, Nendtv. 19) = *stenolepis* (?, 1. c.)

1413. **Carthamus lanatus** L. (Vadsáfrány)

Baranya (!Kit. apud N I 125) — J: Kővágószőlős (Kit. 1. 5), Boda (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 19, Kit. 1. 10), „Kismélyvölgy" (Simk. 194), Somogy (Bs.) — Z: Hosszúhetény (Simk. 194), Pécsvárad (Kit. 19) — V: Harsány (!Simk. 194, Kit. 1. 12), Siklós (1. c. 30) — Ma: Pécs „Üszög" (1. c. 10) — O: Szabadszentkirály (1. c. 30)

1414. **Cichorium intybus** L. (Kataing)

Vulgaris. Közönséges. — lus. *roseum* Alef. — O: Sellye (!), Pécs „környéke" (Horv. Borbásia I 98)

1415. **Lapsana communis** L. (Bojtorjánsaláta)

J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 25), „Kantavár" (!Kit. 1. 9) — V: Villány (Simk. 194) — SZ: Szekszárd (Bartal 40), „Remete", „Csatár", „Bat" (Hollós 100) — O: Drávaszabolcs (!)

1416. **Hypochaeris radicata** L. (Kacúros pelyvahordó)

J: (!, **b. hispida** Peterm. Horv. Borbásia II 30), Kővágószőlős (Simk. 194), Mecsekalja (!), Hetvehely (**b.** Horv. 1. c.) — T: Pécs „Mecsek" (NT, Simk. 194), „Lajostárna" (K.-Nendtv. 567) — Z: Hosszúhetény (!Simk. 194) — Ma: Erdősmecske (**b.** Horv. 1. c.) — ZS: Kaposmérő (Jávorka apud Boros MBL 1924 56) — O: Matty (Simk. 194), Harkány (1. c., Zsák), Kákics (!), Pécs „Megyer" (Maj.!)

1417. **H. maculata** L. (Kórós pelyvahordó)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 24, Maj.! 36, Simk. 194) — SZ: Szekszárd „Csatár", Szálka (Hollós 100)

H. glabra L. — Baranya (Kit. apud N I 129, Simk. 194) = (secundum Simk.!) *radicata!*

1418. **Thrincia nudicaulis** Lowe (= **taraxacoides** (Vill.) Gaud.) (Trincia)

Pécs (Schultes o. c. II. 411, Ballay !apud Horv. PM4 14)

1419. **Leontodon hispidus** L. (Közönséges oroszlánfog)

Vulgaris. Közönséges.

1420. **L. danubialis** Jacq. (= **L. hispidus b. glabratus** (Koch) Bischoff) (Kopasz oroszlánfog)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 25, Simk. 195), „Lajostárna" (K.-Nendtv. 566, 569) — Z: Zobák (!) — Ma: Vokány „Terentás" (Simk. 195) — SZ: Szekszárd (Hollós MBL 1914 59), Bonyhád (Hollós 100) — ZS: Szentlászló (Kit. apud Horv. Borbásia II 30) — O: Harkány (1. c.)

1421. **L. autumnalis** L. (Őszi oroszlánfog)

Vulgaris. Közönséges.

? L. asper (W. et K.) Poir. — Pécs ‚környéke" (Nendtv. 25)

? L. incanus (L) Schrk. — Pécs „környéke" (Nendtv. 25) — SZ: Szekszárd (Bartal 40, ?Degen MBL 1910 379)

1422. **Helminthia echioides** (L) Gärtn. (Helmintia)

V: Villány (Simk. 194) — ZS: Kaposvár (Lengyel 1. c. 53) — O: Szentlőrinc (Lengyel 1. c. 49), Magyarbóly (Zsák)

1423. **Picris hieracioides** L. (Keserűgyökér)

Vulgaris. Közönséges. — **b. horrida** Borb. — O: Nagyárpád (!) — **c. ruderalis** (Schmidt) Beckh. — V: Harsány (!)

1424. **Tragopogon dubius** Scop. (Nagy bakszakáll)

T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 196, BK 14, A) — SZ: Szekszárd „Petre", „Bat", Báta (Hollós 100) — O: Sellye (!)

1425. **T. orientalis** L. *(pratensis* auct.) (Közönséges bakszakáll)

Vulgaris. Közönséges.

1426. **Scorzonera hispanica** L. (Spanyol pozdor)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 31, Maj.! 36, Simk. 195), „Daindol" (Kit. 1. 8) — V: Harsány (Simk. 195, Bs.) — Ma: Geresd (Kit. 1. 20)

1427. **S. humilis** L. (Alacsony pozdor)

Baranya (Maj. 36, Maj. K., herbario ejus deest!)

1428. **S. parviflora** Jacq. (Kisvirágú pozdor)

Baranya (NT, K.-Nendtv. 568, Maj. 36!, Maj. K.) — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy" (Hollós MBL 1914 59)

1429. **S. cana** (C. A. Mey.) Griseb. (Útszéli pozdor)

Pécs (Maj. 36., Maj. K., Sz!)

1430. **S. austriaca** Willd. (Osztrák pozdor)

Baranya (Maj.! 36, Maj. K.)

1431. **S. laciniata** L. (Sallangos pozdor)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 31, NT, Maj. 36, Maj. K, Simk. 195)

1432. **Chondrilla juncea** L. (Nyúlparéj)

J: Abaliget (Simk. 192), Bakonya ad Kővágószőlős (Kit. 1. 16) — T: Pécs (!Nendtv. 20) — Z: Hosszúhetény (1. c. 17) — V: Harsány (!), Beremend (1. c. 13, 28) — Ma: Pécs „Üszög" (1. c. 10), Kékesd (1. c. 20) — SZ:

Szekszárd, Báta (Hollós 100) — O: Becefa (Kit. 1. 4), Alsószentmárton (Horv. É. 16), Sósvertike (!)

Willemetia stipitata (Jacq.) Cass. — M: (Maj. 37) erroneo publicata (K.-Nendtv. 564)

1433. **Taraxacum serotinum** (W. et K.) Poir. (Kései pitypang)

Pécs „környéke" (Nendtv. 32, Maj. K.) — SZ: Szekszárd „Petre", „Bat", „Csatár" (Hollós 100)

1434. **T. levigatum** (Willd.) DC. (Szarvas pitypang)

T: Pécs „Mecsek" (!) — V: Harsány (!Simk. 191), Máriagyűd (!) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 100)

1435. **T. officinale** Webb. (Pongyola pitypang, gyermekláncfű)

Vulgaris. Közönséges.

ssp. palustre (Lyons) Becherer — Z: Hidas (!) — Ma: Nagynyárád (Janka 1. c. 231) — O: Szentlőrinc (Boros MBL 1924 56), Mecsekalja (!) — D: Kölked (!)

1436. **Mycelis muralis** (L) Wallr. (Kakicsvirág)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — O: Siklós, Páprád „Bükkhát" (Horv. É. 16, 15), Marócsa (!)

1437. **Sonchus arvensis** L. (Mezei csorbóka)

Vulgaris. Közönséges. — **b. levipes** Koch — SZ: Szekszárd „Sötétölgy" (Hollós MBL 1914 59)

1438. **S. paluster** L. (Semlyéki csorbóka)

Baranya (Nendtv. 32, Maj. 37, Maj. K., Janka 1. c. 261) — SZ: Szekszárd (Hollós 100)

1439. **S. oleraceus** L. (Szelíd csorbóka)

Vulgaris. Közönséges.

1440. **S. asper** (L) Hill. (Szúrós csorbóka)

J: (!) — T: Pécs (!Maj.! 37) — V: Villány (Simk. 196) — SZ: Szekszárd „Csatár" (Hollós 100) — O: Czinderybogád (!) — D: Püspökpuszta (Boros MBL 1922 71)

1441. **Lactuca viminea** (L) Presl. (Gatyás saláta)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj.! 37, Simk. 194, Kit. apud N I 135) — Z: Hosszúhetény (1. c.) — V: Harsány (!1. c.), Máriagyűd (Simk. 194) — O: Siklós (Horv. É. 16)

1442. **L. quercina** L. (Cserlevelű saláta)

J: Vöröshegy (!) — Ma: Nagynyárád (Janka apud N II 40)

1443. **L. Chaixii** Vill. (Nyilas saláta)

T: Pécs „Mecsek" (Nendtv. 25), „Lapis" (K.-Nendtv. 571) — Ma: Borjád (Horv. É. 11)

1444. **L. saligna** L. (Szálaslevelű saláta)

J: (Kit. 1. 8) — T: Pécs „Mecsek" (!Simk. 194, Kit. 1. 6), „Daindol" (1. c. 8) — V: Villány (Simk. 194) — Ma: Túrony (Kit. 1. 15) — SZ: Szekszárd, Belac (Hollós 100) — O: Szigetvár (Kit. 1. 4) — D: Mohács (Knapp)

1445. **L. serriola** L. (Keszeg saláta)

Vulgaris. Közönséges. — **b. integrifolia** Bogenh. — T: Pécs (Simk. 194, Maj.! apud Horv. Borbásia II 31) — Ma: Hercegtőttős (Simk. 194)

L. virosa L. — Pécs „környéke" (Nendtv. 25, Maj. 37) = (secundum Maj.!) *serriola b.* (Horv. PM2 9)

? L. perennis L. — Pécs „környéke" (Maj. 37)

1446. **Crepis rhoëadifolia** M. B. (Büdös zörgőfű)
Vulgaris. Közönséges.
1447. **C. setosa** Hall. f. (Sertés zörgőfű)
Vulgaris. Közönséges.
1448. **C. pannonica** (Jacq.) C. Koch (Magyar zörgőfű)
T: Pécs (NV! apud Horv. PM2 4)
1449. **C. tectorum** L. (Hamvas zörgőfű)
Vulgaris. Közönséges.
1450. **C. biennis** L. (Réti zörgőfű)
In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges. — **b. runcinata** Koch — J: Kővágószőlős (Simk. 193) — T: Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 567) — V: Villány, Harsány (Simk. 193) — SZ: Szekszárd „Petre" (Hollós 100)
1451. **C. pulchra** L. (Csinos zörgőfű)
J: Magyarürög (RK 564) — T: Pécs „Mecsek" (Maj.! 37), „Daindol" (**b. glandulosa** Zersi), Mecsekszentkút-Magyarürög (Kit. 1. 24, Simk. 193) — V: Harsány (L. c.)
1452. **C. capillaris** (L) Wallr. (Vékonyka zörgőfű)
J: (**b. agrestis** W. et K. Kit. 1. 8) — T: Pécs (!Simk. 193, Maj.!) — Z: (**b.** Kit. 1. 18), Püspöknádasd (Simk. 193) — V: Harsány, Máriagyűd (1. c.) — H: Megyefa, Bükkösd (**b.** Kit. 1. 15) — SZ: Szekszárd „Bat" (Hollós 100) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14), Somogyhárságy-Toponár (**b.** 1. c. 15)
1453. **C. praemorsa** (L) Tausch. (Csonkagyökerű zörgőfű)
M: (Nendtv. 14, Maj. K.) — Z: Pécsvárad (Horv. PM4 18) — SZ: Szekszárd „Remetekápolna" (Bartal 40), „Gurovica", „Óriás-h." (Bs.)
1454. **C. paludosa** (L) Mnch. (Mocsári zörgőfű)
Baranya (Maj. 37)
C. foetida L. — Baranya (Nendtv. 18, Simk.! 193) = (secundum Simk.!) *rhoëadifolia* (Horv. PM4 18)
C. mollis (Jacq.) Aschers. — M: (Nendtv. 24) = *Hieracium sabaudum* (K.-Nendtv. 565)
C. conyzifolia (Gouan) Dalla Torre — M: (BK 25) erroneo publicata (Horv. PM4 18)
1455. **Prenanthes purpurea** L. (Nyúlsaláta)
M: (Maj.! 37, cf. Simk. 195)
1456. **Hieracium Hoppeanum** Schult. (Zömök hölgymál)
b. csepelense Lengy. et Z. — T: Pécs „Mecsek" (!) — **c. pomázinum** Z. — T: Pécs „Mecsek" (!) — Z: (!), Pécsvárad, Hosszúhetény (!) — Ma: Hercegszabar (!) — H: Hőgyész (!) — **d. leucolepioides** Deg. et Z. — T: Pécs (apud Zahn AMNH 1910 135) — Z: (!), Pécsvárad, Hosszúhetény (!)
1457. **H. pilosella** L. (Ezüstös hölgymál)
Vulgaris. Közönséges. — **b. amauroleucum** N. P. — Ma: Erdősmecske (!) — **c. bruennense** N. P. — V: Harsány (!) — ZS: Kardosfapsz. (!) — **d. crassipes** N. P. — T: Pécs „Mecsek" (Soó) — **e. latiusculum** N. P. — J: Mecsekalja (!) — H: Nagyterecsény (!) — **f. rigidipilum** N. P. — Z: Szászvár „Dobogó" (!) — Ma: Hercegszabar (!) — **g. pseudomelanops** N. P. — H: Hőgyész (!) — **h. stenobium** N. P. — Z: Pécsvárad (Soó) — **i. subcanescens** N. P. f. *pilosiceps* N. P. — SZ: Szekszárd „Sötétvölgy"

(Bartal 40) — **j. trichadenium** N. P. — V: Máriagyűd (!) — **k. tricholepium** N. P. — T: Pécs „Mecsek" (Soó) — **l. trichophorum** N. P. — O: Kákics (!) — **m. trichosphaericum** N. P. — J: Mecsekalja (!) — Ma: Geresd (!) — ZS: Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — **n. trichoscapum** N. P. — T: Pécs „Mecsek" (Soó) — **o. vulgare** N. P. f. *subparviflorum* Z. — Pécs (Holuby! apud Zahn 1. c. 136)

1458. **H. auricula** Lam. et DC. (Füles hölgymál)

Baranya (Nendtv. 24, Maj. 37, Maj. K.) — **b. magnauricula** N. P. — ZS: Cserénfa (!)

1459. **H. bifurcum** M. B. **(echioides — pilosella)**

T: Pécs (Maj. 37, Maj. K., Simk. 194) — V: Harsány (1. c.) — O: Harkány (1. c.)

1460. **H. brachiatum** Bertol. **(Bauhini — pilosella)**

T: Pécs (NT, Maj. 37, Maj. K, NV!, K.-Nendtv. 567), „Dömörkapu-Kisrét" (1. c.) — **b. pseudobrachiatum** (Čelak.) N. P. — T: Pécs (NV!)

1461. **H. pratense** Tausch. (Réti hölgymál)

T: Pécs (Balek ÖBW 1852 14, K.-Nendtv. 567, Ballay!, Maj. K.)

1462. **H. Bauhini** Schult. (Magas hölgymál)

In regione montana collinaque vulgaris. Hegy- és dombvidéken közönséges.

ssp. magyaricum N. P. — J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (Horv. PM4 13)

b. filiferum Tausch. — T: Pécs „Mecsek" (Soó) — V: Harsány (Soó), Máriagyűd (!) — Ma: Hercegszabar (!) — H: Hőgyész (!) — **c. heothinum** N. P. — J: Magyarürög „Égervölgy" (!) — V: Máriagyűd, Villánykövesd (!) — **d. pseudauriculoides** N. P. — Baranya (Zahn 1. c. 328) — **e. pseudo-Kerneri** Z. — J: (!) — T: Pécs „Mecsek", „Bányatelep" (!), „Makár" (Maj.!) — Z: Zobák (!) — H: Baranyajenő (!) — **f. tephrops** N. P. — T: Pécs „Mecsek" (!)

ssp. Bauhini (Besser) Z. — **g. cymanthum** N. P. — Baranya (Zahn A. et G. Syn. XII 1. 333) — T: Pécs „Mecsek" (Soó) — **h. fastigiatum** N. P. — Baranya (Zahn 1. c. 331) — T: Pécs „Mecsek" (!) — **i. plicatulum** Z. — T: Pécs (Zahn 1. c. 338)

1463. **H. cymosum** L. (Bogernyős hölgymál)

T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 24), „Lapis" (K.-Nendtv. 571) — **a. eu-cymosum** Z. — T: Pécs (!) — **b. eu-Sabinum** Z. — T: Pécs „Mecsek" (!) — V: Harsány (!) — **c. odontophyllum** Borb. — J: Magyarürög (Richter ! apud Borbás: A Balaton flórája 355)

1464. **H. Tauschii** Z. **(Bauhini-cymosum)**

b. acrosciadium N. P. — T: Pécs „Mecsek" (Zahn 1. c. 449) — **c. bauhinifolium** N. P. — T: Pécs „Mecsek" (Zahn 1. c. 448)

1465. **H. subcymiflorum** Oborny et Z. **(Bauhini — Laschii)**

b. mecsekense Z. — T: Pécs „Mecsek" (Maly !apud Zahn 1. c. 464)

1466. **H. echiodies** Lumn. (Szúrós hölgymál)

Pécs „környéke" (K.-Nendtv. 567) — V: Harsány (Simk. 194) — Ma: Újpetre (Maj. K. apud Horv. PM2 11) — **b. Freynii** N. P. — V: Harsány (!) — **c. eu-echioides** Z. — V: Harsány (!)

1467. **H. pallidum** Biv.-Bernh. (Sápadt hölgymál)

T: Pécs „Mecsek" (Simk. 194)

1468. **H. praecox** Schltz.-Bip. **(pallidum-murorum)**

b. eu-cinerascens Z. — T: Pécs, Vágot (!) — Z: (!) — H: Bakóca (Horv. É. 13, ut species tantum, !) — (**c. cinerascens** Jord. — Pécs (apud Jávorka: Magyar Flora 1252 = 1469 secundum Zahn)

1469. **H. praecurrens** Vukot. **(transsilvanicum-murorum)**

b. **subserratifolium** Z. — J: (Zahn 1. c. 2. 772)

1470. **H. bifidum** Kit. (Villás hölgymál)

T: Pécs „Mecsek" (!)

1471. **H. caesium** Fr. (Deres hölgymál)

J: (Simk. 194) — T: Pécs „Mecsek" (1. c.) — H: Baranyajenő (!)

1472. **H. murorum** L. (Erdei hölgymál)

J: Hetvehely (!) — T: Pécs „Mecsek" (!Nendtv. 24), „Árpádtető" (!), „Kantavár" (Kit. 1. 9) — **b. atripaniculatum** Z. — ZS: Kaposvár „Tótfalui erdő" (!) — **c. calvifrons** Z. f. *semioblongum* Z. — J: Pellérd (Zahn 1. c. 2. 392) — **d. gentile** Jord. — J: (!) — T: Pécs, Mánfa (Soó) — Z: Pécsvárad (Soó) — **e. malacophyes** Lengy. et Z. — T: Pécs „Mecsek" (Maj.!) — **f. micropsilon** Jord. — J: (!), Orfű (!) — Z: (!), Szászvár „Dobogó" (!) — **h. pseudogrypetes** Lengy. et Z. — T: Pécs „Mecsek" (Soó) — **i. subnemorense** Z. — Z: Pécsvárad (!)

1473. **H. Lachenalii** Gmel. (Közönséges hölgymál)

b. anfractum Fr. — T: Pécs „Mecsek" (!) — **c. argillaceum** Jord. — Ma: Erdősmecske (Horv. É. 12 tantum, ut species, !) — **d. irriguum** (Fr.) Dahlst. f. *lepidulum* Stensr. — T: Pécs „Mecsek" (Zahn 1. c. 2. 568) — **e. megalogonium** Z. — H: Baranyajenő (!) — H: Nagyterecsény (!) — **f. oblongum** Jord. — Ma: Erdősmecske (!) — **g. pinnatifidum** Loennr. — T: Orfű (!) — H: Hőgyész (!)

1474. **H. maculatum** Sm. **(praecox — vulgatum) b. eu-maculatum** Z.

J: (Horv. Borbásia II 26)

1475. **H. umbellatum** L. (Ernyős hölgymál)

T: Pécs „Mecsek" (!Maj. 37, Kit. 1. 6, **b. eu-umbellatum** Z.!), „Havihegy" (!Simk. 194, **b.!**), „Kisrét" (!Maj. K. apud Horv. PM2 11) — V: Siklós, Beremend (Kit. 1. 14, 28) — SZ: Szekszárd „Éleshát" (Hollós MBL 1914 59)

1476. **H. sabaudum** L. (Olasz hölgymál)

T: Pécs (!Nendtv. 24), „Daindol", „Kantavár" (Kit. 1. 8., 9) — Ma: Görcsöny (!), Feked (Horv. É. 12) — H: Nagyterecsény, Baranyajenő, Hőgyész (!) — SZ: Szekszárd „Bat", „Csatár" (Hollós 100) — ZS: Szigetvár-Kishárságy „Szenttamás" (Kit. 2. 14), Kardosfa-psz. „Rapol", Kaposvár „Nádasdi erdő" (!) — O: Sósvertike (!) — **b. lugdunense** Rouy — Baranya (Zahn 1. c. 3. 543) — **c. praticolum** Sudre — T: Pécs „Mecsek" (!) — **d. vagum** (Jord.) Z. — J: (!) — T: Pécs „Mecsek" (!) — Z: Pécsvárad (!) — **e. sublactucaceum** Z. — **ee.** f. *longidens* Z. et f. *pulviferum* Z. — H: Lengyel „Annafürdő" (Zahn 1. c. 3. 558) — **ef.** f. *mediodensum* Z. — T: Pécs „Kantavár" (1. c.)

1477. **H. racemosum** W. et K. (Fürtös hölgymál)

O: Sellye (Simk. 194) — **b. Waldsteinianum** Z. **bb. eu-racemosum** Z. f. *dentatum* Z. — T: Pécs (Zahn 1. c. 3. 612) — **c. stiriacum** Kern. — J: (Bs.)

Fontosabb pótlások és javítások. — Addenda et corrigenda.

Helyesbítések az I. részhez.

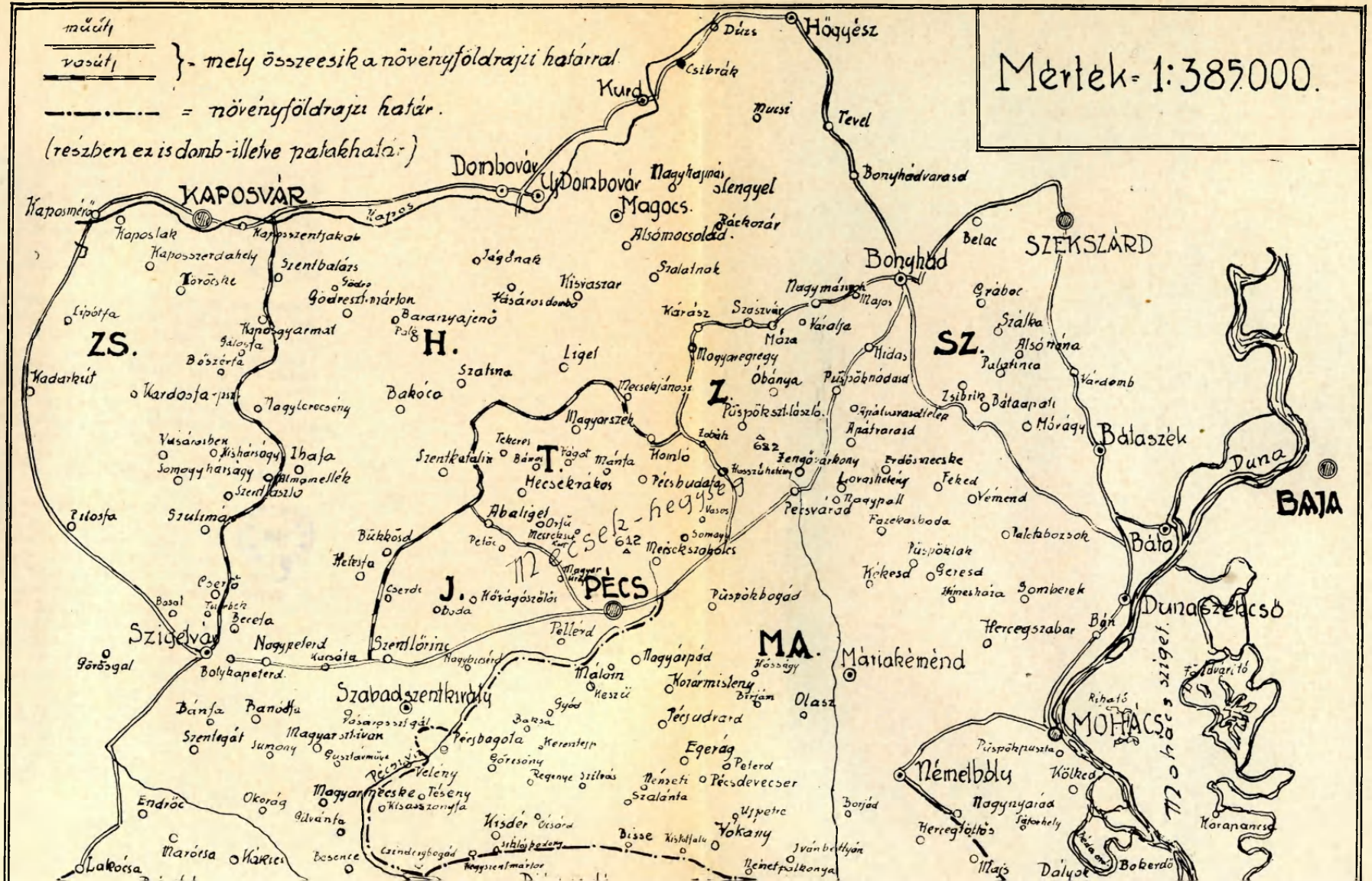
13. l. alulról a 4. sorban és 18. l. alulról a 2. sorban: Mecsekiënsis *helyett* Mecsekiensis
19. l. felülről a 7. sorban csonka *helyett* trianoni
46. l. alulról a 6. sor *helyes* szövege: botanika úttörőjének jótevője, *Waldstein . . .*
56. l. alulról a 6. sorban kocsá*ny*talan *helyett* kocsá*n*talan
57. l. felülről a 7. sorban feketegyűrűs *helyett* feketegyűrű
60. l. felülről a 15. sorban *officinalis helyett pratensis*
66. l. alulról a 8. sorban hú*n*yor *helyett* hu*n*yor
74. l. alulról az 1. sorban 20 cm-rel *helyett* 10 cm-rel

Helyesbítések a II. részhez.

12. l. alulról a 14. sor végén , *helyett* . irandó.
12. l. alulról a 13. sorban: . A *Cyclamen* szavakat *törölni* kell.
20. l. alulról a 9. sorban keverékfajtából *helyett* keverékfajából
23. l. felülről a 8. sor *után: Békefi R.:* Majer Móric. Magyar Állam. 1904. ápr. 15.
23. l. felülről a 23. sorban TTK. *után:* 1925.
26. l. a 22. sor *után: Zsák Z.:* Florisztikai adatok a hazai . . . BK. 1941. 12.
31. l. alulról a 18. sorban „Bertalan szikla" (*után:* Horv.
32. l. felülről a 9. sorban Pécs (*után:* Horv.
34. l. felülről a 22. sorban békabuzogány helyett békaszőlő
39. l. felülről a 17. és 18. sorban **a.** és **b.** *helyett* **b.** és **c.**
45. l. alulról a 16. sorban Töröcske „Rapol" *után:* (!)
46. l. alulról a 2. sorban Zobák *után:* (!)
47. l. felülről az 1. sorban Vaszar *helyett Kis*vaszar
51. l. felülről a 22. sorban „Bertalan szikla" (*után:* Horv.
59. l. a 324. fajhoz *pótlás:* Z: Hosszúhetény (!) —
60. l. felülről a 25. sor *után:* Z: Pécsvárad, Erdősmecske (!) —
62. l. felülről a 6. sorban *345 helyett 354*
67. l. felülről a 19. illetve a 20. sorban: *A*lkörmösfélék *helyett* Álkörmösfélék, *(A*lkörmös) *helyett (Á*lkörmös)
68. l. alulról az 5. sorban *Anza*vour *helyett* Azna*v*our
80. l. alulról a 10. sor *után:* **v. arcuata** Op. — O: Siklós „Poroszló" (Zsák 1. c. 31)
89. l. alulról a 6. és 8. és a 90. l. felülről a 4., 5., 7. sorban, valamint a 106. l. alulról a 15—18. sorban **a. b. c. (d.)** *helyett* **b. c. d. (e.)**
90. l. felülről a 24. sorban **b.** *elé:* **ascita** Déségl. — V: Harsány (Zsák 1. c. 32)
90. l. alulról a 16. sorban **h.** *helyett* **k.** A 18. sorban **k.** *helyett* **h.**
105. l. felülről a 18. sorban *858 helyett 838.*
119. l. alulról a 9. sorban *! Maj. helyett Maj.!*
125. l. felülről a 4. sorban FE*A helyett* FE*H*
127. l. alulról az 1. sorban *Maj. helyett Maj. K.,*
131. l. felülről a 14. sorban Mill. *után:* (Ördögcérna)
151. l. felülről a 16. sorban *T*apolca *helyett Kist*apolca
155. l. alulról a 2. sorban *1. c. helyett Kit. 1.*

20805

MEGYEI KÖNYVTÁR H. PÉCS

műút
vasút
} - mely összeesik a növényföldrajzi határral
= növényföldrajzi határ.
(részben ez is domb- illetve patakhatár.)
Mérték = 1:385000.
Dúzs
Csibrák
Kurd
Nucsi
Tevel
Hőgyész
Bonyhádvarasd
Dombóvár
Ujdombovár
Nagyhajmás
Magocs
Alsómocsolád
Bácskozár
Belac
SZEKSZÁRD
Bonyhád
Kaposmérő
KAPOSVÁR
Kapos
Kaposlak
Kaposszentjakab
Kaposszerdahely
Szentbalázs
Törökkne
Jágónak
Szalatnak
Kisvaszar
Nagymányok
Majos
Gráboc
Szálka
Alsónána
Pulatinca
Várdomb
Zsibrik
Bátaapáti
Mőrágy
Bátaszék
Duna
BAJA
Báta
Palotabozsok
Püspökladány
Kékesd
Geresd
Himesháza
Somberek
Dunaszekcső
Hercegszabar
Bán
Lipótfa
Gödrestelmárton
Baranyajenő
Kaposgyarmat
Gálosfa
Bőszénfa
ZS.
H.
Kadarkút
Kardosfa
Nagylerecseny
Vásárosbéc
Kishársagy
Ihafa
Somogyhársagy
Szentlászló
Szulimán
Pusfa
Bükkösd
Hetesfa
Cserd
Basal
Becsefa
Szigetvár
Görösgal
Nagypeterd
Bolyhapeterd
Kanáta
Szentlőrinc
Bükkösd
Ligel
Szatina
Bakóca
Mecsekjánosa
Magyarszék
Tekeres
Szentkatalin
Bánya
Mánfa
Hosszúhetény
Hőmlő
Pécsbudafa
Hecsekrákos
Abaliget
Orfű
Meszesmű
Vasas
Somogy
Meleckszabolcs
Püspökbogád
Pellérd
Nagyárpád
Máriakémend
MA.
Hőssagy
Kozármisleny
Birján
Olasz
Jésudvard
Egerág
Peterd
Pécsdevecser
Szalánta
Borjád
Uspetre
Vokány
Ivánbattyán
Nemetpalkonya
Bisse
Kisdér
Üsörd
Kisbattyán
Szentlászlópeterd
Szentlászlómárton
Csányoszró
Csúzdi
Bogád
Nagyszentmárton
Lakócsa
Marócsa
Kárász
Szászvár
Máza
Váralja
Magyarnegregy
Óbánya
Püspökmádaras
Püspökszentlászló
Apátvarasd
Apátvarasdtelep
Hidas
Zengővárkony
Erdősmecske
Kovácshegy
Feked
Vémend
Nagypall
Fazekasboda
Petsvárad
Szentkirályszabadja
Szabadszentkirály
Bánfa
Banosfa
Vásárosszigál
Magyarsarkivan
Szentegát
Sumony
Gyűszlárműve
Pécsbagota
Keresztesp
Görösöny
Regenye
Szilvás
Veleny
Magyarmecske
Téseny
Kisasszonyfa
Okorág
Endrőc
Gilvánfa
Basence
Szentlőrinc
Pécsvárad
Kővágószőlős
Somogy
Mecseknádasd
Kővágóörs
Kővágószőlős
Kővágószőlős
Kővágószőlős

Patacs neve 1930 óta **Mecsekalja.** (Magyarürög mellett a Jakabhegyen.)

Horvát Adolf:

A Mecsek hegység déli síkjának növényzete

(Pécs, 1941. A Ciszterci Rend kiadása)

A sok színes borítékú könyv között nagy örömmel pillantottam meg egy pünkösdirózsás munkát, amihez hasonló nem igen szokott megjelenni a magyar irodalmi piacon. Mert sajnos íróink, könyvkiadóink jóvoltából lassanként irodalom alatt csak a regényeket, színdarabokat, költeményeket kell érteni, és így lesz a sokszor csak a börtöntöltelékek, városi szegénynépek, roncsolt idegűek üzleti életképeiből „szépirodalom", a vadvirágok életrajzából pedig u. n. kiadhatatlan és ajánlásra sem méltó szakkönyv.

Régi mecseki emlékeim: a Zengő, Misina, Tubes, Harsányi-hegy ébredtek fel újra, mikor ezt a 260 oldalas, jó papírra nyomott, sok színes és fekete képpel diszített munkát átforgattam.

A munka tudós szerzője 10 évig kutatta, járta ennek a vidéknek minden hegyét-völgyét, erdejét-mezejét, bújta a könyvtárak, múzeumok sötét porlepte zúgait, hogy összeállítsa egy középkori krónika-iró szerzetes vasszorgalmával, betűszeretetével ezt a modern természetrajzot.

1480 virágos növényt sorol fel munkájában, elképzelhető, hogy mennyi adat, szempont, fejezet van ebben a könyvben, mutatóba mi csak egy-két részletet emelhetünk ki belőle.

A Mecsek és vidéke növényzetének fő jellemzője a délies jelleg és ezt nem csak a déli fekvésének, hanem az ősi, történelem előtti időkben vesző multjának köszönheti. Abból az emberelőtti időkből maradtak meg itt növények, amikor a Mecsek-hegység még szigetként állt ki a Nagy Magyar Alföldet borító tenger-

ből, ilyen a tavasszal virító magyar kikerics és a bakszarvú lepkeszeg, de ezeken kívül még más növények is, amelyek ugyan hellyel-közzel másutt is előfordulnak szórványosan, de olyan tömegben, társulásban, mint itt a Mecsekben, másutt nem találhatók, például a vad pünkösdi rózsa, majomkosbor, foltos olasz kontyvirág stb.

Azonban nem csak a virágokról, hanem a velük foglalkozó kutató emberekről is sok érdekeset találunk a munkában, így részletesen közli a múltszázad eleji európai hírű Kitaibel Pál kultúrtörténeti adatokban is bővelkedő baranyamegyei útinaplóját, ismerteti az első pécsi botanika szerzőjének, Nendtvich Károlynak, életrajzát és méltó emléket állít a már majdnem végleg elfelejtett, szintén pécsi Majer Móric természetrajz tanárnak, aki egyik úttörője volt Pécsvidék multszázadbeli természetvilágának.

Ezeken kívül a növényzet és a nép kapcsolatairól is találunk fejezetet, itt tárgyalja a pécsi piac vadvirágait, népies növény neveket, ki hinné, hogy az Ormányságban a hóvirágot csincsálónak, Hosszúhetényben a gyöngyvirágot borsoskának, a pompás virágcsokrú kankalint Istenkásának hívják.

Az ország mai flóravidékei közül szín és fajgazdagságban, érdekességben csak a budai hegyvidék hasonlítható a mecsekihez, főkülönbség csak annyi, hogy Mecsek növényvilágának már van egy igen szép útmutatója is, amit mi, a milliós főváros füst- és zajnyelő polgárai, ugyancsak irigyelhetünk a vadvirágos Mecsek természetjáróitól.

Az ismertetett mű kapható az összes pécsi könyvkereskedésekben.

Dr. Pénzes Antal.

Felelős kiadó: Horvát Adolf.

Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai R. T.
A nyomdáért felelős: Schender Károly.

A Mecsekhegység növényzete

Horváth Adolf könyve

Pécs, szept. 27. — A ciszterci rend magyarországi letelepedésének 800. évfordulójára és a rend tiszteletreméltó támogatásával jelent meg Horváth Adolf ciszterci tanár várva-várt munkája a mecseki flóráról. Minden mecsekjáró turista, kiránduló vagy más, eddig mindig nélkülözött egy megízható és kimerítő növényismertető könyvet a Mecsekről. Beszélünk a „vadvirágos Mecsek"-ről, de a legtöbb embernek fogalma sincs a mi mecseki növényeinkről, erről a drága kincsünkről. A mecsekjáró a természetet akarja élvezni, ezt pedig nem lehet, ha nem ismerjük a természetben bennünket környező növényeket és állatokat.

Köszönetet mondunk ezért elsősorban a turisták nevében Horváth Adolf ciszt. tanárnak, hogy a Mecsek növényeinek megismerését lehetővé tette. Az adatokat részben az irodalomból, részben saját gyüjtése alapján szedte össze. Csak az, aki ismeri az erre vonatkozó irodalmat, tudja megbecsülni, hogy ez milyen fáradságos munka volt. És hány irodalmi adatnak utána kellett járni, hogy megfelel-e a valóságnak. Hány növényről tesz említést az irodalom, amit csak egyszer találtak, ennek most utána kellett nézni, most is föltalálható-e vagy kiveszett. Tehát kritikai feldolgozása az irodalomnak volt az első része a munkának. Ehhez azután saját gyüjtőútjain tett tapasztalatait használta fel. De szükséges volt ez azért is, mert a növényföldrajzi határok nem élesen különülnek el. Így szükséges volt a Mecsek hegységet körülvevő síkságot és szomszédos dombvidéket is tekintetbe venni. Így tehát a Mecsek és a villányi dombsor közötti síkot és a Szársomlyó növényföldrajzilag felette érdekes kúpját is tekintetbe kellett venni.

Elsősorban évszakok szerint tekinti át a virágzó növényeket. Azután a Mecsek növényvilágának kutatóit ismerteti meg velünk. A legrégebbi adatunk 1783-ból van. Ekkor jelent meg Piller Mátyás és Mitterpacher Lajos pécsi jezsuiták növényjegyzéke a Mecsekről, tehát 150 év előtt. 1799-ben járt Kitaibel Pál először Baranyában. Három ízben járta be a megyét és naplóját függelékben teljes egészében megtaláljuk. 1804-ben Nendtvich Tamás került Pécsre gyógyszerésznek és szorgalmasan gyüjtötte a növényeket. Róla nevezte el Sadler budapesti egyetemi tanár a Doronicum Nendtvichii virágot, melyet a Mecsek Egyesület jelvényébe felvett. Fia, Nendtvich Károly, ezután 1836-ban kiadta a gyüjtött növények névsorát. A Mecseket és környékét járó botanikusok közül meg kell említenünk Marsigli Alajos grófot, Nendtvich Vilmost, Balek Rudolf gyógyszerészsegédet, Majer Móric ciszterci tanárt, Janka Viktort, Simonkai Lajost, Borbás Vincét, Róna Jenőt, Szita Istvánt, Soó Rezső, Tuzson János és Filárszky Nándor egyetemi tanárokat, Csapody Vera gimn. igazgatót és még sok mást. Látjuk, tehát, hogy Mecsekünk vonzotta a botanikusokat. Egy külön fejezetben foglalkozik a Mecsek ritka virágaival. Megemlíti röviden a növényzetnek a néphez való kapcsolódásait,

majd a növényföldrajzi jellemzést adja.

Eddig tart a könyv első fele, amely inkább a nagyközönségnek szól. Azután 160 lapon tárgyalja tudományos részét a munkának. Az átkutatott területnek elhelyezkedését a nagy magyar flórán belül, egyes florisztikailag elkülöníthető területeket és a növényfajok felsorolását és lelőhelyeiket.

Így röviden ismertettem a könyv tartalmát és ebből minden mecsekjáró láthatja, hogy e nélkül a könyv nélkül nem élhet a Mecsek szomszédságban, nem sétálhat a Mecsekben. Nem zárhatjuk ismertetésünket azonban a nélkül, hogy meg ne emlékeznénk a könyv külsejéről is. A színes és fényképprodukciók gyönyörűek. A könyv 4 térképpel, 11 műmelléklettel, 14 táblán 72 képpel jelent meg. Ára hihetetlen olcsó, összesen tíz pengő. Kapható az összes pécsi könyvkereskedésben.

dr. R. C.

Különnyomat a Dunántúl 1941. szeptember 28-i számából.

Felelős kiadó: HORVÁTH ADOLF.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.
A nyomdáért felelős: Mészáros József.

KÜLÖNLENYOMAT A „SORSUNK" I. ÉVFOLYAM 4. SZÁMÁBÓL.

A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete. *Irta: Horváth Adolf. A Ciszterci Rend kiadása, Pécs, 1942.* — A pomás kiállítású, gazdagon illusztrált mű két részből áll, első része *Képek a Mecsek növényéletéből;* második része *A Mecsek-hegység és környékének flórája* címmel külön is megjelent. Az első rész összefoglalása és továbbfejlesztése mindazoknak a részlet-tanulmányoknak, amelyek a szerző tollából évek hosszú sora óta különböző folyóiratokban, gimnáziumi évkönyvekben stb. láttak napvilágot, s Baranya megye és a tájrajzilag hozzá tartozó környék növényvilágát ismertetik. Ez az összefoglalás oly fejezetekkel van tarkítva, amelyeket a művelt közönség különösebb botanikai képzettség nélkül is élvezettel és tanulsággal olvashat. A második rész viszont inkább már csak a szakembereket érdekli, mert nem egyéb, mint a terület harasztféléinek és virágos növényeinek tüzetes felsorolása elterjedési, illetve előfordulási adataikkal együtt. Egyébként önállóan is megjelent a Soó Rezső egyetemi tanár által szerkesztett *Magyar Flóraművek* 4. köteteként, s mint ilyen, méltóan sorakozik azokhoz a monográfiákhoz, amelyek a Mátra, a Tiszántúl és a Székelyföld flóráját dolgozták fel. A szerző ugyanis a legnagyobb pontosságra törekedve, nemcsak azokat az adatokat gyüjtötte össze, amelyek szétszórt botanikai irodalmunkban erre a területre vonatkoznak, hanem felkutatott minden kéziratot és herbáriumot is, amelyhez csak hozzáférhetett. Ezért a munka azon túl, hogy hű képet nyujt a terület növénytakarójáról, kultúrhistóriai nézőpontból is érdekes. Ne feledjük, hogy Pécs vidéke csaknem olyan botanikai múltra tekint vissza, mint a főváros. Több mint 200 évvel ezelőtt már megkezdődött a tudomány érdeklődése Baranya növényvilága iránt. Az olasz Marsigli 1726-ban megjelent munkája már egy egész sor növényt említ Baranyából. Majd Piller és Mitterpacher 1782-ben gyüjtenek örökértékű adatokat a Mecsek flórájából. Kitaibel Pál kézirati naplóiban, melynek teljes magyar fordítását megtaláljuk e munkában, egy egész kis flóramüre való adathalmazt találunk. Az ő munkásságuk után önálló pécsi füvészet fejlődik ki; a más téren is kiváló Nendtvich Tamás és fiai, Károly Vilmos, továbbá Majer Móric hosszas tanulmány után megírják Pécs flóráját. Ebben az időben bontakozik ki Magyarországon a flóra-ismeret. A botanikusok már kezdik látni, hogy hazánk egyes részeinek növénytakarója közt milyen nagy különbségek vannak. Az említett szerzők munkásságuk kezdetén még megelégszenek puszta, termőhelyi adatok nélkül való felsorolásokkal, jegyzeteikben, herbáriumaikban azonban már sok a pontosabb adat, de sajnos egyben nem egy elírás, tévedés is akad. Adataik kritikai méltatása okozta a

munka szerzőjének a legnagyobb nehézséget. Nendtvichék és Majer Móric legtöbb adatának helyességét a későbbi kutatások megerősítették, számos növényüket ma is szedhetjük az általuk megjelölt helyen. Több azonban nyilvánvalóan elcserélődés, tévedés révén jutott be a baranyai flórába, s így egy sor olyan adat is fennmaradt, amely sem meg nem cáfolható, sem meg nem erősíthető. A szerző a valószínűbbeket felvette flórájába, de figyelmeztet rá, hogy kritikus szemmel kell továbbra is mérlegelnünk őket. Nagy érdeme van a baranyai flóra kutatásában Simonkai Lajosnak, Janka Viktornak, mindezek munkáját betetőzte a szerző, aki saját, közel tízéves kutatásával lényegesen előbbre vitte a terület növényzetének ismeretét, s végül az összes eredményt kritikailag összefoglalta.

Minden természetkedvelő gyönyörűséggel tekint a munka pompás színes képeire, tiszta rajzaira (mindezek Csapody Vera képességeit dícsérik), és a Vajda-féle pompás fényképfelvételekre. A könyv címtábláját mecseki vadontermő pünkösdi rózsa színes képe díszíti. Eleven tollal festi a szerző a Mecsek növényzetének évszakonként változó képét, szól a baranyai flóra felfedezőiről és későbbi kutatóiról; a Mecsek ritka növényeit külön-külön részletesen bemutatja, ír a növényzet és a nép kapcsolatáról (népies növénynevek), végül a modern növényföldrajz elemző módszerével tudományos jellemzést nyujt a terület növényföldrajzáról. Függelékkép zárja le a mű első részét Kitaibel naplója idevágó részének magyar fordítása, mely Gombocz Endre által megfejtett eredeti szöveg nyomán készült.

A könyv nyomása körülbelül akkor készült el, amikor a magyar csapatok bevonultak az ú. n. baranyai háromszögbe, a Duna-Dráva szögletébe, a terület egyetlen elidegenített részébe. A szerző a munkája lezárásakor nem tudhatta, hogy ez a rég várt és biztosan remélt esemény mikor következik be. A munka 1942-es évszámmal jelent meg a Ciszterci Rend 800 éves magyarországi letelepedésének emlékére. Az előszó kelte (1941. jan. 1.) az ebből keletkezhető esetleges későbbi félreértést kizárja.

Boros Ádám.

FELELŐS KIADÓ: DR. HORVÁTH ADOLF.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PECSETT
A nyomdáért felelős: Mészáros József.

Különlenyomat a Katolikus Szemle 1941. okt. számából.

Horvát Adolf ciszterci tanár: *A Mecsek hegység és déli síkjának növényzete.* Pécs. 1942. 104+160 oldal, négy térképpel, 11 műmelléklettel és 14 táblával. A Ciszterci Rend kiadása.

Részletes tudományos munka a vadvirágos Mecsekről, mégis úgy írta meg szerzője, hogy minden természetbarát, túrista, cserkész és diák gyönyörködve okulhat belőle. Mert annyi színes és fekete illusztráció, fényképfelvétel és tájkép díszíti a 264 oldalas munkát, hogy minden laikus mindjárt tisztában van a Mecsek virágritkaságaival, jellegzetes növényeivel. A szórakoztatva oktató, mégis komoly tudományos munkának szerencsés mintaképe Horvát Adolf tanár könyve. Szerzője hosszú évek óta saját szemével iparkodott meggyőződni a mecseki flóra minden adatáról. Bízvást elmondhatjuk róla, hogy rendszeresen bejárta Tolnát—Baranyát, de még Somogyot is, hogy a Dunántúl délkeleti szögletének növényvilágáról mennél teljesebb képet kapjon.

A munka bevezetőjében megkapjuk a Mecsek tavaszi, nyári, őszi virágpompájának színes, hangulatos leírását, majd sorra megismerkedünk a baranyai gazdag flóra eddigi kutatóival. Teljes szövegében kapjuk azokat a naplójegyzeteket, melyeket minden idők egyik legnagyobb magyar természettudósa, Kitajbel Pál készített 1799. és 1808. évi baranyai kutató útjáról. Ő már akkor 530 növényfajt jegyez föl erről a vidékről. Sorra ismerteti azután a szerző a mecseki flóra növénykülönlegességeit, pompás rajzok és fényképek kíséretében. Komoly tanulmány vázolja a mecseki flóra növényföldrajzát, végül a munka legfáradságosabb része felsorolja a Mecseknek és környékének összes virágos növényfaját és harasztját, eddig ismert összes termőhelyeivel és pontos irodalmi adataival együtt. 1480 növényfajt mutat ki Horvát Adolf a Mecsekről, Baranyából, amely szám egymagában mutatja ennek a területnek viszonylagos gazdagságát.

Horvát Adolf könyve a Ciszterci Rend magyarországi letelepedésének 800-dik évfordulójára jelent meg és minden dícséret és köszönet megilleti a Ciszterci Rendet, élén Endrédy Vendel zirci apátúrat, amiért ezt a munkát oly megértéssel és nagy áldozatkészséggel, díszes külsőben, gyönyörű gazdag képanyaggal jelentette meg. Az érdekesebb növényekről készült színes táblák és fekete rajzok dr. Csapody Verának, a budapesti Szophianum igazgatónőjének közismert művészi keze alól kerültek ki, a pompás fényképfelvételeket Vajda László készítette.

Jávorka Sándor

A kiadásért felelős: dr. Horvát Adolf Olivér.
Stephaneum nyomda Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

Különlenyomat a BÚVÁR 1941. októberi számából.

A Mecsek hegység déli síkjának növényzete címen *Horvát Adolf* ciszterci tanár *Pécs*ett tetszetős könyvben gazdag tartalommal ismerteti a *Mecsek* növényvilágát. A szerző komoly tudományos készültséggel és ismerettel már kilenc éve kora tavasztól késő őszig járja, igen sokszor tanítványaival együtt, a szép vadvirágos Mecsekalját. Felkereste, megfigyelte, összegyüjtötte kutatásterületének növényeit. Ötezer lapon azokat meghatározta és rendezte. Saját kutatásai alapján kilencvenhét új fajt, illetve kétszáz alfajt és formát sikerült kimutatnia. Könyvében a jelenlegi mecseki flóraterület növényeiről teljes képet nyujt. Szakszerű rendezésben 1477 növényfajt ír le. A növények leírásakor a felismerhető jellemvonásokat ügyes szakszerűséggel alkalmazza. Könnyed előadásmodorban ismerteti a Mecsek ritka virágait és külön kiemeli azokat, amelyek csak ott fordulnak elő hazánkban. Egyik fejezetben felsorolja a pécsi piac vadvirágait (Búvár 1940 évf. 257 l.) és felhívja a figyelmet a meglévő értékek megmentésére is. Érdekes a megállapítása, hogy a Mecsekalja virágai kétharmadrészben mediterrán rokonságot mutatnak. Horvát Adolf műve a botanika tudományát figyelemreméltó eredménnyel gazdagította. *Bán Márton.*

Felelős kiadó: Bán Márton.
2453 Franklin-Társulat nyomdája: vitéz Litvay Ödön.

Horvát Adolf: *A Mecsek-hegység és déli síkjának növényzete.* A ciszterci-rend kiadása. Pécs, 1942. Ára 10 P.

Dunántúl botanikai irodalma a Magyar Ciszterci Rend áldozatkészségéből és Horvát Adolf pécsi ciszterci tanár egyirányú, szívós munkájának eredményeként értékes flóraművel gyarapodott.

Megjelent *„A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete"*, melyben szerzőjének nyolcévi kemény munkája látott napvilágot.

A mű két részre oszlik. Az első rész tartalmazza a szerzőnek a pécsi ciszterci gimnázium Évkönyveiben, a Természettudományi Közlönyben, az Ifjúság és Életben, Borbásiában megjelent, kibővített cikkeit ügyes csoportosításban. Ezt a részt nem szakember is élvezheti a közbe ékelt gyönyörű fényképfelvételek és Csapody Verának megszokott, fínom aquarell növényképeivel együtt, amelyek a Mecsekhegység flórakülönlegességeit varázsolják szemeink elé.

A második rész, amely mint a Magyar Flóraművek IV. kötete önállóan is megjelent, egészen tudományos, szakemberek számára készült.

Ebben a bevezető rész után, amly a vidék növényföldrajzi tagolódását, a flóraelemek analizisét és a flórakutatás történetét ismerteti, a területen élő növények felsorolását adja.

Horvát Adolf az enumerációban nagy gondossággal állítja össze a fajokra vonatkozó irodalmi elterjedési adatokat, azokat a helyszínen szerzett közvetlen megfigyeléssel ellenőrzi, a herbáriumokat lelkiismeretesen átnézi, a vidéken gyüjtött botanikusok jegyzeteinek újabb adataival bővíti.

Munkája azonban nemcsak ezeknek szintézise. 260 kirándulást tett a vidékre, hogy új adatokkal gyarapítsa, kibővítse s lehetőleg teljessé tegye, tiszta képet adjon a feldolgozott területnek flórájáról. Ez minden tekintetben sikerült is neki.

Hogy ez mit jelentett lelkiismeretes munkája mellett a szerzetes paptanárnak, azt jól tudjuk. Áldozatos, idegeket nemkímélő munkájáért hálával tartozik Horvát Adolfnak a magyar kultúra.

A könyvnek ízléses, szép kiállítása Taizs József könyvnyomdáját dícséri.

Horvát Adolfnak flóraműve egyben fényes apológia marad a magyar szerzetes tanítórendek kultúrmissziója mellett. *Dr. Rédl Rezső.*

Martineum Könyvnyomda Rt. Szombathely. Felelős nyomdavezető: Maitz F.

Horvát Adolf: *A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete.* 4 térképpel, 11 műmellékleten és 14 táblán 72 képpel. 104 + 160 oldal. Pécs, 1942. A Ciszterci Rend kiadása.

Ez a kiválóan szép, ünnepi köntösbe öltözött mű a Ciszterci Rend magyarországi letelepedésének 800. évfordulójára jelent meg, a délvidéki területek hazatérésének évében. Gazdag illusztrációinak legnagyobb része a legavatottabb művészi kezek munkája; a színes képek és tus-rajzok Csapody Vera, a fényképek Vajda László mesteri alkotásai.

A virágos Mecsek és környéke csodálatosan gazdag és színpompás vegetációja és flórája tárul e könyvből az olvasó elé úgy, hogy mind a természetkedvelő művelt nagyközönséget, mind pedig a szakembert maradéktalanul kielégíti. A szerző írja, hogy „A modern természetjáró nem elégszik meg a vidéknek pusztán elnagyolt élvezetével, hanem törekvése arra irányul, hogy a környezetét, a szabad természetet a maga élő, állandóan változó egészében és részleteiben egyaránt átfogja és élvezze." És ezt a kizárólag helyes elvet a Mecsek és környékének pompás növényzetével kapcsolatban Horvát Adolfnak teljes mértékben sikerült is megvalósítania.

Magyarázatát kapjuk, hogy miért is tobzódik Baranya vármegye oly dús és változatos virágdíszben, a mediterrán (földközi-tengeri) növényfajok miért találhatnak itt még megfelelő életteret és teszik ezáltal oly színessé a vegetációt. Milyen volt a geológiai multja, milyenek a földrajzi adottságok, s mind azokra a kérdésekre kimerítő feleletet kapunk, amelyek a jelen megértéséhez szükségesek. Felsorolja és részletesen ismerteti a mecseki flórajárás növény-különlegességeit és kapcsolataikat a szomszédos flóraterületekkel. Bemutatja a jellegzetes növény-különlegességeket az évszakok tükrében is. Elvezet a kora tavasszal nyíló magyar kikerics *(Colchicum hungaricum)* hazánkban egyetlen termőhelyére: a Nagyharsányhegyre, megmutatja a Zengőn és a környező dombokon a Mecsek legszebb nyári virágát, a vad pünkösdi rózsát *(Paeonia officinalis)* és egész csokrot nyujt át azokból a fajokból, amelyek e terület legszebb ritkaságai. Figyelmet szentel a növényzet és a nép kapcsolatainak is. (A pécsi piac vadvirágai. — Adatok a baranyai népies magyar nevek ismeretéhez — stb.)

Színes leírásban méltatja a Mecsek flórájának felfedezőit és kutatóit, kiemelve az egyik legnagyobb magyar természettudós, Kitaibel Pál szerepét, kinek jelentőségét azáltal is hangsúlyozza, hogy baranyai útjainak eredeti jegyzeteit, függelékként, fordításban is közli.

Növényföldrajzilag új flórabeosztást ad; megállapítja a Mecsek északi növényföldrajzi határát; részletesen elemzi a növényfajok származását, különös tekintettel az itt oly nagy jelentőségű mediterrán-elemekre (250 faj!). Modern tudományos módszerekkel vizsgálja a

Mecsek növényeinek életfeltételeit, főleg a talaj és éghajlati viszonyokat.

A mű második fele (160 oldal) „A Mecsekhegység és környékének flórája" DR. BEREI SOÓ REZSŐ szerkesztésében megjelenő Magyar Flóraművek negyedik köteteként is megjelent. Ez a rész elsősorban szakemberek számára készült. Jól bevált, tömör stílusban teljes felsorolását adja kutatási területe összes harasztféle és virágos növényeinek (1480 faj, alfajokkal 1510). Ebben a felsorolásban 8 éven át tett 260 kirándulásának eredményeit, valamint az idevonatkozó irodalmi és herbáriumi anyag kritikai feldolgozását összegezi.

Kitűnik e mű minden fejezetéből, hogy szerzője a scientia amabilisnek is felkent papja. Nemcsak lelkiismeretes, alapos, tudós kutató, hanem a természet szépségeit a kicsiny, de annál pompásabb virágokban meglátó természetbarát, aki a természet búvárlásában maga is gyönyörködik és olvasóit is tanítva gyönyörködteti.

DR. MÁTHÉ IMRE.

Különlenyomat a „PANNONIA" folyóirat (Pécs, 1942. évi) VII. kötetéből (186—187. oldal.)

Felelős kiadó: HORVÁT ADOLF OLIVÉR S. O. Cist. Pécs.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.
A nyomdáért felelős: Mészáros József.

Különlenyomat a „Botanikai Közlemények" 1942. évi XXXIX. kötetének 1—2. füzetéből.
Sonderabdruck aus den „Botanikai Közlemények" Bd. XXXIX. Jhg. 1942. Heft. 1—2.

Horvát Adolf: *A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete.* 4 térképpel, 11 műmellékleten és 14 táblán 72 képpel. Pécs, 1942. A ciszterci rend kiadása. A ciszterci rend magyarországi letelepedésének 800. évfordulójára 1142—1942. 104 + 160 oldal.

A szerző immár 8 éve fáradhatatlanul kutatja a Mecsekhegység és környékének növényzetét. Megfigyeléseinek, gyűjteseinek eredményeit s megállapításait számos cikkben közölte már, most megjelent 264 oldalas munkájában eddigi eredményeit egy kötetben foglalta össze. A mű 2 részre különül, melyek mindegyike külön is megjelent.

Az első rész: *„Képek a Mecsek növényéletéből"*, nemcsak a szakembereknek szól, hanem az érdeklődő nagyközönség is élvezettel forgathatja, amennyiben könnyen érthető, népszerűsítő alakban tárgyalja a baranyai flóraterület érdekességeit és különlegességeit, a flóra jelentőségét, a kutatás történetét, stb. Ez a rész a szakemberek előtt már nagyrészt ismert, mert egyes fejezeteit a szerző külön-külön, sokféle helyen és különböző időben mint önálló cikkeket jórészt már közölte.

Az egyes fejezeteknek mindenféle vonatkozást felölelő, sokféle szempontot tárgyaló, s a teljes szakszerűség mellett egyben népszerűsítő stílusban megírt tartalma s a rendkívül gazdag képanyag (3 darab Csapody Vera akverelljeiről készült színes tábla, 8 darab Pénzes Antal és Vajda László fényképeiről készült tábla, valamint Csapody Vera 53-féle növényt ábrázoló rajzai, ezenkívül több térkép, táblázat és grafikon) az ilyen, egy kisebb terület flórájára vonatkozó összefoglaló és ismeretterjesztő hazai irodalmunkban egyedülállóvá teszi szerző művének első részét, amely minden bizonnyal nagyban hozzá fog járulni nagyközönségünk körében is a növénytan iránti érdeklődés felkeltéséhez és a scientia amabilis megkedveléséhez.

A második rész: *„A Mecsekhegység és környékének flórája"* már szakemberek számára készült flóramű, melynek különlenyomata Soó Rezső előszavával, mint az általa megindított magyar flóraműsorozat negyedik kötete jelent meg.

A bevezetésben a terület határait és növényföldrajzi felosztását, az előforduló edényes növényfajok számát, valamint a flóraelemek százalékos eloszlását adja. (A növényszövetkezetek összeállításától az idevonatkozó ilyenirányú kutatások és irodalom hiánya miatt sajnos, el kellett tekintenie.) *„A flóra kutatásának története"* c. fejezetben a kutatókat és érdekesebb leleteiket a legrégibb időktől kezdve napjainkig részletesen felsorolja, végül kimerítő irodalmi összefoglalást ad, sőt a területre vonatkozó, de munkájában fel nem vett fontosabb kryptogám-irodalomról is összeállított egy külön rövid áttekintést.

Munkájának legnagyobb részét a területen előforduló edényes növények jegyzéke alkotja. Összesen 1477 fajt — köztük 39 hibridet — s mintegy 30 alfajt s számos formát sorol fel.

Ebben a részben a szerző hatalmas és igen alapos munkát végzett. A feldolgozott területre nem kevesebb, mint 260 (!) kirándulást tett s ilyenformán az egész területet saját maga teljesen átkutatta. Sok helyen ő volt az első botanikus, aki ott megfordult. Emellett pedig a rendelkezésére álló irodalmi és herbáriumi anyagot is kimerítően feldolgozta.

Ilyenformán közel évtizedes munkásságával a mecseki flóraműben igen pontos és megbízható enumerációt nyújt. Egyedül a munka nyomásáig megszállás alatt levő Drávaközt (az ú. n. „Baranyai háromszög"-et) nem kutathatta ki kellőképpen.

A munkát a ciszterci rend adta ki magyarországi megtelepedésének 800 éves évfordulója alkalmából. Áldozatkészségéért a magyar botanikai tudomány a legnagyobb hálával és elismeréssel adózik. Azzal, hogy a magyar botanikai irodalom nagy nyereségeként elkönyvelt munka megjelenését a Rend lehetővé tette, ez évszázados kultúrmunkájának egyik legszebb tanujele és a kivételes jubileum méltó megünneplése.

Kárpáti Z.

Különlenyomat a Nevelésügyi Szemle (V. évfolyam) 9—10. számából. 283. l.

Horvát Adolf: A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete. Pécs, 1942. (264. oldal, 4 térképpel és 72 képpel. A Ciszterci Rend kiadása; megrendelhető Dr. Karl könyvkereskedésben Pécsett.)

Horvát Adolf, pécsi szerzetes-botanikus nagyszerű munkája az utóbbi évek magyar botanikai alkotásainak sorában kimagasló helyet foglal el. Nem lehet itt az a célunk, hogy a gyönyörűen kiállított műnek (Csapody Vera akvarelljei és rajzai!) tisztára a botanikus szempontjából való értékeit taglaljuk, hiszen ezt egy ilyen kitűnő szakmunkánál az érdekelt szakfolyóiratok fogják megtenni. A könyv azonban nemcsak a botanikus szakember számára tartalmaz sok mondanivalót, hanem legalább is ilyen mértékben egy sokkal szélesebb réteg, a *természettudományi kutatások iránt érdeklődők tábora* részére is. A könyv terjedelmesebb első része u. i. minden szaktárgyi lelkiismeretesség és komoly közlésanyag mellett is határozottan élvezetes, kerekded fejezetekben „képeket" nyújt a Mecsek növényvilágából. És éppen ezek a fejezetek azok, amelyek miatt ennek a *könyvnek meg kell találnia az útját minden középiskolánk tanári könyvtárához.* Ezeknek a fejezeteknek hátterében ott áll a szerző 10 éves szeretetteljes és szinte fanatikus buzgóságú munkája, az előtérben pedig élvezetes formában, élénk és mégis élethű vonásokban ott áll a rendkívül érdekes növényzetű Mecsek és környéke növényvilágának ábrázolása. Ezek a „képek a Mecsek növényéletéből" ösztönzést, kedvet és mintát adhatnak a természetrajz szaktanárának, de még egy-egy érettebb érdeklődő diákunknak is arra, hogy hogyan lehet a növényföldrajzi, oikológiai és florisztikai szempontok teljes érvényesítésével és mégis érdekesen, nagyobb érdeklődő réteg számára is vonzó képbe foglalni egy terület növényzetét. Ezek a fejezetek az egész Magyar Medence növényvilágának megismerése szempontjából is értékes útbaigazításokat adnak azáltal, hogy egy sereg balkáni és mediterrán jellegű növényünk elterjedési körülményeit részletesen taglalják. A kitűnő képanyag mindenütt szerencsésen kiséri a szerző fejtegetéseit.

Külön kell szólnunk a tökéletes, szinte fényűző nyomdai kiállításról, amely egy pécsi nyomda remeke, igen örvendetes, jelenség, hogy a *kulturdecentralizáció* ilyen vonalon is megvalósulni látszik olykor-olykor. A munka nagy *kiadási költségeit* a hazai Ciszterci Rend viselte. A hazai mezőgazdasági és természettudományi oktatás megalapozásában olyan nagy szerepet játszó rend ezzel a követésreméltó és hagyományaihoz illő nemes gesztussal hazai fennállásának 800. évfordulójára állított illő emléket.

Összegezésül örömmel állapíthatjuk meg, hogy Horvát Adolf nagyszerű flóraművével mind a botanikai irodalom, mind pedig a természettudományi érdeklődésű olvasótábor könyvkészlete egy jelentős művel gyarapodott.

Dr. Uherkovich Gábor.

A SZERZŐ KIADÁSA.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.
A nyomdáért felelős: Mészáros József igazgató.

Különnyomat a „Magyar Tanítókékző" 1942. áprilisi számából.

Horvát Adolf: *A Mecsekhegység és déli sikjának növényzete.* — 263 lap, 72 részben színes ábra és 4 térkép. — Pécs, 1942. A Ciszterci Rend kiadása.

Aránylag igen ritka az olyan kimondottan szaktudományos munka, amelynek ismertetése didaktikai-pedagógiai folyóiratban is kívánatos. Ezek közé a „fehér hollók" közé tartozik Horváth Adolf pécsi szerzetes-botanikus pompás mecseki flóraműve. Az elsőrendű képanyaggal és részben színes táblákkal is ellátott (Csapody Vera aquarelljei és rajzai) mű botanikai értékeivel itt nem akarunk foglalkozni, ellenben rá akarunk mutatni arra, hogy különösen a könyv első része az iskola szempontjából is igen sok hasznosíthatót ad. Azok a friss „képek", melyeket a szerző ennek a rendkívül érdekes növényföldrajzi helyzetű és egyes, egészen különleges növényelőfordulásaival is nagy érdeklődésre számot tartó és egyéb vonatkozásaiban is (földrajz, művészettörténet stb.) érdekesnek mondható területnek növényvilágából nyújt, mind a szaktanár, mind pedig az érettebb tanulók számára mintaképül szolgálhatnak egy-egy terület növényzetének könnyed, friss és mégis szakszerű taglalására. Már akkor is, amikor először forgattam ezt a könyvet, úgy éreztem, hogy sok tanár és sok természetkedvelő érdeklődéséhez fogja megtalálni az utat.

Dr. Uherkovich Gábor.

Magyar Paedagogia. 1942. 151—2.

Horvát Adolf: A Mecsekhegység és déli síkjának növényzete. Pécs, 1942. 8-r., 160 lap, 4 térkép és 72 kép.

Úgy érzem, minden könyvismertetésnek azzal kellene kezdődnie, hogy bepillantást próbáljunk nyújtani a könyv szerzőjének személyiségébe és főleg azokba a motívumokba, melyek a szerzőt könyve megírására bírták. Ha nem is ismerjük a szerzőt személyesen, a mű elmélyülő tanulmányozása után a személyiség és motiváció jellegzetes vonásait minden bizonnyal magában a műben is meglelhetjük, ha az őszinte, az egyéni strukturából, lelkiszükségletből fakadó alkotás. Ha nincsenek a műnek olyan lelki gyökerei, akkor a sorok mögött ürességet, az alkotó személyiség jelenlétének a hiányát érezzük. Így van ez természetesen nemcsak szépirodalmi alkotásoknál, hanem a kimondottan szakirányú műveknél is; a szerzőnek sajátos belső ösztönzésekből eredő spontán alkotóvágyát vagy ennek hiányát világosan megérezhetjük itt is a sorok között.

Ha áttanulmányozzuk Horvát Adolf mecseki flóraművét, annak minden sorából egy fiatal és mégis érett botanikus forró nevelőértékű természetszeretete árad felénk, mely szeretet 10 év állandó. lankadatlan munkájával, jó botanikus szemmel és a szükséges invencióval párosulva a hazai természettudományi irodalomnak büszkeségére szolgálható nagy flóraművet eredményezett.

A mediterrán és balkáni flóraelemek feltűnő nagytömegű jelenléte a Mecseket és Mecsekalját a botanikus számára már régtől fogva igen érdekes területté avatták. A meglehetősen nagyszámú, de csak elszórtan fellelhető (Kitaibel Pál, Nendtvich Tamás és Károly, Majer Móric, Sadler, Janka, Simonkai stb.) florisztikai adatok összefoglalásával, saját igen nagyszámú (260) gyüjtőútja eredményének publikálásával és ezeken felül a terület oikológiai adottságainak, valamint a terület növényföldrajzi hovatartozandóságának nagy látókörű kritikai taglalásával szerző művében a hazai botanikai irodalomnak kitünő szolgálatot tett.

E folyóirat hasábjain külön ki kell azonban emelnünk a könyvnek azon értékeit, melyek a könyvet arra predesztinálják, hogy minden középiskolai tanári könyvtárban és általában a természettudományi ismeretek iránt érdeklődők asztalán ott legyen a helye. Ezeknek az értékeknek különösen gazdag tárháza a könyv első fele, melynek a szerző „Képek a Mecsek növényéletéből" gyüjtőcímet adta. Ezekben a képekben a szerző bemutatja, hogy hogyan lehet egy ilyen különleges, tehát a botanika kutatói részéről mindenképen érdeklődésre számot tartó növénységi területet a szaktudomány szempontjainak érvényesítése mellett is élő, színes, életszerűséget lehelő ábrázolással nagyobb érdeklődő rétegek számára hozzáférhetővé tenni, könnyed formában egy sereg, hazánk növényzetének ismerete szempontjából igen fontos botanikai ismeretet az olvasó ismeretállományába mintegy „becsempészni".

Minden természetrajz-tanár és minden érdeklődő diák, de általában minden természettudományi érdeklődésű hazánkfia őszinte örömmel fogja ezt a pazar bőkezűséggel kiállított, Csapody Vera pompás aquarelljeivel és rajzaival diszített könyvet forgatni, a könyv forgatása közben pedig minden bizonnyal gyarapodni fog benne a hazai rög ismerete és szeretete. Horvát Adolf nagy flóraműve — melynek megjelenését hagyományaihoz méltó módon a hazai Ciszterci Rend tette lehetővé — a hazai föld életének megismerésére és megszerettetésére irányuló utunkon jelentős mérföldkő, s nevelő jelentősége is nyilvánvaló.

Uherkovich Gábor.

Felelős kiadó: Horváth Adolf.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.
A nyomdáért felelős: Mészáros József igazgató.

Különnyomás az *Acta Botanica* (Szeged,) 1942, I. 1–6. számából.
Separatum. *Acta Botanica* (Szeged, Hungaria) Tom. I. fasc. 1—6. 1942.

Horváth Adolf: *A Mecsekhegység és déli sikjának növényzete. (Die Vegetation des Mecsekgebirges und seiner südlichen Ebene.)* 263 S., mit 72 Abbildungen und 4 Karten. — Pécs, 1942.

In dem ersten Teil des prachtvoll illustrierten Merkes (mehrere ganzseitige Farb- und Schwarztafeln) gibt Verf. kurzgefaßte und dennoch lebenstreu wirkende Schilderungen über die Flora der einzelnen Jahreszeiten und über die merkwürdigsten Glieder dieser Flora, ferner schildert Verf. die botanische Erforschung des Gebietes. Im zweiten Teil folgt zunächst eine eingehende Behandlung der *pflanzengeographischen Hingehörigkeit* und *Gliederung* des untersuchten Gebietes, und Verf. stellt in dieser Hinsicht nach den bisherigen mißgelungenen oder nur halbwegs gelungenen Versuchen ein deutliches, klares Bild dar. Der umfangrichste Abschnitt des Buches ist die *1477 Arten,* ferner zahlreiche weitere Unterarten usw. umfassende Enumeration. Die merkwürdigen Vorkomnisse, wie etwa die von *Peonia officinalis v. banatica, Orchis simia, Ophrys cornuta, Helleborus odorus, Inula spiraeifolia, Doronicum caucasicum,* ferner die interessante pflanzengeographische Stellung geben dem besprochenen Gebiete ein *einzigartiges Gepräge,* und es sei mit größter Freude zu begrüßen, daß es durch Horvát's Werk eine so eingehende Schilderung gefunden hat. *Dr. Gabriel v. Uherkovich.*

ZUTOT MARKÁNY NYOMDA RT., BUDAPEST

Különlenyomat a Pannonhalmi Szemle XVII. évf. (1942.) IV. számából.

Horváth Adolf: A Mecsek-hegység és déli síkjának növényzete. A Ciszterci-rend kiadása.

Ritka szép s értékes növénytani monografia Horváth Adolf ciszterci tanár műve, még az egyébként gazdag s kiváló magyar botanikai irodalom terén is. E mindenkép kiváló florisztikai növényföldrajzi monographia nemcsak szerzőjének tudományos s fáradhatatlan munkásságát s növényföldrajzi ismereteit dícséri, hanem egyszersmind a nagy Rend nemes áldozatkészségét is, mely a mai nehéz időkben ilyen pompás tudományos mű megjelenését lehetővé tett. De azért nemcsak szakemberek számára jelent kiváló értéket e munka, hanem a növényeket kedvelő s megismerni akaró kiránduló nagyközönség számára is, mert évszakok szerint, majd kirándulások keretén belül mutatja be a vidék florakincsét s külön fejezetekben részletesen ismerteti a terület növénytani érdekességeit, amit több színes tábla s nagyszámú finom rajz Csapody Verától, valamint a szerző nagyszámú gyönyörű fényképe s térképvázlata tesz még vonzóbbá s élvezetesebbé. *M. S.*

20767 SARKÁNY NYOMDA RT., BUDAPEST

Különlenyomat a Nemzeti Ujság 1942. évf. december 25-i számából.

Száz különleges növény díszlik a vadvirágos Mecseken.

A phytogeografia, vagy geobotanika, tehát a növényföldrajz külföldi tudósai Magyarország területét más és más növénybirodalomba illesztették. *Simonkai* Lajos, a magyar flóra kutatásának és ismertetésének egyik legjelentősebb egyénisége, aki növényföldrajzi, rendszertani és kritikai műveivel alapvető munkásságot végzett, volt az első, aki azt hirdette, hogy *flóránk Európa növényvilágának külön tagja,* vagyis *sajátos flóramegyét* alkot, amely különbözik az őt környező területek flórájától. *Természetes növényláncolat,* amely főképen Nyugat- és Keleteurópa flóravilágát fűzi össze. Ezt a tételt meggyőzően igazolja a magyar botanikai irodalom legújabb flóraműve, *Horvát* Adolf, ciszterci tanár *„A Mecsek hegység és déli síkjának növényzete"* című értékes munkája, amely e táj növényvilágának rendszeres feldolgozása mellett behatóan megismertet mindazokkal a különleges növényekkel, amelyek a vadvirágos Mecsek csodálatos flóráját annyira jellemzik és a külföldi botanikusok, a növényvilág rajongóinak érdeklődését is annyira felkelti. Ujabb bizonyítéka ez a munka *Kitaibel* Pál ama kijelentésének: *„az ember nem is hinné, milyen gazdag ez az ország új és ritka növényekben."*

A kitűnő munka szerzőjének megállapítása szerint Mecsek multja és növényvilága között szoros kapcsolat van. Amikor a Mecsek hegység és a Dunántúli hegység szigetként álltak ki a neogen, a Nagy Magyar Alföldet borító tengerből, a *Mecsek oldalán tengerparti virágok nyiltak.* Ez a növényvilág hasonló volt a Földközi-tenger mellékének flórájához. Később, amikor a tenger elvonult és az időjárás hidegebbre fordult, a magasabb hegyek subalpesi és erősen hegyi jellegű növényvilága lepte el a Mecseket, amely valamikor sokkal nagyobb volt és összefüggött a Balkán-félsziget röghegységeivel és a Magyar Középhegységgel. Ez tehát a magyarázata annak, hogy a Mecseken annyi *mediterrán,* azaz földközitengeri és *illyr,* azaz balkáni elem van flórában. Érdekes ellenben, hogy a *Mecsekalja növényvilága inkább az Alföld növényvilágával rokon.*

A Mecsek hegység és déli síkja, összefoglalva Baranya vármegye flórájának gazdagságára jellemző, hogy *több mint 1400 virágosnövény terem a vármegye területén,* tehát az egész országban termő virágosnövények *egyharmada* és ezek közül is *250 délies és mediterrán jellegű.* A Mecsek délies és mediterrán jellegére utal különben az is, hogy az ország ezidőszerinti területén *itt a legkorábbi a virágfakadás,* továbbá, hogy például a *füge,* valamint az ázsiai eredetű, de Quarneró mellékén található *Diospyros* kitűnő terméstt hoz, illetve nagyszerűen díszlik. A Mecsek hegység virágai, amelyek másutt az ország mai területén nem teremnek, *kétharmadrészben mediterrán rokonságot mutatnak.* Azoknak a növényfajoknak pedig, amelyek az ország területén csak Déldunántúlon élnek és legfeljebb a Balatonig, illetve kivételesen a Bakonyig húzódnak fel, a fele szintén mediterrán faj.

A vadvirágos Mecsek növényei között mindenesetre azok a legérdekesebbek, amelyeknek csak ott, illetve csak Baranya vármegye területén, tehát ebben a flórajárásban van egyetlen biztos lelőhelyük. *Tizenkét olyan növénye van ennek a flórajárásnak, amely a trianoni ország területén máshol nem volt található.* Ezek közül első helyen említendő a Villány és Nagyharsány között magasan és merészen kiemelkedő Harsányi hegyen tenyésző *magyar kikerics,* a Colchicum hungaricum.

Hatóságilag védett növény már a magyar kikerics.

Alig hogy eltűnik a hó, Harsányi hegy déli lejtőin néha február végén, máskor március elején megjelenik ez a hagymagumós szép növény. Virága hasonló az őszi kikericséhez, de amig ez ősszel virágzik és akkor levelek nélkül jelenik meg, amit a régi füvészek *filius ante patrem*-nek neveztek, addig a *magyar kikericset virágzásakor levelek veszik körül,* amelyek aztán tovább növekednek. A magyar kikerics a tengerparttól távolabb egyedül a Harsányi hegyen fordul elő, ezenkívül pedig Horvátország, Dalmácia, Bosznia és Hercegovina tengerpartjain tenyészik. *A magyar kikerics az első hatóságilag védett*

növénye az országnak. Egyedüli tenyészőhelye a Harsányi hegy a gyógyszerként is használt lepkeszeggel rokon Trigonella gladiatának, a *bakszarvú lepkeszegnek,* amely faji nevét kard, illetve szarv alakú hüvelyes termésétől kapta. Valószínű, hogy ez a növény is akár csak a magyar kikerics, *a negyedkor melegebb korszakából maradt itt.*

Jellegzetes növénye ennek a flórajárásnak a *szögletes veseharaszt,* a Dryopteris setifera, a *lónyelvű csodabogyó,* a Ruscus hypoglossum. Ennek levélszerű ágai kihegyezettek ugyan, de nem szúrós hegyűek, a virág fölött pedig apró levélnyelvecskéje van. *Clusius,* hazánk flórájának leírásában nagy szerepet játszott XVI. századbeli botanikus azt írta, hogy az idejében ebből a fajból rengeteg sok termett Nagykanizsa környékén. Országos vonatkozásban ritka, mivel az ország mai területén csak Baranyában terem egy igen tetszetős kosborfaj, a *majomkosbor,* tudományos nevén az Orchis simia, továbbá az *arany baraboly,* tudományos nevén a Chaerophyllum aureum, az *olasz müge,* az Asperula taurina, a *rozsdás gyűszűvirág,* a Digitalis ferruginea, a *baranyai peremizs,* az Inula spiraeifolia, a *zergevirágnak,* a Doronicumnak egyik érdekes keverékfaja, amelynek rajza különben a pécsi Mecsek Egyesület turista jelvényét is disziti. A Mecsek és a Harsányi hegy első tavaszi, de gyakran már karácsony idejében nyíló virága az *illatos hunyor,* a Helleborus odorus, amelyet *karácsonyi rózsának* is neveznek. Sok országban még most is kedvelt *karácsonyi virágdísz a hunyor.* Több régi német és angol költő énekelte meg ezt az érdekes, csodálatos virágot, amely „a szeretet ünnepén diadalmaskodik az idő mostohaságán". A baranyai flóraterület legmutatósabb vadontermő virága a *pünkösdi rózsa,* amelynek elbűvölően szép, nagy pirosszirmu virágaiban az isztriai félsziget, a Trieszt felett emelkedő dombok lankáin is módjukban volt gyönyörködni az első világháborúban arra járt honvédeknek. Mindezekkel a növényekkel kapcsolatosan parancsolóan felmerült a *természetvédelmi gondolat* szükségessége. Ezeknek a ritkaságoknak a pusztitása olyan természeti értékek pusztulását okozhatja, amelyeket *nem lehet pótolni.* A betelepítés és meghonosítás eredménye kétséges. A természet ősi adottságait és szépségeit semmiféle emberi beavatkozás nem pótolhatja.

A Mecsek és környéke növényvilágának kincsei több mint 200 éve állnak az érdeklődés előterében és ha a *Clusius* idejében Baranya vármegye jobban megközelíthető lett volna, a nyugati államok akkori növénytudósai minden bizonnyal a legnagyobb csodálattal fordultak volna e különleges növényekben rendkívül gazdag magyar táj felé. Baranya vármegye flórája kutatóinak és feltáróinak *Mitterpacher* Lajos, *Piller* Mátyás, *Kitaibel* Pál, *Nendtvich* Tamás, *Mayer* Móric és a többi lelkes kutató nyomdokain haladt *Horvát* Adolf cisztercita tanár akkor, amidőn éveken keresztül járta a Mecseket, a Harsányhegyet és botanikai szempontból még alig látogatott baranyai sikot és dombvidéket, hogy ellenőrizze, illetve megerősítse a régi flórakutatók megállapításait és mint dr. *Soó* Rezső, egyetemi tanár, Magyarország flóratérképének megrajzolója megjegyzi, távol egyetemi növénytani intézetektől és múzeumoktól, elsősorban saját kutatásai alapján, de egyben az idevonatkozó irodalmi és kritikai munkák feldolgozásával teljes és megbízható képet nyújtson a mecseki flóraterület növényeiről.

A flórakutatás minden gyönyöre mellett igen fáradságos. Az évszakok növényeit külön-külön kell megkeresni, ismerni kell nyílásuk idejét és alaposan kell ismerni a növénytant. *Horvát* Adolf is *260 növénytani kirándulást, növénykutató utat tett,* hogy a *mecseki,* illetve a baranyai flóra anyagát teljesen megismerje és megírhassa művét, amely a magyar botanikai irodalom lebilincselően érdekes és tanulságos kötete. A pompás kiállítású, *Csapody* Vera utólérhetetlen finomságú növényfestményeivel és rajzaival, valamint *Vajda* László fényképeivel díszített munka az európai mezőgazdaság fejlesztésében nagy érdemeket szerzett ciszterci rend magyarországi letelepedésének 800. évfordulóján jelent meg. *Endrédy* Vendel zirci apát úr áldozatkészsége tette lehetővé, hogy *Horvát* Adolf nyolcévi szorgos munkájának gyümölcse, a vadvirágos Mecsek csodálatos növényvilágának leírása hozzáférhetővé vált a növénytudomány művelői, a természet barátai és rajongói számára, a rend tudományokat fejlesztő, műveltséget terjesztő munkájának újabb dicsőségére.

NATTER-NAD MIKSA.

A SZERZŐ KIADÁSA.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.
A nyomdáért felelős: Mészáros József igazgató.

Különlenyomat a Diárium 1943. évi 4 számából.

Horvát Adolf: A Mecsek-hegység és déli síkjának növényzete. (A Ciszterci Rend kiadása.)

A ciszterci rend magyarországi letelepedésének 800. évfordulóját a rend tudós növénybúvár tagja, *Horvát Adolf* a Mecsek növényvilágát ismertető művével kívánta megünnepelni. Hálás a téma: a növényország mindenkor közelállott az ember érzelmi világához. Ezért találó a botanikai elnevezése: scientia amabilis.

De éppígy hálás a terület: a Mecsek. Földtörténeti multja és földtani szerkezete egyaránt különállóvá, a szó legszorosabb értelmében szigethegységgé avatja. Ezt a jellegét növénytakarója nemcsak megőrizte, hanem még inkább kihangsúlyozza és aláfösti. Aminő vonzó, sőt megkapó a sík vagy alig dombhullámos területből kimagasló Mecsek, első pillanatra, annyira rejtélyes színezetű a környező területétől sok esetben nagyon elütő növényzete. Hiszen olyan különlegességei vannak, (vadon termő pünkösdi rózsa, magyar kikirics, többféle írisz és kosbor-féle) — aminők mását csak nagy távolságban: az Adria partjain vagy a Balkánon gyüjthetjük.

A buzgó gyüjtő-szerző lelkesedése tehát nagyon érthető. Szinte azt mondhatnók: mi sem természetesebb, minthogy Pécs város minden lakója, kivált, ha természetjáró, növénygyüjtővé és búvárrá válik.

Ha pedig ez megtörténik, első gondja legyen ennek a kötetnek megszerzése. Mert ezt nemcsak világos leírásai, hanem *Csapody Vera* országszerte elismert művészetével megrajzolt és megföstött virág-képei is valósággal határozó-könyvvé avatják.

Hasznunkra van a tudós szerzőnek többféle csoportosítása, valamint egyes kirándulási vonalak kicövekelése is. Közben nagyon jól tájékoztató növényföldrajzi vázlatokon okulunk, s megismerkedünk Magyarország flóra-tartományaival. Megtudjuk, hogy hazánk 4000 fajta virágos növényéből és harasztjából a Mecsek területén 1400 fajjal találkozhatunk. Óriási szám ez!

Érdekes része a könyvnek *Kitaibel Pál,* a világszerte ismert nevű tudós baranyamegyei növénygyüjtő útjairól szóló naplója. A XIX. sz. első éveiből való följegyzésekben bőven akadunk az akkori magyar viszonyokat érdekesen megvilágító művelődéstörténeti adatra.

A könyv második része szoros értelemben vett flóra-ismertetés. Tisztán tudományos célok szolgálatára hivatott

(Gaál István.)

Kiadásért felelős: Gaál István.

42.897. — Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

Nyomtatvány.

Apátsági könyvtár

ZIRC.

Veszprém-vm.

Pécsi ciszterci gimnázium
HORVÁT ADOLF S. O. Cist.

BB